

Μαρίνα Σ. Σουττα

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΕΠΙΤΟΜΟΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

Τῶν δπουδαστῶν τῶν ἐμπορικῶν ὀχολῶν, τῶν φοιτη-
τῶν τῆς νομικῆς, τῶν ἐμπόρων, τῶν ἐμπο-
ροῦπαλλήλων κλπ.

ΥΠΟ

ΙΩ. ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ δ. Δ. κ. τ. Φ.

Δικηγόρου καὶ παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ,

Πτυχιούχου καθηγητοῦ τῶν ἐμπορικῶν ἐν δημοσ. ἐμπ. σχολαῖς καὶ τα-
κτικῷ Καθηγητοῦ (τμηματάρχου α' τάξεως) τῆς Πολιτικῆς Οἰ-
κονομίας καὶ τοῦ Ἑμπ. Δικαίου ἐν τῇ Ἑμπορικῇ ἐκπαιδεύσει

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΚΤΗ

ΕΠΗΥΞΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΝ

(ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΚΑΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΣ)

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

ΟΔΟΣ ΛΕΚΑ—ΣΤΟΣ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ

1928

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

Τῶν σπουδαστῶν τῶν ἐμπορικῶν ὀγκολῶν, τῶν φοιτη-
τῶν τῆς νομικῆς, τῶν ἐμπόρων, τῶν ἐμπο-
ροῦπαλλήλων κλπ.

ΥΠΟ

ΙΩ. ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ δ. Δ. κ. τ. Φ.

Δικηγόρου καὶ παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ,

Πτυχιούχου καθηγητοῦ τῶν ἐμπορικῶν ἐν δημοσ. ἐμπ. σχολαῖς καὶ τα-
κτικοῦ Καθηγητοῦ (τμηματάρχου α' τάξεως) τῆς Πολιτικῆς Οἰ-
κονομίας καὶ τοῦ Ἑμπ. Δικαίου ἐν τῇ Ἑμπορικῇ ἐκπαιδεύσει

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΚΤΗ

ΕΠΗΥΞΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΝ

(ΚΑΤ' ΑΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΚΑΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΣ)

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

ΟΔΟΣ ΔΕΚΑ-ΣΤΟΛ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ

1928

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Πολιτικὴ ἡμῶν Οἰκονομία ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1912 χρησιμεύει ὡς διδακτικὸν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς σχολαῖς.

Σύστασις τοῦ βιβλίου ἡμῶν ἐγένετο καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, καὶ ἐσχάτως διὰ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Σεπτμβρ. 1927.

Ἐν τῇ παρούσῃ ΕΚΤῇ ἐκδόσει εἶχομεν πλὴν ἄλλων νεωτάτων οἰκονομολογικῶν συγγραμμάτων καὶ μονογραφιῶν ὑπ' ὧν καὶ τὴν τελευταίαν ἐκδοσιν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Cide.

Ἐν Ἀθήναις Δεκέμβριος 1927.

Ι. ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗΣ

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει ἐνταῦθα τὴν ὑπογραφὴν καὶ ἐν τοῖς ἐξωφύλλοις τὴν σφραγίδα τοῦ Συντάκτου.

ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Μαρούσα *L. Τσιούρα*
§ A.

Ὁρισμὸς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. «Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ἔχει ὡς ἀντικείμενον ἐκείνας μόνον τὰς σχέσεις τῶν ἐν κοινωνίᾳ ζώντων ἀνθρώπων, αἵτινες τείνουσι νὰ ικανοποιησῶσι τὰς ἀνάγκας τῶν καὶ νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν, ἐφ' ὅσον ἡ εὐημερία τῶν αὐτῇ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατοχὴν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν».

Τὸν ἀνωτέρω ὀρισμὸν τῆς Πολ. Οἰκονομίας διετύπωσεν ἐν τῇ συγγράμμτι αὐτοῦ ὁ Gide, ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Νομικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων.

Κατὰ δὲ τὸν οἰκονομολόγον Σαίη (Say) ἡ Πολ. Οἰκονομία σκοπεῖ «νὰ καταστήσῃ γνωστὰ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων τὰ ἀγαθὰ παράγονται, διανέμονται καὶ καταναλίσκονται».

Τέλος ὁ καθηγητὴς Leroy Beaulieu, ἐρίζει: τὴν Πολ. Οἰκονομίαν ὡς ἐπιστήμην, ἥτις διὰ τῆς παρατηρήσεως συνάγει τοὺς γενικοὺς κανόνας, εἰς οὓς ὑπάρχοντα: ἡ παραγωγή, ἡ διανομή, ἡ κυκλοφορία καὶ ἡ κατανάλωσις τοῦ πλούτου καὶ καλεῖ αὐτὴν *Πλουτολογία*.

ΠΛΟΥΤΟΛΟΓΙΑ

Πλουτολογία. Ἄλλοτε ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐκαλεῖτο **Πλουτολογία**, ἣ ἡ ἐπιστήμη τοῦ πλούτου, ἀλλ' ἡ λέξις αὕτη ἔχει τὸ ἄτοπον ὅτι ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴν ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς ἀντικειμένου τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ὅπερ εἶνε ὁ ἄνθρωπος καὶ συγκεντρῶι αὐτὴν ἐπὶ ἀντικειμένων ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα εἶνε μόνον μέσα ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ.

Εἶνε δὲ προφανές, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καλεῖται οἰκονομικὸς ἢ κοινωνικὸς νόμος, καὶ ἐν ἣ περιπτώσει ἀκόμη φαίνεται ὅτι ἔχει ὡς ἀντικείμενον πράγματα, ἐφαρμόζεται πράγματι εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Πλουτοσ. Ἄλλως δὲ ἡ λέξις πλουτολογία δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, ὅπως δοθῇ δι' αὐτῆς ὁ ὀρισμὸς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, διότι πλοῦτος ἐν τῇ πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποῖαν κοινῶς ἀποδίδομεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ σημαίνει πᾶν πρᾶγμα χρήσιμον εἰς τὸν ἄνθρωπον, δυνάμενον νὰ γίνῃ ἰδιοκτησία αὐτοῦ.

Υπὸ τὴν τοιαύτην δὲ ἔννοιαν τοῦ πλοῦτου εἶδη αὐτοῦ εἶνε καὶ αὐτὰ ἐτι τὰ ἄνθη τοῦ ἄγρου, τὸ διαχυγὲς ὕδωρ, τὸ τεμάχιον τοῦ ἄρτου καὶ ἐν γένει πᾶν ἀγαθόν.

Μειονέκτημα. Ἐν τούτοις ἡ λέξις πλοῦτος ἔχει τὸ σοβαρὸν μειονέκτημα ὅτι ἀπέκτησε κοινῶς τὴν σημασίαν τῆς εὐπορείας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πενίαν. Συνεπῶς δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ εὐκόλως ὅτι τὰ ἄνθη τοῦ ἄγρου, τὸ διαχυγὲς ὕδωρ κλπ. ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, εἶνε εἶδη τοῦ πλοῦτου.

Καὶ ὅμως πάντα τὰ πράγματα ταῦτα κατέχουσιν εἰς ὕψιστον βαθμὴν τὰς ιδιότητας, δι' ὧν ζῶμεν καὶ ἔχομεν τὰς διαφόρους ἀπολαύσεις.

Ἡ πλοῦτος εἶνε καὶ δύναμις. Πλὴν ὅμως τῆς ἀπολαύσεως ὁ πλοῦτος παρέχει εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ἐσχύν. Τοῦτο ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἐὰν ὁ πλοῦτος παρέχῃ μόνον τὴν ἀπόλαυσιν, ἐπειδὴ τὸ δυνατόν τῆς ἀπολαύσεως δὲν ὑπερβαίνει ἀνωτάτον τι ὅριον, ἡ ἐπιβίωξις τοῦ πλοῦτου δὲν θὰ ὑπερέβαινε τὸ ὅριον τοῦτο.

Ἡ πλοῦτος εἶνε καὶ δύναμις. Ἐν τούτοις ὁ πλοῦτος ὡς πόθος τῆς ἐξουσίας ἐπὶ προσώπων καὶ πραγμάτων ὥθει τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ ὑπερβῇ πᾶν ὅριον πλουτισμοῦ. Ἐκ τῆς τάσεως ταύτης πρὸς πλουτισμὸν δημιουργοῦνται οἱ ἐκατομμυριοῦχοι καὶ ἅπαντες ἐκεῖνοι, οὓς ὀνομαζοῦσι βασιλεῖς τοῦ πετρελαίου, τοῦ χάλυδος, τοῦ βράμβακος κλπ.

Ἀντικείμενον. Εἶνε δὲ πρόδηλον ὅτι οὐχὶ τὰ πράγματα, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἀντικείμενον τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ὅταν π.χ. λέγωμεν, ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ σίτου ἠδυνήθη, ἀποβλέπομεν πράγματι οὐχὶ εἰς τὸν σῖτον, ἀλλ' εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐννοοῦμεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι δι' οἷονδήποτε λόγον ἐπιθυμοῦσι τὸν σῖτον περισσότερον, καὶ τοῦτο ἐπιφέρει αὐξήσιν τῆς τιμῆς τοῦ σίτου.

Τέλος ὁ ὅρισμός τῆς Πολ. Οἰκονομίας διὰ τῆς λέξεως πλοῦτος ἢ ἀγαθὸν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γίνῃ, διότι δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ δοθῇ ὁρισμὸς τοῦ πλοῦτου ἢ τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἐπεκράτησεν ἐπομένως σήμερον ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη νὰ καλεῖται **Πολιτικὴ Οἰκονομία.**

ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΝ

Φυσιολογία καὶ πολιτικὴ οἰκονομία. Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν Φυσιολογίαν καὶ τὴν Ἀνατομικὴν. Καὶ πράγματι ὅπως ἡ φυσιολογία καὶ ἡ ἀνατομικὴ ἀσχολοῦνται περὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ἐξετάζει καὶ ἐρευνᾷ τὸ κοινω-
νικὸν σῶμα.

Ἀναλύει ἐπομένως τὸν οἰκονομικὸν ὀργανισμόν, ἐρευνᾷ τὰ αἷτια καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων τῆς παραγωγῆς, τῆς κυκλοφορίας, τῆς διανομῆς καὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ πλούτου καὶ ἐξευρίσκει τοὺς οἰκονομικοὺς νόμους τῆς παραγωγῆς αὐτῶν.

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ

Σκοπὸς τῆς πολ. οἰκονομίας εἶνε, ὡς εἶπομεν ἡ εὐημερία τῶν ἀνθρώπων. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ πολιτικὴ οἰκονομία δὲν ἀρκεῖται νὰ καθορίσῃ ἀπλῶς τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς, τῆς κυκλοφορίας, τῆς διανομῆς καὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ πλούτου, ἀλλ' ὑποδεικνύει πρὸς τούτοις καὶ τίνες πράξεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τίνες νόμοι αὐτῶν συντελοῦσι πρὸς τὴν ἀφθονωτέραν, ἀλλὰ καὶ σκοπιωτέραν κατανάλωσιν τοῦ πλούτου.

§ ΠΒ'.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Δὲν εἶνε παλαιὰ ἐπιστήμη. Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ὡς ἐπιστήμη δὲν εἶνε παλαιά, ἀλλ' ἀπεναντίας νεωστέρα. Καὶ ἀναφέρεται μὲν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἡ λέξις οἰκονομία, ὁ Πενοφῶν μάλιστα ἔχει γράψῃ καὶ βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «οἰκονομικός», ἀλλὰ διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐννοεῖται ἡ οἰκιακὴ οἰκονομία (οἶκος—νέμω), καὶ οὐχὶ ἡ οἰκονομία τοῦ ἔθνους, τῆς πολιτείας.

Οὐχὶ ἄγνωστος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Λέγοντες ὅτι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ὡς ἐπιστήμη ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι ἦσαν ἄγνωστοι αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους.

Οὕτως ἡ ἀνταλλαγὴ ἦτο ἐν χρήσει καὶ ἐπὶ τῆς λεγομένης καλουμένης ἐποχῆς, ὁ δὲ νόμος περὶ ἐργασίας ἔχει κατὰ τὴν ἀρχαίαν εἰς τὰς πρώτας σελίδας τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς εἶχον ἀνερευνητὴν τὴν φύσιν τοῦ νομίσματος, τὸν καταμερισμὸν τῶν ἐπιτηδευμάτων, τοὺς τύπους τῆς ἀποκτήσεως τῆς κυριότητος.

Ἐπ' ἴσης οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας κατεδίδακκαν τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἀνισότητά τοῦ πλούτου, τὸ ἔνδοκον δάνειον κλπ.

Μεθ' ἑλκα ταῦτα οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διακρίνωσι καὶ ἐξεύρωσι τὸν δεσμόν, ὅστις συνδέει τὰ διάφορα ταῦτα ζητήματα, οὔτε διανοήθησαν νὰ δημιουργήσωσιν ἐξ αὐτῶν ἐπιστήμην ἐν συνόλῳ, ὅπως ἐπραξαν οἱ νεώτεροι.

Καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐπιστημῶν. Τὸ τοιοῦτον ἄλλως ἐφηρμόσθη οὐ μόνον ἐπὶ τῆς Πολ. Οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐπιστημῶν. Οὕτως ἡ χημεία ἀνεφάνη ὡς ἐπιστήμη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἐν τοῦτοις οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ αἰῶνι κατερίνοντο εἰς πειράματα καὶ ἡσχοιοῦντο εἰς διαφόρους χημικοὺς συνδυασμοὺς πρακτικῶς.

Πολιτικὴ καὶ οὐχὶ οἰκικὴ οἰκονομία. Τὸ ἐπίθετον δὲ πολιτικὴ, τὸ ὅποιον ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον ἔν εἴει 1615 ἔν τινι Γαλλικῷ συγγράμματι τοῦ Monchretien, ἐμφαίνει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ οἰκιακῆς οἰκονομίας, ἣτις ἀσχολεῖται περὶ τῶν ἀτόμων ἢ τῶν μεμονωμένων οικογενειῶν, ἀλλὰ περὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἣτις ἐξετάζει τὰ τῆς διαχειρίσεως τῶν ὀλικῶν σχέσεων τῶν λαῶν, τῶν κρατῶν, τῶν σωματείων.

ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς. Εἶνε ἀληθές ὅτι ἡ διαμόρφωσις συστήματος οἰκονομικοῦ προεκλήθη κυρίως μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, διότι τότε τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, βλέποντα ζηλοτύπως τὴν Ἰσπανίαν νὰ ἀποθησαυρίζῃ ἐκ τῶν μεταλλείων τῆς Ἀμερικῆς ἤρχισαν νὰ σκέπτωνται διὰ τίνων μέσων ἠδύνατο νὰ προμηθευθῶσιν, ὥς ἡ Ἰσπανία, χρυσὸν καὶ ἄργυρον.

Ἐξεδόθη δὲ κατὰ τὸ 1613 καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἰταλοῦ Σέρρα, φέρον τὸν τίτλον. «Περὶ τοῦ πῶς δύναται νὰ ἀφθιῇ ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἄργυρος εἰς τὰ κράτη, ἐνθα δὲν ὑπάρχουσι μεταλλεῖα».

Ἐμποροκρατικὸν σύστημα. Διεμορφώθη δὲ σὺν τῇ χρόνῳ τὸ λεγόμενον ἐμποροκρατικὸν σύστημα, οἱ παῖδοι τοῦ ὁποίου ἐφρόνουν, ὅτι τὸ χρῆμα εἶνε ὁ μόνος καὶ ἀληθὴς πλοῦτος.

Πρόποι εὐδαιμονίας χώρας. Ἐπομένως κατὰ τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα χώρα τις, ὅπως εὐδαιμονήσῃ, ἐφείλει νὰ πορισθῇ χρῆμα, καὶ ἂν στερῇται χρυσορυχείων ἢ ἀργυρορυχείων τὸ μόνον μέσον, ὅπερ ὑπολείπεται εἰς αὐτὴν εἶνε νὰ πωλῇ τὰ φυσικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς εἰς χώρας, αἵτινες ἔχουσι χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ὅπως προσπορίζηται παρ' αὐτῶν τὸ ἀναγκαῖον χρῆμα.

Συμπέρασμα. Τὸ νὰ ἐξάγῃ χώρα τις ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα ἀντικείμενα χρήσιμα εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ εἰσάγῃ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγότερα εἶνε τὸ συμπέρασμα τοῦ ἐμποροκρατικοῦ συστήματος.

Φυσικοκρατικὸν σύστημα. Ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα ἀνεπτύχθη ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα τὸ λεγόμενον φυσικοκρατικὸν σύστημα, τὸ ὅποιον υποστηρίζει ὅτι ἡ γεωργία ὑπερέχει ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας.

Ἀτελής. Προφανῶς τὸ φυσιοκρατικὸν σύστημα βασιζόμενον εἰς μόνην τὴν παραγωγὴν ἐκ τῆς γῆς τῶν φυσικῶν προϊόντων εἶνε ἀτελής. Αἱ θεωρίαι ὅμως καὶ αἱ ἔρευναι τοῦ φυσιοκρατικοῦ συστήματος ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφετηρία τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΙ

Ἀδάμ. Σμιθ. Ἐν τοῦτοις ἀπὸ τοῦ 1718, ὅτε ὁ ἐκ Σκωτίας καθηγητῆς Ἀδάμ Σμιθ ἐδημοσίευσεν τὸ περισπούδαστον σύγγραμμα αὐτοῦ. «Ἐρευνα τῆς φύσεως καὶ τῶν αἰτίων τοῦ πλούτου τῶν ἐθνῶν», δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ὡς ἐπιστήμης. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς εὐαγγέλιον τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ὁ Ἀδάμ Σμιθ *πατὴρ* τῆς Πολιτικῆς οἰκονομίας, ὁ καθηγητῆς ὅμως τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Πιρσίων Gide εὕρισκεν ὅτι ὁ τίτλος αὐτοῦ τοῦ πατρὸς τῆς Πολ. οἰκονομίας διὰ τὸν Σμιθ εἶνε κάπως υπερβολικός.

Χρησιμωτάτη ἡ βιομηχανία. Ὁ Ἀδάμ Σμιθ ἀντιθέτως πρὸς τὴν γνώμην τῶν φυσιοκρατῶν ἀποδίδει εἰς τὴν βιομηχανίαν τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτὴ ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ πλούτου θέσιν.

Τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀδάμ Σμιθ, ἥτις ἐκλήθη καὶ *κλασσικὴ ἡ ὀρθόδοξος Σχολή* ἀνέπτυξε συστηματικῶς ὁ οἰκονομολόγος Δαυὶδ Ρικάρδος, ὅστις ἐξέδωκε τῷ 1817 «*Γενικὰς ἀρχὰς τῆς Πολ. Οἰκονομίας*».

Πρώτη λαϊκὴ πραγματεία. Μετὰ τινα ἔτη ἐν Γαλλίᾳ ὁ οἰκονομολόγος Σαίη (Say) ἐδημοσίευσεν τὴν πραγματείαν αὐτοῦ περὶ τῆς Πολ. οἰκονομίας, ἥτις διακρίνεται διὰ τὴν σαφήνειαν αὐτῆς, τὴν τεχνικὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ τὴν ταξινομήσιν ἐν γένει τῶν ἰδεῶν.

Τὸ ἔργον τοῦτο μετεφράσθη εἰς ἀπάσας σχεδὸν τὰς Εὐρωπαϊκάς γλώσσας καὶ ὑπῆρξεν οὕτως εἰπεῖν ἡ πρώτη λαϊκὴ πραγματεία περὶ πολιτικῆς οἰκονομίας.

Τῆς αὐτῆς ἐποχῆς μέγας οἰκονομολόγος εἶνε καὶ ὁ *Μάλθους*, γνωστὸς διὰ τὴν περίφημον νόμον τῆς ἀξέχσεως τοῦ πληθυσμοῦ (1803), (Ἴδε κατωτέρω § 86).

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΑΙ

Σοσιαλιστικαὶ ἰδέαι. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος παρουσάζονται οἱ σοσιαλισταί, ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ σημερινὴ διανομὴ τοῦ πλούτου δὲν εἶνε δικαία, διότι κατ' αὐτοὺς ὁ μὲν ἐργάτης ἀπολαμβάνει ὀλίγα, ἐν ᾧ ὁ κεφαλαιούχος κερδίζει πολλά.

Κατὰ τοὺς σοσιαλιστάς εἶνε ἀνάγκη νὰ λάβῃ πρόνοιαν ἡ κοινωνία, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ δικαιοτέρα διανομὴ τοῦ πλούτου, διότι,

κατ' αὐτούς, μέχρι τοῦδε οὐδεμία ἐλήφθη φροντίς περὶ δικαίας διανομῆς ἐν ᾧ τὸ κύριον πρόβλημα δὲν εἶνε ἡ παραγωγὴ τοῦ πλούτου, ἀλλ' ἡ δικαία διανομὴ αὐτοῦ.

Αἰτία τῆς κοινωνικῆς ἀνωμαλίας. Φρονοῦσι δὲ οἱ σοσιαλισταὶ ὅτι ἡ κυρία αἰτία τῆς κοινωνικῆς ἀνωμαλίας ἐγκεῖται εἰς τὸ ὅτι τὰ ἀγαθὰ συγκεντροῦνται εἰς χεῖρας μικροῦ ἀριθμοῦ ἀνθρώπων, ὅπερ παρέχει εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὸ πλῆθος, ἀναγκάζοντας αὐτὸ νὰ ἐργάζεται πρὸς ἴδιον ὄφελος ἑαυτῶν.

Κατὰ τοὺς σοσιαλιστάς ἕκαστον ἄτομον δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζεται ὡς αὐτοτελὲς οἰκονομικὴ μονάς, ἀλλὰ νὰ θεωρῆται ὡς μέλος ἀναπόσπαστον τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ὅστις δὲν εἶνε ἀπλὸν ἄθροισμα ἀτόμων, ἀλλὰ νέον αὐτοτελὲς δημοσύρρημα. Διὰ νὰ ἐξετασθῶσιν ἐπομένως τὰ ἐνδιαφέροντα τὸν ἄνθρωπον οἰκονομικὰ προβλήματα, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ὁλόκληρος ἡ κοινωνία, εἰς τὴν ὅποιαν οὗτος ὡς ἀναπόσπαστον μέλος ἀνήκει, καὶ οὐχὶ ἕκαστον ἄτομον χωριστά.

Ἄλλαι ἀπαιτήσεις τῶν σοσιαλιστῶν. Πλὴν τούτων οἱ σοσιαλισταὶ ἀπήτησαν, ὅπως ψηφισθῶσι νόμοι, δι' ὧν νὰ αὐξηθῶσι τὰ ἡμερομίσθια, νὰ ἐλαττωθῶσιν αἱ ὥραι τῆς ἐργασίας, νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀποζημίωσις εἰς τοὺς ἐργάτας ἐν περιπτώσει δύστυχημάτων, νὰ παρέρχεται σύνταξις εἰς τοὺς γέροντας καὶ νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἰδρυσις σωματείων πρὸς υπεράσπισιν τῶν συμφερόντων τῶν ἐργατῶν.

Αἱ τοιαῦται ἀπαιτήσεις τῶν σοσιαλιστῶν δὲν ἔμειναν ἀπλῶς εὐχαί, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκπληροῦνται, καὶ σήμερον ἡ θέσις τοῦ ἐργάτου ἐβελτιώθη κατὰ πολὺ καὶ ἰδίως διὰ τῶν τελευταίων διεθνῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ συνεδρίων.

Καὶ ἐν Ἑλλάδι δὲ ἡ θέσις τοῦ ἐργάτου βελτιοῦται σὺν τῷ χρόνῳ, ἰδίως δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς Βουλῆς εὐεργετικοὶ διὰ τοὺς ἐργάτας νόμοι, ἐπῆλθε μεγάλη αὐξήσις τῶν ἡμερομισθίων, περιορίσθησαν αἱ ὥραι τῆς ἐργασίας καὶ ἐν γένει ἐπῆλθον λίαν ὠφέλιμοι διὰ τοὺς ἐργάτας συνέπειαι.

ἨΘΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ἦνα σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ἠθικὴν; Τινὲς ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ἀντιδίνει πρὸς τὴν ἠθικὴν, διότι ὡς ἐπισημὴ ἀφιερωμένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κινήσεως τοῦ πλούτου ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ἐπιδίδκει τὸ προσωπικὸν συμφέρον, ἐν ᾧ ἡ ἠθικὴ κύριον σκοπὸν ἔχει τὴν φιλικὴν ἀνθρώπιαν καὶ τὴν ἀλληλοδοσίαν.

Ἄλλων συμπτῶσεων. Ἐν τούτοις ἡ τοιαύτη γνώμη δὲν εἶνε ὀρθή, διότι τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ἡ ἠθικὴ εὐρίσκεται εἰς ἄμεσον

συνάφειαν πρὸς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν. Ὡς δὲ ἡ ἠθικὴ διδάσκει τὴν ἐργασίαν, τὴν νηφαλιότητα, τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, οὕτω καὶ ἡ Πολ. Οἰκονομία προτρέπει τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν ἐργασίαν, τὴν ἀποταμίευσιν, τὰ κοινὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συμφέροντα.

Στενωῶς συνδεδεμένα. Δυνάμεθα ἐπομένως νὰ εἰπωμεν ὅτι ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ πολ. οἰκονομία οὐ μόνον δὲν διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ τὸναντίον εἶνε σύμμαχοι καὶ τοσοῦτον συνδεδεμέναι πρὸς ἀλλήλας, ὥστε ἡ μία δὲν δύναται νὰ νοσηθῇ ἄνευ τῆς ἄλλης.

Φιλαυτία ἀλλὰ καὶ φιλαλληλία. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι ἐν τῇ πολιτικῇ οἰκονομίᾳ ἐνυπάρχει ἀπαραιτήτως ἡ φιλαυτία, ἀλλ' αὕτη οὐδόλως ἀποκλείει τὴν φιλαλληλίαν, ἥτις εἶνε συναφὴς πρὸς τὴν ἠθικὴν.

Ἦθικόν συμφέρον. Εἶνε δὲ προφανές ὅτι δὲν ἀποκλείεται ἡ φιλαλληλία, διότι τὸ προσωπικὸν συμφέρον τοῦ ἀτόμου δὲν ὑφίσταται αὐτοτελές καὶ μεμονωμένον, ἀλλὰ συνδέεται στενωῶς μετὰ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος.

Παγκόσμιος χαρακτήρ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Τὰ διδάγματα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἀποβλέπουσι εἰς τὸ συμφέρον συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπομένως ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι δὲν ἔχει πατρίδα, ὥς καὶ πᾶσα ἄλλη ἐπιστήμη δὲν ἔχει τοιαύτην.

Ποτικὸς χαρακτήρ. Ἐν τούτοις ἄλλοι φρονοῦσιν ὅτι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία φέρει χαρακτήρα τοπικὸν καὶ οἱ κανόνες αὐτῆς, οἱ ἀπορρέοντες ἀπὸ ὁρισμένων σχέσεων τόπου καὶ χρόνου, δὲν δύνανται νὰ ἐπιδράσωσιν ἐφ' ὅλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

§ Γ'.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΛΟΙΠΑΣ ΕΠΙΣΤΗΜΑΣ

Σχετίζεται πρὸς τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας; Εἶνε ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχῃ τοιαύτη σχέσις, διότι τὰ φαινόμενα τοῦ πλούτου, περὶ ὧν ἀσχολεῖται ἡ Πολιτικὴ οἰκονομία, δὲν εἶνε ἀσχετα πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν καὶ τὰς προόδους τῆς Φυσικῆς, τῆς Μηχανικῆς, καὶ τῆς Χημείας κλπ.

Νεώτεραι ἐφευρέσεις. Οὕτως οἱ σιδηρόδρομοι, τὰ ἀτμόπλοια, ὁ τηλεγράφος, τὸ τηλέφωνον, ἡ ἀεροπλοΐα καὶ πᾶσαι αἱ νεώτεραι ἐφευρέσεις τῶν τελευταίων ἐτῶν, αἱ ὅσαι μετέβαλον τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου, μεγάλως σχετίζονται πρὸς τὴν Πολ. Οἰκονομίαν.

Ὁὐχὶ ξένη πρὸς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην. Ἐπ' ἴσης ἡ οἰκονομία σχετίζεται πρὸς τὸ δίκαιον τὸ ἰδιωτικόν, τὸ δημόσιον, καὶ τὸ διεθνές, ἄνευ τῆς συμπράξεως τῶν ὁποίων δὲν εἶνε δυνατόν νὰ λειτουργήσῃ δεόντως ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια.

Ἡλήρης οἰκονομικὴ πίστις. Καὶ τῷ ὄντι ὁ πλοῦτος, ὅστις εἶνε τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας, ἀναπτύσσεται καὶ χρησιμοποιεῖται μόνον ἐν αἷς χώραις ἐφαρμόζονται οἱ νόμοι καὶ ὑπάρχει πλήρης οἰκονομικὴ πίστις. Ἄλλως τὸ χρήμα φυγαδεύεται, πᾶσα ἐργασία κατ' ἀνάγκην σταματᾷ καὶ οὕτως ἐπέρχεται ὁ οἰκονομικὸς μαρasmus.

Ἱστορία, Γεωγραφία, Στατιστικὴ κλπ. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον συνδέεται ἡ πολιτικὴ οἰκονομία καὶ πρὸς τὴν Ἱστορίαν, τὴν Γεωγραφίαν, τὴν Στατιστικὴν κλπ.

Οὕτω διὰ τῆς **Ἱστορίας**, ἥτις εἶνε ἡ γνῶσις τοῦ προτέρου βίου τῆς ἀνθρωπότητος, μακθάνομεν, ἂν λαὸς τις εὐημέρησεν ὑπὸ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ οἰκονομικὸν σύστημα καὶ ἐπομένως φροντίζομεν περὶ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κριθέντος ὡς μᾶλλον ὠφελίμου συστήματος.

Καὶ ἡ **Γεωγραφία** εἶνε χρησιμώτατη, διότι χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ μάθωμεν ποῖον κλίμα ἢ ἔδαφος κλπ. εἶνε κατάλληλον πρὸς τὴν αὐξήσιν τοῦ πλούτου καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς.

Τέλος ἡ **Στατιστικὴ** χειραγωγεῖ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, διότι διὰ τῆς στατιστικῆς πληροφоруμέθα ἀνευ ὑποθέσεων καὶ εἰκασίων, ἀλλὰ μετὰ βεβαιότητος περὶ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἐπιτυχίας ἢ μὴ τῶν οἰκονομολογικῶν κανόνων, ὥστε ἐν τῷ μέλλοντι νὰ καταστήται δυνατὴ πᾶσα βελτίωσις καὶ διόρθωσις τῶν κακῶς ἐχόντων.

Χρησιμότης. Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία σκοπεῖ νὰ καταστήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν εὐχερεστέραν τὴν κοινωνικὴν εὐημερίαν διὰ τῆς ἀφθόνου παραγωγῆς καὶ τῆς προσηκούσης διανομῆς τοῦ πλούτου.

Σπουδαίη κοινωνικὴ ἐπιστήμη. Συνεπῶς εἶνε μία τῶν σπουδαιωτάτων κοινωνικῶν ἐπιστημῶν ἀφορῶσα εἰς πᾶσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Διὰ τοῦτο δὲ ὀφείλει πᾶς ἄνθρωπος νὰ γινώσκῃ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς αὐτῆς.

Ἱκοινωνικαὶ πρόοδοι. Εἶνε δὲ ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως ὅτι διὰ τῶν διδασμάτων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης μεγάλαί πρόοδοι κοινωνικαί, πολιτικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ ἐγένοντο, κατὰ τοὺς τελευταίους μάλιστα χρόνους.

Ὁ ἄμεσος παραγωγὴ. Βεβαίως δὲ, δύναται τις νὰ υποστηρίξῃ ὅτι ἡ Πολιτικὴ οἰκονομία παράγει ἄμεσως τὸν πλοῦτον, ἐν τούτοις εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι συντελεῖ σπουδαίως εἰς τὴν παραγωγὴν. Ἐκ τῶν διδασμάτων δὲ αὐτῆς πορίζεται ὁ ἄνθρωπος τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ γνώσεις, τὰς τῶν ἀπαραιτήτους διὰ τὴν πρόοδον ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν αὐτοῦ.

Ποικιλὸν νόμοι τῆς ἡθ. Οἰκονομίας. Ἡ ἔρευνα καὶ ἡ μελέτη τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἀποδεικνύει

ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ παρουσιάζονται τὰ φαινόμενα ταῦτα κατὰ νόμους σταθεροὺς καὶ ἀναλλοιώτους.

Οἱ σπουδαιότεροι τῶν φυσικῶν τούτων νόμων εἶνε οἱ ἀπορῶντες εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας καὶ εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπορρέει ἡ ἐλευθερά ἀνταλλαγή τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας.

Ἄλλοι ἐπίσης φυσικοὶ νόμοι εἶνε ὁ τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως κτλ.

Ἡ ἀκριθὲς δὲν τῶν φυσικῶν τούτων νόμων κατὰ τὸ δυνατόν ἐφαρμογὴ βελτιστοὶ καὶ ἀξιάζει τὴν παραγωγὴν, ἐν ᾧ μειώνει ἀντιθέτως αὐτὴν ἡ παράβασις τῶν νόμων τούτων.

§ 2'.

ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Ἀμφισβήτησις τῆς Πολ. οἰκονομίας. Πολλοὶ ἡμφεσβήτησαν τὴν σκοπιμότητα καὶ τὸ κύρος τῆς πολ. οἰκονομίας ὡς ἐπιστήμης, καὶ τοῦτο διότι, λέγουσι, τὰ πρακτικὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα δὲν εἶνε πάντοτε σύμφωνα πρὸς τὰς θεωρίας.

Οὐχὶ ὀρθὴ ἡ ἀμφισβήτησις. Ἐν τούτοις εἶνε ἐσφαλμένη ἡ τοιαύτη γνώμη, διότι ἂν ἐν τῇ πρακτικῇ δὲν ἐπέρχονται πάντοτε τὰ ἀρμόζοντα ἀποτελέσματα, εἰς τοῦτο δὲν πταίει βεβαίως ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, ἐπεὶδὴ θεωρητικῶς διδάσκονται καὶ ἀναπτύσσονται οἱ κανόνες καὶ οἱ νόμοι, καθ' οὓς παράγεται ὁ πλοῦτος.

Ἦ ἀπαιτεῖται; Πρὸς τὴν πραγματικὴν ὁμῶς παραγωγὴν τοῦ πλούτου ἀπαιτεῖται νὰ συμπράξωσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἰδιοφυῆ, νοημοσύνη, δραστηριότης κλπ. τοῦ προσώπου, ὑπερ θὰ ἐφαρμόσῃ τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πλεῖστα ὅσαι ἄλλαι συνθῆκαι καὶ περιστάσεις.

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Προλήψεις κατὰ τῆς πολ. οἰκονομίας. Πλὴν τῆς ἀμφισβήτησεως ὑπῆρξαν καὶ προλήψεις κατὰ τῆς πολ. οἰκονομίας, διότι ὡς λέγουσιν, ἐν ᾧ διδάσκει αὕτη τοὺς κανόνάς τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου, οὔτε ἄφθονος παράγεται οὗτος, οὔτε ἀφ' ἑτέρου διανέμεται προσχηκόντως.

Ἐσφαλμέναι αἱ προλήψεις. Δέον νὰ ἀποκρουσθῶσιν αἱ τοιαῦται προλήψεις, διότι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία προσφέρει σπουδαίας υπηρεσίας πρὸς ἀφθονωτέραν παραγωγὴν καὶ δικαιοτέραν διανομὴν τοῦ πλούτου. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον διδάσκει ἡ πολιτικὴ οἰκονομία εἶνε ἀληθές, πρὸς ἐπιτυχίαν ὁμῶς αὐτοῦ εἶνε ἀνάγκη νὰ γίνη ἡ πρόπουσα καὶ λελογισμένη αὐτοῦ ἐφαρμογή.

Οὐχὶ ἀπάνθρωπος. Πολλοὶ ἐπίσης καταφέρονται κατὰ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, διότι, λέγουσιν, εἶνε αὕτη ἀπάνθρωπος, ὡς ἀμνησθητοῦσα διὰ τῶν δογμάτων αὐτῆς τὰς καθιερωμένας θρησκευτικὰς ἢ κοινωνικὰς ἀρχὰς τῆς φιλάνθρωπιας.

Ἄδικος ἢ μοραφή. Ἐν τούτοις δὲν εὐρίσκονται ἐν τῇ δικαίῳ αἱ τὰ τοιαῦτα ὑποστηρίζοντες, διότι ἡ Πολιτικὴ οἰκονομία προτρέπουσα τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἐργασίαν οὐδὲν ἄντιθεται πρὸς τὴν φιλάνθρωπίαν, οὕτε καταφέρεται κατὰ τῆς ἐλεημοσύνης.

Καταπολεμήσιμος ἀργίας. Ἐν τούτοις καταπολεμεῖ τὴν ἀργίαν καὶ τὴν φυγοπονίαν καὶ ὑποστηρίζει ὅτι δὲν πρέπει νὰ καθιερωθῇ ἡ ἐλεημοσύνη ὡς νόμος τοῦ κράτους, διότι ἂν ἐγένετο τὸ τοιοῦτον, θὰ ἐπροστατεῖτο ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἐργασίας, ὅπου θὰ εἶχαν, ὡς εἶνε ἐπόμενον, ὀλέθρια ἀποτελέσματα δι' ὀλόκληρον τὴν κοινωνίαν.

§ 5

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΓΑΘΑ

Ἀγαθὰ λέγονται τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα χρησιμεύουσιν διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ἀγαθὰ ταῦτα διακρίνονται εἰς :

1) **φυσικὰ ἢ ἐλεύθερα ἀγαθὰ**, δηλ. ὅσα εὐρίσκονται ἐν τῇ φύσει τέσση ἀφθόνως, ὥστε δὲν ἀπαιτεῖται προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, ὥπως ἀποκτήσῃ αὐτά· λ.χ. ὁ ἥλιος, ὁ ἀῆρ κλπ.

2) **Οἰκονομικὰ ἀγαθὰ**, δηλ. ὅσα εὐρίσκονται ἐν τῇ φύσει εἰς πεωρισμέναν ποσότητα ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπομένως καταβάλλει οὗτος προσπάθειαν, ὥπως ἀποκτήσῃ αὐτά.

Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία μόνον περὶ τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν ἀσχολεῖται.

Τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ εἶναι ὅμοια ἢ καταναλωτικά, τὰ ὅποια δύνανται νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου ἀμέσως ὑπὲρ τὴν μορφήν τὴν ὅποιαν ὑπάρχουσιν, ὡς λ.χ. οἱ φαγώσιμοι καρποί,

Ἐργασμα δὲ ἢ παραγωγικά, διὰ τὰ ὅποια ἀπαιτεῖται νὰ καταβληθῇ ἐργασία πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρώπων, ὡς εἶνε ὁ σίτος, ὅστις δέον νὰ μεταβληθῇ εἰς ἄλευρον καὶ κατόπιν εἰς ἄρτον διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

Περιουσία. Τὸ σύνολον τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια ἔχει τις, καλεῖται ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν περιουσία.

Ἔθνικὸς πλοῦτος ἢ λαϊκὴ περιουσία καλεῖται τὸ σύνολον τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν τὰ ὅποια ἔχει λαός τις.

Φυσικὸς πλοῦτος χώρας τινὸς ὀνομάζεται τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἀγαθῶν αὐτῆς. Ἐπομένως εἰς τὸν φυσικὸν πλοῦτον συνυπολογίζονται καὶ τὰ ἐλεύθερα ἀγαθὰ· λ. χ. ὁ ἥλιος, τὸ κλίμα, αἱ φυσικαὶ ὁδοὶ συγκοινωνίας κλπ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

§ 1. ΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Διαιρέσεις τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη, τὰ ἐξῆς :

τὴν παραγωγήν,
τὴν κυκλοφορίαν,
τὴν διανομήν, καὶ τέλος
τὴν κατανάλωσιν τῶν ἀγαθῶν ἢ τοῦ πλοῦτου.

Καλιὰ διαιρέσεις. Ἡ τοιαύτη εἰς τὰ εἰρημένα τέσσαρα μέρη διαιρέσεις εἶνε ἡ παλαιότερα καὶ θεωρεῖται ἀπηρχαιωμένη. Ἐν τούτοις, ὡς λέγει ὁ Gide, δὲν εὗρέθη ἀπλουστέρα καὶ μᾶλλον πρόσφορος αὐτῆς. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ἐν τῇ συγγράμματι αὐτοῦ ποιεῖται χρῆσιν τῆς αὐτῆς διαιρέσεως.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ τοιαύτη διαιρέσεις τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἶνε ἡ φυσικωτέρα καὶ ἡ λογικωτέρα, διότι ὁ ἄνθρωπος πρὸ παντὸς πρέπει νὰ παραγάγῃ, ὅπως δυναθῇ νὰ προβῇ κατόπιν εἰς τὴν διανομήν τῶν παραχθέντων, μετὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπέλθῃ ἡ κατανάλωσις αὐτῶν.

Οὕτως ἔχομεν τὰ τρία τῶν εἰρημένων μερῶν, ὡς δεῦτερον ὅμως πρέπει νὰ παρεμβάλωμεν τὴν κυκλοφορίαν, διότι μετὰ τὴν παραγωγήν καὶ πρὸ τῆς διανομῆς, πρέπει τὰ παραχθέντα νὰ κυκλοφορήσωσι, δηλαδὴ νὰ περιέλθωσιν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν παραγωγῶν εἰς τοὺς καταναλωτάς.

Ὁρισμὸς τῆς παραγωγῆς. «Παραγωγή καλεῖται ἡ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καταβολὴ ἐργασίας, ὅπως τὰ ἐν τῇ φύσει ὄντα ἀγαθὰ καταστῶσι χρήσιμα πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν».

Δυνάμεθα ἐπομένως νὰ εἰπωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς παραγωγῆς κατεργάζεται πράγματα ὑπάρχοντα ἤδη ἐν τῷ κόσμῳ καὶ δυνάμενα νὰ χρησιμοποιηθῶσι, διὰ τῆς ἐργασίας του δὲ ἀποβαίνουσι ταῦτα χρήσιμα πρὸς θεραπείαν τῶν διαφόρων ἀναγκῶν του.

ΣΗΜ. Ὁ Say ὡς ἐξῆς δίδει τὸν ὁρισμὸν τῆς παραγωγῆς : «Παράγειν σημαίνει παρέχειν χρησιμότητα εἰς τὰ πράγματα, ἢ ἀδξάνειν τὴν χρησιμότητα, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ἤδη ταῦτα,

Δημιουργία χρησίων ἀγαθῶν. Ἄν ἐξετάσωμεν τεχνικῶς τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος καταβάλλει τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ὅπως δημιουργήσῃ χρήσιμα ἀγαθὰ θὰ κατατάξωμεν τὰ διάφορα παραγωγικὰ ἔργα ὡς ἐξῆς :

α) εἰς **συλλεκτικὰ**. (ἀλιεία, μεταλλευτική, θήρα) εἰς τὰ ὅποια ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται εἰς τὴν ἀπόσπασιν ἢ τὴν συλλογὴν τῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τῆς φύσεως.

β) εἰς **βιομηχανικὰ**, ἐν τοῖς ὁποίοις ὁ ἄνθρωπος ἀσχολεῖται εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς μορφῆς τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν, αἵτινα παρέχει ἡ φύσις.

γ) εἰς **γεωργικὰ**, εἰς τὰ ὅποια ὁ ἄνθρωπος καταβάλλει ἐργασίαν καὶ κεφάλαια ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κατευθύνει δὲ τὴν παραγωγικὴν δύναμιν αὐτοῦ πρὸς ὠρισμένην παραγωγὴν καὶ πρὸς αὐξησιν τῆς ὑπαρχούσης παραγωγικότητος.

δ) εἰς **μεταφορικὰ**, διὰ τῶν ὁποίων κατορθοῦται ἡ μεταφορὰ τῶν παραχθέντων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον.

Συμπλήρωσις ἔργου φύσεως. Διὰ τῆς παραγωγικῆς ἐνεργείας συμπληροῦνται τὸ ἔργον τῆς φύσεως, διότι ἡ νεκρὰ καὶ ἀμορφος ὕλη δὲν μένει πλέον ἐν ἀχρηστίᾳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦται διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποβαίνει πολλαπλῶς χρήσιμος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

§ 2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

ΦΥΣΙΣ, ΕΡΓΑΣΙΑ, ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

Συντελεσταὶ ἢ στοιχεῖα παραγωγῆς. Πρὸς πᾶσαν παραγωγὴν εἶνε ἀπαραίτητα τρία στοιχεῖα, ἡ φύσις, ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον.

Ἔργασία. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων στοιχείων ἡ συντελεστὴν τῆς παραγωγῆς ἡ ἐργασία εἶνε ἡ μόνη, ἥτις δύναται νὰ ἀξιῶσθαι τὸν τίτλον τοῦ συντελεστοῦ ἐν τῇ παραγωγῇ κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς λέξεως, διότι μόνον ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ καὶ μόνος αὐτὸς λαμβάνει τὴν πρωτοβουλίαν πάσης παραγωγικῆς ἐργασίας.

Ὁ κύριος συντελεστής. Ἡ φύσις ἐν τούτοις δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁ κύριος ἢ ὁ ἀρχικὸς συντελεστής τῆς παραγωγῆς, διότι οὐ μόνον συμπράττει μετὰ τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ καὶ προϋπάρχει αὐτῆς.

Ἡ δραστηριότης δὲ τοῦ ἀνθρώπου οὐδὲν θὰ εἶχεν ἀποτέλεσμα, ἄνευ τῆς βοήθειας τῆς φύσεως, ἥτις παρέχει εἰς αὐτὸν πάντα τὰ ἀνγκαῖα ὕλικά πρὸς ἐνέργειαν.

Παθητικὸν πρόσωπον. Καίτοι ὅμως ἀποτελεῖ ἡ φύσις στοιχείον ἀπαραίτητον ἐν τῇ παραγωγῇ, διότι ἄνευ αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ παραγωγή, ἐν τούτοις παίζει πρόσωπον ἀπολύτως παθητικὸν καὶ ὁρακοῦε εἰς τὰς προσπάθειας τοῦ ἀνθρώπου.

Δευτερεύων συντελεστής τὸ κεφάλαιον. Τέλος τὸ τρίτον στοιχείον τῆς παραγωγῆς, δηλ. τὸ κεφάλαιον, εἶνε συντελεστής δευτερεύων καὶ πηγάζει ἐκ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς φύσεως. Ἡ δύνατο δὲ νὰ ὀνομασθῇ καὶ ὄργανον τῆς παραγωγῆς.

Χρονικαὶ περίοδοι συντελεστών. Εἰς τὰς κοινωνίας, αἵτινες ἀνεφάνησαν κατ' ἀρχὰς καὶ ἀπετελοῦντο ἐκ θηρευτικῶν, ἀλιευτικῶν καὶ ποιμενικῶν λαῶν, ἡ φύσις παρεῖχε σχεδὸν τὰ πάντα.

Κατόπιν ἠνώθη μετὰ τῆς φύσεως ἡ ἐργασία, ἥτις ἦτο κατ' ἀρχὰς γεωργικὴ, κατόπιν δὲ βιομηχανικὴ. Τέλος εἰς τὰς νεωτέρας κοινωνίας ἀνεφάνη τὸ κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπεκράτησε τῶν δύο ἄλλων συντελεστών.

Πολλάκις δὲ οἱ τρεῖς συντελεσταὶ **συγχέονται**. Οὕτως ἡ γῆ εἴταν ἐκχερσῶθη, ἀποξηρανθῇ καὶ καλλιεργηθῇ, καθίσταται προῖόν τῆς ἐργασίας καὶ συνεπῶς κεφάλαιον.

§ 3.

ΦΥΣΙΣ

Ἡ φύσις εἶνε τὸ πρῶτον καὶ τὸ κύριον, ὡς εἵπομεν, στοιχεῖον ἡ συντελεστής τῆς παραγωγῆς.

Ἡ ἐννοία φύσεως. Ὑπὸ τὴν λέξιν δὲ φύσις ἐννοοῦμεν οὐ μόνον τὴν γῆν καὶ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ καὶ τὸ ὕλον ἐν γένει, ὅψ' οὐ περιβάλλεται ὁ ἄνθρωπος, πρὸς τοῦτοις δὲ ἐννοοῦμεν καὶ τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας τὸ περιβάλλον τοῦτο περικλείει ἐν ἑαυτῷ.

Πρόσφορον περιβάλλον. Εἶνε δὲ προφανὲς ὅτι διὰ τὴν παραγωγήν, ὁ ἄνθρωπος, εἶνε ἀνάγκη νὰ παράσχῃ πρὸς αὐτὸν ἡ φύσις πρόσφορον περιβάλλον, πρὸς τοῦτοις δὲ πρῶτην ὕλην χρησιμοποιήσιμον καὶ συνηθέστατα κινητηρίους δυνάμεις, βοηθούσας τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ πρώτης ὁψεως φαίνεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ ἐκ τοῦ περιβάλλοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτέθη ὑπὸ τῆς φύσεως. Βεβαίως δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ δημιουργήσῃ, λ. χ. μεταλλεῖα, ὅπου δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦτα, δύναται ἔμως νὰ μεταβάλῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ὑπάρχουσαν ἐκ φύσεως κατάστασιν, ὡς λ. χ. ἀπέραντα ἔλη εἰς γεωργησίμους γαίας κλπ.

Οὐχὶ μεταβολὴ μεγάλων γραμμῶν. Ἐπ' ἴσης δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ μεταβάλῃ τὰς μεγάλας γραμμάς, τὰς ὁποίας διέγραφεν ἡ φύσις, ἀλλὰ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ μεγάλας τροποποιήσεις, ὡς εἶνε αἱ διατηρήσεις τῶν ὁρέων, δι' ὧν διέρχονται οἱ σιδηρόδρομοι, αἱ διώρυγες, αἱ ἀποξηράνσεις τῶν λιμνῶν, αἱ τομαὶ τῶν ἰσθμῶν κλπ.

Τέλος δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ τὴν κλιματολογικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ διὰ ἀναδασώσεως καὶ διὰ καταλλήλου καλλιεργείας δύναται νὰ τροποποιήσῃ τὴν τάξιν τῶν βροχῶν καὶ τῶν ἀνέμων.

Ἡ περιβάλλων. Ὑπὸ τὴν λέξιν ταύτην πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν πρῶτον τὰ ἐν τῷ ἔδαφει εὐρισκόμενα, ὡς εἶνε τὰ δάση, αἱ βοσκαί, οἱ κῆποι, αἱ ἀμπελοὶ, οἱ ἄγροί, κλπ.

Τὰ ὑπὸ τὸ ἔδαφος. Πλὴν τούτων εἰς τὸ περιβάλλον πρέπει νὰ συμπεριληφθῶσι τὰ ὑπὸ τὸ ἔδαφος εὐρισκόμενα, ὡς εἶνε τὰ μέταλλα, ὁ ἀνθραξ κλπ. ἅτινα εἶνε ἀπαραίτητα διὰ τὴν παραγωγὴν.

Ἀτμόσφαιρα. Τέλος συμπληροῖ τὸ περιβάλλον ἡ ἀτμόσφαιρα, διότι αὕτη περιέχει τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου στοιχεῖα.

Προϊόντα ὑπεδάφους. Μέχρι τοῦ τελευταίου αἰῶνος τὰ ὑπὸ τὸ ἔδαφος εὐρισκόμενα οὐδεμίαν σχεδὸν ἐπίδρασιν εἶχον ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνιῶν.

Μέταλλα, γαιάνθραξ. Σήμερον ὅμως τὰ προϊόντα τοῦ ὑπεδάφους, ὡς εἶνε τὰ μέταλλα κλπ. ὑπερέδωκαν κατ' ἀξίαν τὰ προϊόντα τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ τοῦ γαιάνθρακος ὑπερβαίνει σήμερον τὰ 18 δισεκατομμύρια φράγκων καὶ ἐξισοῦται πρὸς τὴν παραγωγὴν τοῦ σίτου.

Πετρελαίον. Εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ γαιάνθρακος πρέπει νὰ προσθῶμεν καὶ τὴν τοῦ πετρελαίου, τὸ ὁποῖον τείνει νὰ ἀναπληρώσῃ ἐν τῇ ναυτιλίᾳ τὸν γαιάνθρακα. Ἡ παραγωγὴ τοῦ πετρελαίου ἀνῆλθε τῇ 1914 εἰς 53,000,000 τόννους, σήμερον δὲ εἶνε κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα.

Σιδήρεος. Τέλος ἡ παραγωγὴ τοῦ σιδήρου ἐν τῷ κόσμῳ τῇ 1922 εἶχε φθάσῃ εἰς τὰ 150,000,000 τόννων. (Cide)

Πρώται ὕλαι. Τὰ ἀκατέργαστα ὕλικά, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ φλοιὸς τῆς γῆς, καὶ αἱ ὀργανικαὶ οὐσαὶ αἱ προερχόμεναι ἐκ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, παρέχουσι τὴν ἀπαραίτητον εἰς βιομηχανίαν πρώτην ὕλην καὶ ἀποτελοῦσι τὸ κύριον στοιχεῖον παντὸς ἀγαθοῦ. Ταῦτα πρώται ὕλαι εἶνε, ἐν παραδείγματι, αἱ γαῖαι διὰ τὴν γεωργίαν, οἱ λίθοι, τὰ ξύλα, τὰ μέταλλα, ἡ καύσιμος ὕλη κλπ. διὰ τὴν οἰκοδομικὴν καὶ τὴν βιομηχανίαν.

Ἀνισος διανομή. Τινὰς ἐκ τῶν πρώτων ὕλων ἡ φύσις διέσπειρεν εἰς τὴν γῆν ἀφθόνως, δι' ἄλλας ὅμως ἐδείχθη λίαν φειδωλή.

Κινητήριος δυνάμεις. Ἡ ἐργασία τῆς παραγωγῆς συνίσταται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μετατόπισιν τῆς ὕλης. Ὑπῆρξεν ἐπομένως ἀνάγκη ἐξευρέσεως κινητηρίου δυνάμεως διὰ τὴν τοιαύτην μετατόπισιν.

Διάφορα εἶδη κινητηρίων δυνάμεων. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν ὡς κινητήριος δυνάμεις, οἱ βραχίονες τῶν ἀνθρώπων, κατόπιν τὰ ζῶα, ὡς ὁ ἵππος, ἡ κάμηλος, ὁ ἐλέφας κλπ. Τέλος, ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἀψυχος ὕλη, δηλ. ὁ ἀνεμος, τὸ ὕδωρ, ὁ ἀτμός, ὁ ἠλεκτρισμός κλπ.

Ἄνεμος. Ἡ κινητήριος δύναμις τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν ποταμῶν ἐχρησιμοποιήθη πάντοτε διὰ τὴν μεταφορὰν, ἀλλὰ μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων οὐδεμίαν ἄλλην ἔσχε βιομηχανικὴν ἐφαρμογὴν, πλὴν τῆς κινήσεως ἀνεμομύλων καὶ ὑδρομύλων. Ἐν τούτοις καταβάλλονται

προσπάθειαι, ὅπως χρησιμοποιηθῇ καλύτερον καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἀνέμου. Οὕτως ἐν Δανίᾳ ἀπὸ τοῦ 1903 ὑπάρχει ἔταιρεία πρὸς παραγωγὴν ἡλεκτρισμοῦ δι' ἀνεμομύλων, ἡ χρησιμοποίησις δὲ τοῦ ἀνέμου πρὸς παραγωγὴν ἡλεκτρισμοῦ τείνει νὰ ἐπεκταθῇ.

Ῥῶδοι. Καὶ τοῦτο ὡς κινητήριος δύναμις θὰ καταλάβῃ τὴν πρώτην θέσιν, ἀφ' ὅτου κατωρθώθῃ νὰ μεταφέρηται ἡ δύναμις εἰς μεγάλας ἀποστάσεις καὶ οὐ μόνον νὰ μεταφέρηται, ἀλλὰ καὶ νὰ διαιροῖται ἐπ' ἄπειρον.

Οὕτως ὁ Ροδανὸς ἐν Γαλλίᾳ χρησιμοποιεῖται, ὅπως παράγῃ ἡλεκτρισμόν, δι' οὗ κινεῖνται αἱ μηχαναὶ τοῦ ἐργοστασίου τῆς Λυών, ἐν ᾧ πρὶν δὲν ἐχρησίμευεν, ὡς λέγει ὁ Gide, ἡ εἰς τὸ νὰ φθέρῃ τοὺς ἐν αὐτῷ χάλικας, σήμερον δὲ ἡ κινητήριος δύναμις διανέμεται κατ' οἶκον ὅπως τὸ ὕδωρ. Διὰ νὰ ἔχῃ δὲ τις τοιαύτην δύναμιν, ἀρκεῖ νὰ στρέψῃ στρόφιγγα ἢ νὰ πιέσῃ ἐπὶ κομβίῳ.

Καταπτώσεις ὕδατων. Τὸ ὕδωρ ἐνεργεῖ οὐχὶ διὰ τοῦ ὄγκου, ἀλλὰ διὰ τῆς ταχύτητος. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦσι τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν εἰς τὴν μεγίστην κλίσιν αὐτοῦ, ἥτοι εἰς τοὺς καταρράχτας καὶ ἀνέρχονται ὅσον τὸ δυνατόν ἐγγύτερον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ποταμῶν καὶ τῶν δεξαμενῶν, ἐξ ὧν οὗτοι τροφοδοτοῦνται, δηλ. εἰς τοὺς παγῶνας.

Λευκὸς ἄνθραξ. Οἱ παγῶνες, περὶ ὧν εἵπομεν προηγουμένως, ὡς δεξαμεναὶ δυνάμεων ἀποτεταμιευμένων ὠνομάσθησαν προσφῶς λευκὸς ἄνθραξ.

Κατὰ περίεργον δὲ συμπτῶσιν αἱ χῶραι, αἵτινες στεροῦνται ἄνθρακος μέλανος, ἔχουσιν ἀφθονίαν λευκοῦ καὶ τανάπαλιν. Οὕτω λ. χ. ἐν Εὐρώπῃ ἡ Σουηδία καὶ ἡ Νορβηγία, ἡ Ἑλβετία καὶ ἡ Βόρειος Ἰταλία, ἐν αἷς δὲν εὐρίσκεται μέλας ἄνθραξ, δηλ. γαιάνθραξ, εἶνε ἀντιθέτως πλουσιώταται εἰς λευκόν.

Ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ Ἀγγλία, τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Γερμανία, χῶραι ἔχουσαι πλουσιώτατα ἀνθρακωρυχεῖα, στεροῦνται ὕδατων, ὧν ἡ πτώσις νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς κινητήριος δύναμις.

Ἐπίσης ἐν Ἀμερικῇ ὁ Καναδὰς καὶ ἡ Βραζιλία στεροῦνται ἄνθρακος, ἀλλ' ἔχουσι χολοσσιαίας δυνάμεις εἰς πτώσεις ὕδατων. Οὕτως ἡ κινητήριος δύναμις τῶν ὕδατων τῆς Βραζιλίας ὑπολογίζεται εἰς τὸν μῦθῳδον ἀριθμὸν τῶν 800,000,000 ἵππων.

Διαφορὰ λευκοῦ ἄνθρακος καὶ γαιάνθρακος. Ὁ λευκὸς ἄνθραξ ὑπερέχει τοῦ γαιάνθρακος, διότι δὲν καταστρέφεται διὰ τῆς χρησιμοποίησώς του. Ἀντιθέτως ὁ γαιάνθραξ εἶνε θησαυρὸς τεθαρ-

μένος ἀπὸ τῶν ἀρχαιστῶν χρόνων. Ἐξαντλοῦμεν αὐτὸν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ μετὰ τινα ἔτη προφανῶς θὰ ἐξαφανισθῇ.

Ὁ λευκὸς ἀνθραξ ἀναγεοῦται ὅπως καὶ τὸ ὕδωρ, διότι ὁ ἥλιος ἔχει ἀναλάβῃ τὴν ἐργασίαν νὰ ἀντλή ἀκαταπαύστως τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἐξετέλεσε τὴν ἐργασίαν του καὶ νὰ τὸ ἀναβιδάξῃ καὶ πάλιν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων. Δὲν θὰ στερεύσῃ ἐπομένως ὁ λευκὸς ἀνθραξ παρὰ μόνον ὅταν ξηρανθῇ ὁλόκληρος ἡ γῆ καὶ ἐξαφανισθῶσιν οἱ πάγοι.

Δύναμις ἰσχυρά. Διὰ τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων ἀναπτύσσεται δύναμις ἰσχυρά παράγουσα ἡλεκτρισμόν, ὅστις, ὡς εἵπομεν, μεταφέρεται ἐκ μεγίστης ἀποστάσεως. Οὕτω πρόκειται νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὰ μεταλλεῖα τοῦ Τρανσβάλ ἐν Ἀφρικῇ τὴν δύναμιν τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Ζαμβέζι, ἐξ ἀποστάσεως δηλ. 1200 χιλιομέτρων.

Ἐπίσης ἐν Γαλλίᾳ πρόκειται νὰ μεταφέρωσι τὴν κινητήριον δύναμιν τοῦ ποταμοῦ Ροδανοῦ εἰς Παρισίους ἐξ ἀποστάσεως 500 χιλιομέτρων.

Πρόδος ἀνθρωπότητος. Διὰ τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ ἡλεκτρισμοῦ, τῆς καταπτώσεως τῶν ὑδάτων κλπ. ἐπῆλθεν ἡ παρατηρουμένη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καταπληκτικὴ ὄντως πρόδος τῶν πολιτισμένων κρατῶν.

Θαλίεροιαι. Ἐν τούτοις ὁ ἀνθρωπος δὲν θὰ σταματήσῃ εἰς τὰς ὑπαρχούσας κινητήριους, δυνάμεις, διότι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι, ὅς ἐν καιρῷ θὰ χρησιμοποιήσῃ. Οὕτω τὰ κύματα, τὰ ὁποῖα ἐγείρονται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἡ ἐρμὴ τῆς παλιεροίας, ἡ δις τῆς ἡμέρας συγκλονοῦσα χιλιάδας λεύγας ἀκτῆς, ἀποτελοῦσιν ἀποθήκην δυνάμεων ἀνεξαντλήτων.

§ 4.

Φύσις (Συνέχεια)

Ποικιλία παραγωγικῆς δυνάμεως. Ὑπὸ οἰκονομικὴν ἐποψιν ἡ φύσις δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ πανταχοῦ, διότι τὸ ἔδαφος τῆς γῆς ἐνταῦθα μὲν εἶνε εὐφορώτατον, ἐκεῖ ἦτον γόνιμον καὶ ἄλλαχοῦ ἐντελῶς ἄγονον καὶ στείρον. Οὕτως αἱ ἐρημοὶ τῆς Σαχάρας εἶνε τελείως ἄγονοι, ἐν ᾧ ἀντιθέτως αἱ χῶραι τῆς Αἰγύπτου αἱ ἀρδευόμεναι ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Νείλου εἶνε παραγωγικώταται.

Ἡ γονιμότης στοιχεῖον πλούτου. Εἶνε προφανές ὅτι ἡ γονιμότης τοῦ ἔδαφους, ἥτις προέρχεται ἰδίως ἐκ τῶν ἐν τῷ ἔδαφει ἐδρισκομένων ὕλων, τῶν χρησίμων πρὸς παραγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν

τῶν φυτῶν καὶ δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ διὰ λιπασμάτων, ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον στοιχεῖον τοῦ φυσικοῦ πλούτου.

Ἑλῆμα. Καὶ τοῦτο ἐπίσης ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς, διότι ἀναλόγως τοῦ κλίματος τόπου τινὸς αὐξάνεται ἢ ἐλαττοῦται ἡ ἐνεργητικότητα καὶ ἡ δραστηριότης τῶν ἀνθρώπων, συνεπῶς ἐπηρεάζεται καὶ ἡ παραγωγή.

Προτίμησις εὐφύρων μερῶν. Ὡς γνωρίζομεν δ' ἐκ τῆς ἱστορίας ὁ ἄνθρωπος ἀείποτε ἐπεζήτησε χώρας εὐφύρους, μὴ ἀπαιτούσας πολλὴν καὶ κοπιώδη ἐργασίαν πρὸς παραγωγὴν τῶν χρειωδῶν τοῦ βίου.

Ἀνταλλαγή. Διὰ τὴν ἄνισον ταύτην διανομὴν τῶν δώρων τῆς φύσεως εἶνε ἀπαραίτητος ἡ ἀνταλλαγή τῶν προϊόντων, διότι τόπος στερούμενος πράγματός τινος κατ' ἀνάγκην θὰ ἀνταλλάξῃ τὰ προϊόντα, ἅτινα παράγονται ἐν αὐτῷ, πρὸς ἕτερα τῶν ὁποίων στερεῖται.

Ἡ Ἀγγλία λ. χ. ἀνταλλάσσει τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα αὐτῆς πρὸς τὴν σταφίδα, ἣν παράγει ἡ Ἑλλάς, πρὸς τὸν σίτον τῆς Ρωσσίας, τὸν βάμβακα τῆς Αἰγύπτου κλπ.

Γεωγραφικὴ θέσις. Ἐπίσης ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῶν διαφόρων χωρῶν, διότι διεγείρει τὰς φυσικὰς τῶν λαῶν καὶ ἀτόμων κλίσεις δι' ὠρισμένας ἐργασίας.

Οὕτω λ. χ. οἱ Φοίνικες, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἑνετοί, οἱ Ὀλλανδοί, εἰς Ἀγγλοὶ λόγῳ τῆς τοποθεσίας τῆς χώρας των, διότι περιβάλλεται αὕτη ὑπὸ θαλάσσης, ἀπέδησαν ναυτικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ λαοί.

Τοὺναντίον οἱ Ρῶσοι καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες εἰς ἀπεράντους ἡπείρους κειμένας μακρὰν τῆς θαλάσσης εὐν δύναται ν' ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν θαλασσίαν ἐν γένει ἐμπορίαν.

Γεωργικὴ σύστασις. Καὶ αὕτη συντελεῖ οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν καλὴν ἢ κακὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν χώρας τινός. Οὕτως αἱ χῶραι, ἐν αἷς τὰ ὀρυκτὰ καὶ τὰ μέταλλα εὐρίσκονται ἐν ἀφθονίᾳ, δύναται νὰ καταστῶσι παραγωγικώτεραι καὶ πλουσιώτεραι.

Παρίδειγμα. Ἡ Ἀγγλία καὶ τὸ Βέλγιον καὶ ἄλλαι χῶραι ὀφείλουσι τὴν ἀκμὴν καὶ πρόοδον αὐτῶν εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν ὀρυκτῶν καὶ μετάλλων, ἐξ ὧν ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς τελευταίους μάλιστα γρόνους τεραστία βιομηχανία τῶν μηχανῶν καὶ τῆς μεταλλουργίας ἐν γένει.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνισότης ἀναπόφευκτος. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν ἐνεργειῶν του μετριάξει κατὰ τὸ δυνατόν τὴν δυσμένειαν τῆς φύσεως, ἥτις τόσον ἀνίσως διένειμε τὰ ἀγαθὰ.

Συνέπεια ἀνισότητος. Ἐν τούτοις μετὰ τήν ἀγῶνιν τοῦ

ἀνθρώπου ἡ ἀνισότης ἐν τῇ διανομῇ τῶν ἀγαθῶν ἔχει ὥς συνέπειαν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀνισότητα χωρῶν, τὴν ἀνάγκην τῆς μεταναστεύσεως, καὶ ἰδίως τὴν διεθνῇ συναλλαγὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

§ 25. ΠΕΡΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ἔργασία ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν καλεῖται ἡ καταβολὴ τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς σκοπὸν παραγωγικόν, δηλ. πρὸς σκοπὸν παραγωγῆς καὶ κτήσεως τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν.

Ἄν ὅ,τι ζῇ ἐργάζεται. Οὐ μόνον δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι ζῇ εἶνε ἡναγκασμένον νὰ ἐπιτελέσῃ ἔργον τι, ὅπως πραγματοποιήσῃ τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ καὶ ἰδίως νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς υπάρξεως καὶ διατηρήσεώς του ἐν τῇ ζωῇ.

Ἡ ἀράχνη ἐργάζεται. Ἡ ἀράχνη ἐργάζεται ὑφαίνουσα τὸν ἱστὸν αὐτῆς. Ὁ λέων καὶ ἡ ἀλώπηξ ἐργάζονται ἐξερχόμενοι εἰς θήραν. Ὁ κόκκος αὐτὸς τοῦ σίτου, ὃν ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ ὁ γεωργός, ἐργάζεται πάσῃ δυνάμει προσπαθῶν νὰ διαρρήξῃ τὸν φλοιὸν τῆς γῆς, ὅστις τὸν καλύπτει καὶ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ φῶς καὶ τὸν ἀέρα.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος ὑπόκειται εἰς τὸν κοινὸν νόμον καὶ ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ ἐπιμόνους προσπαθείας, ὅπως ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ.

Διαφορά. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶνε ὅτι διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἡ προσπάθεια αὕτη εἶνε πράξις, ἣν ἐκτελεῖ μετὰ περισκέψεως καὶ φρονήσεως καὶ καλεῖται ἐργασία, ἐν ᾧ εἰς τὰ ζῷα γίνεται ἐξ ἐνστίκτου, εἰς δὲ τὰ φυτὰ ἀσυνειδήτως.

Ἄνευ ἐργασίας δὲν προσπορίζονται ἀγαθὰ. Οὐδὲν ἀγαθὸν δύναται νὰ προσπορισθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀνευ ἐργασίας, διότι καὶ αὐτοὺς τοὺς καρπούς, οὓς παράγει μόνον ἡ φύσις (φρόνικας, βανάνας, κλπ.) πρέπει νὰ λάβῃ τὸν κόπον ὁ ἄνθρωπος νὰ συλλέξῃ. Ἡ τοιαύτη δὲ συλλογὴ εἶνε ἐργασία, ἥτις πολλάκις δύναται νὰ ἀποβῇ λίαν ἐπίπονος.

Ἀπαραίτητος. Ἡ ἐργασία εἶνε τὸ δεύτερον στοιχεῖον τῆς παραγωγῆς καὶ εἶνε ἀπαραίτητος, διότι καθοδηγεῖ τὴν φύσιν, υποβοηθεῖ τὴν γονιμότητα αὐτῆς καὶ χρησιμοποιεῖ καταλλήλως καὶ ἀποτελεσματικῶς τὰς διαφόρους παραγωγικὰς δυνάμεις, ὑπὸ τῶν ὁποίων εἶνε πεπλουτισμένη ἡ ὕλη.

Φυσιολογικὴ κατὰστασις. Ἡ ἐργασία εἶνε ἐνέργεια, ζωὴ, κίνησις, ἢ φυσιολογικὴ ἐν ἄλλοις λόγοις κατὰστασις τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀνταμιοδὴ κόπων. Καὶ παρακολουθοῦσι μὲν ἐκάστοτε τῇ ἐργασίᾳ μόθοι, ταλαιπωρίαί, κίνδυνοι, ἀλλ' ἡ εὐχαρίστησις κατόπιν εἶνε ἔτι μέζων, διότι ὅσῳ πλείονας κόπους κατέβαλέ τις, τόσῳ ἀφθονωτέρα καὶ σπουδαιοτέρα εἶνε ἡ παραγωγή.

Ἡ ἐργασία διαφέρει τῆς τέρψεως. Ἐν τούτοις πᾶσα ἐνέργεια ἢ πράξις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἐργασία, ἀλλ' ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, πρὸς τὸν ὅποιον τείνει, καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν γίνεται, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τέρψις ἢ ὡς ἐργασία.

Παραδείγματα. Οὕτω λ. χ. ὁ χορευτὴς, ὁ χορευτὴν δηλ. πρὸς τέρψιν, διαφέρει κατὰ πολὺ τοῦ χοροδιδασκάλου, δι' ὃν ὁ χορὸς εἶνε ἐργασία, ἐξ ἧς πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ οὐχὶ διασκέδασις.

§ 6.

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ἡ ἐργασία εἶνε χειρωνακτικὴ ἢ πνευματικὴ.

Χειρωνακτικὴ. Ἡ τοιαύτη ἐργασία γίνεται διὰ τῶν χειρῶν καὶ ἀπαιτοῦνται δι' αὐτὴν σωματικαὶ δυνάμεις. Τοιαύτη ἐργασία εἶνε ἡ τοῦ ἐργάτου, τοῦ γεωργοῦ, τοῦ ναυτικοῦ κλπ.

Πνευματικὴ ἢ διανοητικὴ. Ἡ ἐργασία αὕτη ἀπαιτεῖ πνευματικὰς δυνάμεις. Τοιαῦται δὲ πνευματικαὶ ἐργασίαι εἶνε ἡ τῶν ἐπιστημόνων, τῶν ἱατρῶν, δικηγόρων, καθηγητῶν, μηχανικῶν κλπ.

Ἡ πνευματικὴ ἐργασία εἶνε ἐξ ἴσου ἀπαραίτητος διὰ τὴν παραγωγήν. Οὕτως ὁ μηχανικὸς ὁ σχεδιάσας μηχανὴν τινὰ εἶνε ἐπ' ἴσης παραγωγός, ὡς καὶ ὁ ἐργάτης, ὁ προσαρμόσας τὴν μηχανὴν ἢ ὁ θερμαστὴς ἢ ἡ μηχανικὸς ὁ διευθύνων αὐτήν.

Εἶδη πνευματικῆς ἐργασίας παραγωγικὰ. Κατ' ἐξοχὴν παραγωγικὰ δύο εἶνε τὰ εἶδη τῆς πνευματικῆς ἐργασίας.

α'. Ἡ διευθύνσις τῆς διὰ χειρῶν ἐργασίας, ὡς εἶνε λ. χ. ἡ ἐργασία τοῦ ἀρχιτεχνίτου, τοῦ προϊσταμένου ἐργασίας τινὸς κλπ.

β'. Ἡ ἐφευρέσις, ἥτις ἐπίσης ὡς καὶ ἡ διὰ χειρῶν ἐργασία εἶνε ἀπαραίτητος διὰ τὴν παραγωγήν.

Ἀνάγκη ἐφευρέσεων. Καὶ πράγματι πᾶν ἀντικείμενον τὸ ὅποιον χρησιμοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ πᾶσαι αἱ παραγωγικαὶ αὐτοῦ

κινήσεις, *οφείλονται* εἰς τὴν ἐφεύρεσιν. Χάρις εἰς αὐτὴν ἡ κληρονομία τῆς ἀνθρωπότητος αὐξάνεται καθ' ἑκάστην διὰ νέας κατακτήσεως.

Χρησιμότης ἐφευρέσεων. Οὕτω δὲ διὰ τῶν ἐφευρέσεων ἡ βιομηχανία κατώρθωσεν ἀληθῆ θαύματα, διότι, ἐν *παραδειγματι*, ἐκ τῶν δυσωδῶν υπολειμμάτων τοῦ γαιάνθρακος παράγονται *ἀρώματα* καὶ *χρώματα* θαυμάσια. Διὰ τοῦ ἀργίλλου, δὲ τοῦ παράγοντος τὸν πηλὸν τῶν ἐδῶν, κατασκευάζεται τὸ *ἀλουμίνιον*, τὸ ἀπαστράπτον ἐκεῖνο μέταλλον, στερεὸν καὶ ἐλαφρὸν συγχρόνως.

Ἡ ἐφεύρεσις, ὡς λέγει ὁ Cide, δὲν εἶνε ἡ λάμψις, ἥτις ἐκπέμπεται ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἀνθρώπου μεγαλοφυοῦς, ἀλλ' ἀπλῶς ἡ *προσαγωγή* νέου μέσου πρὸς σκοπὸν οἰονδηποτε.

Ἄλλα διακρίσεις ἐργασίας. Ἄν ἐξετάσωμεν τὴν ἐργασίαν σχετικῶς πρὸς τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὅποιον καταβάλλονται αἱ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου θὰ διακρίνωμεν αὐτὴν

1) εἰς *ἐργασίαν ὀργανωτικὴν*, τὴν ὁποίαν καταβάλλει ὁ ἐπιχειρηματίας πρὸς κατὰστροφῶν τοῦ γενικοῦ σχεδίου τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ὀργάνωσιν αὐτῆς.

2) εἰς *ἐργασίαν τεχνικὴν*, τὴν ὁποίαν καταβάλλουσιν οἱ τεχνικῶς μορφωθέντες ὑπάλληλοι τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ

3) εἰς τὴν *ἐργασίαν τοῦ ἐργάτου*, δηλ. τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐκτελεστοῦ, ὅστις καταβάλλει κυρίως σωματικὰς δυνάμεις, μὴ ἔχων οὐδεμίαν πρωτοβουλίαν.

Συστήματα ἐργασίας. Σύστημα ἐργασίας, ὀνομάζεται τὸ σύνολον τῶν νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν, δι' ὧν ρυθμίζεται ἡ σύστασις, τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ διάρκεια τῆς ἐργατικῆς σχέσεως.

Ἐργατικὴ δὲ σχέσις εἶνε ἡ νομικὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ σχέσις ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ ἐνός, ὅστις παρέχει τὰς ἐργατικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ τοῦ ἑτέρου, ὅστις χρησιμοποιοῖ αὐτάς.

Συστήματα ἐργασίας διακρίνονται τέσσαρα :

1) **Τὸ σύστημα τῆς δουλείας ἢ ἀνελευθερίας**, ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ γίνῃ σύμβασις περὶ ἐργασίας, διότι ὁ κύριος χρησιμοποιοῖ τὴν δύναμιν τοῦ ἐργάτου, ὅστις εἶνε δοῦλος, δυνάμει τοῦ δικαίωματος τῆς κυριότητος, τὸ ὅποιον ἔχει ἐπ' αὐτοῦ.

Τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ὑφίσταται εἰς τὰ πεπολιτισμένα κράτη.

2) **Τὸ σύστημα τῆς ἐλευθερίας ἀτομικῆς συμβάσεως**, δυνάμει τοῦ ὁποίου ὁ ἐπιχειρηματίας, ὅστις ἔχει ἀνάγκην ἐργάτου, δεῖν νὰ μισθώσῃ διὰ συμβάσεως τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ.

Τὸ δευτέρον τοῦτο σύστημα ἐφαρμόζεται σήμερον.

3) **Τὸ σύστημα τῆς ὁμαδικῆς ἢ συλλογικῆς συμβάσεως**, κατὰ τὸ ὅποιον σύνολον ἐργατῶν, ὀργανωμένων εἰς σωματεῖον συνάπτει τὴν σύμβασιν τῆς ἐργασίας μετὰ τοῦ ἐργοδότη ἢ μετ' ἄλλου σωματείου ἐργοδοτῶν.

4) **Τὸ σύστημα ὑπηρεσιακῆς σχέσεως**, ὡς εἶνε ἡ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐργοδότης εἶνε τὸ κράτος.

Παραγωγικαὶ ἐργασίαι καὶ μὴ τοιαῦται. Αἱ ἐργασίαι πᾶσαι δὲν εἶνε παραγωγικαί. Οὕτως ἡ ἐργασία, ἣτις δὲν συντρέχει εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα εἶνε ἀναγκαῖα ἢ ὠφέλιμα εἰς τὸν ἄνθρωπον, δὲν εἶναι παραγωγική. Α. χ. ὁ κατεδαφίζων πρὸς διασκέδασιν οἰκίαν τινὰ καὶ κατόπιν οἰκοδομῶν αὐτὴν ἐκ νέου ἐργάζεται μὲν, ἀλλ' ἡ ἐργασία αὐτοῦ οὐδὲν εἶνε παραγωγική.

Στοιχεῖον τῆς ἐργασίας ὁ κόπος. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐργάζεται σχεδὸν ἐκουσίως, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὴν πίεσιν ἐξωτερικῶν αἰτιῶν. Οὕτως ὁ ἀνὴρ ἐργάζεται χάριν τοῦ κέρδους, ἔνεκεν φιλοδοξίας, ὁ παῖς ἐργάζεται διὰ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας, χάριν τῆς ἀμοιβῆς κλπ.

Ἐλευθερία ἐργασίας. Πρὸς ἀφθονωτέραν παραγωγὴν καὶ σκοπιμωτέραν διανομὴν τῶν ἀγαθῶν ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος πλήρη ἐλευθερίαν πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἐργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

§ 7. ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Συνεργασία ἀπλῇ. Ἐπὶ ἀπολύτως ἀπλῆς ἐργασίας, ὡς εἶνε λ. χ. ἡ ὕψωσις βάρους, ἡ κωπηλασία, ἡ σκαφή τῆς γῆς, ἡ ἐκκοπή δένδρων κλπ., ἂν συμπράξωσι πολλοί, ἕκαστος τῶν συμπραττόντων θὰ ἐκτελέσῃ τὰς αὐτὰς κινήσεις.

Παράδειγμα. Ἐπὶ ὑψώσεως βάρους πάντες οἱ συμπραττοντες θὰ ἐκτελέσωσι τὰς αὐτὰς κινήσεις. Τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ ὀνομασθῇ **συνεργασία ἀπλή.**

Καταμερισμός τῶν ἔργων ἢ συνεργασία σύνθετος. Προκειμένου ὁμοῦ περὶ ἐργασίας συνθέτου καὶ περιλαμβανούσης διαφόρων κινήσεων εἶνε συμφέρον νὰ ἀναλυθῇ αὕτη εἰς σειρὰν ἔργων μερικῶν, καίτοι ἐν συνόλῳ θεωρεῖται ὡς ἓν ἔργον, καὶ νὰ ὀρίσθῃ δι' ἕκαστον πρόσωπον ἐκ τῶν συμπραττόντων ἡ ἐκτέλεσις ἐνὸς μόνου τῶν ἔργων τούτων,

Ὁρισμὸς καταμερισμοῦ. «Καταμερισμὸς τῶν ἔργων καλεῖται τὸ σύστημα τῆς ἐργασίας, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκάστη τῶν μερικωτέρων ἐργασιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀναλύεται ἔργον τι, ἀνατίθεται εἰς εἰδικὸν ἐργάτην».

Ἐφαρμόζοντες τὸν καταμερισμὸν αὐξάνομεν καὶ κατὰ ποσὸν καὶ κατὰ ποιὸν τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας τοῦ ἐργάτου ἄνευ αὐξήσεως τῶν δαπανῶν.

Ἡπαράδειγμα καταμερισμοῦ. Ἐν καταστήματι ὥρολογοποιίας ἀντὶ νὰ ἀναθέσωσιν εἰς ἓνα ἐργάτην τὴν κατασκευὴν ὁλοκλήρου τοῦ ὥρολογίου, καταμερίζουσι τὴν ἐργασίαν οὕτως, ὥστε ὁ μὲν πρῶτος ἐργάτης θὰ κατασκευάσῃ τὴν πλάκα, ὁ δεῦτερος τοὺς τροχοὺς, ὁ τρίτος τὸ ἐλατήριο, ὁ τέταρτος τοὺς ὀδόντας καὶ τέλος ὁ πέμπτος θὰ συνθέσῃ καταλλήλως ταῦτα πάντα.

Ἡρόδος καταμερισμοῦ. Τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα τῆς ὥρολογοποιίας εἶνε ἀτελὲς εἰκὼν τοῦ καταμερισμοῦ, διότι οὗτος ἐν τῇ νεωτέρᾳ μηχανικῇ βιομηχανίᾳ προέβη πολὺ περσιτέρω.

Οὕτως ἐν Λονδίνῳ ἀριθμοῦσιν ἐν τῇ ὥρολογοποιίᾳ ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν διάφορα μέρη, ὧν ἕκαστον ἔχει τὰς εἰδικὰς αὐτοῦ ἐργασίας. Ἐν Ἀμερικῇ δέ, ἔθθα ἡ ὥρολογοποιία εἶνε κατὰ πολὺ εὐθηνότερα, ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων εἶνε ἔτι μεγαλύτερος.

Χειροτεχνικὴ βιομηχανία. Ἐν αὐτῇ παρουσιάζεται ὁ τεχνικὸς καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα βιομηχανικὴ ἐργασία εἶνε ἀπλὴ σειρὰ κινήσεων, καταγίνονται νὰ διαιρέσωσι τὴν σύνθετον ταύτην κίνησιν εἰς σειρὰν κινήσεων ὅσον τὸ δυνατόν ἀπλῶν, αἵτινες ἀνατίθενται εἰς ἰσαριθμούς διαφόρους ἐργασίας εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστος αὐτῶν νὰ ἐκτελῇ, εἰ δυνατόν, μίαν μόνον κίνησιν, πάντοτε τὴν αὐτήν.

Τὸν τοιοῦτον καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας παρετήρησεν ὁ Ἀδάμ Σμιθ ἐν ἐργοστασίῳ καρφίδων καὶ ἔμεινεν ἑκπληκτός.

Γνωστὸς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἡ μεγάλη τοῦ καταμερισμοῦ χρησιμότης ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἔτι χρόνων. Οὕτως ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης ποιοῦνται λόγον περὶ αὐτοῦ.

Νεώτεροι χρόνοι. Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους πολλοὶ οἰκονομολόγοι ἡσχολήθησαν περὶ τὸν καταμερισμὸν. Ἰδίως δμως κατενοήθη ἡ μεγάλη σημασία καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων ὑπὸ τοῦ Ἀδάμ Σμιθ.

§ 8.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΥ

Γνώμη Σμίθ. Διὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας ἀπλοποιεῖται ἡ πολυπλοκιωτέρα ἐργασία καὶ ἀποβαίνει τελειοτέρα, ἐξ οὗ ἐπέρχεται μεγίστη ὠφέλεια εἰς τὴν παραγωγὴν. Συνεπῶς ὁ καταμερισμὸς παρουσιάζει τόσον μεγάλα πλεονεκτήματα, ὥστε ἐπ' αὐτοῦ, ὡς λέγει ὁ Ἀδάμ. Σμίθ, *βασίζεται ὁλόκληρος ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη.*

Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ καταμερισμοῦ εἶνε τὰ ἑξῆς.

Εὐκολία ἐκτελέσεως, διότι ἡ ἐργασία καὶ ἡ μᾶλλον πολυσύνθετος ἀναλύεται εἰς σειρὰν κινήσεων ἀπλουστάτων, σχεδὸν μηχανικῶν. Συνεπῶς ἡ ἐκτέλεσις γίνεται μετὰ πολλῆς εὐχερείας καὶ τοῦτο εὐκολύνει πολὺ τὴν παραγωγὴν.

Ἀνάπτυξις ἐπιδεξιότητος, διότι ἐκ τῆς διηγενοῦς ἐπαναλήψεως τῆς αὐτῆς ἐργασίας οἱ ἐργαζόμενοι ἀναπτύσσουν ἀληθῶς θαυμασίαν *ἐπιδεξιότητα*, καὶ ἀποβαίνουν εἰδικοί. Ἐκ τούτων δὲ μεγάλως ὠφελεῖται, ὡς εἶνε ἐπόμενον, ἡ παραγωγὴ.

Ἐξοικονόμησις χρόνου, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἐργασίας, διότι ἐν τῇ καταμερισμῷ ὁ ἐργάτης δὲν μεταλλάσσει θέσιν, ἀλλ' ἐργάζεται πάντοτε σχεδὸν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, μεταχειρίζεται δὲ πάντοτε τὸ αὐτὸ ἐργαλεῖον, ἐξ οὗ ἐπέρχεται οἰκονομία οὐ μόνον χρόνου, ἀλλὰ καὶ ἐργαλείων.

Μικρότερα δαίρεα μαθητείας, διότι ἐν ᾧ πρὸ τῆς εἰσγωγῆς τοῦ καταμερισμοῦ ἀπητοῦντο πολλὰ ἔτη μαθητείας, καὶ ὁ ἐργάτης ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ἀσχολῇται εἰς πλείονας κλάδους, κατὰ τὸν χρόνον δὲ τῆς μαθητείας τοῦ ταύτης ἔζη εἰς βάρος τῆς οἰκογενείας του, σήμερον εἶνε δυνατόν ταχέως νὰ ἐκμάθῃ ὁ ἐργάτης τὴν εἰδικὴν ἐργασίαν τὴν ἀπαιτουμένην ἐν τῇ καταμερισμῷ καὶ νὰ μισθοδοτηθῇ ἀμέσως.

Χρησιμοποίησις παντὸς ἐργάτου, διότι διὰ τοῦ καταμερισμοῦ καθίσταται δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ἐργάται, οἵτινες ἄνευ αὐτοῦ θὰ ἦσαν ἀχρηστοί. Οὕτω γυναῖκες, παιδία, γέροντες κλπ. δύνανται νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ ἔργα ἀνάλογα τῶν δυνάμεών των, ὅπερ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ πρὸ τῆς εἰσγωγῆς ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ καταμερισμοῦ.

§ 9.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΥ

Ἐν τούτοις εἰς τὸν καταμερισμὸν ἀποδίδονται ὑπὸ τινων καὶ τὰ ἐξῆς μειονεκτήματα.

Ἀποκτίνωσις τοῦ ἐργάτου ἀφ' ἑνός, ἥτις ἐπέρχεται, ὡς λέγουσι, διότι ὁ ἐργάτης περιορίζεται εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς ἀπλουστάτης καὶ ὁμοιομόρφου κινήσεως, ἐξ οὗ ἀποβαίνει περιττὴ πᾶσα μαθητεία. Οὕτως ὡς λέγει ὁ Ἀδὰμ Σμίθ. «*Ὁ ἄνθρωπος ὅστις τὴν ζωὴν του ὁλόκληρον διέρχεται ἐκτελῶν μικρὸν ἀριθμὸν ἀπλῶν ἐργασιῶν καταντᾷ γενικῶς τόσον ἡλίθιος καὶ τόσον ἀμαθής, ὅσον εἶνε δυνατόν νὰ ἀποβῇ ἀνθρωπίνῃ ὑπαρξίς*».

Ἐξάρτησις ἄκρα τοῦ ἐργάτου ἀφ' ἑτέρου, διότι ἀποβαίνει αὗτος ἀνίκανος νὰ πράξῃ τι ἐκτὸς τῆς ὠρισμένης καὶ εἰδικῆς ἐργασίας, ἐν ᾗ ἡσχολεῖτο. Ἐπομένως δὲν εἶνε ἀνεξάρτητος, ἀλλ' εἶνε ἡναγκασμένος νὰ ὑποκύβῃ εἰς πάσας τὰς ἀπαιτήσεις, καὶ τὰς παραλόγους ἔτι, τοῦ ἐργοστασάρχου.

Ἀντίκρουσις τῶν ἐπικρίσεων. Τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν καταμερισμὸν μειονεκτήματα μετριάζονται καὶ διορθοῦνται διὰ τῆς γενικῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, δι' ἧς ὁ ἐργάτης θὰ κατορθώσῃ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἐξασκήσῃ ἕτερον ἐπάγγελμα.

Περιορισμὸς ὥρων. Ἐπίσης θὰ περιορισθῶσι τὰ δυσάρεστα ἀποτελέσματα διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ὥρων τῆς ἐργασίας, διότι δι' αὐτοῦ θὰ δυνηθῇ ὁ ἐργάτης κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐλευθερίας του νὰ ἀσχοληθῇ καὶ εἰς ἄλλα ἔργα ἐκτὸς τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Οὕτω, ὡς λέγει ὁ Cide, ὁ ἐργάτης τῶν μεταλλείων ἀποπερατῶν τὴν ἐργασίαν του τὴν 2αν ὥραν μ. μ. μετὰ τὸ λουτρόν του ἔχει τὸν καιρὸν νὰ καλλιεργήσῃ τὸν μικρὸν κήπὸν του καὶ μάλιστα, ἂν θέλῃ, νὰ καλλιεργήσῃ καὶ ῥόδα.

Ἐπ' ἴσης ὁ ἐργάτης τῶν ναυπηγείων τῆς Βρέστης καὶ τῆς Τουλῶνος μετὰ τὴν 8ωρον ἐργασίαν του ἐπιδίδεται εἰς μικρὰ ἔργα ἐκτὸς τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Μείωσις μηχανημάτων. Αὕτη ἐπέρχεται διὰ τῆς χρήσεως τῶν μηχανῶν, διότι ἅμα καταρθωθῇ ἡ ἀ-λοποίησις ἐργασίας τινὸς τεχνικῆς εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε νὰ καταστῇ αὕτη καθαρῶς μηχανικὴ, θὰ ἐπέλθῃ ἀναμφιβόλως ἡ ἀναπλήρωσις τοῦ ἐργάτου διὰ μηχανῆς, διότι τότε ὑπάρχει λόγος οἰκονομίας πρὸς τοῦτο.

Ἐπαγγελματικὸς καταμερισμός. Ἐν τούτοις αἱ ἀνωτέρω ἐπιχρήσεις ἀφορῶσιν εἰς τὸν καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας τὸν *τεχνικόν*, προκειμένου λ. χ. περὶ ἐργατῶν ἐργοστασίου τινός. Διὰ τὸν *ἐπαγγελματικὸν* ὅμως καταμερισμὸν, δι' οὗ εἰδικεύονται τὰ ἐπιτηδεύματα ἢ αἱ σπουδαί, οὐδείς δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ, λ. χ. ὅτι ἡ ἀποκτίνωσις θὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὸν λατρὸν τὸν εἰδικευόμενον διὰ τοῦ καταμερισμοῦ εἰς τὴν χειρουργικὴν ἢ τὴν παθολογίαν ἢ εἰς οἷονδῃποτε ἄλλον ἐπιστήμονα καταγιγόμενον εἰδικῶς εἰς οἷονδῃποτε κλάδον τῆς ἐπιστήμης του.

§ 10.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΥ

Πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ καταμερισμοῦ ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχωσιν οἱ ἑξῆς ὅροι.

Πυκνότης πληθυσμοῦ. Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων εὐδοκιμεῖ μόνον εἰς τὰς μεγάλας πόλεις καὶ γενικῶς ὅπου ὁ πληθυσμὸς εἶνε πυκνός.

Εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν καὶ τὰ χωρία εἶνε ἄγνωστος καὶ δύναται τις νὰ εὕρῃ ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει ἅπαντα τὰ εἶδη παντοπωλείου, χαρτοπωλείου, φαρμακείου κλπ. ἅτινα ἐν μεγάλῃ πόλει ἀποτελοῦσι πλείονα εἶδη ἐμπορίας καὶ ἀσχολοῦσι πλείονα πρόσωπα.

Τίς ὁ λόγος; Τοῦτο γίνεται, διότι ἐν τοῖς χωρίοις εἰνέ τις ἠναγκασμένος νὰ ἐξασκῇ πλείονα ἐπιτηδεύματα, ἀφοῦ δι' ἑνὸς καὶ μόνου δὲν δύναται νὰ κερδίξῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Ἀδιάκοπος ἐργασία. Τὸ διηνεκὲς τῆς ἐργασίας εἶνε ἐπίσης ἀπαραίτητον διὰ τὸν καταμερισμὸν, διότι ἂν ἡ ἐργασία διακόπτεται, ὁ ἐργάτης δὲν θὰ περιορισθῇ εἰς μίαν καὶ μόνην ἀποσχόλησιν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μείνῃ ἄνευ ἐργασίας κατὰ τὸν χρόνον τῆς διακοπῆς, θὰ ἀναγκασθῇ νὰ εὕρῃ ἄλλην ἀσχολίαν.

Γεωργικὴ βιομηχανία. Ἐνεκεν δὲ τοῦ μὴ διηνεκοῦς τῆς ἐργασίας ὁ καταμερισμὸς δὲν ἐφαρμόζεται σχεδὸν ἐπὶ τῆς γεωργικῆς βιομηχανίας.

Ἀφθονία κεφαλαίων. Καὶ ταῦτα ἐν ἀφθονίᾳ εἶνε χρησιμώτατα διὰ τὸν καταμερισμὸν, διότι ἀπαιτοῦνται πρὸς ἴδρυσιν ἐργοστασίων, τεχνουργείων, βιομηχανικῶν καταστημάτων κλπ.

Εὐκολία τῆς συγκοινωνίας. Καὶ αὕτη ἐπίσης συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καταμερισμοῦ, διότι δι' αὐτῆς μεταφέρονται

ἄνευ δυσχερειῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τὰ διάφορα προϊόντα, καὶ οὕτω κατορθοῦται ἡ κατανάλωσις, ἥτις εἶνε ἀπαραίτητος διὰ τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς.

§ III.

ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ

Ὁ καταμερισμὸς δὲν ὑπάρχει μόνον μεταξὺ τῶν ἀτόμων, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ μεταξὺ τῶν χωρῶν καὶ καλεῖται **τοπικὸς**. Προήλθε δὲ ὁ τοιοῦτος τοπικὸς καταμερισμὸς ἐκ φυσικῶν καὶ ἱστορικῶν περιστάσεων.

§ 1. Ὅθεν ἐξαρτᾶται ; Ὁ τοπικὸς καταμερισμὸς ἐξαρτᾶται ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλίματος ἢ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως χώρας τινὸς καὶ ἐκ τῆς προόδου τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας.

Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ μιᾷ καὶ τῆς αὐτῆς χώρας, λ. χ. ἐν Γαλλίᾳ πᾶσαι αἱ μεσημβριναὶ ἐπαρχίαι δὲν παράγουσιν εἰμὴ μόνον οἶνον, ἡ Νορμανδία ἔχει μόνον ποίμνια, γαλακτερά καὶ μηλίτην οἶνον.

Ἐτι δὲ εἰδικώτερον χώρα τις τῆς Νορμανδίας περιορίζεται εἰς τὸ νὰ παχύνῃ μόνον τὰ ποίμνια, χωρὶς νὰ παράγῃ τοιαῦτα· ἄλλα δὲ διαμερίσματα αὐτῆς παράγουσι ποίμνια, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ παχύνωσιν αὐτά.

§ 2. Παράδειγμα τοῦ καταμερισμοῦ. Οὕτως ἐν Κίνᾳ καλλιεργεῖται τὸ τέτον, ἐν Ἰνδίαις καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ ἡ ἔρυζα. Παρ' ἡμῶν μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου ἀσχολεῖται κυρίως περὶ τὴν Κορινθιακὴν σταφίδα. Ἡ Κέρκυρα παράγει ἔλαιον. Ἡ Θεσσαλία δημητριακοὺς καρποὺς κλπ.

§ 3. καὶ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ὁ καταμερισμὸς. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν φυσικῶν προϊόντων παρατηρεῖται ὁ φυσικὸς καταμερισμὸς, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν βιομηχανικῶν. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ ἡ βιομηχανία τῶν ἐκ μετὰξῆς ὑφασμάτων ἀπασχολεῖ δλοκλήρους ἐπαρχίας, ὧν κέντρον εἶνε ἡ Λυών, καίτοι καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τῶν μερῶν αὐτῶν δὲν παράγεται μετὰξα. Ἐπ' Ἰσῆς ἐν Αἰγύπτῳ διενεργεῖται μέγα ἐμπόριον σιγαρέττων, καίτοι ἡ χώρα δὲν παράγει οὔτε φύλλον καπνοῦ.

§ 4. Ἐκτενέστερα τοπικοῦ καταμερισμοῦ. Δι' αὐτοῦ αἱ βιομηχανοὶ καὶ ἐργάται κερδίζουσι κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐπιτηδεύματα. Πλὴν τοῦτου δὲ ἡ ἀμιλλα ἀποβαίνει ἐν τῷ τοιούτῳ τοπικῷ καταμερισμῷ ἐνεργητικωτέρα καὶ ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς παραγωγῆς κατὰ συνέπειαν αὐξάνονται.

Ἀνεπτυγμένη παραγωγικότης. Ὅσον δὲ ἡ παραγωγικότης χώρας τινὸς εἶνε ἀνεπτυγμένη, κατὰ τοσοῦτον καὶ ὁ κατὰ τόπους καταμερισμὸς τῶν ἔργων εἶνε μᾶλλον ἐπαισθητός, ὥς συμβαίνει λ. χ. ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἑνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐμπορικαὶ κρίσεις. Ἐν ἡ ὅμως χώρα ὑπάρχει καταμερισμός, αἱ ἐμπορικαὶ κρίσεις, ὅταν προσβάλλωσι βιομηχανίαν τινά, ὑποβάλλουσι τὴν χώραν εἰς σκληροτέραν κατὰ πολὺ δοκιμασίαν, ὥς συνέβη ἐν Γαλλίᾳ λ. χ. κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ βάμβακος ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τοῦ 1865 ὡς καὶ κατὰ τὴν κρίσιν τὴν ἐκ τῆς φυλλοξήρας.

§ 12.

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΣ ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ

Πλὴν τοῦ τοπικοῦ ὑπάρχει καὶ ὁ κληρονομικὸς καταμερισμός, καθ' ὃν τὰ τέκνα *συνεχίζουσι* τὴν ἐργασίαν τῶν γονέων αὐτῶν καὶ τελειοποιοῦσι σὺν τῷ χρόνῳ αὐτήν. Ἡ βιομηχανία δὲ τῶν πατέρων, ἣν ἐξακολουθοῦσι τὰ τέκνα, προφανῶς θὰ καταστῇ ἀνωτέρα πάσης ἄλλης ὁμοίας, πρώτην ἤδη φορὰν ἱδρυομένης ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ.

Τὸ τοιοῦτον εἶνε ἀναμφισβήτητον, διότι ἡ μακρὰ πεῖρα, ἡ διδασκαλία, αἱ συμβουλαὶ καὶ τὸ ἄκρον διαφέρον τῶν γονέων εἶνε *πολύτιμος ὁδηγὸς* διὰ τὰ τέκνα, ὅπως ἀναπτυχθῇ καὶ τελειοποιηθῇ ἡ τεχνικὴ ἐπιδεξιότης αὐτῶν, ἐξ ἧς ἀναπτύσσεται, βελτιοῦται καὶ τελειοποιεῖται καὶ ἡ παραγωγή.

Ἐλευθερία ἐκλογῆς. Ἐν τούτοις δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ *ἐξαναγκάξῃ* ἡ πολιτεία διὰ νόμου τὰ τέκνα, ὅπως συνεχίσωσι τὰ ἔργα τῶν πατέρων. Συνεπῶς πρέπει νὰ ἀφεθῇ ἐλευθέρᾳ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

§ 13. ΠΕΡΙ ΜΗΧΑΝΩΝ

Ἐπαύξεις ατομικῆς δυνάμεως. Ἐπειδὴ ἡ ατομικὴ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἦτο ἐπαρκὴς πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν διαφορῶν ἀναγκῶν του, ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη βημάτων τοῦ πολιτισμοῦ κατεβλήθη πᾶσα προσπάθεια, ὅπως *αὐξηθῇ* ἡ δύναμις αὕτη.

Οὕτω κατ' ἀρχὰς ἐφευρέθησαν ἀτελῆ τινὰ ὄργανα, ὡς τὸ τόξον, τὸ βέλος, ὁ μοχλός, τὰ δίχτυα κτλ.

Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους τὰ ὄργανα ταῦτα ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ οὕτω διακρίνομεν σήμερον τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰς κινητήριους μηχανάς.

Ἑργαλεῖα. Ταῦτα εἶνε ἐπαύξεισι τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως. Οὕτως ἡ σφύρα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν πυγμὴν, ἡ δίκελλα πρὸς τὴν ἀνοικτὴν χεῖρα, ἡ λαβὴ πρὸς τοὺς δακτύλους, ὁ φυσητήρ πρὸς τοὺς πνεύμονας, ὁ πρίων πρὸς τοὺς ὀδόντας κτλ.

Κινητὴς μηχαναὴ. Ἐν αὐταῖς ἡ κινητήριος δύναμις χορηγείται ὑπ' αὐτῶν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Οὕτω διὰ τὸν ἀνεμῶνα καὶ τὸ ἱστιοφόρον πλοῖον κινητήριος δύναμις εἶνε ὁ ἀνεμος, διὰ τὸν ὑδρόμυλον τὸ ὕδωρ, διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν ἐργοστασίων ὁ ἀτμός, ὁ ἤλεκτρισμός, τὸ φωταέριον κλπ.

Κατανάλωσις δυνάμεως. Διὰ νὰ κινηθῶσιν αἱ μηχαναὶ καὶ ἐνεργήσωσι, καταναλίσκουσι τὴν παρεχομένην εἰς αὐτάς δύναμιν. Μέρος δὲ τῆς δυνάμεως ταύτης κατ' ἀνάγκην ἀπόλλυται. Καὶ μάλιστα ἀρίστη μηχανὴ θεωρεῖται ἡ χρησιμοποιοῦσα τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς φυσικῆς δυνάμεως, ἥτις χορηγείται εἰς αὐτήν, ὅπως κινηθῇ καὶ ἐνεργήσῃ. Ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ $\frac{1}{4}$ τῆς παρεχομένης δυνάμεως διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν ἀπόλλυται.

Χρησιμοποίησις τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Διὰ τῶν μηχανῶν ἐγένετο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῶσι τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ὡς ὁ ἀνεμος, τὸ ὕδωρ, τὸ πῦρ, ὁ ἀτμός, τὸ φωταέριον, ὁ ἤλεκτρισμός, κλπ. ἅτινα ὄντως ἀποβαίνουν θιαυμάσια δυνάμεις μεγίστης χρησιμότητος διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Ἀλήρης μεταμόρφωσις. Ἡ χρῆσις τῶν μηχανῶν ἀπὸ ἐνὸς ἕως αἰῶνος ἐπὶγενεῖς τελείαν μεταμόρφωσιν ἐν τῇ ἐργασίᾳ, ἐβεβίωσεν δὲ καὶ σπουδαίως τὴν παραγωγὴν.

Οὕτως ὑπολογίζεται, ὅτι αἱ μηχαναὶ παράγουσι σήμερον τριπλασίαν ἐργασίαν ἐκείνης, ἣν θὰ παρήγον ἄνευ τῆς βοηθείας αὐτῶν παλαιοὶ διαθέσιμοι ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωποι χεῖρες.

Μόνοι δὲ αἱ μηχαναὶ τῆς Γαλλίας, ἥτις θεωρεῖται ὡς τετάρτη ἐν τῇ σειρᾷ τῶν βιομηχανικῶν κρατῶν, ἔχουσι δύναμιν διπλασίαν τῶν βραχύνων τῶν κατοίκων τῆς.

Κατὰ τὸν Cide δὲ ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τὸ 1918 ὑπῆρχον μηχαναὶ δυνάμεως 15,000,000 ἵππων, ἀναπτύσσουσαι δύναμιν, ἴσην πρὸς ἐκείνην τὴν ὅποیان δύνανται νὰ ἀναπτύξωσιν 300,000.000 ἄνθρωποι.

Ἐπειδὴ δ' ἐν Γαλλίᾳ μόλις 10 ἑκατομύρια εἶνε οἱ λόγῳ ἡλικίας

δυνάμενοι νὰ ἐργασθῶσιν, ἐξάγεται ἐκ τούτου ὅτι ἡ παραγωγικὴ ἐκάστου δυνάμις ἔχει πολλαπλασιασθῇ ἐπὶ 30.

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἕκαστος ἐργάτης Γάλλος ἐργαζόμενος διὰ μηχανῶν ἔχει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του 30 δούλους.

Πλεονεκτήματα μηχανῶν. Αἱ μηχαναὶ μεγάλας προσφέρουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπηρεσίας. Οὕτω δι' αὐτῶν.

ἡλαττώθη καταπληκτικῶς ἡ ἐργασία κατὰ χρόνον καὶ συντελοῦνται ταχέως ἔργα, ἅτινα μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἐγίνοντο πρὸ τῆς ἐφευρέσεως καὶ τῆς χρήσεως τῶν μηχανῶν,

ἐξυψώθη ὁ ἄνθρωπος, ὅστις πρότερον μὲν ἦτο ἐν τῇ ἐργασίᾳ τὸ ὑποζύγιον καὶ ὁ δούλος, ἐνῷ σήμερον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν ἐργάζεται ἀνέτως διευθύνων μόνον τὰς μηχανάς,

ἡϋξήθη μεγάλως ἡ παραγωγή οὐ μόνον κατὰ ποσόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιόν. Καὶ τέλος,

ἐπῆλθεν ἡ εὐθηνία ἐν τῇ παραγωγῇ, ἐξ ἧς πάντες καὶ οἱ πενέστεροι δύνανται ν' ἀπολαμβάνωσι ἕτι ἄλλοτε ὥς σπάνιον καὶ δυσάποκτητον ἦτο προνόμιον μόνον τῶν πλουσίων.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι τὰ προϊόντα τῶν μηχανῶν δὲν εἶνε πάντοτε τόσο στερεὰ καὶ ἐπεξεργασμένα ὅσον τὰ κατασκευαζόμενα διὰ τῶν χειρῶν, ἀλλὰ τὸ κύριον προσὸν τῶν εἰδῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης εἶνε νὰ καθίστανται ταῦτα προσιτὰ εἰς πάντα τὰ βαλάντια, οὐ μόνον τῶν πλουσίων, ἀλλὰ καὶ τῶν πτωχῶν.

Αἱ μηχαναὶ ἐπὶ τῆς Γεωργίας. Τὰ προϊόντα, ὧν ἡ αὐξησις ἡδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν σημαντικωτέραν βελτίωσιν εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε τὰ γεωργικά, διότι ὁ κυριώτερος ὅρος τῆς ὀλικῆς εὐημερίας εἶνε ἡ τροφή καὶ μάλιστα ἡ καλὴ τροφή.

Ἐν τοῦτοις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μέχρι τοῦδε αἱ μηχαναὶ ἐχρησιμοποιήθησαν πολὺ ὀλίγον.

Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ 1918 δὲν ὑπῆρχον μηχαναὶ δυνάμειος μείζονος τῶν 200,000 ἑππων, χρησιμοποιούμεναι εἰς τὴν γεωργίαν, ἦτοι ὀλιγώτερον τοῦ 2 ο)ο ἐπὶ τοῦ ὀλικοῦ ποσοῦ τῶν μηχανῶν.

Μηχαναὶ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Ἡ βραδεῖα ἀνάπτυξις τῆς εἰσαγωγῆς μηχανῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν τροφῶν ἐγκτεται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ἡ γῆ εἶνε τὸ ἐργαστήριον τῆς ζωῆς καὶ ἡ ζωὴ ἔχει νόμους ἀναπτύξεως ἰδίου.

Παραγωγικότης μηχανῶν. Αὕτη ἡϋξήθη καταπληκτικῶς κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους καὶ βαίνει ἀξαναγμένη διαρκῶς. Οὕτω τὰ Ἀγγλικά ἐργοστάσια παράγουσι μέτρα βαμβακερῶν ὑφασμάτων

τόσον πολλά, ὥστε δι' αὐτῶν δύναται τις νὰ περιζώσῃ τὴν γῆν 300 φοράς, ἥτοι 12 δισεκατομύρια ὑάρδας. Ἡδύναντο δὲ νὰ κατασκευάσωσι καὶ ἐπενδύτην τῆς γῆς ἐκ βαμβακεροῦ ὑφάσματος, ὃν εὗρισκον ἀγοραστάς.

Ἐπίσης ἐργοστάσιον τῆς Ἀμερικῆς δύναται νὰ παράγῃ 5—6 ἀτμομηχανὰς καθ' ἑκάστην. Τὰ δὲ ἐργοστάσια ὥρολογίῳ κατῴρθωσαν νὰ κατασκευάζωσιν ὥρολόγια διὰ σειρᾶς ἀναριθμητῶν ἐργασιῶν τμηματικῶν, τῶν ὁποίων ἡ διάρκεια δὲν υπερβαίνει τὰς 2 ὥρας καὶ 40 λεπτά.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐγράφοντο ὑπὸ τοῦ Cide τῷ 1918, ἔκτοτε ὁμοῦς ἠδὲξήθη ἔτι πλεόν ἢ παραγωγικότης τῶν μηχανῶν καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς τελευταίους χρότους τοῦ παγκοσμίου πολέμου διὰ τὴν κατασκευὴν πλοίων, ἀεροπλάνων, πυρομαχικῶν κτλ.

Ὡς δὲ λέγει ὁ Cide ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 1921, ἐν Ἀμερικῇ κατῴρθωσαν ἐν διαστήματι τριῶν ὥρῶν νὰ μεταποιήσωσι δένδρον εἰς χάρτην καὶ τὸν χάρτην εἰς εἰς ἐφημερίδα, ἔτοιμον ὥπως πωληθῇ εἰς τὰς ὁδοὺς.

§ 14.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ

Ἀντιδράσεις κατὰ τῶν μηχανῶν. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν μηχανῶν ἐνομήσθη κατ' ἀρχὰς ὅτι πρόκειται ν' ἀφαιρέσῃ τὸν ἄρτον ἀπὸ τῶν ἐργαζομένων διὰ τῶν χειρῶν.

Κατὰ τὰ πρῶτα βήματα. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου ἐκάστη νέα μηχανὴ κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ χρήσεως αὐτῆς ὑπέστη τὰς ἐπιθέσεις τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐχόντων ἐν γένει συμφέροντα, ὥπως ἀπαγορευθῇ ἡ χρῆσις τῆς νέας ἐφευρέσεως.

Παραδείγματα ἀντιδράσεων. Τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀντιδράσεων κατὰ τῶν μηχανῶν ἔχομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ πλεῖστα παραδείγματα.

Οὕτως ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1589 ἡ βασιλίςσα Ἐλισάβετ δὲν ἐπέτρεψε τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μηχανῶν πρὸς κατασκευὴν περικνημίδων. Ἀντιθέτως ὁμοῦς ἐν Γαλλίᾳ ὁ βασιλεὺς Ἑρρίκος ὁ Δ' παρέσχε τὴν συνδρομὴν τοῦ εἰς τὸν ἐφευρέτην τῆς μηχανῆς ταύτης, ὅστις κατεδιώχθη καὶ πάλιν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως.

Ἐν Ἀμβούργῳ κατέστρεψαν τὰς μηχανὰς, δι' ὧν κατεσκευάζοντο ταινίαι. Καὶ ἐν Δαντζίῳ δὲ τῆς Πρωσίας ἀπηγορεύθη ἡ χρῆσις τῶν μηχανῶν τούτων καὶ ὁ ἐφευρέτης ἐφονεύθη. Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέ-

στησαν αἱ εἰρημέναι μηχαναὶ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, Ὀλλανδίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Γερμανίᾳ.

Ἐν Ὀλλανδίᾳ τῷ 1623 ἀπηγορεύθη ἡ εἰσαγωγή πριονιστηρίου κινουμένου ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἐν Γαλλίᾳ δὲν ἐπετροπήν ἡ εἰσαγωγή μηχανικῶν φυσητήρων.

Ἐν Αὐτῶν τῆς Γαλλίας ἐκίνησαν διὰ διαταγῆς τοῦ Συμβουλίου τῶν Συντεχνιῶν αἱ πρῶται ὑφαντικαὶ μηχαναὶ τοῦ Jacquart κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Αὐτὸς δὲ ὁ ἐφευρέτης τῶν μηχανῶν ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῇ.

Ἐπίσης τὰ πρῶτα αὐτοκίνητα πλοῖα κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν ἀλιέων.

Ἀγγλοὶ τέλος ἐργάται κατέστρεψαν κατὰ τὸ 1830 τὰ νέα ἄροτρα καὶ τὰ τελειοποιηθέντα γεωργικὰ ἐργαλεῖα.

Ὁ ἐφευρέτης τῆς κλωστικῆς μηχανῆς κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ ἀπέθανεν ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ.

Ὁ μόνον δὲ ἐν παλαιότεροις χρόνοις, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἐτι ἐκίστη νέα μηχανὴ ἀπαντᾷ μεγάλας δυσκολίας κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν.

Ὁὕτω παρ' ἡμῖν, ὅτε πρὸ ἐτῶν καπνοπώλαι τινες ἠθέλησαν νὰ εἰσαγάγῃσι μηχανὰς σιγάρων, οἱ διὰ τῶν χειρῶν κατασκευάζοντες ταῦτα ἀντέστησαν καὶ ἠναγκάσθη ἡ ἀστυνομία Ἀθηνῶν νὰ λάβῃ ὅλως ἐκτακτὰ μέτρα, ὥπως παρακωλύσῃ τοὺς ἐργάτας ἀπὸ βιαιοπραγιῶν.

§ 13.

ΜΟΜΦΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ

Ἡ Μομφαῖ. Πολλοὶ συγγραφεῖς ἔγραψαν κατὰ τῶν μηχανῶν, διότι, ὡς λέγουσιν, αἱ μηχαναὶ ἀποστεροῦσι τοὺς ἐργάτας τῆς ἐργασίας καὶ ἐπομένως ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτῶν τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως.

Ὁὕχὲ ἀληθὴς ἡ μομφή. Ἐν τούτοις δὲν εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ ἐργάτης ἀποστερεῖται τῆς ἐργασίας. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς δὲ μηχανῆς τινος ἡ ζήτησις τῆς ἐργασίας δὲν ἐλαττοῦται, διότι ἡ εὐθηνία ἀντικειμένου τινὸς ἢ προερχομένη ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ διὰ τῶν μηχανῶν ἐπιφέρει αὐξήσιν καταναλώσεως καὶ οὐχὶ ἐλάττωσιν ἐργασίας τῶν ἐργατῶν.

Ἡ ἀρμόδιον. Οὕτω λ. χ. ἂν ἐν ζεύγος περικνημίδων, τὸ ὁποῖον ἐτιμᾶτο πρότερον ἀντὶ δραχμῶν 5, σήμερον πωλεῖται ἀντὶ μιᾶς δραχμῆς, ὁ καταναλωτὴς ἢ ὁ ἀγοράστη πλείονα ζεύγη ἢ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα οἰκονομεῖ ἐκ τῶν περικνημίδων, θὰ Πολιτικὴ Οἰκονομία Ι. Καρακοτσάνη.

χρησιμοποίησι πρὸς ἀγορὰν ἄλλων ἀντικειμένων τῶν ὁποίων ἐστερεῖτο.

Τὶ ἔπεται ἐκ τούτου; Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παραδείγματος ἐξάγεται ὅτι ἡ ζήτησις τῆς ἐργασίας καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς μηχανικῆς θὰ μείνῃ ἡ αὐτὴ μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι θὰ στραφῇ ἐπὶ ἄλλων ἀντικειμένων.

Ἄλλα μορφαί. Ἐπίσης ἄλλοι κατηγοροῦσι τὰς μηχανάς, διότι, ὡς ἐσχυρίζονται, δὲν εἶνε κανονικὴ οὔτε ἡ ἐργασία οὔτε ἡ παραγωγή, ἀλλὰ σήμερον μὲν ὑπάρχει ἔκτακτος δραστηριότης, αὔριον δὲ στασιμότης. Ἐπομένως ὁ ἐργάτης ἐξαντλεῖται ἐκ τῆς κοπώσεως καὶ περιπίπτει ταχέως εἰς ἀχρησίαν καὶ ἀθλιότητα.

Οὐχὶ ἀληθὲς καὶ τοῦτο. Ἐν τούτοις καὶ ἡ μομφὴ αὕτη δὲν φαίνεται ὀρθή, διότι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συμφέρει εἰς τὸ κεφάλαιον γὰρ διακοπὴ, ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον, ἡ λειτουργία τοῦ ἐργοστασίου, ἐξ ἧς διακοπῆς θὰ ἐπέλθωσιν ἀναμφισβητήτως πολλαὶ ζημίαι.

Δημιουργία νέας ἐργασίας. Διὰ τῶν μηχανῶν εἶνε προφανὲς ὅτι δημιουργεῖται νέα ὅλως ζήτησις ἐργασίας.

Παραδείγματα. Οὕτω πρὸς κατασκευὴν, ἐπιδιόρθωσιν καὶ συντήρησιν μηχανῶν τῶν ἐργοστασίων κλπ. ἀνεπτύχθη ἡ βιομηχανία τῶν μεταλλείων, τῶν ἀνθρακωρυχείων καὶ πλείστων ἄλλων κλάδων, οἵτινες οὐδόλως θὰ ὑπῆρχον ἄνευ τῶν μηχανῶν.

Ἀνάπτυξις ἐργασίας. Διὰ τῆς βιομηχανίας ἐπομένως ταύτης χρησιμοποιοῦνται χιλιάδες ἐργατῶν καὶ ἀποδείκνυται οὕτως ἀληθὲς τὸ ἀνωτέρω λεγόμενον, ὅτι διὰ τῶν μηχανῶν οὐ μόνον δὲν ἐλαττοῦται ἡ ἐργασία τοῦ ἐργάτου, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας αὐξάνεται στροφομένη ἐπὶ ἄλλων ἀντικειμένων.

§ 16.

ΠΕΡΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Βιομηχανία. Ἐν τῇ εὐρυτάτῃ ἐννοίᾳ τῆς βιομηχανίας περιλαμβάνεται πᾶσα ἡ ἐργασία, ἣν καταβάλλει ὁ ἄνθρωπος, ὑποτάσσων εἰς τὸ ἔργον του καὶ τὰς φυσικὰς δυνάμεις πρὸς παραγωγὴν τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶνε χρήσιμα εἰς τὸν βίον ἢ πρὸς αὐξήσιν τῆς ἀξίας αὐτῶν.

Μεταποιήσεις πρώτων ὑλῶν. Διὰ τῆς βιομηχανίας μεταποιῶνται αἱ πρώται ὑλαι καὶ παρέχονται εἰς αὐτὰς διάφοροι μορφαί,

ὥστε νὰ γίνηται χρησιμοποίησις αὐτῶν πρὸς θεραπείαν τῶν ποικίλων ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Διαίρεσις βιομηχανίας. Ἡ βιομηχανία ἢ ἄλλως καλουμένη τεχνουργία διακρίνεται κυρίως εἰς δύο μεγάλας τάξεις, τὴν μικρὰν καὶ τὴν μεγάλην.

Μικρὰ βιομηχανία. Ἡ μικρὰ βιομηχανία διεξάγεται ὑπὸ ἑνὸς ἢ πλείονων ἀτόμων, κατ' οἶκον ἢ ἐν ἐργαστηρίοις, διὰ τῆς βοηθείας τῶν στοιχειωδῶν ἀπλῶν ὀργάνων, δύναται δὲ νὰ ὀνομασθῇ μᾶλλον **χειροτεχνία**.

Μεγάλη βιομηχανία. Αὕτη διεξάγεται ἐν ἐκτεταμένοις ἐργοστασίοις διὰ μεγάλων κεφαλαίων, διὰ τῆς βοηθείας μηχανῶν, αἱ ὁποῖαι ἀντικαθιστῶσι κατὰ ποσότητα πολλαπλασίαν τὰς δυνάμεις τῶν ἐργατῶν.

Ἀνάπτυξις μεγάλης βιομηχανίας. Διὰ τῆς ἐφευρέσεως τῶν μηχανῶν καὶ τῆς ἐφαρμογῆς ὡς κινητηρίων δυνάμεων, τοῦ αἵματος, τοῦ ἡλεκτρισμοῦ κλπ. ἀνεπτύχθη τεραστίως ἡ μεγάλη βιομηχανία.

Συνεταιρισμοί. Πρὸς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν συνεταιρισμῶν, διὰ τῶν ὁποίων κατέστη δυνατὴ ἡ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐπιχειρήσει ἔνωσις μεγάλων χρηματικῶν κεφαλαίων, ἅτινα εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἱδρυσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν πολυδαπάνων μηχανικῶν ἐργοστασίων.

Καταμερισμός. Οὐχ ἥττον συνέτεινεν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς μεγάλης βιομηχανίας καὶ ὁ καταμερισμός τῶν ἔργων, διὰ τοῦ ὁποῦ διευκολύνεται μεγάλως ἡ παραγωγὴ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων. Πλὴν τούτου δὲ κατορθοῦται δι' αὐτοῦ ἡ μεγάλη ἐλάττωσις τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν καὶ ἐπέρχεται ἡ εὐθηνία τῶν διαφόρων προϊόντων τῆς βιομηχανίας.

Αὕξησις συναλλαγῶν, συγκοινωνιών. Τέλος ἡ ἐπεκτασις τῶν συναλλαγῶν καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν φυσικῶν καὶ τεχνικῶν προϊόντων μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν μεγάλως συνέτεινεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς μεγάλης βιομηχανίας, διότι διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας τὰ διάφορα προϊόντα χώρας τινὸς μεταφέρονται εἰς ἄλλους τόπους ἔχοντας ἀνάγκην διὰ μικρᾶς δαπάνης ἀσφαλῶς.

Ἀποτελέσματα. Οὕτως ἐπῆλθε τεραστία κατανάλωσις, ἥτις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῆς παραγωγῆς τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

Πόλη κεφαλαίου καὶ ἐργασίας. Ἡ ταχεῖα ὅμως αὕτη ἀνάπτυξις τῆς μεγάλης βιομηχανίας ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τῆς γεωργίας

τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ συνεχέντρωσεν ἄπειρα πλήθη ἐργατῶν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ βιομηχανικὰ κέντρα.

Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης εἰς τὰς πόλεις συγκεντρώσεως ἦτο νὰ ἀποβῇ δεινότερος ὁ ἀγὼν μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας καὶ νὰ προαχθῇ τὸ ἐργατικὸν ζήτημα, ὕπερ τὸσον ἀπασχολεῖ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τὴν κοινωσίαν.

§ 17.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΠΟΧΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἐκ τοῦ εἵδους τῶν ἐργαλείων, ἅτινα μεταχειρίζεται ὁ ἄνθρωπος, ἐχαρκτηρίσθησαν καὶ αἱ διαφοροὶ περίοδοι τοῦ πολιτισμοῦ.

Λιθίνη ἐποχή. Αὕτη παρουσιάζεται κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους, ὅτε ὁ ἄνθρωπος εὕρισκετο εἰς τὰ πρώτα βήματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὡς ἐργαλεῖα διὰ τὰς ἀνάγκας του μετεχειρίζετο λίθους τινὰς ἀτέχνως ἐξεσμένους, χρησιμοποιῶν αὐτοὺς ὡς πελέκεις κλπ.

Ἐποχή τοῦ σιδήρου. Μετὰ τὴν λιθίνην ἐποχὴν ἔχομεν τὴν τοῦ σιδήρου, καθ' ἣν τὸ μέταλλον τοῦτο προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ συντελεῖ οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ἐν γένει πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐποχή τῶν μηχανῶν. Τέλος εἰσάγονται αἱ μηχαναὶ κινούμεναι διὰ χειρὸς ἢ διὰ ζώων ἢ διὰ φυσικῶν δυνάμεων, ὡς εἶνε τὰ ὕδωρ, ὁ ἀνεμος, ὁ ἀτμός, ὁ ἠλεκτρισμός κλπ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῶν μηχανῶν, καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς σημερινούς χρόνους, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς εἶνε ἐπόμενον, εὕρισκεται εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον, συνεχίζεται δὲ καὶ τελειοποιεῖται ἡ πρόοδος αὐτοῦ ἐπ' ἀγαθῇ τῆς ἀνθρωπότητος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

§ 18.

ΠΕΡΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Τὸ τρίτον ἀπαραίτητον πρὸς παραγωγὴν στοιχεῖον εἶνε, ὡς εἴπομεν ἄνωτέρω, τὸ κεφάλαιον.

Κεφάλαιον δὲ καλεῖται **ἀθροισμα** ἀγαθῶν, προωρισμένων πρὸς παραγωγὴν ἐτέρων εἰδῶν ἀγαθῶν. Οὕτω λ.χ. χρήματα, ἐργασία, τμῆμα γῆς εἶνε κεφάλαια, διότι δι' αὐτῶν παράγονται ἕτερα ἀγαθὰ.

ΣΗΜ. Ὁ ἀνωτέρω ὁρισμὸς τοῦ κεφαλαίου εἶνε ὁ ἀπὸ τῆς παραγωγικῆς ἀπόψεως. Ἐχομεν ὅμως καὶ τὸν ἐξῆς ἀπὸ συναλλακτικῆς ἀπόψεως ὁρισμὸν. «Κεφάλαιον *εἶνε τὸ τμήμα τῆς περιουσίας, τὸ ὁποῖον δὲν καταναλίσκεται πρὸς ἄμεσον θεραπείαν ἀναγκῶν, ἀλλὰ διατίθεται πρὸς ἀπόκτησιν προσόδου*».

Ἀνάγκη προϋπάρξεως ἀγαθοῦ. Τὸ γεγονός, λέγει ὁ Gide, ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν δύναται νὰ παραχθῇ ἄνευ τῆς βοηθείας ἄλλων ἀγαθῶν εἶνε νόμος οἰκονομικὸς μεγίστης σπουδαιότητος. Ὅπως, λέγει, τὸ πῦρ δὲν δύναται νὰ ἀναφθῇ ἄνευ ἐναύσματος, καὶ ὅπως πᾶσα ζῶσα ὑπαρξὶς δὲν δύναται νὰ παραχθῇ, ἄνευ προϋπάρξεως ζώσης ὕλης κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲν ἀγαθὸν δύναται νὰ παραχθῇ ὑπὸ τοὺς συνήθεις οἰκονομικοὺς ὅρους, ἄνευ μέρους ἀγαθοῦ τινος προϋπάρχοντος, ἕπερ χρησιμεύει ὡς ἐναυσμα διὰ τὴν παραγωγὴν νέου ἀγαθοῦ.

Τὸ πρῶτον κεφάλαιον. Προφανῶς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συνετελέσθη ἄνευ τῆς συνδρομῆς ἄλλων κεφαλαίων. Ἦναγκάσθη ἡμέραν τινα ὁ ἄνθρωπος νὰ λύσῃ τὸ δυσχερὲς πρόβλημα τῆς παραγωγῆς τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ ἄνευ τῆς συνδρομῆς ἀγαθοῦ προϋπάρχοντος καὶ περιοριζόμενος εἰς μόνην τὴν βοήθειαν τῶν χειρῶν αὐτοῦ προσεπλάσθη νὰ κινήσῃ τὸν πελώριον τροχὸν τῆς ἀνθρωπίνης βιομηχανίας.

Τοῦτου ὅμως τεθέντος ἅπαξ εἰς κίνησιν, κατωρθώθη τὸ δυσκολώτερον πρᾶγμα καὶ ἡ ἐλαφροτάτη ὥθησις ἤρκεσεν, ὅπως μεταδώσῃ αὐτῇ ταχύτητα, ἥτις ἀδιακόπως αὐξάνεται.

Πρώτη ἀγαθία. Διὰ τοῦτο αἱ νεώτεραι ἡμῶν κοινωνίαι, αἵτινες ζῶσι διὰ τῶν ἀγαθῶν, αἵτινα ἐπεσώρευσαν χιλιάδες γενεῶν καὶ αἵτινες μετὰ τήσεως εὐκολίας πολλαπλασιάζουσι τὰ ἀγαθὰ ὑπὸ πάσας τὰς μορφὰς αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ λησμονῶσι πόσον βραδεῖα καὶ πόσον ἐπίπονος ἦτο κατ' ἀρχὰς ἡ ἐπισώρευσις τῶν πρώτων ἀγαθῶν καὶ ἐπὶ πένους αἰῶνας αἱ ἀνθρώπινοι κοινωνίαι ἐδασανίσθησαν, μέχρις οὗ συγκεντρώσωσι τὰ πρώτα κεφάλαια.

Πρώτοι παράγοντες τοῦ κεφαλαίου εἶνε ἡ ἐργασία (περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω ἐν σελίδι 19 καὶ ἐπ.) καὶ ἡ ἀποταμίευσις.

Ἀποταμίευσις δὲ καλεῖται ἡ πράξις, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος φυλάττει μέρος τοῦ κεφαλαίου ἢ τοῦ εισοδήματός του (κέρδη, μισθοὺς, ἡμερομίσθια κλπ.), ἀντὶ νὰ καταναλώσῃ αὐτὰ ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τὰς ἀνάγκας του.

Διὰ τῆς ἀποταμίεψεως τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος δὲν χρησιμοποιεῖ ἄμέσως διὰ τὴν παραγωγὴν, γίνονται κεφάλαιον.

Ἦνε ἀναγκαῖα ἡ ἀποταμίευσις; Ἀναμφιβόλως, διότι ὁ ἄνθρωπος ἀποταμιεύων καὶ γινόμενος κεφαλαιοῦχος καθίσταται ἐργατικός, φειδωλός, προνοητικός. **Ἐργάζεται** διαρκῶς, βελτιοῦ τὰς συνθήκας τοῦ βίου καὶ καταβάλλει μείζονας προσπαθείας πρὸς παραγωγὴν.

Ἀπαιτεῖται φρόνησις. Ἐν τούτοις ἡ ἀποταμίευσις πρέπει νὰ γίνηται μετὰ φρονήσεως, διότι ἄλλως εἶνε ἐπιζήμιος.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑΙ ΠΕΡΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ἦνε ἀπαραίτητον τὸ κεφάλαιον; Βεβαίως, διότι ἄνευ τοῦ κεφαλαίου ὁ ἄνθρωπος διαρκῶς θὰ ἡσυχλεῖτο εἰς τὴν θήραν καὶ τὴν ἀλιεῖαν χάριν τῆς συντηρήσεώς του. Ἦτο ὅμως ἀνάγκη νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς τὰ μέσα ταῦτα τὰ ἀδέβαια καὶ περιορισμένα, ἀλλὰ νὰ δημιουργήσῃ νέους πόρους πρακτικωτέρους καὶ ἀφθονωτέρους.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου διεμόρφωσε τὸ κεφάλαιον, τὸ ὅποιον ἐν πᾶσι τοῖς παραγωγικοῖς κλάδοις εἶνε βοηθὸς ἀπαραίτητος.

Ὁὐχὶ παραγωγικόν. Ἐν τούτοις τὸ κεφάλαιον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν εἶνε παραγωγικόν, διότι τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς παραγωγῆς εἶνε ἡ ἐργασία. Ἀλλ' αὕτη ἔχει ἀνάγκην κεφαλαίων διὰ τῶν ὁποίων ὑποβοηθεῖται ἡ παραγωγή. Ἐπομένως διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ κεφαλαίου μετὰ τῆς ἐργασίας ἐπέρχονται τὰ ποθοῦμενα διὰ τὴν παραγωγὴν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα.

Εἰς τί ὀφείλει τὴν γένεσίν του τὸ κεφάλαιον; Εἰς τὴν μέριμναν καὶ φροντίδα, ἣν ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος περὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ νὰ δημιουργήσῃ πόρους τακτικωτέρους καὶ ἀφθονωτέρους.

Ὁὐχὶ ἀσκοποὶ δαπάναι. Καὶ τῷ ὄντι ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι οικονομικῆς αὐτοῦ καταστάσεως ὀφείλει, ὡς εἵπομεν καὶ ἄνωτέρω, νὰ μὴ δαπανᾷ πολλάκις ἀσκόπως πᾶν ὃ, τι ἀποκτᾷ διὰ τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ νὰ ἀποταμιεύῃ.

Προσωριναὶ στέρησεις. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι κατ' ἀνάγκην θὰ ὑποβληθῇ προσωρινῶς εἰς στέρησεις τινάς, ἀλλ' ἂν ἑτέραν θὰ ἔχῃ εἰς τὸ μέλλον τὴν ἀμοιβήν, διότι διὰ τῆς ἀποταμιεύσεως θὰ δημιουργήσῃ κεφάλαια, τὰ ὅποια βραδύτερον θὰ γίνωσι παραγωγικὰ καὶ χρήσιμα, ἱκανοποιούντα οὕτω τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ.

Ἄλλοι λόγοι σχηματισμοῦ τοῦ κεφαλαίου. Ἡ ἀφθονος παραγωγή αὐξάνει τὸ κεφάλαιον, διότι ἐφ' ὅσον ἡ παραγωγή εἶνε ἀφθονωτέρα καὶ υπερβαίνει κατὰ πολὺ τὰ ἀντικείμενα τὰ ἀπολύτως

ἀναγκαῖα διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ σχηματισμὸς τοῦ κεφαλαίου ἀποβαίνει εὐχερέστερος.

Ἐμπιστοσύνη. Ἐπ' ἴσης ἡ ἀπόλυτος ἐμπιστοσύνη εἰς τὸ μέλλον ἐπιφέρει τὴν αὐξήσιν τοῦ κεφαλαίου. Τοῦτο εἶνε προφανές, διότι ὁ σχηματίζων κεφάλαια υποβάλλεται ἐν τῷ παρόντι εἰς θυσίας ἀπαραιτήτους καὶ πρέπει νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ μέλλον καὶ βεβαιότητα ὅτι δὲν θὰ στερηθῇ τῶν καρπῶν τῶν οἰκονομῶν του.

Κωλύματα. Συνεπῶς αἱ ἐπαναστάσεις, ἡ ἀναρχία καὶ ἡ ἔκρυθμος ἐν γένει κατάστασις τῆς χώρας παρακωλύουσι κατὰ πολλοὺς τρόπους τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ κεφαλαίου.

Ταμειευτήρια. Οὐχ ἦττον δὲ τὰ ταμειευτήρια καὶ τὰ λοιπὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα, διὰ τῶν ὁποίων καθίσταται εὐκολωτέρα ἡ ἀποταμίευσις, αὐξάνουσιν ἐπίσης τὸ κεφάλαιον.

Τοποθέτησις χρημάτων. Καὶ ἐνῶ πρότερον δὲν ἐγνώριζέ τις κατὰ τίνα τρόπον νὰ διαθέτῃ τὰς οἰκονομίας αὐτοῦ, σήμερον ὑπάρχουσι πλεῖστοι τρόποι καλῆς καὶ ἐπωφελοῦς διαθέσεως τῶν χρημάτων.

§ 19

Εἶδη τῶν κεφαλαίων

Τὰ κεφάλαια διακρίνονται εἰς κυκλοφοροῦντα καὶ εἰς πάγια ἢ σταθερά.

Κυκλοφοροῦντα καλοῦνται τὰ κεφάλαια τὰ χρησιμοποιούμενα ἐφ' ἅπαξ καὶ ἐξαφανιζόμενα κατ' αὐτὴν τὴν πρᾶξιν τῆς παραγωγῆς. Ταῦτα κεφάλαια εἶνε π. χ. ὁ σίτος τὸν ὁποῖον σπείρομεν, τὸ ἐν τῷ ἐδάφει ριπτόμενον λίπασμα, ἡ καύσιμος ὕλη πρὸς λειτουργίαν τῶν μηχανῶν κλπ.

Μεταμορφώσεις. Ἡ ἀξία τῶν κυκλοφορούντων κεφαλαίων οὐδόλως ἀπόλλυται, διότι κυρίως τὰ κεφάλαια δὲν ἐξαφανίζονται, ἀλλὰ μεταμορφοῦνται καὶ ἀναπαράγονται ἐν τῷ παραχθέντι προϊόντι.

Παραδείγματα. Καταναλίσκονται ἀφ' ἑνὸς τὸ ἔριον, ὃ ἀνθραξ διὰ τὴν μηχανὴν καὶ πᾶσα ἄλλη οὐσία χρήσιμος, ἀλλὰ κατασκευάζεται ἀφ' ἑτέρου τοῦ ἐριοῦχος ὕφασμα, εἰς ὃ μετεμορφώθησαν αἱ καταναλωθεῖσαι εἰρημέραι πρῶται ὕλαι.

Ἀντικατάστασις ἀξίας. Ἡ ἀξία τῶν κυκλοφορούντων κεφαλαίων πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ ὁλόκληρος ἐν τῷ παραχθέντι προϊόντι. Ἐν τούτοις θὰ προστεθῇ εἰς τὴν ἀξίαν ταύτην καὶ ἡ ἀξία

ἢ ἀντιπροσωπεύουσα τὸ ἡμερομίσθιον τοῦ ἐργάτου, τὴν ἀνταμοιβὴν τοῦ κεφαλαίου καὶ τὴν ἀμοιβὴν τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ἐπιχειρήσιν.

Παραῖτις. Εἰς τὸ παραχθὲν ἐριοῦχον ὕφασμα, θὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀξία τοῦ ἐρίου, τοῦ ἀνθρακος καὶ τῶν λοιπῶν πρώτων ὑλῶν, πρὸς δὲ καὶ ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν, τὸ κέρδος τοῦ κεφαλαίου καὶ ἡ ἀμοιβή τοῦ ἐργοστασιάρχου.

Πάγια ἢ σταθερὰ καλοῦνται τὰ κεφάλαια, ἅτινα δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰς πλείονας πράξεις παραγωγῆς μὴ καταναλισκόμενα, ὥς τὰ κυκλοφοροῦντα, μετὰ μίαν μόνον χρῆσιν. Τοιαῦτα κεφάλαια εἶνε τὰ ἐργαλεῖα, αἱ μηχαναὶ ἐργοστασίων, τὰ οἰκοδομήματα.

Ἐπίσης πάγια κεφάλαια εἶνε καὶ τὰ μεγάλα ἔργα, ὥς οἱ σιδηροδρόμοι, αἱ διώρυγες κλπ.

Συντήρησις παγίων κεφαλαίων. Τὰ πάγια κεφάλαια δὲν μεταμορφοῦνται ἐν τῇ παραγομένῳ ὑπ' αὐτῶν προϊόντι, συνεπῶς δὲν μεταβάλλονται ἀμέσως. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ὁ παραγωγὸς πρέπει νὰ ἀδιαφορῇ καὶ νὰ νομίσῃ ὅτι εἶνε αἰώνια καὶ τὰ πάγια κεφάλαια.

Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα ὀφείλει νὰ κρατῇ μέρος ἐκ τῶν κερδῶν τῆς παραγωγῆς, ἕπερ θὰ χρησιμεύσῃ πρὸς συντήρησιν, βελτίωσιν καὶ ἀντικατάστασιν τῶν φθειρομένων καὶ καταστρεφόμενων παγίων κεφαλαίων.

Μειονέκτημα παγίων κεφαλαίων εἶνε ὅτι ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν δεσμεύει μεγάλα κεφάλαια τοῦ ἐπιχειρηματίου ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διὰ τὸν αὐτὸν παραγωγικὸν σκοπὸν. Ἐπομένως, ἂν ἐπέλθῃ κρίσις εἰς τὴν παραγωγὴν, ἣν ἀνέλαθεν ὁ ἐπιχειρηματίας οὗτος, δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ πολλὰ κεφάλαια εἰς ἄλλην ἐπιχείρησιν μάλλον προσδοφόν, διότι ἔχουσι ταῦτα παγιωθῇ. Ἐν τούτοις τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ πράξῃ ὁ χρησιμοποιοῦν κυκλοφοροῦντα κεφάλαια.

Τὸ ἀνωτέρω μειονέκτημα ἐξουδετεροῦται διὰ τῆς συστάσεως ἀνωνύμων ἐταιρειῶν.

Ἰσορροπία παγίων καὶ κυκλοφορούντων κεφαλαίων. Εἶνε συμφέρον οἰκονομικόν, ὥπως μεταξὺ τῶν δύο τούτων εἰδῶν ὑπάρχει ἡ προσήκουσα ἀναλογία, διότι εἶνε ταῦτα ἀλληλένδετα.

Ἐπομένως εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσι τόσα πάγια κεφάλαια, ὅσα ἀπαιτοῦνται, ὥπως κατεργάζωνται τὴν ὑπάρχουσαν ὕλην, καὶ ἂν ἐτέρου τόσα κυκλοφοροῦντα ὅσα χρειάζονται, ὥπως εὐρίσκωνται ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ τὰ πάγια κεφάλαια.

Παραῖτις. Ἄν δαπανηθῇ λ. χ. ὑπὸ τινος χώρας χρήμα

(δηλ. **κυκλοφοροῦν** κεφάλαιον) πρὸς κατασκευὴν λιμένων, διωρυγῶν, σιδηροδρόμων (δηλ. **παγίων** κεφαλαίων), οὓς ὅμως ἀδυνατεῖ νὰ ἐκμεταλλευθῇ, διότι οὔτε ἐμπορεύματα ἐπαρκῆ πρὸς μεταφορὰν ὑπάρχουσι, οὔτε ἐπιβάται, οὔτε ἄλλο σχετικόν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν **ὑπάρχει ἀναλογία** τοῦ κυκλοφοροῦντος κεφαλαίου πρὸς τὸ πάγιον.

Συνεπῶς οὐδεμίαν ὠφέλειαν θὰ προσπορισθῇ ἡ χώρα αὕτῃ ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν διωρυγῶν, λιμένων, σιδηροδρόμων κλπ.

ΠΕΡΙ ΑΥΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Ἄϋλα κεφάλαια. (Ἡ μόρφωσις, ἡ ἰδιοφυΐα, ἡ δεξιότης κλπ.). Μεγάλα ἐγένοντο συζητήσεις, ἂν ὑπάρχωσιν ἄϋλα κεφάλαια. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν εἶνε κεφάλαιον καὶ αἱ δυνάμεις καὶ αἱ ἐνέργειαι οὐ μόνον τοῦ ὕλικου ἀλλὰ καὶ τοῦ ἡθικοῦ κόσμου, ὥς συντελοῦσθαι καὶ αὗται εἰς τὴν παραγωγὴν, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κεφάλαια.

ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Τὰ κεφάλαια κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς παρουσιάσθησαν ὑπὸ πολλὰς μορφάς. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶνε αἱ ἑξῆς :

Τὸ **καλλιεργήσιμον ἔδαφος** καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ, λ. χ. φραγμοί, δένδροφυτεῖται, ἀρδεύσεις γαιῶν, λίπανσις, ἀποξηράνσεις κλπ.

Τὰ **διάφορα οἰκοδομήματα**.

Τὰ **ἐργαλεῖα καὶ αἱ μηχαναί**. Τὰ **ὀποζύγια κτήνη**,

Αἱ **πρῶται ὕλαι**, αἵτινες χρησιμεύουσι μὲν εἰς τὴν βιομηχανίαν, δὲν σωματοποιοῦνται ὅμως ἐν τῇ νέῃ προῶντι, ὡς λ. χ. ὁ βάμβαξ, ὁ ἀνθραξ, τὸ ἔλαιον, τὰ ἔρρα κλπ.

ΣΗΜ. Εἰς τὰς εἰρημένας μορφάς δύνανται νὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλαι.

§ 20.

ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝ Τῇ ΙΣΤΟΡΙᾳ

Ἄν ἐξετάσωμεν **ἱστορικῶς** τὸ κεφάλαιον, εὐρίσκομεν, ὅτι δὲν εἶνε πάντοτε τὸ αὐτὸ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς.

Οὕτω διακρίνομεν τρεῖς περιόδους ἢ φάσεις τοῦ κεφαλαίου.

Πρώτη περίοδος

Κατ' αὐτὴν ἡ ἀνθρωπότης ἦτο εἰς τὰ πρῶτα βήματά της τὸ κεφάλαιον δὲ δὲν ὑφίστατο, καὶ μόνον στοιχεῖον τῆς παραγωγῆς ἦτο ἡ

φύσις, παρὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος προσεπάθησε νὰ εὕρῃ τὰ πρὸς συντήρησιν χρήσιμα διὰ τῆς συλλογῆς τῶν ἀγρίων καρπῶν, διὰ τῆς θήρας καὶ διὰ τῆς ἀλιείας.

Ἐλάχισται προμηθεΐαι. Ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ περιόδῳ ὁ ἄνθρωπος ἐλάχιστας εἶχε προμηθεΐας καὶ ἀτελέστατα ἐργαλεῖα. Ἐπειδὴ δὲ ὑπέφερε πολὺ ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἀποταμίευσιν καὶ διὰ πολλῶν στερήσεων καὶ κακουχιῶν ἐδημιούργησε τὸ πρῶτον κεφάλαιον.

Δευτέρα περίοδος

Κατ' αὐτὴν ἤρξατο ἡ χρῆσις τοῦ κεφαλαίου. Δι' αὐτοῦ ἡ παραγωγή ἀπέβη μᾶλλον τεχνικὴ καὶ πλουσιωτέρα. Τὰ προϊόντα δὲ αὐτῆς ὥς πλεονάζοντα ἐξήγοντο ἐκ τῆς χώρας, ἥτις παρήγαγεν αὐτά, καὶ οὕτω παρήχθη ἡ ἐμπορία.

Ἀνάπτυξις πολιτισμοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἤρξατο ἀναπτυσσόμενος ὁ πολιτισμός, διότι τὸ κεφάλαιον παρέχει τὰ μέσα τῆς ἀναπτύξεως τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Τρίτη περίοδος

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ κεφάλαιον διὰ τῆς ἀποταμίεψεως ἐγένετο ἀφθονώτερον, ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις καὶ παραγωγικώτερον. Αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἐφθασαν εἰς τὴν μεγίστην ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

Ἀνακαλύψεις. Ἐγένοντο δὲ κατὰ τὴν τρίτην περίοδον μεγάλα ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις, αἵτινες ἐπέδρασαν σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πλούτου καὶ συνέτειναν μεγάλως εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ εὐημερίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Μεγάλη ναυτιλία. Ἡ τρίτη περίοδος ἤρξατο ἐν Εὐρώπῃ περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος διὰ τῆς μεγάλης ναυτιλίας καὶ τοῦ μεμακρυσμένου ἐμπορίου. Ἀνεπτύχθη ὁμῶς βραδέως καὶ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα παρουσίασε πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς γνωρίσματα. Ἐν τῇ τρίτῃ ταύτῃ περιόδῳ εὕρισκόμεθα νῦν.

Πρώτοδος ἐκ τοῦ κεφαλαίου. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην τοῦ κεφαλαίου κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς ὀφείλονται τὰ μεγάλα ἔργα τῶν τελευταίων χρόνων, δηλ. τὰ ἀτιμόπλοια, οἱ σιδηρόδρομοι, αἱ μεγάλοι διώρυγες, αἱ διατηρήσεις τῶν ὁρέων, οἱ τηλέγραφοι, τὰ τηλέφωνα, ἡ ἀεροπλοΐα καὶ τόσαι ἄλλαι χρησιμοποιήσεις καὶ ἐφαρμογαὶ τοῦ ἀτμοῦ, τῆς πυρᾶς τῶν καταπιπτόντων ὁδῶν τοῦ ἡλεκτρισμοῦ

κλπ. ἄτινα πάντα καταδηλοῦσι τὰς μεγάλας προόδους, ἃς ἐποιήσατο ἡ ἀνθρωπότης ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κεφαλαίου.

§ 21.

ΣΥΣΧΕΤΙΣΙΣ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Ἐξητάσαμεν μέχρι τοῦδε καὶ τὰ τρία στοιχεῖα ἢ τοὺς συντελεστάς τῆς παραγωγῆς, τὴν Φύσιν, τὴν Ἔργασίαν καὶ τὸ Κεφάλαιον.

Σύγκρισις. Ἄν συγκρίνωμεν νῦν πρὸς ἄλληλα τὰ στοιχεῖα ταῦτα τῆς παραγωγῆς, εὐρίσκομεν ὅτι,

ἡ φύσις, καίτοι ἐν τῇ παραγωγῇ παίζει πρόσωπον ἀπολύτως παθητικόν, ἐν τούτοις ἀποτελεῖ ὅρον ἀπαραίτητον τῆς παραγωγῆς, διότι οὐ μόνον συμπράττει μετὰ τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ καὶ προϋπῆρξεν αὐτῆς. Ἄλλως δὲ ἄνευ τῆς φύσεως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξωσιν ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον.

Ἔργασία. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν δευτέρον συντελεστήν, δηλ. τὴν ἐργασίαν, κυρίως μόνῃ αὕτῃ ἡδύνατο νὰ ἀξιώσῃ τὸν τίτλον τοῦ συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, διότι μόνος ὁ ἄνθρωπος δρᾷ καὶ μόνος αὐτὸς λαμβάνει τὴν πρωτοβουλίαν πάσης παραγωγικῆς ἐργασίας.

Κεφάλαιον. Τέλος τὸ κεφάλαιον εἶνε δευτερεύων παράγων πηγάζων ἐκ τῶν δύο ἄλλων, δηλ. εἶνε τὸ προῶν τῆς ἐνεργείας τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐργασίας.

Ἐπαύξεισις στοιχείων παραγωγῆς. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων στοιχείων ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον ἀκαταπαύστως αὐξάνονται.

Καὶ ἡ μὲν ἐργασία αὐξάνεται διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς παραγωγικότητος κλπ.

Ἐπίσης καὶ τὸ κεφάλαιον αὐξάνεται κατὰ ποσόν, διότι ἡ ἀποταμίευσις γίνεται ἀφθονωτέρᾳ σὺν τῷ χρόνῳ, πρὸς δὲ καὶ κατὰ ποιόν, διότι ἐκ τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν βελτιοῦνται καὶ αἱ μηχαναὶ καὶ πᾶν εἶδος κεφαλαίου.

Ἡ φύσις ὅμως ὁλικῶς δὲν δύναται νὰ ἐπαυξηθῇ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὡς ἔκτασις καὶ ὡς ἰδιοκτησία παραμένει πάντοτε ἡ αὐτή.

Ἐπαύξεισις φύσεως. Ἐν τούτοις ἐν τῇ μεταφορικῇ ἐννοίᾳ ἡ φύσις, ἐπίσης ὡς ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον, δύναται νὰ ἐπαυξηθῇ, δηλ. δύναται νὰ γνωρισθῇ κάλλιον καὶ νὰ ἐξυπηρετήσῃ κάλλιον τὸν ἄνθρωπον.

Γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις. Διὰ τὸν πεπολιτισμένον

ἄνθρωπον ἢ φύσιν ἡδύσθη καὶ ἐξακολουθεῖ ἔτι ν' αὐξάνῃ διὰ τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων. Οὕτω λ. χ. χῶραι τινες, ὡς εἶνε ἡ Ἀμερικὴ καὶ ἡ Αὐστραλία, πρὶν ἀνακαλυφθῶσι, δὲν ὑφίσταντο διὰ τὸν κάτοικον τῆς Εὐρώπης.

Ἐκμεταλλεὺς ἀνακάλυψις. Ἐν τοσούτῳ αἱ χῶραι αὗται ὑπῆρχον πρᾶγματι, καὶ εἰς τὴν φύσιν δὲν προσετέθη τι διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν. Ἐπομένως διὰ τὸν Εὐρωπαῖον μόνον ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν αἱ εἰρημέναι χῶραι ὑπάρχουσι, καὶ δι' αὐτὸν ἐπῆλθεν ἐπαύξησης τῆς φύσεως διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας.

Χρησιμοποίησις δυνάμεων. Ἐπίσης πολλαὶ δυνάμεις, ὡς ὁ αἰμός, ὁ ἠλεκτρισμός κλπ., αἵτινες χρησιμοποιοῦνται σήμερον τόσον ἐποφελῶς διὰ τὴν παραγωγὴν, ὑπῆρχον καὶ πρότερον, ἐν τοῦτοις διὰ τὸν ἄνθρωπον μόνον ἀπὸ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν ὑπάρχουσι πρᾶγματι καὶ οὕτως ἐννοεῖται ἡ ἐπαύξησης τῆς φύσεως.

Ὅριον ἐπαύξεως φύσεως. Ἐν τοῦτοις, ἐνῶ ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον δύνανται νὰ ἐπεκταθῶσιν ἀπεριόριστως, δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν φύσιν, τῆς ὁποίας ἡ ἐπαύξησης δὲν δύναται ἢ νὰ σταματήσῃ ἐν ἀπωτέρῳ μέλλοντι, ὅτε οὐδὲν θὰ εἶνε ἐξ αὐτῆς ἄγνωστον καὶ θὰ χρησιμοποιῶνται πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

§ 22.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

Παραγωγὸς αὐτόνομος. Ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον δύναται νὰ παρέχῃ ταυτοχρόνως καὶ τοὺς τρεῖς συντελεστάς τῆς παραγωγῆς, δηλ. τὴν φύσιν, τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ κεφάλαιον, ὡς λ. χ. ὅταν ὁ χωρικός εἶνε ἰδιοκτήτης τοῦ ἀγροῦ καὶ καλλιεργεῖ αὐτὸν δι' ἰδίου του ἀρότρου καὶ ἵππου. Ὁ τοιοῦτος παραγωγὸς καλεῖται αὐτόνομος.

Ἐπιχειρηματίας. Ἄν ἔχῃ τις τὴν αὐτοβουλίαν τῆς παραγωγῆς, δανείζεται ὅμως παρ' ἄλλων μέρος ἢ τὸ ἐξον τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, τότε ὁ τοιοῦτος λέγεται ἐπιχειρηματίας. Λ. χ. ὅστις ἔχει τοὺς βραχίονας καὶ τὴν γῆν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ κεφάλαιον, (ὡς ὁ χωρικός, ὅστις δανείζεται ἐπὶ ὑποθήκῃ τοῦ κτήματός του).

Ἐπίσης ἐπιχειρηματίας εἶνε ὅστις ἔχει μὲν τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ κεφάλαιον, ἀλλὰ στερεῖται ἐδάφους καὶ εἶνε ἡναγκασμένος νὰ εὕρῃ

τοιούτων, ὡς λ. χ. ὁ μισθὸν τὸν ἀγρόν, τὸν ὁποῖον καλλιεργεῖ.

Διὰ θανείων. Τέλος ὁ ἐπιχειρηματίας δυνατὸν νὰ μὴ ἔχῃ οὐδὲν ἐκ τῶν στοιχείων τῆς παραγωγῆς. Οὕτως αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν μεταλλείων ἢ τῶν σιδηροδρόμων ἢ τῶν μεγάλων διωρύγων τοῦ Σουέζ καὶ Παναμᾶ κλπ., τὸ μὲν ἔδαφος προμηθεύονται διὰ παραχωρήσεων μακρᾶς προθεσμίας, τὸ κεφάλαιον διὰ θανείων καὶ ἐκδόσεως μετοχῶν, καὶ τὴν ἐργασίαν διὰ τῆς μισθώσεως χιλιάδων ἐργατῶν.

Νέος παράγων. Ὁ ἐπιχειρηματίας ἀποτελεῖ νέον παράγοντα ἐν τῇ οἰκονομίᾳ καὶ δὲν ταυτίζεται οὔτε πρὸς τὸν κεφαλαιούχον, διότι καὶ ἂν δὲν ἔχῃ κεφάλαια, δύναται νὰ εὕρῃ τοιαῦτα, οὔτε πρὸς τὸν ἐργάτην, διότι δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐκτελῇ αὐτὸς τὸ ἔργον, ἀλλὰ δύναται, ὡς εἶπομεν καὶ ἀνωτέρω, νὰ ἀναζητήσῃ τοὺς ἀπαιτούμενους διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐργάτας.

Ἐπιχειρήσις. Ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιχειρηματίου καλεῖται ἐπιχειρήσις καὶ συνίσταται εἰς τὸ νὰ συνδυάσῃ οὗτος πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς παραγωγῆς, ὥπως ὠφελήθῃ ὅσον δυνατὸν περισσότερον. Ἐν τῇ ἐπιχειρήσει δὲ ὁ παραγωγὸς ἀναδέχεται τὸν κίνδυνον περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς παραγωγῆς.

Εὐθηνία προϋόντων. Ἡ οἰκονομικὴ ἐπομένως σημασία τῆς δι' ἐπιχειρήσεως παραγωγῆς εἶνε, ὅτι τὰ παραγόμενα δι' αὐτῆς εἶνε εὐθηνότερα τῶν ὑπὸ αὐτονόμων παραγωγῶν παραγομένων, διότι ὁ ἐπιχειρηματίας δυνάμενος νὰ διαθέσῃ κεφάλαια μέγιστα ἀγοράζει τὰς πρώτας ὕλας εὐθηνότερον.

Δαπάναι μικρότεραι. Πλὴν τούτων αἱ δαπάναι τοῦ ἐπιχειρηματίου, κατ' ἀναλογίαν, εἶνε μικρότεραι τῶν τοῦ μικροῦ καὶ αὐτονόμου παραγωγῆς καὶ ἐπομένως συμφέρει εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν νὰ πωλῇ εὐθηνότερον.

Ὅχι μόνον κεφάλαια. Διὰ νὰ γίνῃ τις ἐπιχειρηματίας δὲν ἀρκοῦσι μόνον τὰ χρηματικὰ κεφάλαια, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται προσέτι πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ προσόντα πρὸς ἔδρυσιν καὶ διοίκησιν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Τὰ προσόντα ταῦτα εἶνε σπάνια, ἀπαραίτητα ἐν τούτοις διὰ τὴν ἐπιχείρησιν, διότι ὁ ἔχων τοιαῦτα δύναται, ἂν στερῇται χρηματικῶν κεφαλαίων, νὰ εὕρῃ τοιαῦτα.

Ὅχι εὐχερὲς ἡ ἐπιχείρησις. Ἐκ τούτων ἔπεται, ὅτι δὲν εἶνε εὐχερὲς νὰ γίνῃ πᾶς τις ἐπιχειρηματίας. Ἐφ' ὅσον δὲ ἐκτείνεται ὁ κύκλος τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐπὶ τοσοῦτον δυσκολώτερον καθίσταται νὰ ἀναλάβῃ τις ἐπιχείρησιν καὶ νὰ γίνῃ ἐπιχειρηματίας.

Ὁ ἄξων τοῦ οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ. Τόσῃ σπουδαιότητα ἔχει διὰ τὸν οἰκονομικὸν μηχανισμόν ἡ ἐπιχειρήσις, ὥστε θεωρεῖται ὁ ἄξων αὐτοῦ, περὶ τὸν ὁποῖον τὸ πᾶν περιστρέφεται, ὡς λέγει ὁ Gide ἐν τῇ Πολιτικῇ του Οἰκονομικῇ.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

Ὁργάνωσις ἐπιχειρήσεως. Ἡ μορφή ὑπὸ τὴν ὁποίαν οἰκονομικὴ τις ἐπιχειρήσις ὀργανοῦται εἶνε ἡ ἀτομικὴ ἢ συνεταιριστικὴ.

Ἀτομικὴ ἐπιχειρήσις ὑπάρχει, ὡς εἵπομεν καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς 23 §, ὅταν ὁ ἐπιχειρηματίας εἶνε ἐν φυσικὸν πρόσωπον. Ἐν τῇ ἀτομικῇ δὲ ἐπιχειρήσει ἡ ὅλη ὀργάνωσις τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ἐπιτυχία ἐπομένως αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἱκανότητος καὶ οἰκονομικῆς ἀντοχῆς τοῦ ἐνὸς τούτου ἀτόμου.

Συνέπειαι. Ἐπομένως ἀπολαμβάνει μὲν οὗτος ἀφ' ἐνὸς ὁλόκληρον τὸ ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως κέρδος, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου καὶ πᾶσα ἡ ζημία βαρύνει αὐτὸν καὶ μόνον, διότι ἀναλαμβάνει ὁλόκληρον τὸν κίνδυνον τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ποῦ ἐπικρατεῖ. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ οἰκονομικοῦ βίου κατὰ πρῶτον παρουσιάσθη ἡ ἀτομικὴ ἐπιχειρήσις καὶ ἐπικρατεῖ καὶ σήμερον ἐν τῇ μικρᾷ ἐπιχειρήσει καὶ τῇ γεωργίᾳ, πρὸ παντὸς δὲ ἔπου ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς παραγωγῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας καὶ δραστηριότητος.

Συνεταιριστικὴ ἐπιχειρήσις. Ἐπὶ τῶν μεγάλων ἔργων τῆς βιομηχανίας, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτοῦνται πολλὰ καὶ μάλιστα πάγια κεφάλαια, ἐνῷ ἀφ' ἐτέρου δὲν δύναται καὶ ἐν μόνον πρόσωπον νὰ ἐνεργήσῃ καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὸν ὅλον κίνδυνον τῆς ἐπιχειρήσεως, ἠγωνίσθησαν οἱ διάφοροι ἐπιχειρηματίαι καὶ ἀπετέλεσαν τὰς **συνεταιριστικὰς οἰκονομικὰς ὀργανώσεις.**

Διὰ τῆς ἐνώσεως ταύτης τῶν ἐπιχειρηματιῶν συνεργάζονται πλείονες ἱκανότητες, πρὸς δὲ ὁ κίνδυνος τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν περιορίζεται ὡς ἐν τῇ ἀτομικῇ ἐπιχειρήσει εἰς ἐν καὶ μόνον ἄτομον, ἀλλὰ ἀφορᾷ εἰς πλείονα.

Οἱ νόμοι ἐκάστου κράτους κανονίζουνσι τὰς παραγομένας ἐκ τῶν συνεταιριστικῶν οἰκονομικῶν ὀργανώσεων σχέσεις.

Ὁ Ἑλληνικὸς ἐμπορικὸς νόμος ὑπὸ τρεῖς διαφόρους μορφὰς παρουσιάζει τὰς συνεταιριστικὰς ἐπιχειρήσεις, ὡς ὁμορρυθμους ἑταιρείας, ὡς ἑτερορρυθμους καὶ ὡς ἀωνόμους (ἴδε περὶ αὐτῶν ἐν τῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ **Καρακατσάνη** ἐκδοσιν ἐβδόμην 1927 Τόμ. Α').

§ 23.

ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Οἰκονομικὴ σημασία. Ἄν κρίνωμεν ἐπιχειρήσιν τινα ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτῆς, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἔχει ἰδίαν οἰκονομικὴν σημασίαν, διότι ὅσῳ μεγαλύτερα εἶνε ἡ ἐπιχείρησις (ἐπικρατεῖ δηλ. ἐν αὐτῇ τὸ σύστημα τῆς μεγάλης παραγωγῆς) κατὰ τοσοῦτον παραγωγικωτέρα γίνεται αὕτη ἐν σχέσει πρὸς τὴν μικρὰν ἐπιχείρησιν.

Ὅρα μεταξὺ μεγάλης καὶ μικρᾶς ἐπιχειρήσεως δὲν εἶνε εὐκόλῳ νὰ τεθῶσιν. Ἐν τούτοις ὡς ἐξῆς δυνάμεθα νὰ δώσωμεν τὸν ὀρίσμον τῆς τε μικρᾶς καὶ τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως ἢ παραγωγῆς.

Μικρὰ ἐπιχειρήσεις ἢ παραγωγή καλεῖται ἐκείνη καθ' ἣν ὁ παραγωγὸς δὲν καταβάλλει κεφάλαιον, ἀλλ' ἐργασίαν μᾶλλον κοινὴν, ἐργαζόμενος καὶ αὐτὸς ὡς οἱ κοινὸι τῶν ἐργατῶν.

Κέρδος. Τὸ κέρδος τοῦ τοιοῦτου πᾶραγωγοῦ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ καὶ τοῦ τόκου τοῦ μικροῦ κεφαλαίου του. Ἡ δὲ κατανάλωσις τῶν διὰ τῆς μικρᾶς ἐπιχειρήσεως παραγομένων εἶνε γνωστὴ καὶ βεβαία καὶ γίνεται συνήθως διὰ παραγγελιών.

Ἡ μικρὰ ἐπιχείρησις ἢ παραγωγή περιλαμβάνει τὰς χειροτεχνίας καὶ τὰ μικρὰ ἐμπορικὰ ἱδρύματα καὶ ὡς ὄργανα μεταχειρίζεται κατὰ κανόνα ἐργαλεῖα τῆς χειρὸς.

Μεγάλη ἐπιχείρησις ἢ παραγωγή καλεῖται ἐκείνη, καθ' ἣν καταβάλλονται ὑπὸ τοῦ παραγωγοῦ μεγάλα κεφάλαια καὶ κατ' ἐξοχὴν πάγια, τὸ δὲ παραγόμενον ποσὸν εἶνε μέγα.

Νόμος συγκεντρώσεως. Ἐπειδὴ ἐν τῇ μεγάλῃ παραγωγῇ ὑπάρχει ἡ τάσις τοῦ ἀθροίζειν καὶ τοῦ συγκεντροῦν ἐπὶ τινος σημείου τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, καλεῖται ἄλλως ἢ μεγάλη παραγωγή καὶ νόμος συγκεντρώσεως (Cide).

Ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιχειρήσει ἀπαιτεῖται μέγας ἀριθμὸς ἐργατῶν.

Κέρδος παραγωγῆς. Ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιχειρήσει τὸ κέρδος τοῦ παραγωγοῦ δὲν συνίσταται μόνον ἐκ τοῦ ἡμερομισθοῦ καὶ τοῦ τόκου τοῦ κεφαλαίου του, ὡς γίνεται ἐπὶ τῆς μικρᾶς παραγωγῆς, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἐκ ποσοῦ κατὰ πολὺ ἀνωτέρου. Τοῦτο γίνεται διότι εἶνε ἀνάγκη νὰ ἱκανοποιηθῶσι καὶ ἡ ἀπαιτουμένη ἐν τῇ ἐπιχειρήσει μεγάλη

δεξιότης διὰ τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν τῶν ἐργασιῶν, καὶ οἱ κίνδυνοι εἰς οὓς ἐκτίθενται τὰ κεφάλαια τοῦ παραγωγοῦ.

Εἰς τὴν μεγάλῃ ἐπιχειρήσει ἢ παραγωγῇ ὑπάγονται τὰ μεγάλα βιομηχανικά ἱδρύματα, χρησιμοποιοῦνται δὲ ἐν αὐτῇ μόνον αἱ μηχαναί.

Μέση ἐπιχειρήσις ἢ παραγωγή. Μεταξὺ τῆς μεγάλης καὶ τῆς μικρᾶς ἐπιχειρήσεως ὑπάρχει καὶ ἡ λεγομένη μέση, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ὁ παραγωγὸς αὐτὸς καταβάλλει ἐργασίαν.

Διαφορά. Ἐν τῇ μέσῃ ταύτῃ ἐπιχειρήσει τὰ κεφάλαια καὶ οἱ ἐργάται εἶνε πλείονες τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν μικρὰν παραγωγὴν, ὀλιγώτεροι δὲ τῶν διὰ τὴν μεγάλην.

Ἡ μέση ἐπιχειρήσις ἢ παραγωγή ἀσχολεῖται περὶ τὰ μικρὰ βιομηχανικά ἱδρύματα καὶ τὰς μεγίστης ἐκτάσεως χειροτεχνίας.

§ 24.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

Ἡ μεγάλη ἐπιχειρήσις ἔχει πλεονεκτήματα, ὥς ἐπίσης, καὶ μειονεκτήματα. Οὕτω παρατηρεῖται ἐν αὐτῇ :

Μεγάλη οἰκονομία κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν μηχανημάτων καὶ τὴν συντήρησιν αὐτῶν ὥς καὶ διὰ τὰς δαπάνας ἐν γένει. Α. χ. Δι' ἐγκατάστασιν μικροῦ ἐργοστασίου δυνάμεως ἵππων 25 ἀπαιτοῦνται 2000 δραχμαί. Δι' ἐγκατάστασιν ὅμως δεκαπλασίας δυνάμεως ἵππων δὲν θὰ ἀπαιτηθῶσι 20,000 δρ. ἀλλ' ὀλιγώτεροι.

Ἐπιτήρησις ἐποπτῶν. Ἐπίσης ἂν ἐν αἰθούσῃ τεχνουργείου ἐπόπτης τις ἐπιτηρῇ 15—20 ἐργάτας, θὰ ἐπιτηρήσῃ ἐπίσης καλῶς ὁ εἰς καὶ μόνος ἐπόπτης καὶ διπλάσιον ἔτι ἀριθμὸν ἐργατῶν, ἔξ οὗ προφανῶς ἐπέρχεται μεγάλη οἰκονομία δαπάνης.

Ἐπίσης ἀναπτύσσεται καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιχειρήσει, ἔξ οὗ, ὥς εἶδομεν καὶ ἄνωτέρω ἐν τῷ περὶ καταμερισμοῦ κεφαλαίῳ, μεγάλως ὠφελεῖται ἡ παραγωγή οὐ μόνον κατὰ ποσόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιόν.

Ἐξέλετα καταναλωτῶν. Ἡ μεγάλη ἐπιχειρήσις προφανῶς ὠφελεῖ τοὺς καταναλωτάς, διότι ἀγοράζουσιν οὕτοι τὰ πράγματα εἰς μικροτέρας τιμὰς.

Ἔργατων ὠφέλεια. Ἡ μεγάλη ἐπιχειρήσις ὠφελεῖ καὶ τοὺς ἐργάτας, διότι ἀσφαλίζει εἰς αὐτοὺς ἐν γένει ἡμερομίσθια καὶ ὄρους ἐργασίας καλυτέρους ἢ ἐκείνων τοὺς ὁποίους δύναται νὰ προσφέρῃ ἡ μικρά ἐπιχειρήσις.

"Ἄλλοτε, ὡς λέγει ὁ Cide, τὰ ἐργαστάσια ἐκαλοῦντο τὰ «καταγώγια τῶν κεφαλαίουχων». Σήμερον ὅμως ἀντιθέτως τὰ ἐργατικά συνδικάτα εἶνε γενικῶς εὐνοϊκὰ πρὸς τὰ ἐργαστάσια.

Καθίσταται δυνατὴ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιχειρήσει ἡ ἐφαρμογὴ πάσης νεωτέρας ἐφευρέσεως, διότι υπάρχουν μεγάλα κεφάλαια. Πρὸς τοῦτοις προσλαμβάνονται οἱ εἰδικώτεροι καὶ οἱ ἐπιδεδιωγμένοι τῶν ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν καὶ οὕτως ἡ παραγωγὴ ἀποβαίνει τελειότερα, πρὸς δὲ καὶ εὐθηνοτέρα, διότι αἱ πρῶται ὕλαι ἀγοράζονται κατὰ μεγάλας ποσότητας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τόπῃ τῆς παραγωγῆς, συνεπῶς στοιχίζουσιν εὐθηνότερον ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιχειρήσει ἢ ἐν τῇ μικρᾷ.

Βλάβη μικρᾶς. Ἡ μεγάλη ἐπιχειρήσις ἀναπτύσσεται σὺν τῷ χρόνῳ ἐπὶ βλάβῃ τῆς μικρᾶς, ἰδίως ἐν τῇ ὑφαντουργίᾳ, τῇ νηματουργίᾳ καὶ τῇ μεταλλουργίᾳ.

Ἐν τούτοις, μεθ' ὅλα τὰ εἰρημένα σπουδαῖα πλεονεκτημάτων τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν τῆς μικρᾶς εἶνε μέγας. Οὕτω λ. χ. ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἥμισυ τῶν ἐργατῶν ἀσχολεῖται περὶ τὴν μικρὰν ἐπιχειρήσιν.

Εὐδὴ πολυτελείας. Σημειωτέον δὲ ὅτι περὶ τὰ εἶδη τῆς πολυτελείας ἀσχολεῖται κυρίως ἡ μικρά ἐπιχειρήσις. Ἐπίσης ἀσχολεῖται αὕτη καὶ εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν διὰ μηχανῶν παραγομένων διαφόρων ἀντικειμένων, διότι κατασκευάζονται μὲν ἐν τοῖς μεγάλοις ἐργοστασίοις καὶ τεχνουργείοις διάφορα ἀντικείμενα, ἄλλ' οὐδὲν ἐπιδιωρθεῖν ταῦτα ἐν αὐτοῖς.

Σημασία μεγάλης ἐπιχειρήσεως. Οἱ οἰκονομολόγοι καὶ σοσιαλισταὶ ἀποδίδουσι μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν μεγάλην ἐπιχειρήσιν. Θεωροῦσιν αὐτὴν ὡς μέλλουσαν νὰ κυβερνήσῃ τὸν οἰκονομικὸν κόσμον.

Μειονεκτήματα μεγάλης ἐπιχειρήσεως. Τὸ κύριον μειονέκτημα τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως, εἶνε, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ ἡ δέουσα ἐπίβλεψις καὶ ἐπιτήρησις κυρίως ἕνεκεν τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τῶν διαφόρων ἐργασιῶν.

Ἀντιθέτως δὲ ἐν τῇ μικρᾷ ἐπιχειρήσει εἶνε δυνατὴ ἡ προσήκουσα διεύθυνσις καὶ ἐποπτεία, διότι ἐν αὐτῇ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον τοῦ παραγωγοῦ εἶνε μᾶλλον ἀνεπτυγμένον.

Συντήρησις μικρᾶς ἐπιχειρήσεως. Ἐνεκεν τοῦ εἰρημένου μειο-
Πολιτικὴ Οἰκονομία I. Καρακοτσάνη.

νεκτήματος τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ὑφίσταται καὶ συντηρεῖται εἰσέτι ἡ μικρὰ ἐπιχειρήσις, διότι ἄλλως θὰ κατεστρέφετο αὕτη τελείως ὑπὸ τῆς ὁλονὲν ἀναπτυσσομένης καὶ προαγομένης μεγάλης ἐπιχειρήσεως.

§ 21.

ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

Ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος περὶ τῆς μικρᾶς καὶ τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως ἢ παραγωγῆς, αἵτινες ἀφορῶσιν εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὴν ἰδιοκτησίαν κλπ..

Προκειμένου ὁμως περὶ γεωργίας μεταχειρίζονται τοὺς ὅρους μικρὰ καλλιέργεια καὶ μεγάλη καλλιέργεια ἀντὶ τῶν ὅρων μικρὰ παραγωγή καὶ μεγάλη παραγωγή.

Μικρὰ καλλιέργεια εἶνε ἐκείνη, καθ' ἣν καλλιεργεῖται τὸ ἔδαφος εἰς μικρὰν ἑκτασιν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ καλλιεργητὴς δὲν ἔχει νὰ διαθέσῃ εἰμὴ τοὺς βραχίονας ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, πρὸς τοῦτοις δὲ μικρὸν ποσὸν χρημάτων.

Τοπικὴ ἀγορά. Εἰς αὐτὴν ἀσχολεῖται ἡ μικρὰ καλλιέργεια. Παράγει δηλ. αὕτη εἰς ἓν μόνον κτῆμα καὶ εἰς χῶρον περιορισμένον πᾶν ὅτι, ἡ γεωργικὴ βιομηχανία δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν κατανάλωσιν, ὥς λ. χ. σῖτον διὰ τὸν ἄρτον, βάμβακα διὰ τὰ ἐνδύματα κλ.

Οὐχὶ πάντοτε ἰδιοκτήτης. Ὁ μικρὸς καλλιεργητὴς δὲν εἶνε ἀναγκαιῶς καὶ ἰδιοκτήτης, διότι πολλάκις μεγάλα ἰδιοκτησίαι διανεμόνται εἰς μισθωτάς, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐφαρμόζει τὴν μικρὰν καλλιέργειαν ἐπὶ τοῦ ἐκμισθωθέντος αὐτῷ τεμαχίου.

Δυνατὴ ἐπέβλεψις. Ἡ μικρὰ καλλιέργεια ἔχει τὸ προσὸν ὅτι εἶνε δυνατὴ κατ' αὐτὴν ἡ πλήρης καὶ ἀποτελεσματικὴ συντήρησις καὶ ἐπιτήρησις τῆς καλλιεργείας λόγῳ τῆς μικρᾶς ἐκτάσεως τοῦ καλλιεργουμένου ἔδαφους. Τὸ τοιοῦτο βεβαίως δὲν εἶνε εὐχερὲς ἐν τῇ μεγάλῃ καλλιεργείᾳ.

Ἐβελτιώθη ἡ μικρὰ καλλιέργεια; Δὲν εὐρίσκεται βεβαίως σήμερον ἡ μικρὰ καλλιέργεια εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην μορφήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ χωρικός ἔζη μόνον διὰ τῶν προϊόντων του εἰς μέρη ἀπόκεντρα καὶ ἔρημα.

Ἐπωφελήθη σήμερον ὁ γεωργὸς τῶν προϊόντων καὶ βελτιώσεων τῆς μεγάλης καλλιεργείας, αἵτινες ἐπεξετάθησαν πανταχοῦ καὶ ἐβελ-

τίωσαν κατὰ πολὺ τὴν μικρὰν παραγωγὴν, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἐπαύ-
ξησης τῶν ἐξ αὐτῆς κερδῶν.

Μεγάλη καλλιέργεια. Ἐν αὐτῇ χρησιμοποιεῖται πρὸς καλ-
λιέργειαν τὸ ἔδαφος εἰς μεγάλην ἔκτασιν, καταβάλλονται δὲ πρὸς τοῦτο
ὕπερ τῶν παραγωγῶν μεγάλα κεφάλαια.

Διὰ τὴν παγκόσμιον ἀγορὰν ἐργάζεται ἡ μεγάλη καλλιέρ-
γεια ὡς καὶ ἡ μεγάλη βιομηχανία. Συνήθως δὲ περιορίζεται εἰς ἓν
μόνον εἶδος παραγωγῆς. Οὕτω λ. χ. αἱ πεδιάδες τῆς Ρωσσίας παρά-
γουσιν ἀποκλειστικῶς μόνον σῖτον. Ἐπ' ἰσῆς παρ' ἡμῖν τὸ πλεῖστον
μέρος τῆς Πελοποννήσου παράγει μόνον Κορινθιακὴν σταφίδα, ἡ
Θεσσαλία μόνον δημητριακοὺς καρπούς.

Οἰκονομία. Ἐν τῇ μεγάλῃ καλλιέργειᾳ ὑπάρχει προφανῶς
οἰκονομία τῶν γενικῶν καλουμένων ἐξόδων τῶν οἰκημάτων, τῶν ἀπο-
θηκῶν, τῶν ἐργαλείων, τῶν μηχανῶν κλπ.

Ῥεωδέστερα τῆς μικρᾶς. Ὅπου ἀπαιτοῦνται μεγάλα κεφάλαια
καὶ ἀνωτέρα ἐπιστημονικὴ μόρφωσις, ἡ μεγάλη καλλιέργεια ὑπερ-
τερεῖ τῆς μικρᾶς, διότι δύναται νὰ ἔχῃ τὰ κεφάλαια ταῦτα καὶ νὰ τὰ
χρησιμοποιή.

Ἐφαρμογὴ ἐφευρέσεων. Πρὸς τοῦτοις ἐν τῇ μεγάλῃ καλ-
λιεργείᾳ, διευθυνομένη ὑπὸ ἐπιστημόνων, ἐφαρμόζεται πᾶσα τεχνικὴ
καὶ ἐπιστημονικὴ ἐφεύρεσις, ἐξ οὗ ἐπέρχεται, ὡς εἵπομεν καὶ ἀνω-
τέρω, ἐλάττωσις μὲν τῶν δαπανῶν ἀφ' ἑνός, αὐξήσις δὲ τῶν προσό-
δων καὶ βελτιώσεις πλείσται ἀφ' ἑτέρου. Τέλος ἐν τῇ μεγάλῃ καλ-
λιεργείᾳ ἐφαρμόζεται ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων.

Ἡ μικρὰ καλλιέργεια μάλλον προοδεύει. Κατὰ τὸν
Gide ἐκ τῶν τελευταίων στατιστικῶν φαίνεται ὅτι ἡ μικρὰ καλλιέργεια
προοδεύει περισσότερον τῆς μεγάλης. Ὡς δὲ λέγει ὁ Bernstein ἐν τῷ
περὶ σοσιαλισμοῦ βιβλίῳ του «εἶνε ἐκτὸς ἀμφιβολίας ὅτι πανταχοῦ ἐν
τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ Ἀμερικῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν μικρῶν καὶ μετρίων
γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων αὐξάνει, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ὁ ἀριθμὸς τῶν
μεγάλων καὶ μεγίστων ἐλαττοῦται».

Ποῦ ἐπικρατεῖ. Τὸ σύστημα τῆς μεγάλης καλλιέργειας ἐφαρ-
μοζεται κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τῶν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν. Ἡ δὲ μικρὰ
καλλιέργεια ὑπάρχει, εἰς ὅσα μέρη ἡ ἰδιοκτησία εἶνε μικρά.

Οὐχὶ ἀπαραίτητον. Ἐν τούτοις δὲν συμβαίνει πάντοτε τὸ
τοιούτον, ἀλλὰ πολλάκις ἡ μικρὰ καλλιέργεια συνυπάρχει μετὰ τῆς
μεγάλης. Ὁ τοιοῦτος δὲ συνδυασμὸς ἀμφοτέρων τῶν καλλιιεργειῶν κα-
θιστᾷ τὴν ἐργασίαν τεχνικωτέραν καὶ μάλλον παραγωγόν.

Ἐπωφελεῖται οὕτως ἡ μεγάλη καλλιέργεια ἐκ τῶν νέων τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἐφευρέσεων, ἀλλ' οὐχ ἤττον καὶ ἡ συνεργαζομένη μετ' αὐτῆς μικρὰ καλλιέργεια ἐπίσης μετέχει τῶν ὠφελειῶν τούτων τῆς μεγάλης καλλιέργειας.

§ 26

ΕΚΤΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΤΑΤΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

Προκειμένου περὶ καλλιέργειας ἀνάγκη νὰ εἰπωμεν ὀλίγας λέξεις καὶ περὶ τῆς ἐκτατικῆς καλλιέργειας καὶ νὰ διακρίνωμεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐντατικῆς καλλιέργειας.

Ἑκτατικὴ ἢ κατ' ἑκτασιν καλλιέργεια καλεῖται ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ καλλιεργητὴς περιορίζεται εἰς τὴν κατ' ἐπιφάνειαν καὶ δὲν προβαίνει εἰς τὴν κατὰ βάθος καλλιέργειαν.

Ἐν τῇ ἐκτατικῇ καλλιέργειᾳ ὁ καλλιεργητὴς ἀρκεῖται ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ ξέη τὴν ἐπιφάνειαν τῶν γαιῶν του καὶ ἀντὶ νὰ ρίπτῃ λιπάσματα καὶ νὰ προσπαθῇ διὰ πάντων τῶν δυνατῶν μέσων ν' ἀναπληρώσῃ τὰς ἑλλείψεις τοῦ ἔδαφους, ἀναμένει ὅπως ἡ φύσις μόνη φροντίσῃ περὶ τῆς ἀναπληρώσεως τῶν ἀπωλειῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ ἀγρὸς ἐκ τῆς προτέρας καλλιέργειας.

Ἀγρονόμωσις. Ἐν τῇ ἐκτατικῇ καλλιέργειᾳ ὁ καλλιεργητὴς καλλιεργεῖ μὲν τὸν ἀγρόν του κατὰ τὸ ἓν ἔτος, κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἀφίνει αὐτὸν ἀκαλλιεργητόν, ἐν ἀγρονομώσῃ, ὡς λέγεται, ἐνῷ ἔπρεπε ν' ἀναπληρώσῃ διὰ τῆς ἐργασίας του, διὰ λιπασμάτων, διὰ τεχνικῶν μέσων, δι' ἀρδεύσεων κλπ. τὰς ἑλλείψεις τῶν γαιῶν του.

Ἐντατικὴ ἢ κατ' ἐντασιν καλλιέργεια. Αὕτη εἶνε ἀντίθετος τῆς ἐκτατικῆς. Κατ' αὐτὴν ὁ καλλιεργητὴς προσπαθεῖ διὰ παντὸς τρόπου ν' ἀναζωογονήσῃ τὴν γῆν διὰ λιπασμάτων κλπ., ἀρδεύει αὐτὴν, ἂν εἶνε ξηρά, ἀποξηραίνει δέ, ἂν εἶνε ὑγρὰ, καὶ ἐν γένει μεταχειρίζεται πάντα τὰ διάφορα τεχνικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ μέσα πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος τῶν γαιῶν του.

Αὐξήσις δαπανῶν. Ἡ αὐξήσις τῶν δαπανῶν ἐν τῇ ἐντατικῇ καλλιέργειᾳ εἶνε μεγίστη. Καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἡ ἐκτατικὴ καλλιέργεια δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς, ὅστις συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν παραγωγικὴν δαπάνην.

Ἐσφαλμένη ἀντίληψις. Ἡ ἀντίληψις ὅμως αὕτη εἶνε ἐσφαλ-

μένη, διότι αὐξάνεται μὲν ἡ δαπάνη διὰ τὴν παραγωγὴν διὰ δεδομένην ἐπιφάνειαν, ἐλαττοῦται ὅμως ἡ δαπάνη αὕτη δι' ἐκάστην μονάδα τοῦ παραγομένου προϊόντος.

Παράδειγμα. Ὁ ἀμπελὼν ἀπαιτεῖ ἐν τῇ ἑντατικῇ καλλιέργειᾳ δαπάνην καλλιέργειας κατ' ἐκτάριον 1000 φρ. ἀντὶ 300, ἅτινα ἀπαιτοῦνται ἐν τῇ ἑκτατικῇ, ἀλλὰ θ' ἀποδώσῃ 200 ἑκατόλιτρα ἀντὶ 30, συνεπῶς ἡ διὰ τὴν παραγωγὴν δαπάνη ἐν τῇ ἑντατικῇ καλλιέργειᾳ θὰ εἴναι 5 φρ. ἀντὶ 10 τῆς ἑκτατικῆς.

Συγκρίσεις. Συγκρίνοντας τὰ δύο ταῦτα εἶδη τῆς καλλιέργειας εὐρίσκομεν, ὅτι ἐν μὲν τῇ κατ' ἑκτασιν καλλιέργειᾳ δύνამις τῆς παραγωγῆς εἶναι μόνον τὸ ἑδᾶφος, ἐνῶ ἐν τῇ κατ' ἑντασιν προστίθεται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἑδάφους ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον, ἐκ τῆς ἐνώσεως δὲ ταύτης ἀναμφισβητήτως ἡ παραγωγή αὐξάνεται μὲν κατὰ ποσόν, βελτιοῦται δὲ κατὰ ποιόν.

Ἀντικατέστασις. Ἐν ἀπάσαις ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις τὴν πρότερον ἐφαρμοζομένην ἑκτατικὴν καλλιέργειαν ἀντικατέστησε σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἑντατικὴ.

Ἀλλαγὴ μεθόδων παλαιῶν. Σήμερον ὁ καλλιεργητὴς ἐγκατέλιπε τὰς παλαιὰς περὶ καλλιέργειας μεθόδους. Σπείρει ἢ φυτεύει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προσαρμόζεται κάλλιον πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἑδάφους καὶ τὸ ὁποῖον ζητεῖται περισσότερο ἐν τῇ ἀγορᾷ. Δενδροφυτεύει τὰ πτωχὰ καὶ τὰ ἀμμώδη μέρη, ἀντὶ τὰ ἐξαντλητὰ, ὡς ἔπραττον οἱ παλαιότεροι, ἀνευ ὠφελείας τινός.

Μεταβολὴ τρόπου καλλιέργειας. Ἀντὶ δὲ τὰ ἐπιμένη εἰς τὴν παραγωγὴν οἴτου καὶ οἴνου, ὅστις δὲν πωλεῖται, εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν καλλιεργεῖ ἕτερα εἶδη. Ἐκ τῆς τοιαύτης μεταβολῆς τοῦ τρόπου τῆς καλλιέργειας ἀναμφισβητήτως ἐπέρχεται μεγάλη αὐξήσις καὶ πρόοδος τῆς παραγωγῆς.

Ἑσωργικὰ ἐργαλεῖα, μηχαναὶ κλπ. Ἐν τῇ γεωργίᾳ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἑντατικῆς καλλιέργειας παρατηρεῖται νῦν μεγάλη πρόοδος, ἥτις ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων κλάδων τῆς βιομηχανίας καὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν γεωργικῶν ὀργάνων.

Ἑρρόδος γεωργίας. Καὶ τῷ ὄντι τὰ τέλεια νῦν ἄροτρα, αἱ ἄλωνιστικά καὶ θεριστικά μηχαναὶ καὶ τόσα ἄλλα γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα ὡς καὶ τὰ χημικὰ λιπάσματα οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, βελτίωσιν καὶ ἐν γένει μεγάλην πρόοδον τῆς γεωργίας κατὰ τοὺς τελευταίους μάλιστα χρόνους.

§ 27.

ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΜΗ ΑΝΑΛΟΓΟΥ ΑΠΟΔΟΣΕΩΣ

Πᾶσαι αἱ χῶραι τῆς γῆς δὲν εἶνε εὐφοροὶ καὶ γόνιμοι. Διὰ τῆς ἐργασίας ὅμως καὶ τῆς καταβολῆς τῶν κεφαλαίων γίνονται τοιαῦται, διότι ἀποξηραίνονται τὰ ἔλη, λιπαίνονται αἱ ἄγονοι γαῖαι, ἔπου ὑπάρχει ἔλλειψις ὕδατος, μεταφέρεται τοῦτο ἐξ ἄλλων μερῶν διὰ διωρύγων, ὑδραγωγείων κλπ.

Γαῖαι ἀκαλλιέργητοι. Διὰ τὸ ὅμως δὲν ἐφαρμόζεται πάντοτε τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ πολλαὶ γαῖαι μένουσιν ἀκαλλιέργητοι ; Διότι διὰ τὰ κατορθωθῆ, ἔπως αἱ τοιαῦται ἄγονοι γαῖαι γίνωσι γόνιμοι, πρέπει τὰ ἀναμενόμενα εἰσοδήματα νὰ ᾄδωσι ἀνάλογα πρὸς τὰ κεφάλαια, τὰ ὅποια θὰ χρησιμοποιηθῶσι, διότι ἄλλως οὐδένα λόγον θὰ εἶχεν ἡ καταβολὴ ἐργασίας καὶ κεφαλαίου, προκειμένου νὰ ἐπέλθωσιν εἰς τὸν παραγωγὸν ζημίαι ἀντὶ ὠφελείας.

Προσδιορισμὸς ὄριου. Πρέπει συνεπῶς νὰ προσδιορισθῇ ἐν τῇ παραγωγῇ τὸ ὄριον τῶν δαπανῶν, ἔπερ δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τις, ἂν βεβαίως σκοπῇ ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεώς του νὰ ὠφεληθῇ καὶ οὐχὶ νὰ ὑποστῇ ζημίαις.

Τὸ τοιοῦτον ὄριον τῶν δαπανῶν προσδιορίζει ὁ λεγόμενος νόμος τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως.

Γνωστὸς ὁ νόμος ἐν τῇ πρακτικῇ. Οὕτω λ. χ. καὶ ὁ ἄπλος χωρικός γνωρίζει ὅτι ἡ ἐσοδεία τοῦ σίτου καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, ἅτινα καλλιεργεῖ, θὰ ἦτο ἄφθονωτέρα, ἂν ἠδύνατο νὰ ρίψῃ εἰς τοὺς ἀγρούς του πλεῖονα λιπάσματα, νὰ σκάψῃ βαθύτερον τὸ ἔδαφος κλπ. ἀλλ' ἂν ἐρωτηθῇ, διατὶ δὲν προέβη εἰς τὰ μέτρα ταῦτα, θὰ ἀπαντήσῃ ὅτι ἂν πράξω οὕτως δὲν θὰ εἰσπράξω τὰ ἔξοδά μου, διότι θὰ καταβάλω δαπάνην κατὰ πολὺ μεγαλυτέραν τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος, ὅπερ θὰ παραχθῇ.

Ὁ νόμος γενικὸς. Ὁ νόμος τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως ἐν τῇ πολιτικῇ οἰκονομίᾳ εἶνε γενικὸς ἐν τῇ παραγωγῇ καὶ δὲν ἐφαρμόζεται, ὡς ἐπιστεύετο, εἰδικῶς μόνον εἰς τῆς γεωργικὴν ἢ τὴν συλλεκτικὴν βιομηχανίαν.

Διατύπωσις νόμου. Δύναται δὲ νὰ διατυπωθῇ ὁ νόμος τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως ὡς ἑξῆς. «Πέραν ὥρισμένου σημείου πᾶσα αὐξήσις τῆς ἀποδόσεως ἀπαιτεῖ αὐξήσιν δυνάμεως πλέον ἢ ἀνάλογον».

Παράδειγμα. Διὰ τὰ διπλασιασθῇ ἡ ταχύτης πλοίου

τινὸς ἢ διευθυνομένου αεροστάτου, εἶνε ἀναγκαῖον ὥσως νὰ ἐκατονταπλασιασθῇ ἡ κινητήριος δύναμις.

Φεωρητικῶς, ὡς λέγει ὁ Gid, ὑπολογίζεται ὅτι ἡ ἐπαύξεισις τῆς δυνάμεως πρέπει νὰ εἶνε κατὰ λόγον τοῦ κύβου τῆς αὐξήσεως τῆς ταχύτητος.

Οὕτω πλοῖον 20000 ἵππων δυνάμεως διατρέχον 20 κόμβους (δηλ. 37 χιλιόμετρα) τὴν ὥραν, διὰ νὰ κερδίσῃ 1 κόμβον, (ἥτοι 50]ο μόνον) πρέπει νὰ αὐξήσῃ κατὰ 1000 ἵππους τὴν δύναμιν τῆς μηχανῆς καὶ διὰ νὰ φθάσῃ εἰς 25 κόμβους πρέπει νὰ προβῇ εἰς νέαν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως μέχρις 60 ἢ 70 χιλιάδων ἵππων, δηλ. νὰ τριπλασιάσῃ αὐτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

§ 28.

ΠΕΡΙ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Τὰ διάφορα προϊόντα χώρας τινὸς δὲν εἶνε δυνατόν ἅπαντα νὰ καταναλωθῶσιν ἐν χώρᾳ τινί, διότι λ. χ. ἡ παραγωγή προϊόντος τινὸς εἶνε ὑπερτέρα τῆς καταναλώσεως. Ἀφ' ἑτέρου πάλιν χώρα τις στερεῖται προϊόντων τινῶν, χρησιμωτάτων αὐτῇ, καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ προμηθευθῇ τὰ ἐλλείποντα ἐξ ἄλλης χώρας πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῆς.

Ἀνάγκη ἀνταλλαγῆς. Ἐνεκεν τῶν προειρημένων λόγων κατέστη ἐπ'ἀνάγκης νὰ γίνηται ἀνταλλαγή τῶν προϊόντων μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ πρὸς τὴν τοιαύτην ἀνταλλαγὴν χρησιμεύει ἡ ἐμπορία, δι' ἧς κατορθοῦται ἡ μεταβίβασις τῶν διαφόρων προϊόντων χώρας τινὸς εἰς ἑτέραν στερουμένην τοιούτων.

Παραδείγμα. Οὕτω λ. χ. ἡ Ρωσσία ἀποστέλλει τὸν σίτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, λαμβάνει δὲ παρ' αὐτῆς τὸ ἔλαιον, τὴν σταφίδα κλπ.

Συγκοινωνία. Ἡ ἐμπορία θὰ ἦτο εἰσέτι εἰς τὰ πρῶτα βήματα, ἂν μὴ ἀνεπτύσσετο καὶ ἐτελειοποιεῖτο ἡ συγκοινωνία, ἥτις οὕτως ἀποδίδει βοήθες ἀπαραίτητος τῆς ἐμπορίας.

Καὶ τῷ ὄντι πῶς ἦτο δυνατόν τὰ διάφορα προϊόντα τῆς γῆς νὰ μεταφέρονται πανταχοῦ, ἂν μὴ ὑπῆρχον τὰ πλοῖα, αἱ σιδηρόδρομοι, αἱ ἄμαξαι καὶ τὰ λοιπὰ μέσα συγκοινωνίας ;

Ἀπόδειξις τούτου εἶνε ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίως χρό-

νους ἢ παγκόσμιος ἔμπορία ἀνεπτυχθῇ τεραστίως, καὶ τοῦτο διότι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ αἰμοῦ, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ κλπ. ἡ συγκοινωνία ἔφθασεν εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς τελειότητος.

Αὐξήσεις τῆς παραγωγῆς διὰ τῆς συγκοινωνίας. Διὰ τῆς τοιαύτης ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων ἐπῆλθεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, αὐξήσεις μὲν ἀφ' ἑνός, βελτιώσεις δὲ ἀφ' ἑτέρου τῆς παραγωγῆς, διότι ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ζήτησις τῶν προϊόντων χώρας τινός, τὸ συμφέρον τῶν κατοίκων αὐτῆς εἶνε νὰ βελτιώσῃσιν τὴν ποιότητα τῶν παραγομένων, ὅπως αὐξήσῃ ἐπὶ πλέον ἡ ζήτησις, ὅπερ θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὸν πλουτισμὸν τῶν παραγωγῶν καὶ γενικῶς τὴν αὐξήσιν τοῦ πλούτου τῆς χώρας.

Ἀπὸ τῶν πρώτων δὲ χρόνων, καθ' οὓς ἐφάνη ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, κατενοήθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξευρέσεως τῶν μέσων πρὸς ἐπικοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀνταλλαγὴν προϊόντων.

Ἀρχικὰ μέσα συγκοινωνίας. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἤρκειτο ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν διὰ ζῶων ἐν τῇ ξηρᾷ, διὰ μονοξύλων δὲ ἐν τῇ θαλάσῃ, τοῖς ποταμοῖς κλπ. μεταφορὰν ἀνθρώπων ἢ πραγμάτων.

Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου ἐβελτίωσε καὶ ἐτελειοποίησε τὰ ἀπλὰ ἀρχικῶς ταῦτα μέσα τῆς συγκοινωνίας.

Σύγχρονα μέσα συγκοινωνίας. Οὕτω σήμερον ἀναρίθμητοι σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ διασχίζουσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὰ διάφορα μέρη τῆς ξηρᾶς, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου χιλιάδες αἰμποπλοίων, δι' ὧν ἐξεμνηστεύθησαν αἱ ἀποστάσεις, καταπλημμυροῦσι τὰς ἀγορὰς ἐκ τῶν ποικίλων προϊόντων καὶ τῶν ἀπομεμακρυσμένων ἔτι χωρῶν.

Θαύμα ταχύτητος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς 76ρίου 1924 τὸ Ἀμερικανικὸν ὑπερωκεάνειον «Μαυριτανία» διέπλευσε τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν ἐντὸς 4 ἡμερῶν καὶ 21 ὥρων. Σήμερον δὲ γίνεται προσπάθεια νὰ μειωθῇ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα διὰ τὸν διάπλουον τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ δὲν εἶνε ζήτημα ὅτι θὰ μειωθῇ κατὰ πολὺ.

Διαφορὰ χρόνου. Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ἡ διαφορὰ τοῦ χρόνου, ὅστις ἀπαιτεῖται διὰ νὰ διανυθῇ διάστημά τι σήμερον ἐν συγκρίσει πρὸς παλαιότερους χρόνους, ἀρκεῖ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος αἱ δημόσιαι ἄμαξαι, αἵτινες διήνυσον τὸ μεταξὺ Παρισίων καὶ Μασσαλίας διάστημα καὶ ἀπετέλουσαν θαύμα ταχύτητος ἐχρειάζοντο 12 ἡμέρας, ἐνῶ σήμερον ἀρκοῦσι 12 μόνον ὥραι, ἥτοι 26 φορές ὀλιγώτερον. Τίς οἶδε δὲ τί θὰ γίνῃ βραδύτερον.

Τὰ ἀεροπλάνα. Πλὴν τῆς συγκοινωνίας διὰ ξηρᾶς καὶ τῶν

ὁδῶν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀνεκάλυψε καὶ τὴν διὰ τοῦ ἀέρος συγκοινωνίαν, ἣτοι τὰ ἀεροπλάνα.

Μειονεκτήματα. Ἐν τούτοις ἡ ἐναέριος ὁδὸς ἔχει τὸ μειονέκτημα, ὅτι ἀπαιτεῖ μεγίστην δαπάνην πρὸς ὑπερνίκησιν τῆς βαρύτητος. Τοῦτο δὲ δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ ἐναέριος ὁδὸς πρὸς μεταφορὰν ἐμπορευμάτων, ὡς γίνεται τοῦτο ἐν τῇ ξηρᾷ καὶ τοῖς ὕδασιν. Ἐν τούτοις οἱ ἀεροπόροι εἶνε αἰσιόδοξοι· ὅτι θὰ ὑπερνικηθῇ πᾶσα δυσκολία προκειμένου περὶ ἐναερίων ταξειδίων.

Κατασκευή τεραστίων ἀεροπλάνων. Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1927 παρατηρεῖται καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς κατασκευὴν καὶ τεραστίων ἀεροπλάνων μετὰ τελείων ἐγκαταστάσεων μηχανῶν καὶ λοιπῶν χρησίων πρὸς μεταφορὰν ἐπιβατῶν καὶ ἐμπορευμάτων.

Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα κατωρθώθη καὶ ἡ διὰ ἀεροπλάνων μετὰδοκίαι ἀπὸ τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τανάπαλιν. Τὸ μέλλον δὲ ἐπιφυλάσσει, ὡς φαίνεται, διὰ τὴν ἀεροπλοΐαν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῆς, διότι θὰ καταστή τὸ καλὺτερον μέσον τῆς συγκοινωνίας, μεγάλας ἐκπλήξεις.

Ταχυδρομεῖα, τηλεγραφεῖα. κλπ. Πλὴν τῆς συγκοινωνίας ἔχει μεγάλην οἰκονομικὴν σημασίαν καὶ ἡ ἐπικοινωνία διὰ τῶν ταχυδρομείων, τηλεγράφων, τηλεφώνων κλπ. διότι καὶ δι' αὐτῶν ὑποβοηθεῖται ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων καὶ αὐξάνει συνεπῶς καὶ ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ.

Οἰκονομικὴ σημασία τῆς συγκοινωνίας εἶνε προφανές, διότι εἶνε αὕτη ὅρος ἀπαραίτητος πρὸς εὐδοκίμησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορίας. Ἐφ' ὅσον δὲ τελειοποιοῦνται τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, ἐπὶ τοσούτον αὐξάνεται καὶ βελτιοῦται καὶ ἡ παραγωγὴ.

Τελειότης μέσων. Ἡ τελειότης δὲ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ταχύτητα καὶ τὴν εὐθηνίαν τῶν ἐξόδων τῆς μεταφορᾶς.

ΣΗΜ. Ἐν ταῖς ἐπομένους παραγράφοις γίνεται λόγος ἐκτενέστερον καὶ εἰδικώτερον περὶ σιδηροδρόμων, περὶ ποταμῶν καὶ διωρύγων, περὶ λιμένων, τηλεγράφων κλπ.

§ 29.

Η ΔΙΑ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΩΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σημασία σιδηροδρόμων. Τὸ σπουδαιότερον οἰκονομικὸν γεγονός τοῦ 19ου αἰῶνος ὑπῆρξεν ἡ κατασκευὴ τῶν σιδηροδρόμων.

Πρώται ἀμαξοστοιχίαι. Αἱ πρώται ἀμαξοστοιχίαι ἐκυκλοφόρησαν κατὰ τὸ ἔτος 1830 ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀμέσως δὲ κατόπιν ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1840 ὑπῆρχον 2,000 χιλιάμ. σιδηρ. γραμμῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἐξ ὧν τὸ ἥμισυ ἐν Ἀγγλίᾳ. Κατὰ δὲ τὸ 1913, κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἀνῆλθον εἰς 1,110,000 χιλιόμετρα, ὅπερ ἴσodυναμεῖ πρὸς τὴν περιφέρειαν τὴν γῆς λαμβανομένην 28 φορές. Προστίθενται δὲ κατ' ἔτος περὶ τὰ 25,000 καὶ πλέον χιλιόμετρα.

Συγκριτικὸς πένυξ. Τῶν χιλιόμετρων τούτων 570,000 εὐρίσκονται ἐν Ἀμερικῇ, 350 ἐν Εὐρώπῃ, 110,000 ἐν Ἀσίᾳ, 45,000 ἐν Ἀφρικῇ καὶ 35,000 ἐν Αὐστραλίᾳ. (Gide ἔκδοσις 1926).

Ὁργανον ἀποικισμοῦ. Ὁ σιδηρόδρομος εἶνε σήμερον ἓν τῶν σπουδαιοτάτων ὀργάνων τοῦ ἀποικισμοῦ. Δὲν γίνεται πλέον χρῆσις τοῦ σιδηροδρόμου, ὥς ἐν τῷ παλαιῷ κόσμῳ, ἵνα συμπληρωθῇ σύμπλεγμα κοινῶν ὁδῶν καὶ συνδεθῶσιν ἀπλῶς κέντρα πληθυσμῶν ἀπομεμακρυσμένων. Νῦν διασχίζονται ἔρημοι καὶ δάση παρθένα διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, πέριξ τῶν ὁποίων ἀμέσως ἀνεγείρονται πόλεις καὶ τέμνονται νέαι ὁδοί. ✓

Πλεονεκτήματα. Δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑπολογισθῶσι τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὅποια παρέσχον εἰς τοὺς ἀνθρώπους οἱ σιδηρόδρομοι. Διὰ νὰ λάβῃ τις ἀμυδρὰν ἰδέαν ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ μεταφορά ἐνὸς τόννου κατὰ χιλιόμετρον διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἀπαιτεῖ δαπάνην 4 περίπου λεπτῶν, ἐνῷ ἡ διὰ ἀμαξῶν μεταφορὰ ἀπαιτεῖ δαπάνην δεκάκις μεγαλυτέραν. Ὁ ἀνωτέρω ὑπολογισμὸς ἐγένετο κατὰ τὴν προπολεμικὴν ἐποχὴν, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἡ αὕτῃ ἀναλογία θὰ ἐφαρμοσθῇ.

Ἐπίτευξις οἰκονομίας. Ἡ τοιαύτη διαφορὰ ἐπιφέρει μόνον ἐν Γαλλίᾳ οἰκονομίαν κατ' ἔτος πλέον τῶν 7 δισεκατομμυρίων φράγκων. Οὐδὲ εἶνε δὲ μόνῃ αὕτῃ ἡ διαφορὰ, διότι ἄνευ τῶν σιδηροδρόμων προφανῶς τὰ μεταφερόμενα σήμερον δισεκατομμύρια τόννων τῶν ποικίλων προϊόντων δὲν θὰ ἐκυκλοφόρουσαν, καὶ τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν δὲν θὰ παρήγοντο καὶν.

Εἰς τίνα πρέπει νὰ ἀνῆκωσιν οἱ σιδηρόδρομοι; Τρία ὑπάρχουσι συστήματα, τὸ τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, τὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐκμεταλλεύσεως, καὶ τὸ τῶν παραχωρήσεων.

Α'. Ἐλεύθερος ἀνταγωνισμός. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ὁ σιδηρόδρομος εἶνε ἐπιχειρήσις μετακομίσεως καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερα, ὥς καὶ πᾶσα ἄλλη ἐπιχείρησις. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐφαρμόζεται ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις.

Β'. Ἡ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐκμετάλλευσις. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε ἐν ἐνεργείᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, Αὐστρίᾳ, Ρωσσίᾳ, Βελγίῳ, Ὀλλανδίᾳ, Ρουμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἰαπωνίᾳ κλπ. καὶ περιλαμβάνει σχεδὸν πλέον τοῦ 1/4 τῶν ἐν τῇ κόσμῳ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, κατακτᾷ δὲ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἔδαφος.

Γ'. Τὸ σύστημα τῶν παραχωρήσεων. Τοῦτο εἶνε σύστημα μικτόν. Κατ' αὐτὸ οἱ σιδηρόδρομοι θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦσι μέρος τῆς δημοσίας κτήσεως. Ἀντὶ ὧμως νὰ ἐκμεταλλευθῇ αὐτοὺς τὸ Κράτος, παραχωρεῖ τὴν ἐκμετάλλευσιν εἰς ἑταιρείας, ὡς γίνεται τοῦτο καὶ ἐπὶ μεταλλείων.

Ἡρόσκαιρος παραχώρησις. Ἐνῷ ὧμως διὰ τὰ μεταλλεῖα ἡ παραχώρησις τῆς ἐκμεταλλεύσεως εἶνε διηνεκής καὶ ἐξισοῦται πρὸς πλήρη παραχώρησιν τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος, διὰ τοὺς σιδηροδρόμους ἡ παραχώρησις εἶναι *πρόσκαιρος*, μακρὰς προθεσμίας μόνον 99 ἐτῶν. Μετὰ τὴν πάροδον τῶν 99 τοῦτων ἐτῶν τὸ Κράτος θὰ ἀναλάβῃ τὴν πλήρη κυριότητα τῶν σιδηροδρόμων.

Τὸ Κράτος συνεταῖρος. Δυνατὸν ἐπίσης κατὰ τὸ σύστημα τῶν παραχωρήσεων τὸ Κράτος νὰ εἶνε συνεταῖρος τῶν Ἑταιρειῶν καὶ νὰ παρέχῃ τὴν συνδρομὴν του εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν σιδηροδρόμων, εἴτε δι' ἐπιχορηγήσεων, ἀναλαμβάνον τὴν κατασκευὴν τῶν γραμμῶν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, εἴτε παρέχον ἐγγύησιν διὰ τοὺς τόκους τῶν δανείων, ἀπὸ συνάπτονται ὑπὸ τῆς ἑταιρείας διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν.

Ἐλεγχος τοῦ Κράτους. Ἐπίσης κατὰ τὸ σύστημα τῶν παραχωρήσεων τὸ Κράτος δύναται νὰ ἀσκῇ ἔλεγχον ἐπὶ τῶν τιμολογίων τῶν ἑταιρειῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Ἐξαγορά σιδηροδρόμων. Τέλος ἐν τῷ συστήματι τούτῳ δυνατὸν τὸ Κράτος νὰ ἐπιφυλάξῃ δ' αὐτὸ τὸ δικαίωμα τῆς ἐξαγορᾶς τῶν σιδηροδρόμων κατὰ πάσαν ἐποχὴν.

§ 30.

ΔΙΑ ΠΛΩΤΩΝ ΟΔΩΝ ΚΑΙ ΔΙΩΡΥΓΩΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἐπιρροή. Αἱ φυσικαὶ πλωταὶ ὁδοὶ μεγίστην εἶχον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν χωρῶν. Οὕτως ἡ Αἴγυπτος ὑπῆρξε δημιουργημα τοῦ Νείλου, ἀλλὰ καὶ ὁ Μισισσιππὴς διὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας καὶ ὁ Ρήνος διὰ τὴν Γερμανίαν ἀσχοῦσι μεγάλην οἰκονομικὴν ἐπιρροήν.

Ὁδοὶ θαδίζουσαι. Οἱ ποταμοί, ὡς λέγει ὁ Pascal, εἶνε

ὁδοὶ βαδίζουσαι καὶ ἀδάπανοι. Ἐν τούτοις εἶνε σπάνιοι οἱ ποταμοί, οἵτινες παρουσίζουσι πάντας τοὺς ἀπαραιτήτους διὰ τὴν καλὴν ναυσίπλοϊαν ὕδρους, δηλ. κλίσιν ἐλαφρὰν, στάθμην σχεδὸν σταθερὰν καὶ ῥοὴν οὐχὶ πολὺ ἐλικοειδῆ.

Παραδείγματα. Οὕτω διὰ νὰ λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὴν Γαλλίαν, ὁ Δείγηρ ἔχει ὕδατοπαροχὴν λίαν διαλείπουσαν, ὁ Ροδανὸς εἶνε πολὺ ὀρμητικὸς καὶ ὁ Σηκουάνας ἔχει πολλοὺς ἐλιγμούς. Ἡ καλυτέρα ἐν τούτοις πλωτὴ ὁδὸς τῆς Γαλλίας εἶνε ὁ Σηκουάνας, καὶ χάρις εἰς αὐτὸν οἱ Παρίσιοι ἀπέβησαν ὁ πρῶτος λιμὴν τῆς Γαλλίας καὶ ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου. (Cide ἔκδοσις 1926).

Διώρυγες. Αὗται δύνανται νὰ παράσχωσι σχεδὸν τὰς αὐτὰς ὑπηρεσίας, ὥς καὶ αἱ φυσικαί. Ἀπὸ τινων δὲ ἐτῶν ἐν Γαλλίᾳ μεγάλη ὑπάρχει κίνησις ὑπὲρ τῶν διωρύγων, διότι πιστεύεται, ὅτι αὗται ὑπῆρξαν ὁ κύριος συντελεστὴς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Γερμανίας.

Ἐλευθέρα δίοδος. Διὰ τοὺς ποταμοὺς ἰσχύει ἡ ἐλευθέρα δίοδος. Πανταχοῦ εἶνε κοινοὶ καὶ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς δημοσίας κτήσεως. Δὲν ἐφαρμόζεται ὅμως τὸ αὐτὸ διὰ τὰς διώρυγας. Αὗται δύνανται νὰ ἐγκατασταθῶσι ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς τῶν σιδηροδρόμων ὕδρους δηλ. εἴτε ὑπὸ τὸ σύστημα παραχωρήσεως, εἴτε τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 58). Τοῦτο τοῦλάχιστον ἐγένετο διὰ τινας διώρυγας ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις.

Τὸ κράτος ἄρωγόν. Ἐν τούτοις ἐν Γαλλίᾳ καὶ ταῖς πλείστας τῶν χωρῶν τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει τὴν ἐγκατάστασιν τῶν διωρύγων, διότι ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων εἶνε ἀνεπαρκής, ὅπως προσελκύη ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, δὲν εἰσπράττει δὲ καὶ διὰ τὰς διώρυγας διόδια.

Διώρυξ Κορίνθου. Ἐν Ἑλλάδι ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου ἐξημίωσε τὰς ἐταιρείας τῆς κατασκευῆς, διότι λόγῳ τῆς στενότητος αὐτῆς δὲν δύνανται νὰ διέλθωσι πλοῖα μέγала.

Ἑλεονεκτήματα ἀνταγωνισμοῦ. Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐπὶ τῶν πλωτῶν ὁδῶν ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἀναγκάζει τὰς ἐταιρείας εἰς ἔκπτωσιν τῶν τιμολογίων αὐτῶν.

§ 31.

ΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ

Σημασία λιμένων. Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου οὐχὶ μικρὰν σημασίαν ἔχει τὸ ζήτημα τῶν λιμένων, διότι οὗτοι εἶνε οὕτως

εἶπεῖν οἱ σταθμοὶ τῶν ναυτικῶν ὁδῶν. Προφανῶς δὲ χώρα τις δὲν δύναται νὰ ἐλπίξῃ τὴν προσέγγισιν τῶν μεγάλων ναυτικῶν γραμμῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει νὰ προσφέρῃ μεγάλους σταθμούς, ἤτοι λιμένας.

Φυσικοὶ λιμένες. Εἰς καλύτερους χρόνους ὑπῆρχον μόνον φυσικοὶ λιμένες. Ἐὰν δὲ χώρα τις ἦτο πεποικισμένη ἐκ φύσεως διὰ λιμένων καλῶν, τοῦτο συνέτεινε μεγάλως εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον.

Τεχνητοί. Σήμερον ὅμως γίνονται λιμένες τεχνητοί, διότι δὲν ὑπάρχει σχεδὸν φυσικὸς λιμὴν, ἐπαρκῆς ὑπὸ τῆς φύσεως κατεσκευασμένος, ὅπως περιλάβῃ τὰ σήμερον ναυπηγούμενα κολοσσιαῖα πλοῖα, τὰ ὁποῖα χρειάζονται 8 ἢ 10 μέτρα βάθους, ἵνα προσεγγίσωσι, δεκάδας χιλιομέτρων προκυμαίας, ἵνα εὗρωσι θέσιν, ναυπήγια 300 μέτρων μήκους, ἵνα ἐπισκευασθῶσι καὶ μεγίστας ἀποθήκας, ὅπως ἀποθέσωσι τὰ φορτία αὐτῶν.

Δαπάναι ὑπέρογκοι. Διὰ νὰ κατασκευασθῶσιν ὅμως λιμένες, ἐν οἷς νὰ δύνανται νὰ προσεγγίσωσι καὶ νὰ ἐπισκευασθῶσι πλοῖα παμμέγιστα, ἀπαιτοῦνται δαπάναι ὑπέρογκοι.

Οὕτω, κατὰ τὸν Cide (ἐκδόσεις τοῦ 1926), αἱ δαπάναι αἱ γενόμεναι ἢ συμφωνηθεῖσαι διὰ διαφόρους μεγάλους λιμένας τοῦ κόσμου εἶνε αἱ ἑξῆς: διὰ τὸν λιμένα τοῦ Ἀμβούργου ἐν Γερμανίᾳ 500,000,000 φράγκων, διὰ τὸν λιμένα τῆς Ἀμβέρσης τοῦ Βελγίου 224,000,000 φράγ. διὰ τὸ Λονδίνον 360.000,000 φρ., διὰ Λίβερπουλ 300.000,000 φράγ., καὶ τέλος διὰ τὸ Βουένος Ἀουρες τῆς Ἀμερικῆς 450,000,000 φράγ.

Χωρητικότης πλοίων. Ἡ ὑπολογισθεῖσα χωρητικότης εἰς τόνους τῶν πλοίων τῶν εἰσελθόντων εἰς τοὺς κυριωτέρους τῶν μεγάλων λιμένων κατὰ τὸ 1926 ἦτο ἡ ἑξῆς: (Cide ἐκδ. 1927).

Χάβρη	12,700,000 τόνων.
Μασσαλία	20,000,000 »
Λίβερπουλ	27,700,000 »
Ἀμβούργον	31,200,000 »
Ἀμβέρση	33,600,000 »
Λονδίνον	39,300,000 »

Ἐλευθέροι λιμένες. Τὸ σπουδαιότερον ζήτημα προκειμένου περὶ λιμένων εἶνε τὸ τῶν ἐλευθέρων λιμένων. Καλοῦνται δὲ οὕτως οἱ λιμένες, ἐν οἷς τὰ ἐμπορεύματα τὰ ἀπλῶς διερχόμενα δύνανται νὰ ἀποβιβάσθωσι, νὰ διαμείνωσι, νὰ πωληθῶσι, νὰ κατεργασθῶσι καὶ νὰ μεταβληθῶσιν ἐλευθέρως, χωρὶς νὰ πληρώσωσι τελωνειακὸν τέλος.

Τὴ ἀποτελεῖ τὴν ἐλευθέραν ζώνην ; Ἄλλοτε πᾶσα ἡ πόλις, ἐν ἣ εὐρίσκετο ὁ ἐλεύθερος λιμὴν, ἦτο ἐκτὸς τῆς τελωνειακῆς ζώνης. Σήμερον ὅμως ὁ λιμὴν μόνον, καὶ μάλιστα μέρος μόνον τοῦ λιμένος, ἀποτελεῖ τὴν ἐλευθέραν ζώνην. Χωρίζεται δὲ ὁ λιμὴν ἀπὸ τῆς πόλεως διὰ τοίχου ἢ διὰ κιγκλίδων πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ λαθρεμπορίου.

Ἑσωτερικοῦ περιθώλου. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὅμως τοῦ περιθώλου τούτου δὲν ἐπιτρέπεται εἰς οὐδέναν οὔτε ἡ κατοικία οὔτε ἡ κατανάλωσις. Οἱ ἔμποροι ἐν τούτοις δύνανται ἐκεῖ νὰ ἐνεργήσωσι κατὰ βούλησιν, οἱ δὲ βιομήχανοι νὰ ἰδρῶσιν καὶ ἐργαστάσια. Οὕτως ἐν τῷ περιθάλῳ τῆς ἐλευθέρας ζώνης τοῦ Ἀμβούργου ὑπάρχουσι 100 καὶ πλέον διάφοροι βιομηχανίαι, δι' ὧν ἀπασχολοῦνται χιλιάδες ἐργατῶν.

Χρησιμότης. Τὸ ἐλεύθερον τοῦ λιμένος ὄχι μόνον συντελεῖ εἰς τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει, καὶ εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ πόλις τοῦ Ἀμβούργου ὀφείλει μέγα μέρος τοῦ θαυμασίου αὐτῆς πλούτου εἰς τὸν ἐλεύθερον λιμένα, ἀλλὰ χρησιμεύει ἐπὶ πλέον, ὅπως μετρίσῃ τὴν αὐστηρότητα τοῦ λεγομένου προστατευτικοῦ συστήματος (ἴδε § 58).

Μέρη ἐλεύθερα. Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἐμπορεύματα τὰ διατρέχοντα τὰς θαλάσσας καὶ ἀπαντῶντα πανταχοῦ τελωνειακοῦς φράγμας εὐρίσκουσιν εἰς τοὺς ἐλευθέρους λιμένας μέρη ἐλεύθερα, ἐνθα τοποθετοῦνται. Διὰ τοῦτο δὲ συρρέουσιν ἐκεῖ ἐξ ἀπάντων τῶν μερῶν τῆς γῆς.

Εἰσδύουσιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν ; Ἀναμφιδόλως δὲν δύνανται τὰ ἐμπορεύματα νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, ἐν ἣ εὐρίσκεται ὁ ἐλεύθερος λιμὴν, ἀλλ' εἶνε ἀρκετὸν ὅτι δύνανται νὰ ἀναμείνωσιν ἐκεῖ τὴν εὐθετον στιγμὴν, ὅπως ἐπιδιώξωσι τὴν κατεύθυνσιν αὐτῶν, ὅπως ἀνταλλαγῶσιν ἢ μεταβαλλόμενα εἰς ἕτερον εἶδος μεταβιβασθῶσιν ἐκ νέου εἰς νέαν κατεύθυνσιν.

Ἐλευθέρων λιμένων παραδείγματα. Οἱ τρεῖς μεγάλοι λιμένες τῆς Γερμανίας Ἀμβούργου, Βρέμης καὶ Στετίνου εἶνε ἐλεύθεροι. Ἡ Κοπεγχάγη, ἡ πρωτεύουσα τῆς Δανίας, ἐγένετο ἐλεύθερος λιμὴν τῷ 1894. Διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ὡς λέγει ὁ Cid, δύνανται νὰ εἴπω τις ὅτι οἱ λιμένες αὐτῆς εἶνε ἐλεύθεροι, διότι ἄπασα ἡ Ἀγγλία εἶνε «νῆσος ἐλευθέρα».

Βέλγιον. Τὸ αὐτὸ δύνανται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τοὺς Βελγικοὺς λιμένας, ὡς λ. χ. τῆς Ἀμβέρσης, διότι τὰ τελωνειακὰ τέλη ἐν Βελγίῳ εἶνε ἀσήμαντα.

Γαλλία. Ἡ Γαλλία δὲν ἔχει ἐλευθέρους λιμένας. Ἐν τούτοις τὸ Bordeaux, ἡ Μασσαλία καὶ ἰδίως τὸ Ἀλγέριον ἐπιζητοῦσι νὰ ἀναγκωρισθῶσιν ὡς ἐλεύθεροι λιμένες. Εἶνε δὲ πιθανὸν ὅτι καταπαύσαντος πρὸ πολλοῦ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, πολλοὶ λιμένες τῆς Εὐρώπης θὰ γίνωσιν ἐλεύθεροι, ὡς οἱ λιμένες Θεσσαλονίκης, Τεργέστης, Κωνσταντῆς κ.λ.π.

§ 32.

ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΑ, ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΙ, ΤΗΛΕΦΩΝΑ.

Μέσα ἐπικοινωνίας. Κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους, ὅπως ἐπικοινωνήσασιν οἱ ἄνθρωποι, εἶχον ὡς μέσα τὸν λόγον, ὅστις ἐχρησίμευε μόνον μεταξὺ παρόντων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου, τὴν ἐπιστολήν, μεταδιδομένην δι' ἄλλου προσώπου εἰς τὸν λήπτην καὶ σημεῖα μακρόθεν ὁρατά, δι' ὧν ἐγίνοντο ἀνακοινώσεις ἐξ ἀποστάσεως, ὡς οἱ πυρσοὶ οἱ ἀναπτόμενοι πρὸς ἀναγγελίαν μεγάλης τινὸς εἰδήσεως.

Δέκατος ἑνάτος αἰὼν. Κατὰ τὸ δεύτερον ἡμίσιον τοῦ αἰῶνος τούτου τὰ τρία ταῦτα μέσα προώδευσαν τόσον ἀποτόμως ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα, ἀκρίβειαν καὶ δύναμιν, ὥστε εἶνε δύσκολον νὰ σκεφθῇ τις, τί δύναται ἐπὶ πλέον εἰς τὰ υπάρχοντα μέσα νὰ προστεθῇ.

Τηλέφωνα. Οὕτως ὁ λόγος μεταδιδίδεται σήμερον διὰ τῶν τηλεφώνων εἰς ἀπόστασιν χιλιάδων λευγῶν. Διὰ τοῦ ἀσυρμάτου δὲ τηλεγράφου καὶ τῶν λεγομένων ραδιοτηλεγραφημάτων δύναται τις νὰ συγκοινωνῇ τηλεφωνικῶς ἀπὸ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ τηλέφωνον εἶνε διαδομένον περισσότερον ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην χώραν.

Ταχυδρομεῖα. Ἡ ἐπιστολὴ μεταδιδίδεται δι' εἰδικῶν ἐπιχειρήσεων, αἵτινες ἔχουσιν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν τὰ ταχύτερα μέσα τῆς μεταφορᾶς, σιδηροδρόμους, ἀτμόπλοια, αὐτοκίνητα, ἀεροπλάνα, κλπ., δι' ὧν μεταφέρονται διὰ τῶν συντομωτέρων ὁδῶν εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου ἑκατομμύρια ἐπιστολῶν κλπ.

Ἐφημερίδες. Ἡ ἐπιστολὴ τῶν παλαιῶν χρόνων διὰ τῆς τυπογραφίας ἔλαβε μορφήν ἐφημερίδος καὶ ἀπευθύνεται οὕτως εἰς χιλιάδας παραληπτῶν. Λόγω δὲ τῆς μηχανικῆς προσόδου τῆς τυπογραφίας ἐφημερίδες περιέχουσι ὕλην ὁλοκλήρου τόμου, ἐκτυπούνται ἐντὸς ὀλίγων ὥρων καὶ ἀποστέλλονται πρὸς μυριάδας ἀναγνωστῶν.

Γραμματόσημον. κλπ. Πλὴν τῆς τυπογραφίας δὲ καὶ τῶν

μηχανικῶν ἐφευρέσεων συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ταχυδρομικῆς συγκοινωνίας καὶ ἡ κατὰ τὸ 1837 γενομένη ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ Ρολλάνδου Χίλλ ἐφεύρεσις τοῦ γραμματοσήμου καὶ ἡ σύστασις κατὰ τὸ 1875 τῆς Παγκοσμίου Ταχυδρομικῆς Ἐνώσεως, ἥτις ἔχει τὴν ἑδρὰν τῆς ἐν Βέρνη τῆς Ἑλβετίας καὶ ἐνεργεῖ τὴν μεταφορὰν κατ' ἔτος 20 δισεκατομμυρίων ἐπιστολῶν καὶ ταχυδρομικῶν δελταρίων.

Κυκλοφορία ἐπιστολῶν. Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ 1922 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιστολῶν καὶ ταχυδρομικῶν δελταρίων δὲν ἦτο ὀλιγώτερος τῶν 38 κατὰ κάτοικον, ἐν Γερμανίᾳ ὀλιγώτερος τῶν 43, ἐν Ἑλβετίᾳ τῶν 70, ἐν Ἀγγλίᾳ τῶν 85 καὶ ἐν Ἀμερικῇ τῶν 450. Περὶ Ἑλλάδος ἐν τῷ ἀνωτέρῳ συγκριτικῷ πίνακι δὲν δύναται βεβαίως νὰ γίνη λόγος.

Πρόοδος διὰ τῶν σημεῖων. Καταπληκτικὴ ἐν τούτοις ὑπῆρξε καὶ ἡ διὰ τῶν σημείων πρόοδος. Κινήσεις ταυτόχρονοι μεταβιβαζόμεναι διὰ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ καὶ σφεῖς, ὡς ὁ λόγος ἢ ἡ γραφή, κατέστησαν δυνατὴν τὴν μεταβίβασιν τῶν εἰδήσεων μετὰ ταχύτητος ἀπιστεύτου.

Ἡλεκτρισμοῦ ἐνέργεια. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ ἡλεκτρισμὸς βοηθεῖται ὑπὸ ἑκατομμυρίων χιλιόμετρων γραμμῶν, ἐναερίων καὶ ὑποβρυχίων, αἵτινες περισφίγγουσι τὴν γῆν. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν δὲ τοῦ ραδιοτηλεγράφου ὁ ἡλεκτρισμὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην πλέον τῶν γραμμῶν, ἀλλὰ δύναται ἐλευθέρως νὰ ἐνεργῇ πανταχοῦ.

Συνέπειαι. Εἶνε προφανεῖς αἱ συνέπειαι οὐ μόνον αἱ οἰκονομικαὶ ἀλλὰ καὶ αἱ πολιτικάι, αἱ πνευματικάι καὶ αἱ ἠθικάι τῆς τεραστίας ταύτης ἀναπτύξεως τῶν εἰρημένων μέσων τῆς ἐπικοινωνίας, τὰ ὅποια τείνουσι νὰ μεταβάλωσι σύμπαντα τὸν κόσμον εἰς μίαν ἀγοράν, καὶ εἰς μίαν πόλιν.

Μονοπώλια. Ἐνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος τῶν μέσων τούτων τῆς ἐπικοινωνίας τὰ Κράτη πανταχοῦ ἰδιοποιήθησαν τὰ μέσα ταῦτα καὶ τὰ μετέβαλον εἰς μονοπώλια. Μόνον δὲ τὰ τηλέφωνα εἰς τινὰς χώρας καὶ ὁ τηλεγράφος ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις διαχειρίζονται ὑπὸ ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

§ 33.

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ

Κατὰ διαφόρους τρόπους ἐταξινομήθησαν τὰ παραγωγικὰ ἔργα. Ἡ μᾶλλον ὅμως σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ κατὰ

τὸ πλεῖστον ἐπικρατοῦσα ταξινόμησις, ὡς δέχεται ὁ Paul Leroy—Beaulieu ἐν τῇ Πλουτολογίᾳ αὐτοῦ, εἶνε ἡ ἑξῆς :

Α'. Συλλεκτικαὶ τέχναι. αἰτῖνες ἀντλοῦσιν ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τὰς χρησίμους οὐσίας, χωρὶς νὰ ἀλλοιώσιν αὐτὰς σπουδαίως.

Τένες εἶνες. Αἱ συλλεκτικαὶ τέχναι συνίστανται εἰς τὴν συλλογὴν ἀγρίων καρπῶν, εἰς τὴν θήραν, τὴν ἀλιεῖαν, τὴν ὑλοτομίαν, τὴν λατομίαν, τὴν μεταλλευτικήν.

Ἐφαρμογή. Αἱ συλλεκτικαὶ τέχναι ἐφηρμοσθήσαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐξακολουθοῦσι καὶ σήμερον, μετεμορφώθησαν ὅμως καὶ ἐβελτιώθησαν ἀναλόγως τῶν σημερινῶν προόδων.

Ἀλιεῖα. Ἐπομένως καὶ ἡ ἀλιεῖα σήμερον εἶνε διάφορος τῆς ἀρχικῆς καὶ ἡ μεταλλευτικὴ προώδευσεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κατέστη εἰς τῶν σπουδαιωτέρων κλάδων τῆς βιομηχανίας.

Β'. Γεωργικὴ βιομηχανία. Αὕτη ἐπίσης ἀρύεται ἀπὸ τῆς γῆς τὰς χρησίμους ὕλας καὶ ὑποτάσσει τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου.

Τὴν περιλαμβάνει : Ἡ γεωργικὴ βιομηχανία περιλαμβάνει τὴν γεωργίαν, δι' ἧς καλλιεργεῖται ἡ γῆ, τὴν κτηνοτροφίαν, δι' ἧς τιθασσεύονται καὶ χρησιμοποιοῦνται τὰ διάφορα ζῷα ἐν ταῖς γεωργικαῖς ἐργασίαις καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τέλος τὴν δασικήν, δι' ἧς συντηροῦνται καὶ ἀναπτύσσονται τὰ δάση, ἅτινα καὶ ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν εἶνε ὠφέλιμα εἰς τὸν ἀνθρώπον, καὶ ὑπὸ οἰκονομικὴν δὲ οὐχ ἥττον χρησιμώτατα, διότι παρέχουσιν ἡμῖν τὴν καύσιμον ὕλην, τὴν οἰκοδομικήν, τὴν ναυπηγήσιμον κλπ.

Γ'. Τεχνουργικαὶ βιομηχανίαι. Αἱ αὐτῶν διαπλάττονται καὶ μεταμορφοῦνται εἴτε διὰ τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν, εἴτε δι' ἐργαλείων καὶ μηχανῶν καὶ ἄλλων μέσων τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα παρέχουσιν εἰς αὐτὰς αἱ συλλεκτικαὶ τέχναι καὶ ἡ γεωργικὴ βιομηχανία.

Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὑπάγονται τὰ διάφορα καταστήματα καὶ ἐργοστάσια, ὡς ὑφαντουργεῖα, μεταλλουργεῖα κλπ.

Δ'. Ἐμπορικὴ βιομηχανία. Αὕτη, ὡς ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία, ἀποτελεῖ κύριον κλάδον τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἐμπορικὴ βιομηχανία συλλέγει τὰ διάφορα προϊόντα, διατηρεῖ, διανέμει καὶ πωλεῖ αὐτὰ πρὸς τοὺς καταναλωτάς.

Συμβολὴ ἐμπορίου. Ὁ ἔμπορος συμβάλλει κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν παραγωγῶν καὶ τῶν καταναλωτῶν, συντελεῖ ἐπομένως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ταύτης τῆς παραγωγῆς.

Πολιτικὴ Οἰκονομία. I. Καρακατσάνη.

Β'. Μετακομιστικὴ βιομηχανία. Αὕτη συνδέεται πρὸς τὴν ἐμπορικὴν βιομηχανίαν, διακρίνεται ὅμως αὐτῆς ἔνεκεν τῆς μετ' ἄλλης σπουδαιότητος, ἣν ἐκτίσαστο ἐσχάτως διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας.

ΒΓ'. "Αὐτοὶ ὑπηρεσίαι. Τοιαῦται εἶνε αἱ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, καὶ τῶν ἐλευθερίων καλουμένων ἐπαγγελμάτων, δηλ. *ιατροῦ, δικηγόρου, συγγραφέως, καθηγητοῦ* κλπ.

Δὺνξὶ κοινωνικὴ ὑπεροχή. Ἡ τοιαύτη ταξινόμησις τῶν παραγωγικῶν ἔργων, βιομηχανιῶν καὶ αὐτῶν ὑπηρεσιῶν οὐδόλως σημαίνει ὅτι ὑπάρχει ὑπεροχὴ τις κοινωνικὴ τῶν πρώτων ἐπὶ τῶν ἐπομένων, ἀλλ' ὅτι εἶνε ἀπλῶς λογικὴ ταξινόμησις.

Κύριοι παραγωγοί. Ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τινων ὅτι κυρίως παραγωγοὶ εἶνε αἱ συλλεκτικαὶ τέχναι καὶ αἱ γεωργικαὶ ἢ τεχνουργικαὶ βιομηχανίαι, ἐνῶ τὰ λοιπὰ ἔργα, ὡς εἶνε αἱ ἐλευθέριαι ὑπηρεσίαι, τὰ ἐμπορικὰ καὶ μετακομιστικὰ ἐπαγγέλματα κλπ. εἶνε μὲν βοηθοὶ ἀπαραίτητοι τῶν παραγωγῶν, ἀλλὰ ταῦτα τὰ ἔργα καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶνε παραγωγικά.

Τίς ἡ ὀρθότερα γνώμη; Ἡ γνώμη κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ διαμετακόμισις καὶ αἱ ἐλευθέριαι ὑπηρεσίαι κλπ. εἶνε ἐπίσης παραγωγικαὶ διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

1) **Ἐξ πρὸς τὸ ἐμπόριον,** διότι ἄνευ αὐτοῦ ἡ παραγωγή θὰ ἐμειοῦτο καταπληκτικῶς. Τὰ προϊόντα χώρας τινὸς ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ ἐμπόρου θὰ ἔμενον ἀχρησιμοποίητα ἐν τῷ τόπῳ τῆς παραγωγῆς καὶ οἱ διάφοροι παραγωγοὶ θὰ ἤρκοοντο ἐν τῇ μέλλοντι εἰς τὴν παραγωγὴν μόνον τῶν ἀναγκασιούτων διὰ τὰς ἐντοπίους ἀνάγκας.

2) **Ἐξ πρὸς τὴν διαμετακόμισιν.** Αὕτη εἶνε ἐπίσης παραγωγική, διότι τὰ πλεῖστα τῶν προϊόντων χώρας τινὸς εἶνε χρήσιμα ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν ἐκ τῆς χώρας, ἥτις παρήγαγεν αὐτὰ ἐν ἀφθονίᾳ, σχετικῶς πρὸς τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας, εἰς ἄλλην χώραν, ἥτις δὲν παράγει τοιαῦτα προϊόντα.

3) **Ἐξ πρὸς τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα.** Τέλος τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι κλπ. συντρέχουσιν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν παραγωγὴν, παρέχοντες τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν καὶ συντελοῦντες κατὰ πολλοὺς τρόπους εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν καὶ προαγωγὴν τῶν διαφόρων χωρῶν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

§ 34.

ΠΕΡΙ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

Κυκλοφορία καλεῖται ἡ μεταβίβασις τῶν διαφόρων προϊόντων τῆς παραγωγῆς ἀπὸ ἐνὸς κυρίου εἰς ἕτερον.

Ἡ ζωηρότης τῆς κυκλοφορίας τῶν διαφόρων προϊόντων ἐν χώρᾳ τινὶ εἶνε ἐνδείξεις ἀσφαλῆς καλῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας ταύτης.

Ἀποτελέσματα. Ἡ εὐκολία τῆς κυκλοφορίας ἐπιφέρει τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς, διότι ὁ παραγωγὸς, προβλέπων ὅτι διὰ τῆς κυκλοφορίας θὰ πωληθῶσι τὰ παραχθέντα ὅπ' αὐτοῦ προϊόντα, θὰ ἐργασθῇ μετὰ πλείονος ζήλου καὶ δραστηριότητος, ἐξ οὗ ἐπέρχεται οὐ μόνον ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς κατὰ ποσόν, ἀλλὰ καὶ ἡ βελτίωσις αὐτῆς καὶ κατὰ ποιόν, διότι ἀναπτύσσεται τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀμύλλα τῶν παραγωγῶν.

Ἡὼς καθίσταται εὐχερεστέρα ἡ κυκλοφορία ; Ἐν τῶν μέσων τῆς κυκλοφορίας εἶνε ἡ ἀνταλλαγή, κατὰ τὴν ὁποίαν παρέχων τις πράγματι τι εἰς ἄλλον λαμβάνει παρ' αὐτοῦ ἕτερον πᾶγμα. Λ. χ. ἐνεργῶ ἀνταλλαγὴν, εἰάν δώσω εἰς τινα σῖτον, λάβω δὲ παρ' αὐτοῦ σταφίδα.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους. Ἡ ἀνταλλαγή κατ' αὐτοὺς ἐγένετο εἰς εἶδος, παρείχετο λ. χ. σῖτος καὶ ἐλαμβάνετο οἶνος. Ὁ τοιοῦτος ὁμῶς τρόπος τῆς ἀνταλλαγῆς, καίτοι προσήνεγκε πολλὰς

ὕπηρεσίας, δὲν ἡδύνατο ἑμῶς νὰ συντελέσῃ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς κυκλοφορίας τοῦ πλούτου.

Σπουδαιότης. Ἡ ἀνταλλαγὴ ἐν τῇ νεωτέρῳ βίῳ παίζει σπουδαιότατον ρόλον. Διὰ τὴν σχηματισμὸν τῆς ἰδέας τινὰ περὶ αὐτῆς ἀρκεῖ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι πάντα τὰ ἀγαθὰ παράγονται διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τὰ μὲν διὰ τῶν δέ.

Ὁ γεωργὸς παράγων τὸν σίτον, ὁ ὑποδηματοποιὸς κατασκευάζων τὰ ὑποδήματα, ὁ χρυσοκόμος τὰ κοσμήματα κλπ. δὲν προσρίζουσι τὰ παραγόμενα δι' ἑαυτοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους.

Ἐκτίμησεις ἀγαθῶν. Ἐνεκεν τούτου ἐκτιμᾷ τις τὰ ἀγαθὰ του οὐχὶ κατὰ τὴν χρησιμότητα, ἣν ἔχουσι δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνταλλακτικὴν αὐτῶν ἀξίαν, ἥτοι κατὰ τὴν χρησιμότητα, ἣν ἔχουσι διὰ τοὺς ἄλλους.

Βασικαὶ ἀνταλλαγῇ. Ἐν ἀρχῇ ὁ ἄνθρωπος ἤρκετο κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ νὰ ἀνταλλάσῃ μόνον τὸ περιττεῦον ἐκ τῶν ἀναγκασιούτων εἰς αὐτὸν πραγμάτων.

Ἐπέκτασις ἀνταλλαγῆς. Σὺν τῇ χρόνῳ ἐπεξετάθη καὶ ἡ παραγωγὴ ἐπὶ σκοπῇ τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ σήμερον δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων ἀνταλλάσσουν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς παραγωγῆς των πρὸς τὰ προϊόντα ἄλλων.

Διάφορα εἶδη ἀνταλλαγῆς. Κατὰ πολλοὺς τρόπους δύναται νὰ γίνῃ ἀνταλλαγὴ. Οὕτως ἀνταλλάσσει τις προϊόν τι πρὸς ἕτερον προϊόν, λ. χ. 10 ὀκάδας σίτου, ἀντὶ 10 ὀκάδων ξακχάρεως. Ἐπίσης ἀνταλλάσσει τις προϊόν τι ἀντὶ ἐργασίας. Ὡς εἶνε δὲ ἐπόμενον λόγῳ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, τῆς ἐμπορίας κλπ. παράγονται σὺν τῇ χρόνῳ νέα εἶδη ἀνταλλαγῆς.

ΣΗΜ. Ἐν Γροιλανδίᾳ παρὰ τοῖς Ἑσκιμώοις ὑπάρχει ἐφημερίς ἐκδιδομένη ὑπὸ τῶν ἱεραποστόλων, τῆς ὁποίας ἡ συνδρομὴ στοιχίζει μίαν ἀγριόχηναν διὰ τὴν τοιμηνίαν καὶ μίαν φώκην δι' ἓν ἔτος.

Δύσκολος ἡ ἐκτίμησις. Ἐν τῇ ἀνταλλαγῇ ἡ ἐκτίμησις εἶνε λίαν δύσκολος, διὰ τοῦτο δὲ γίνονται καὶ φοβεραὶ ἐκμεταλεύσεις. Οὕτως ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀφρικῇ δίδονται εἰς τοὺς μαύρους ὅπλα ἢ βαμβάκερὰ ὑφάσματα πρὸς ἀνταλλαγὴν χρυσοῦ ἢ πολυτίμων λίθων.

Ἐπαύξησης καταναλώσεως. Διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς πολλαπλασιάζονται τὰ μέσα τῆς καταναλώσεως, διότι ὁ ἄνθρωπος ἐπιδίδεται εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀντικειμένων, διὰ τὰ ὁποῖα ἔχει περισσotέραν δεξιότητα, καταλληλότερον ἔδαφος κλπ. ἀποκτᾷ δὲ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ἄλλα ἀντικείμενα, ὧν ἔχει ἀνάγκην.

Ἀτέλειαι ἀνταλλαγῆς. Ἡ εἰς εἶδος ἀνταλλαγῇ, ἐφ' ὅσον ἠδύανοντο αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου καὶ μετ' αὐτῶν ἡ παραγωγὴ, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπαρκέσῃ, ὡς εἶνε ἐπόμενον, εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ πλούτου.

Ἦτο ἀνάγκη ἐπομένως νὰ ἐξευρεθῇ ἕτερος τρόπος διευκολύνων τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐν γένει τὰς συναλλαγὰς. Περὶ τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἀνταλλαγῆς γίνεται λόγος ἐν τῇ ἐπομένῃ παραγράφῳ.

§ 33.

ΠΕΡΙ ΑΞΙΑΣ

Ἀξία καλεῖται ἡ *ἰδιότης*, ἣν ἔχουσι τὰ πράγματα νὰ ἀνταλλάσσωνται τὸ ἓν διὰ τοῦ ἄλλου. Π. χ. διακόσιαι ὀκάδες σίτου ἔχουσι τὴν ἀξίαν 50 ὀκάδων σταφίδος, δηλ. δύνανται νὰ ἀνταλλάγῳσι πρὸς 50 ὀκάδας σταφίδος.

Οὐχὶ ἀπόλυτος. Ἡ ἀξία πράγματός τιнос δὲν εἶνε ἀπόλυτος, ἀλλὰ μεταβάλλεται κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις. Οὕτω λ. χ. ἂν ὑπάρχωι *μερίστη ἀφθονία* σιτηρῶν, αἱ 200 ὀκάδες σίτου δὲν θὰ ἔχωσι τὴν ἀξίαν 50 ὀκάδων σταφίδος. Ἄν τοὺναντίον ὑπάρχωι *μεγάλη ἔλλειψις* σιτηρῶν, αἱ 50 ὀκάδες σταφίδος μόνον πρὸς ὀλίγας ὀκάδας σίτου θὰ δύνανται νὰ ἀνταλλάγῳσιν.

Σύγκρισις. Πρὸς τούτοις ὅπως γίνῃ λόγος περὶ τῆς ἀξίας πράγματός τιнос, πρέπει νὰ *συγκριθῇ* τοῦτο πρὸς ἄλλο τι. Εἶνε δηλ. ἡ ἀξία ἔννοια *σχετική*, ὡς εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ βάρους. Ἄν υποθέσωμεν ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ ὑπῆρχεν ἓν μόνον πρᾶγμα, δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι εἶνε τοῦτο μέγα ἢ μικρόν, οὔτε ὅτι ἔχει μικρὰν ἢ μεγάλην ἀξίαν.

Προαπαιτούμενα. Διὰ νὰ ἔχῃ πρᾶγμα τι ἀξίαν, δεόν :

α). **Νὰ ἀνταποκρίνηται πρὸς ἐπιθυμίαν** τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπιθυμεῖ δέ τις πρᾶγμα τι, εἴτε διότι εἶνε τοῦτο χρησιμώτατον καὶ οὕτως εἰπεῖν *ἀπαραίτητον*, ὡς εἶνε ὁ ἄρτος, τὸ κρέας, τὸ γάλα κλπ, εἴτε διότι εἶνε εἰς αὐτὸν οὐχὶ ἀπαραίτητον, ἀλλ' ἀπλῶς *εὐχάριστον*, ὡς εἶνε λ.χ. ὁ ἀδάμας, ἡ εἰκὼν κλπ.

β). **Νὰ προαπαιτῇ προσπάθειαν** ἢ ἀπόκτησιν τοῦ πράγματος. Νὰ ὑπάρχωι ἐν ἄλλοις λόγοις δυσκολία πρὸς ἀπόκτησιν, διότι ἂν πρᾶγμα τι εἶνε προσιτὸν εἰς πάντα ἄνευ κόπου, ὡς ὁ ἀήρ, ὃν ἀναπνέομεν, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀξίαν.

γ). **Νὰ δύναται νὰ μεταβιβασθῇ** ἡ ἀπόλαυσις τοῦ πράγματος ἀπὸ ἐνὸς προσώπου εἰς ἕτερον. Δ. χ. ἡ ὑγεία προσώπου τινὸς εἶνε πολὺτιμον ἀγαθὸν διὰ τὸ πρόσωπον αὐτό. Δὲν δύναται ὁμοῦς νὰ μεταβιβασθῇ εἰς ἕτερον πρόσωπον ἡ ὑγεία τινός, καὶ ἐπομένως δὲν χρησιμεύει πρὸς ἀνταλλαγὴν καὶ συνεπῶς δὲν ἔχει ἀξίαν.

Χρησιμότης. Στοιχείον τῆς ἀξίας, ὡς εἶδομεν, εἶνε ἡ χρησιμότης, διότι ὁ ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ ὅ,τι εἶνε χρήσιμον, ὅ,τι δηλ. ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν πόθον του, ὅ,τι ἐκανοποιεῖ οἰανδήποτε τῶν χρεῶν του, καταβάλλει ἐπομένως πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἀποκτήσῃ τοῦτο. Ἀναλόγως λοιπὸν τῆς χρησιμότητος τοῦ πράγματος ἐπέρχεται καὶ ἡ αὐξησις ἢ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἀξίας αὐτοῦ.

Μέτρον ἀξίας. Ἡ εἰς εἶδος ἀνταλλαγῇ, ἐφ' ὅσον ἐπολλαπλασιάζοντο αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου καὶ μετ' αὐτῶν ἐπῆρχετο αὐξήσις τῆς παραγωγῆς, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ πλούτου, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω.

Ἐνεκεν δὲ τῆς ἀτελείας ταύτης τῆς εἰς εἶδος ἀνταλλαγῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐκρίθη ἀπαραίτητον, ὅπως ἐξευρεθῇ πρᾶγμα τι, ὅπερ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατὰ συνθήκην μέτρον τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων.

Διάφορα μέτρα κατ' ἐποχάς. Ἐκαστος λαός, ἐκάστη ἐποχὴ διάφορα μετεχειρίσθησαν μέτρα τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων. Οὕτως ἡ Λατινικὴ λέξις pecunia (χρήματα) ἐσήμαινεν ἀρχικῶς τὰ κτήνη, τὸ πόμινιον, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι τὰ πρόβατα, αἱ βόες κλπ. ἐπεῖχον θέσιν νομίσματος.

Ὁ Ἰάπων πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν, διότι σήμερον καὶ ἐκεῖ εἰσῆχθη τὸ νόμισμα, θὰ ἔλεγεν ὅτι πρᾶγμα τι ἔχει ἀξίαν τόσου ποσοῦ ὁρύζης, ὁ δὲ μαῦρος τῆς Ἀφρικῆς κανονίζει τὴν τιμὴν τῶν πραγμάτων πρὸς τόσα μέτρα βαμβακεροῦ ὀφάσματος.

Ἐπίσης οἱ παραθαλάσσιοι πληθυσμοὶ τῆς Ἀφρικῆς μετεχειρίζοντο πρὸς ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων κογχύλια. Εἰς ἄλλα μέρη ἦσαν ἐν χρήσει πρὸς ἀνταλλαγὴν αἱ καρποὶ τοῦ κεκκοφίνικος, τὰ πολυχρώμα πτερά πτηνῶν κλπ.

ΣΗΜ. Ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι ἡ πανοπλία τοῦ Διομήδους ἤξιζεν 100 βοῦς, ὁ δὲ Cide νομίζει ἐκ τούτου ὅτι ὁ βοῦς ἐλαμβάνετο παρ' Ἑλλήσι ὡς μέτρον ἀξίας. Τοῦτο ὁμοῦς δὲν εἶνε ἀληθές, διότι, κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ Θησεύς «Ἐνοψε νόμισμα βοῦν χαράξας», τὸ ὅποιον δηλοῖ ὅτι ὑπῆρχον νομίσματα φέροντα βοῦν, οὐχὶ δὲ ὅτι ὁ βοῦς ἐλαμβάνετο ὡς μέτρον ἀξίας.

Ἐπὶ ταῖς πεπολιτισμένους λαοὺς ὅμως ὡς μέτρον τῶν

ἀξιῶν ἐξελέγη ἡ ἀξία τῶν πολυτίμων μετάλλων καὶ ἰδίως τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Οὕτω πάντες μετεχειρίσθησαν μικρὰ στρογγύλα τεμάχια ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, νίκελ κλπ. καὶ ὠνόμασαν αὐτὰ φράγκον, δολλάριον, μάρκον, ρούβλιον, λίραν στερλίναν, γρόσιον, πετσέταν, κορώναν, δεκάλεπτον, εἰκοσάλεπτον κλπ. (Ἰδε κατωτέρω § 40 σελ. 77 περὶ νομίσματος).

Πῶς γίνεται ἡ καταμετρήσις τῆς ἀξίας πράγματός τινος; Συγκρίνομεν τοῦτο πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ μικροῦ ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, κλπ. τεμαχίου, ὅπερ χρησιμεύει ὡς νομισματικῇ μονάδῃ. Ἐν ἄλλαις λέξεσι ἐξετάζομεν πόσα ἐκ τῶν μικρῶν τούτων τεμαχίων λ. χ. τῶν φράγκων πρέπει νὰ δοθῶσιν, ὅπως ἀποκτηθῇ τὸ ἐν λόγῳ πρᾶγμα καὶ λέγομεν ὅτι ἀξίζει 50 ἢ 100 τοιαῦτα τεμάχια.

Τιμὴ εἶνε ἡ νομισματικὴ ποσότης, ἣν πρέπει τις νὰ δώσῃ εἰς ἀντάλλαγμα πράγματός τινος τὸ ὅποιον ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποκτήσῃ. Ἐν ἄλλαις λέξεσι διὰ τῆς λέξεως τιμὴ ἐννοεῖται ἡ ἀξία τοῦ πράγματος ἐκπεφρασμένη εἰς νόμισμα. Προφανῶς δὲ ὅσα μεγαλυτέρα εἶνε ἡ ἀξία πράγματός τινος, τόσο περισσότερα θὰ εἶνε τὰ νομίσματα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ δοθῶσι πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ.

§ 36.

ΝΟΜΟΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΖΗΤΗΣΕΩΣ

Νόμος προσφοράς καὶ ζητήσεως. Κατὰ τὸν οἰκονομικὸν τοῦτον νόμον ἔταν ἡ προσφορὰ πράγματός τινος ὑπερβαίνει τὴν ζήτησιν, ἡ τιμὴ τοῦ πράγματος κατέρχεται. Ἀντιθέτως δὲ ἔταν ἡ ζήτησις τοῦ πράγματος ὑπερτερῇ τὴν προσφορὰν, τότε ἡ τιμὴ αὐτοῦ ἀνέρχεται.

Προσφορὰ. Αὕτη γίνεται ὑπὸ τῶν προσώπων, τὰ ὅποια κατέχουσι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐπιθυμοῦσι νὰ μεταβιβάσωσιν αὐτὸ εἰς ἕτερον πρόσωπον.

Ζήτησις. Ἡ δὲ ζήτησις γίνεται ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες δὲν κατέχουσι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐπιθυμοῦσι νὰ τὸ ἀποκτήσωσιν.

Ἐφαρμογὴ νόμου προσφοράς καὶ ζητήσεως. Ἐν τῇ περιπτώσει ὑπάρχουσι πολλὰ πρόσωπα ἐπιθυμοῦντα νὰ ἀνταλλάξωσι τὸν αἶτον αὐτῶν, ὀλιγώτερα δὲ ζητοῦντα αἶτον (ἦτοι ἡ προσφορὰ ὑπερβαίνει τὴν ζήτησιν), ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀξία τοῦ αἵτου θὰ ἐκπέσῃ.

Ἀντιθέτως δὲ ἂν ὑπάρχωσι πρόσωπα ζητοῦντα αἶτον, ὀλιγώ-

τερα δὲ προσφέροντα τοιοῦτον (ἤτοι ἡ ζήτησις υπερβαίνει τὴν προσφορὰν), ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀξία τοῦ σίτου θὰ ὑψωθῇ.

Διόρκεια ὑψώσεως καὶ ἐκπτώσεως. Αἱ διακυμάνσεις αὗται τῆς ὑψώσεως καὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς ἀξίας πράγματός τινος διαρκοῦσι, μέχρις οὗ φθάσωσιν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀξίας, ἥτις φέρει ἀκριβῶς εἰς ἰσορροπίαν τὴν προσφορὰν καὶ τὴν ζήτησιν.

Εὐδὴ πρώτης ἀνάγκης. Ὁ νόμος προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως ἔχει κυρίως σημασίαν ἐπὶ τῶν εἰδῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης.

Κατὰ τὸν Cide ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως δὲν εἶνε σήμερον εἰς τόσῃν ὑπόληψιν, ὥς ἄλλοτε, διότι μεταξὺ ἄλλων δύναται νὰ μεμφοῖται αὐτόν, καθότι ἐν ταῖς μαθηματικαῖς αὐτοῦ ἀξιώσεσιν, εἶνε εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰ πράγματα.

Ἐπαράδειγμα. Ἡ μείωσις κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς προσφερομένης ποσότητος δὲν ἐπάγεται ἀναγκαίως διπλασιασμὸν τῶν τιμῶν. Ἐὰν ἡ προσφορὰ τοῦ σίτου ἡλαττοῦτο κατὰ τὸ ἥμισυ ἐν χώρᾳ ἀποκελεισμένη λόγῳ πολέμου κλπ. ἡ τιμὴ τοῦ σίτου δὲν θὰ ἐδιπλασιαζέτο μόνον, θὰ ἐπενταπλασιαζέτο, ἡ μᾶλλον θὰ ἐπολλαπλασιαζέτο ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀποκλεισθείσης ἐνεκεν τοῦ πολέμου χώρας.

Οὕτω διαρκοῦντος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου παρατηρήθησαν διακυμάνσεις τιμῶν ἄσχετοι πρὸς τὴν σπανιότητα τῶν προϊόντων, π. χ. ἐν Γαλλίᾳ ἡ τιμὴ τοῦ οἴνου ἦτο μετὰ 30 μέχρι 125 φράγκα, ἐν ᾧ ἡ παραγωγή τοῦ οἴνου ἦτο ἡ αὐτή.

Ἄλλως δὲ ὁ νόμος οὗτος ἐκλαμβάνει τὸ ἀποτέλεσμα ὡς αἰτίαν. Ἐὰν ἡ αὐξησις τῆς ζητήσεως ἀναδιβάζῃ τὴν τιμὴν, εἶνε προφανές, ὅτι ἡ ὑψώσις τῆς τιμῆς θὰ μειώσῃ τὴν ζήτησιν. Ἀφ' ἐτέρου, ἂν ἡ αὐξησις τῆς προσφορᾶς καταδιβάζῃ τὴν τιμὴν, προδήλως καὶ ἡ ὑποτίμησις θὰ περιορίσῃ τὴν προσφορὰν.

Τίς ἡ ἔννοια τῆς προηγουμένης παραγράφου; Ὅτι ἀντὶ νὰ λέγηται ὅτι ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις κανονίζουσι τὴν τιμὴν, ἦτο δυνατόν νὰ λεχθῇ ἐπίσης, ὅτι ἡ τιμὴ κανονίζει τὴν προσφορὰν καὶ τὴν ζήτησιν.

§ 37.

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ἢ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΣΥΝΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

(κατὰ τὸν Gide)

Ἀνταγωνισμός. Διὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ καλῶς ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ἀπαραιτήτως ἡ ἐλευθερία

τῆς ἐργασίας. Ἡ δὲ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν ἐνεργητικὴν αὐτὴν μορφήν καλεῖται ἀνταγωνισμός. Καὶ ὁ ἀνταγωνισμός ἀναφαίνεται, ὡς λέγει ὁ Gide, ὡς μέγας ρυθμιστὴς ὅλου τοῦ οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν.

Ἐξίσωσις τιμῆς καὶ δαπανῶν. Ὁ ἀνταγωνισμός, ὅπου δύναται νὰ λειτουργήσῃ τελείως, τείνει νὰ ἐξίσωσῃ τὴν τιμὴν παντὸς πράγματος πρὸς τὴν δαπάνην, ἣτις ἀπαιτεῖται, ὅπως παραχθῇ τὸ πρᾶγμα, δηλ. τὴν λεγομένην παραγωγικὴν δαπάνην.

Πῶς κατορθοῦται τοῦτο; Ἀφ' ἑνὸς, διότι πολλαπλασιάζονται αἱ παραγωγαί, ἀφ' ἑτέρου, διότι ἐκπίπτουσιν αἱ τιμαί, ἔνεκεν τῆς διαμάχης, ἣτις κατ' ἀνάγκην δημιουργεῖται μεταξὺ τῶν παραγωγῶν.

Ἐψώσις τιμῶν. Συμβαίνει ὁμως συνήθως νὰ πραγματοποιηθῇ μόνον ὁ πολλαπλασιασμός τῶν παραγωγῶν, χωρὶς νὰ κατορθοῦται καὶ ἡ ἐκπτώσις τῶν τιμῶν, διότι οἱ νέοι παραγωγοί, οἱ υπεράριθμοι, ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν παλαιῶν παραγωγῶν ὑψώνουσι τὰς τιμὰς εἰς σημεῖον ἐπιτρέπον εἰς πάντας νὰ ζήσωσι.

Ἀποτέλεσμα τῆς συμφωνίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐνῶ ὁ ἀνταγωνισμός ἔχει ἐπιβλαβὲς ἀποτέλεσμα (τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν παραγωγῶν), ἀλλ' ἔχει πρὸς τούτοις καὶ εὐεργετικὸν (τὴν ἐκπτώσιν τῶν τιμῶν), παραμένει ἐν τέλει μόνον τὸ ἐπιβλαβὲς ἀποτέλεσμα, δηλ. ὁ πολλαπλασιασμός τῶν παραγωγῶν.

Εἶνε ἄμιλλα ὁ ἀνταγωνισμός; Ἀναμφισβητήτως ἂν ἦτο μορφή μόνον ἀμίλλης θὰ ἀπέβαινεν ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ νικητὴς ὁ ἥθικώτερος, καὶ τότε ὁ ἀνταγωνισμός θὰ ἦτο ἄριστον ὄργανον προόδου.

Ἀλλ' ἐπειδὴ κυρίως εἶνε μορφή τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος περὶ τῆς ζωῆς, ὑπερισχύει οὐχὶ ὁ ἥθικώτερος, ἀλλ' ὁ ἰσχυρότερος καὶ ἐπιτηδειότερος καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀνταγωνισμός ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἥθικὴν ὀπισθοδρόμειν.

Ἡ ἄμιλλα ὡς πρὸς τὴν ποιότητα. Καὶ ἂν ὁ ἀνταγωνισμός αὐξάνῃ τὰς παραγωγὰς διὰ τῆς ἀμίλλης, ἐν τούτοις ἐμποδίζει τὴν ἄμιλλαν ταύτην ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ποιότητος.

Παράδειγμα. Ἐκαστος ἀνταγωνιστὴς διὰ νὰ δυνήθῃ νὰ ὑπερτερήσῃ, καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως μεταχειρισθῇ πρῶτας ὕλας κατωτέρας ποιότητος καὶ εὐθηνάς.

Ἐνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου ἡ νοθεΐα τῶν προϊόντων, διὰ νὰ ἀποβῶσι ταῦτα εὐθηνότερα, κατέστη ἀληθὴς τέχνη διὰ τῆς συμπράξεως καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων. Οὕτω, λ.χ. κατέστη δυνατόν νὰ κατασκευασθῇ οἶνος πόσιμος ἀνευ σταφυλῶν, βοῦ-

τυρον ἄνευ γάλακτος, ὡς ἄνευ ὀρνίθων ἀλλὰ διὰ χημικῶν ἐνώσεων, ζαχαρόπηκτα ἄνευ ζαχαρώσεως καὶ καρπῶν κλπ.

Οὐχὶ μόνιμος κατὰστασις. Ὁ ἀνταγωνισμὸς δὲν παρουσιάζει κατὰστασιν μόνιμον, διότι ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι τείνει νὰ ἐκμηδενισθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὥς δημιουργῶν τὸ *μονοπωλίον*, καθότι διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν μικρῶν παραγωγῶν ἐγκαθιστᾷ μεγίστας ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν κατάργησιν παντὸς ἀνταγωνισμοῦ.

Μεγάλα συνδικάτα. Οἱ ἀποτελοῦντες δὲ τὰς εἰρημένους μεγίστας ἐπιχειρήσεις παραγωγοὶ ἐπιδιώκουσι νὰ ἀποτελέσωσι κολοσσιαῖα συνδικάτα (*Τράστ* ἢ *Καρτέλ*), τὰ ὅποια διέπουσι κατὰ τυρρανικὸν τρόπον δλόκληρον κλάδον παραγωγῶν.

Ἐξουδετέρωσις. Τὰ ἄτοπα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ θὰ ἐξουδετερωθῶσι διὰ τῆς συνεννόσεως, εἴτε μεταξὺ τῶν βιομηχανῶν καὶ τῶν ἐργατῶν διὰ σχετικῶν συνδικάτων, εἴτε μεταξὺ τῶν παραγωγῶν καὶ τῶν καταναλωτῶν διὰ τῶν συνεργατικῶν συνεταιρισμῶν.

§ 38.

ΠΕΡΙ ΥΠΕΡΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

(Κατὰ τὸν Cide.).

Ἄν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν πενίαν καὶ τὴν στέρησιν τῶν ἀναγκαζόντων διὰ τὴν ζωὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται μεγάλη μερὶς τῶν ἀνθρώπων, θὰ εὕρῃ ὅτι ἡ παραγωγή εἶνε κατωτέρα τῆς ἐπαρκοῦς, ὅπως ἐκανοποιηθῶσιν αἱ ἀνάγκαι τῶν ἀνθρώπων καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνισχυθῇ ἡ παραγωγή.

Ἑπερπαραγωγή. Μεθ' ὅλα ταῦτα πάντοτε ἐκδηλοῦται ὁ φόβος τῆς ὑπερπαραγωγῆς, δηλ. τῆς γενικῆς ἐπιπλεονεξίας προϊόντων, ἥτις τόσο στενοχωρεῖ τοὺς ἐργοστασιάρχας καὶ τοὺς ἐπιχειρηματίας.

Δικαιολογεῖται ὁ φόβος. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν οἰκονομολόγων δὲν ὑφίσταται κίνδυνος γενικῆς ὑπερπαραγωγῆς. Καὶ δέχονται μὲν ὅτι συμβαίνει πολλάκις, εἰς τοὺς κλάδους ἰδίως τῆς βιομηχανίας, ἡ παραγωγή νὰ ὑπερβῇ τὴν ζήτησιν ἕνεκα κακῶν προβλέψεων, ἀλλὰ δὲν πιστεύουσιν ὅτι ὑπάρχει ὑπερπαραγωγή καὶ ἀποφαίνονται ὅτι ἡ παρουσίαζομένη ὡς ὑπερπαραγωγή εἶνε ἀποτέλεσμα ὀπτικῆς ἀπάτης.

Ὀπτικὴ ἀπάτη. Ἀρνούμενοι οἱ οἰκονομολόγοι τὴν ὑπαρξιν ὑπερπαραγωγῆς υποστηρίζουσιν ὅτι οἱ παραγωγοὶ, τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα εἶνε ἀφθονώτερα τοῦ δέοντος, καὶ πωλοῦνται ἐπομένως εἰς μικρὰς

τιμὰς **παραπονοῦνται**. Ἀντιθέτως οἱ παραγωγοί, τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα εἶνε σπάνια, καὶ πωλοῦνται εἰς μεγάλας τιμὰς, **σιωπῶσι**.

Συνέπεια. Τοιοῦτοτρόπως γίνεται διαρκῶς λόγος περὶ υπερπαραγωγῆς, ἐνῶ πράγματι δὲν ὑπάρχει τοιαύτη, καὶ ἐν τέλει γίνεται πιστευτὸν ὅτι ἡ υπερπαραγωγή εὐρίσκεται πανταχοῦ.

Ὡς θεραπεύεται Διὰ τῆς ἐπαυξήσεως τῆς παραγωγῆς ἄλλων κλάδων, διότι κρίσις προερχομένη ἐκ τῆς ἀφθονίας θεραπεύεται δι' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀφθονίας. Ἐνεκεν τοῦ λόγου τούτου πάντες οἱ παραγωγοὶ καταβάλλουσι πᾶσαν προσπάθειαν, ὥπως ἡ παραγωγή ἀποβῇ οὐ μόνον ἀφθονος, ἀλλὰ καὶ ποικίλη.

Ἐμπορικοὶ πόροι. Ἡ ἀνωτέρω θεωρία περὶ θεραπείας τῆς υπερπαραγωγῆς καλεῖται θεωρία τῶν ἐμπορικῶν πόρων καὶ διατυπῶνται οὕτως «*Ἐκαστον προϊόν εὐρίσκει ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον ἐμπορικοὺς πόρους, ὅσον ὑπάρχει μεγαλυτέρα ποικιλία καὶ ἀφθονία τῶν λοιπῶν προϊόντων*».

Ἐξήγησις τῆς θεωρίας τῶν πόρων. Διὰ τὴν ἐννοηθῇ ἡ θεωρία αὕτη, ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ ὅτι δὲν ὑπάρχει νόμισμα διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν πρὸς ἐμπορεύματα, ἀλλ' ὅτι ἀνταλλάσσονται προϊόντα ἀντὶ προϊόντων, ὥπως ἐγένετο εἰς ἀρχαιοτέρας ἐποχάς, ὅτε ἦτο ἄγνωστον τὸ νόμισμα.

ὑπὸ τοιαύτην προϋπόθεσιν ἔμπορός τις μεταβαίνει εἰς μεγάλην ἐμπορικὴν ἀγοράν, ὥπως ἀνταλλάξῃ τὸ ἐμπόρευμά του πρὸς ἄλλα. Προφανῶς θὰ εἶνε ἐπιζήμιον εἰς αὐτὸν νὰ εὕρῃ ἐκεῖ μεγάλα εἶδη ἐκ τοῦ ἐμπορεύματος, τὸ ὅποιον ἔχει καὶ αὐτός, Ἀντιθέτως ἔχει μέγα συμφέρον νὰ εὕρῃ ποικίλα ἄλλα ἐμπορεύματα ἀνήκοντα εἰς ἄλλους παραγωγούς.

Τίς ἡ ὠφέλεια τοῦ παραγωγοῦ τούτου Μεγάλη, διότι ἀποτελεῖ τοποθέτησιν τοῦ προϊόντος του πᾶν νέον ἐμπόρευμα διαφέρον τοῦ ἰδικοῦ του, τὸ ὅποιον φέρεται εἰς τὴν ἀγοράν. Ἡ τοιαύτη τοποθέτησις τοῦ ἐμπορεύματος εἶνε ὁ καλούμενος «*ἐμπορικὸς πόρος*», περὶ τῆς θεωρίας τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

Ἐφαρμόζεται καὶ σήμερον ; Τὸ αὐτὸ θὰ συμβῇ καὶ σήμερον, ὅτε ἡ ἀνταλλαγὴ γίνεται διὰ χρημάτων. Ἐκαστος ἐν ἄλλοις λόγοις ἔχει ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον πιθανότητα νὰ τοποθετήσῃ τὰ προϊόντα του, ἐφ' ὅσον περισσότερα χρηματικὰ μέσα ἔχουσιν οἱ ἄλλοι. Τὰ δὲ χρηματικὰ του μέσα θὰ εἶνε τὸσον περισσότερα, ὅσον περισσότερα ἐμπορεύματα παράγονται.

Σκοπὸς τῆς θεωρίας τῶν ἐμπορ. πόρων. Ἀποδίδει

αὕτη εἰς τὸ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ὑπερπαραγωγή δὲν εἶνε βλαβερὰ, ἐφ' ὅσον ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς γίνεται ταυτοχρόνως καὶ ἀναλόγως εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους. Εἶνε δὲ προφανὲς ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ὑπηρεσία οὐδόλως θέλει διαταραχθῇ, διότι αἱ ἀναλογίαι μεταξὺ τῶν ἀνταλλασσομένων ποσῶν τῶν διαφόρων προϊόντων μένουσιν αἱ αὐταί.

Παράδειγμα. Παρήγαγεν ἡ Ἑλλὰς ἄφθονον σταφιδοκαρπὸν, ὥς καὶ ἡ Ρωσσία εἶχεν ἄφθονον παραγωγὴν σίτου, θὰ πωλήσῃ καὶ ἡ Ἑλλὰς εὐχερῶς τὸν σταφιδοκαρπὸν εἰς τὴν Ρωσσίαν ἀγορὰν, καὶ διὰ τῶν χρημάτων αὐτῶν θὰ προμηθευθῇ τὸν σίτον, τοῦ ὁποίου ἔχει ἀνάγκην.

Μέτρα τοῦ Κράτους κατὰ τῆς ὑπερπαραγωγῆς. Τὸ κράτος δύναται νὰ λάβῃ τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῆς ὑπερπαραγωγῆς κρίσεων. Οὕτως ἐν Βραζιλίᾳ ἡ Κυβέρνησις ἠγόρασε μεγάλην ποσότητα καφέ, ὅστις εἶνε τὸ κυριώτερον προϊόν τῆς χώρας αὐτῆς, ἐκράτησε τὴν ποσότητα αὐτὴν κατὰ τὸ τέλος τῆς ὑπερπαραγωγῆς καὶ ἐπεφυλάχθη νὰ πωλήσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν παρακρατηθέντα καφὲν κατὰ τὰ ἄγονα ἔτη.

Ἐν Ἑλλάδι. Ἐπίσης ἐφαρμόσθη ἡ μέθοδος τῆς παρακρατήσεως τῆς σταφίδος, πρὸς τοῦτοις δὲ ἀπεζημιώθησαν οὐκ ὀλίγοι ἰδιοκτῆται σταφιδαμπέλων, ὅπως ἐκριζώσωσιν αὐτάς, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἀπηγορεύθη ἡ περιωρισθῇ ἡ ἐμφύτευσις νέων σταφιδαμπέλων.

§ 39.

ΜΟΝΟΠΩΛΙΑ, ΑΣΤΥΝ. ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Μονοπώλια. Ἡ πολιτεία πολλάκις ἔχει ἀνάγκην χρημάτων καί, ὅπως εὖρη τοιαῦτα, ἀναλαμβάνει αὐτὴ αὕτη ἢ ἐπιτρέπει εἰς τινα τὴν ἀποκλειστικὴν πώλησιν πράγματος τινος, δηλ. ἐπιτρέπει τὸ λεγόμενον *μονοπώλιον*. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ τιμὴ τοῦ πράγματος, διὰ τὸ ὅποιον ἐδάθη ὑπὸ τῆς πολιτείας τὸ μονοπώλιον, προφανῶς δὲν ἐπηρεάζεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως.

Ἀστυνομικαὶ διατάξεις κλπ. Ἡ τιμὴ πράγματός τινος κανονίζεται πρὸς τοῦτοις ὑπὸ τῆς πολιτείας λόγῳ κοινωνικοῦ συμφέροντος.

Πρώται ἀνάγκαι. Οὕτω λ. χ. πρὸς προστασίαν τῶν πρώτων ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου καθορίζεται ἐπὶ τινων ἀντικειμένων. λ. χ. ἄρτου, κρέατος, γάλακτος, μισθώματος ἁμάξης κλπ. δι' ἀστυνομικῶν

καὶ διοικητικῶν διατάξεων ἢ τιμῇ τῶν ἐν λόγῳ πραγμάτων. Ἐπομένως καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως δὲν θὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς τιμῆς τῶν ἐν λόγῳ ἀντικειμένων.

Κερδοσκοπικαὶ ἐπιχειρήσεις. Καὶ λόγῳ κερδοσκοπίας δὲν δύναται νὰ ἐπηρεασθῇ ἡ τιμὴ πράγματός τινος. Οὕτω λ. χ. ἔμπορός τις συσσωρεύει ἐν ταῖς ἀποθήκαις του ἔμπορεύματι. Ἄν τοῦ ἔμπορεύματος τούτου γίνῃ κατόπιν μεγάλη ζήτησις λόγῳ ἐλλείψεως ἐν τῷ τόπῳ τῆς καταναλώσεως, ὁ ἔμπορος ἐπωφελούμενος τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως θὰ ζητήσῃ μεγάλας τιμὰς καὶ ἡ τιμὴ τοῦ πράγματος συνεπῶς θὰ ὑψωθῇ.

Ἀντιθέτως, ἂν ὑπάρξῃ μεγίστη ἀφθονία τοῦ εἶδους τούτου, ὁ ἔμπορος θὰ ἀνγκασθῇ νὰ πωλήσῃ εἰς μικρὰς τιμὰς, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ τιμὴ τοῦ πράγματος θὰ ἐκπέσῃ.

Διακρίσεις τιμῆς πραγμάτων. Τὴν τιμὴν τῶν πραγμάτων δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς *πραγματικὴν*, καθ' ἣν καλύπτονται αἱ δαπάναι τῆς παραγωγῆς, εἰς *τρέχουσαν* ἢ ἀγοραίαν, δηλ. ἐκεῖνην ἣν ἔχει τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴν ἀγοραίαν αὐτοῦ κυκλοφορίαν, καὶ τὴν *δικαίαν*, ἣτις κανονίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δημοσίων ἀναγκῶν καὶ τῆς φιlanθρωπίας.

ΣΗΜ. Ἐν τῇ κανονικῇ οἰκονομικῇ καταστάσει ἡ τρέχουσα ἢ ἀγοραία τιμὴ ταυτίζεται πρὸς τὴν πραγματικὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

§ 40.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ

Κοινὸν μέτρον ἀξιών. Ὡς εἵπομεν καὶ ἀνωτέρω, ἡ δυσχερεια τῆς εἰς εἶδος ἀνταλλαγῆς, ἣτις εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐφηρμόζετο, ἠνάγκασε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐπιζητήσωσι τὰ *πολύτιμα μέταλλα*, ὡς κοινὸν μέτρον τῶν ἀξιών.

Ἰδιότητες τῶν πολυτίμων μετάλλων. Ταῦτα ἔχουσι διαφόρους ιδιότητας, δι' ὧν ἀπέκτησαν οἰκονομικὰς συνεπειὰς ὑφίστης οὐρανοδαιότητος. Τοιαῦται ιδιότητες εἶνε αἱ ἑξῆς:

Α.ο. Ἡ *εὐκολία τῆς μεταφορᾶς*, διότι οὐδὲν ἄλλο ἀντικείμενον ἔχει, ὡς τὰ πολύτιμα μέταλλα, τόσον μεγάλην ἀξίαν εἰς τόσον μικρὸν βάρος.

Βον. Πρὸς τούτοις ἡ **διάρκεια** τῶν πολυτίμων μετάλλων εἶνε ἀπεριόριστος, διότι ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἀργυρος διατηροῦνται ἐπ' ἀπειρον ἀνευ ἀλλοιώσεως.

Γον. Ὑπάρχει **ταυτότης ποιότητος**, διότι τὰ μέταλλα ὡς σώματα ἀπλᾶ εἶνε πανταχοῦ ὅμοια καὶ οὐδεμίᾳ διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ χρυσοῦ τῆς Αὐστραλίας καὶ τοῦ χρυσοῦ τῆς Καλλιφορνίας.

Δον. Δὲν εἶνε εὐχερὴς ἡ **νόθευσις**, διότι τὰ πολύτιμα μέταλλα ἀναγνωρίζονται διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ, τῆς ἀκοῆς, τῆς ἀφῆς, τοῦ χρώματος, τοῦ ἥχου, τοῦ βάρους κλπ.

Εον. Ὑπάρχει **διακριτότης τελεία**, διότι καὶ ἂν διαιρεθῇ τεμαχίον τι χρυσοῦ ἢ ἀργύρου εἰς 20 ἢ 40 μικρότερα μέρη, ἕκαστον τῶν μερῶν θὰ ἔχῃ ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθος ἀξίαν.

Χρησιμοποιεῖσεις τῶν πολυτίμων μετάλλων. Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο χρῆσις τῶν πολυτίμων μετάλλων ὑπὸ μορφὴν ἀκατεργάστων τεμαχίων ἀκανονίστου βάρους καὶ ὄγκου, τὰ ὅποια ἐξυγίζοντο κατὰ πᾶσαν ἀνταλλαγὴν.

Ἀρχαῖοι λαοὶ πεπολιτισμένοι. Οὕτως ἀρχαῖοι λαοὶ ὡς οἱ τῶν *Αἰγυπτίων*, *Χαλδαίων*, *Ἀσσυρίων* διήλθον χιλιάδας ἐτῶν ἐν εὐημερίᾳ καὶ πλούτῳ, ἔχοντες ἐκτεταμένους ἐμπορικὰς σχέσεις καὶ μετεχειρίζοντο τὰ πολύτιμα μέταλλα ἐν τῇ ἐμπορίῳ, δὲν ἐγνώριζον ἐν τούτοις τὴν χρῆσιν τοῦ νομίσματος.

Οἱ Αἰγύπτιοι μάλιστα μετεχειρίζοντο τὰ πολύτιμα μέταλλα διὰ τὰς συναλλαγὰς ὑπὸ μορφὴν δακτυλίων.

Αἰαυρόφωσις κυκλοφοροῦντος νομίσματος. Ἐνεκεν τῶν δυσκολιῶν, αἱ παρῆεν ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἡ εἰρημένη ἀνωτέρω χρῆσις τῶν πολυτίμων μετάλλων, ἐγένετο σκέψις ὅπως γίνῃ χρῆσις τεμαχίων χρυσοῦ ἀργύρου χαλκοῦ κλπ. ἐν σχήματι μικρῶν δισκίων ὀρισμένου ἐκ τῶν προτέρων βάρους. Ἐπὶ τῶν τεμαχίων τούτων ἐτέθη ἡ σφραγὶς ἢ τὸ σῆμα τῆς πολιτείας καὶ οὕτω διευορρώθη τὸ κυκλοφοροῦν νόμισμα.

Ὁρισμὸς νομίσματος. Ἐπομένως δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ὡς νόμισμα «τὸ τεμαχίον μετάλλου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ πολιτεία ἔθεσε τὴν σφραγίδα αὐτῆς καὶ ἐγγυᾶται οὕτω τὴν γνησιότητα καὶ τὸ βάρος αὐτοῦ. Τὸ νόμισμα δὲ τοῦτο χρησιμεύει ὡς κοινὸν μέτρον τῶν ἀξιῶν καὶ διευκολύνει τὰς ἀνταλλαγὰς».

Ἰδίον νόμισμα δι' ἐκάστην πολιτείαν. Οὕτω πᾶσα πολιτεία σήμερον ἔχει τὸ νόμισμα αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ ἐνὸς μέρους τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πολιτείας, δηλ. τοῦ βασι-

λέως. τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, τοῦ αὐτοκράτορος κλπ. ἐπὶ δὲ τοῦ ἐτέρου μέρους σημειοῦται ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος.

Ἑσωτερικὴ ἀξία. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐμπορικὴ ἀξία, ἣν ἔχει ἕκαστον νόμισμα, ὡς μέταλλον λαμβανόμενον. Λ. χ. ἂν τὸ εἰκοσάφρακτον, πωλούμενον ὡς τεμάχιον χρυσοῦ, ἔχῃ ἀξίαν 20 φράγκων, ἡ ἐμπορικὴ ἀξία αὐτοῦ εἶνε 20 φρ. Πᾶν δὲ νόμισμα πρέπει νὰ ἔχῃ ἀξίαν μεταλλικὴν ἐπακριβῶς ἴσην πρὸς τὴν ὀνομαστικὴν.

Ὀνομαστικὴ ἀξία. Καλεῖται ὀνομαστικὴ ἀξία ἡ ἀναγραφομένη ὡς τοιαύτη ἐπὶ τοῦ νομίσματος. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν χρυσῶν νομισμάτων ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία τοῦ νομίσματος εἶνε σχεδὸν ἴση πρὸς τὴν ὀνομαστικὴν αὐτοῦ ἀξίαν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀργυρῶν ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία εἶνε κατωτέρα τῆς ὀνομαστικῆς.

Τὸς κόπτει τὰ νομίσματα. Τὸ κόπτειν νομίσματα εἶνε δικαίωμα τοῦ κράτους, ἀπαγορεύεται δὲ εἰς τοὺς ἰδιώτας νὰ κατασκευάζωσιν οὐδὲν ποτε εἰδους νομίσματα. Τὸ κράτος δὲ κόπτον νομίσματα κερδίζει τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀξίας, ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν καὶ τῶν λεγομένων συμπληρωτικῶν νομισμάτων ἢ κερμάτων.

Συμπληρωτικὰ νομίσματα. Καλοῦνται οὕτω τὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα δὲν χρησιμοποιοῦνται διὰ μεγάλας πληρωμὰς, ἀλλὰ μόνον ὡς συμπληρωτικά, εἶνε δὲ καὶ μικρᾶς ἀξίας, συνήθως κατασκευάζονται ἐκ χαλκοῦ, νίκελ, ἀλουμινίου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξ ἀργύρου.

Ἀδόκιμα. Τὰ συμπληρωτικὰ νομίσματα καλοῦνται καὶ ἀδόκιμα ἢ κέρματα, ἡ ἐσωτερικὴ δὲ αὐτῶν ἀξία δύναται νὰ ᾖ μικροτέρα τῆς ὀνομαστικῆς. Οὕτω λ. χ. τὰ ἀργυρὰ νομίσματα τῶν 25 καὶ 50 λεπτῶν ἀντὶ νὰ περιέχωσι 900 χιλιοστὰ ἀργύρου, ἔχουσι μόνον 835 χιλιοστὰ.

Μικρὰ μόνον πληρωμαί. Ἐνεκεν τοῦ λόγου τούτου, ὡς εἵπομεν καὶ ἄνωτέρω, μόνον μικρὰ πληρωμαί γίνονται διὰ κερμάτων. Οὕτως ἐν Γερμανίᾳ, ὁ δανειστής μόνον 20 μάργα εἰς κέρματα ὑποχρεοῦται νὰ δεχθῇ δι' ἑκάστην πληρωμὴν, ἐν Ἀγγλίᾳ 50 σελίνια. Λέγεται δὲ συμπληρωτικὸν τὸ νόμισμα, διότι πανταχοῦ χρησιμεύει πρὸς συμπλήρωσιν τῶν πληρωμῶν μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν.

Νομίσμου κυκλοφορίας καλεῖται τὸ νόμισμα, εἰς ὃ γίνονται ὑποχρεωτικῶς αἱ διάφοροι πληρωμαί καὶ τοιοῦτον εἶνε τὸ χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν νόμισμα.

§ 41.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ (συνέχεια)

ὑποτίμησις μεταλλικοῦ νομίσματος. Ἐνεκεν τῶν προόδων τῆς μεταλλουργίας καὶ τῆς βιομηχανίας ὁ χρυσός, ὁ ἄργυρος καὶ τὰ λοιπὰ μέταλλα δὲν εἶνε σήμερον σπάνια μέταλλα ὡς πρότερον. Ἐκ τῆς ἀφθονίας δὲ αὐτῶν ἐπῆλθε καὶ ἡ ὑποτίμησις. Ἰδίως ὁ ἄργυρος ὑπετιμήθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κράτη τινὰ περιώρισαν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνέστειλαν τὴν κοπὴν νομισμάτων ἀργυρῶν.

ΣΗΜ. Κατὰ τοὺς χρόνους Καρόλου τοῦ μεγάλου (768—814 μ. Χ.) ἡ ἀξία τοῦ ἀργύρου ἦτο *ἐννεάκις* μεγαλυτέρα ἢ σήμερον, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς (1492) *ἐξάκις* μεγαλυτέρα, καὶ κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν (1792) *δὺς* ἢ *τρεῖς*.

Πληθώρα νομίσματος οὐχὶ πλοῦτος. Τὰ πολύτιμα μέταλλα ἔχουσιν ἐσωτερικὴν ἀξίαν καὶ ἀποτελοῦσι στοιχεῖον ἔθνικοῦ πλούτου, ἐν τούτοις τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἔχουσι πολὺ νόμισμα δὲν εἶνε εὐτυχέστερα, διότι πλουσιώτατα εἶνε τὰ ἔθνη τὰ ἔχοντα οὐχὶ μεταλλικὸν μόνον πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ παραγωγικὰς γαίας, ἐργαστάσια, οἰκοδομήματα κλπ. καὶ ἐν γένει τὰ κεφάλαια τὰ συντελοῦντα εἰς τὴν παραγωγὴν.

Παράδειγμα. Ἡ Ἀγγλία εἶνε κράτος πλουσιώτατον. Ἐν τούτοις δὲν ἔχει ἀνάλογον πρὸς τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν ποσὸν νομισμάτων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν. Ἐπ' ὕψους αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, κράτος ἐπίσης πλούσιον, ἔχουσι σχετικῶς μικρὸν ποσὸν νομισμάτων.

Ἀντιθέτως ἡ Γαλλία, καίτοι εἶνε χώρα ὀλιγώτερον πλουσίᾳ τῶν εἰρημένων, ἐν τούτοις ἔχει ἀφθονώτερον νόμισμα.

Τὸ ἐξυπηρετεῖ τὸ νόμισμα; Ἀπ' εὐθείας οὐδεμίαν παρέρχει ὑπηρεσίαν τὸ νόμισμα, διότι δὲν καταναλίσκεται τοῦτο, οὐδὲ ἐξυπηρετεῖ προσωπικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, ἀν μὴ ἀνταλλάσσεται πρὸς ἄλλα ἐμπορεύματα. Συνεπῶς χρησιμεύει ὡς ὄργανον μεσιτικῶν τῶν ἀνταλλαγῶν καὶ περιττά.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐπεταί, ὅτι ἀν μὴ παραχθῶσιν ὑπὸ τῆς φύσεως τὰ διάφορα ἀγαθὰ, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην ὁ ἀνθρώπος διὰ νὰ εὐημερήσῃ ὅσαδήποτε χρηματικὰ μέσα καὶ ἀν ἔχῃ, εἶνε εἰς αὐτὸν ἀχρηστα καὶ περιττά.

Ὡς πρέπει νὰ θεωρῇται τὸ νόμισμα; Ὡς τίτλος (bon)

δοσις ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὸ σύνολον τῶν ὑφισταμένων ἀγαθῶν καὶ παρέχει εἰς τὸν κομιστὴν δικαίωμα νὰ ζητήσῃ, ὅπως τῷ δοθῇ μέρος οἰονδήποτε ἐκ τῶν ἀγαθῶν τούτων κατ' ἐκλογὴν μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς ἀξίας, ἣτις φαίνεται ἐπὶ τοῦ νομίσματος.

ΣΗΜ. Ὡς λέγει συγγραφεὺς τις. «Ἐὰν γνωρίζετε νὰ ἀναγινώσκητε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πνεύματος τὰς ἐπιγραφάς, ἃς φέρει ἐν τάλληρον, θὰ ἀναγνώσκητε εὐδιακρίτως τὰς ἐξῆς λέξεις. «Ἀποδώσατε εἰς τὸν κομιστὴν ὑπηρεσίαν ἀντίστοιχον ἐκείνης, ἣν παρέσχεν εἰς τὴν κοινωνίαν».

Ὁργανον ἐξοφλήσεως. Τὸ νόμισμα δὲν εἶνε μόνον ὄργανον ἀμέσου ἀποκτήσεως, ἀλλὰ πρὸς τούτοις εἶνε καὶ τὸ μόνον ὄργανον ἐξοφλήσεως. Οὐδεὶς δὲ σχεδὸν ἔμπορος ἢ βιομήχανος ὑπάρχει, δοσις νὰ μὴ ὀφείλῃ ποσὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σπουδαῖα.

Ἐν τούτοις καὶ ἂν ἐν ταῖς ἀποθήκαις του ἔχῃ ἐμπορεύματα ἀξίας ἀνωτέρας τῶν χρεῶν του, τὸ τοιοῦτον δὲν θὰ τὸν ὠφελήσῃ, διότι καθ' ἣν στιγμὴν καταστῇ ἀπαιτητὸν τὸ χρέος του, πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ εἰδικὸν τοῦτο ἀγαθόν, ὅπερ καλεῖται νόμισμα, ὅπως ἐξοφλήσῃ τὸ χρέος, διότι ἄλλως θὰ κηρυχθῇ εἰς κατὰστασιν πτωχεύσεως.

Σημασία νομίσματος. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ πάντες ἀποδίδουσι σημασίαν τὸσον μεγάλην εἰς τὸ νόμισμα, ἐκ τῆς κατοχῆς τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἅνὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ ἡ πίστις αὐτῶν καὶ ἡ τιμή.

Ἐὰ μέταλλα κατὰ ἐποχάς. Ἐκαστον μέταλλον ἐπικρατεῖ ἰδιαιτέρως ἐν ἐκάστη καταστάσει τοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτω παρὰ ταῖς μὴ πεπολιτισμέναις χώραις ὁ σίδηρος καὶ ὁ χαλκὸς ἦσαν τὰ μόνα ἐν χρήσει νομίσματα. Παρὰ ταῖς μᾶλλον προωδευμένοις καὶ πλουσιωτέροις ἔθνεσιν ἐχρησιμοποιήθη ὡς νόμισμα ὁ ἄργυρος.

Τέλος αἱ χώραι, αἵτινες ἀπέκτησαν πολὺν πλοῦτον, ὡς ἡ Ἀγγλία, ὡς κύριον νόμισμα ἔχουσι τὸν χρυσόν.

Μέταλλα πολυτιμότερα τοῦ χρυσοῦ. Τοιαῦτα εἶνε ὁ λευκοσίδηρος (πλατίνα), δοσις μέχρι τοῦ 1905 εἶχεν ἴσην ἀξίαν πρὸς τὸν χρυσόν, ἀλλὰ τῷ 1917 ἤξιζε τὸ πενταπλάσιον. Ἐπίσης τὸ λίθιον ἀξίζει 20κις καὶ πλέον τοῦ χρυσοῦ καὶ τέλος ἐν γραμματίον ραδίου τιμᾶται σήμερον ἀντὶ 200.000 φράγκων.

§ 42.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Μονομεταλλισμὸς καὶ Διμεταλλισμὸς.

Χάριν τῶν συναλλαγῶν γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ Πολιτικῆ Οἰκονομία. I. Καρακατσάνη

ἀργύρου ὡς πολυτίμων μετάλλων. Ὑπάρχουσι δὲ δύο συστήματα νομισματικά, τὸ μονομεταλλικὸν καὶ τὸ διμεταλλικόν.

Μονομεταλλικὸν μὲν λέγεται τὸ σύστημα, κατὰ τὸ ὅποιον τὸ κράτος ἀποδίδει τὴν ἔννοιαν τοῦ νομίμου χρήματος εἰς ἓν μόνον τῶν κυκλοφορούντων νομισμάτων, ὡς γίνεται λ. χ. ἐν Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ κλπ.

Διμεταλλικὸν δὲ καλεῖται τὸ σύστημα, κατὰ τὸ ὅποιον χαρακτηρίζεται ὡς νόμιμον χρήμα καὶ τὸ χρυσοῦν καὶ τὸ ἀργυροῦν, ὡς γίνεται ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἑλλάδι κλπ.

Προτιμότερον εἶνε τὸ μονομεταλλικὸν σύστημα, διότι καθιστᾷ εὐχερεστέραν τὴν κυκλοφορίαν τοῦ νομίματος καὶ διευκολύνει οὕτω πολὺ τὰς συναλλαγάς.

Ποῦ στηρίζεται τὸ διμεταλλικὸν σύστημα; Ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ὅτι ἡ σχετικὴ ἀξία τῶν δύο μετάλλων δύναται νὰ μείνῃ ἡ αὐτὴ πάντοτε, ὅτι π. χ. ἐν γραμμαρίον ἀργύρου θὰ ἔχη πάντοτε τὴν ἀξίαν 15 1)2 γραμμαρίων ἀργύρου.

Μεταβλητὴ ἡ σχετικὴ ἀξία. Ἡ τοιαύτη ὁμῶς προϋπόθεσις δὲν εἶνε πάντοτε κατορθωτὴ, διότι ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ ἐπιδρῶσι διάφορα γεγονότα, λ. χ. ἡ ἀνακάλυψις πλουσιῶν μεταλλείων, αἱ πρὸς ἐκμετάλλευσιν τεχνικαὶ προόδοι, ἡ ζήτησις τῶν μετάλλων τούτων διὰ βιομηχανικὰς χρήσεις κλπ. Ἐπομένως ἡ σχετικὴ ἀξία τῶν δύο μετάλλων εἶνε πάντοτε μεταβλητὴ.

Τίνες αἱ συνέπειαι; Ὅτι τὸ μέταλλον ὡς τοιοῦτον ἔχει μείζονα ἀξίαν τῆς ὁρισμένης ἐν τῷ νομίματι ὑπὸ τοῦ νόμου, φυγαδεύεται ἐκ τῆς χώρας του καὶ ἐπιζητεῖ ἄλλας ἀγοράς, εἰς τὰς ὁποίας δύναται νὰ πωληθῇ εἰς ὑψηλοτέρας τιμὰς καὶ τοιοιτοτρόπως τὸ κράτος τὸ ὅποιον ἀκολουθεῖ τὸ διμεταλλικὸν σύστημα κινδυνεύει νὰ ἀπολέσῃ τὸ πολυτιμότερον αὐτοῦ μέταλλον.

Ἐφαρμόζεται δηλ. ἐν τῇ ἄνω περιστάσει ὁ νόμος τοῦ **Γκρέσαμ**, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος κατωτέρω ἐν σελίδι 85 καὶ ἐπ.

Δυσχέρειαι ἐν ταῖς συναλλαγαῖς. Ἄν φυγαδευθῇ, ὡς εἵπομεν, τὸ πολυτιμότερον τῶν μετάλλων, λ. χ. ὁ χρυσὸς ἐν χώρᾳ ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει τὸ διμεταλλικὸν σύστημα, θὰ ἐπακολουθήσῃσι μεγάλαι δυσχέρειαι ἐν ταῖς συναλλαγαῖς. Οὕτω λ. χ. ἐν Γαλλίᾳ, ἐν ἣ ὑπάρχει ὁ διμεταλλισμός, οὐδέποτε εἶνέ τις βέβαιος ὅτι δύναται νὰ εὕρῃ 50000 φράγκων εἰς χρυσόν, ἂν μὴ πληρώσῃ καὶ πρόσθετα τέλη.

Ἀντιθέτως ὁμῶς ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ὑπάρχει ὁ μονομεταλλισμός τοῦ χρυσοῦ, εἰς πᾶσαν στιγμὴν δύναται τις νὰ εὕρῃ οἰονδήποτε

ποσὸν χρυσῶν νομισμάτων ἄνευ πληρωμῆς προσθέτων τελῶν, διότι μόνον νόμισμα νόμιμον ἐν Ἀγγλίᾳ εἶνε ὁ χρυσός, διὰ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ γίνωνται πᾶσαι αἱ πληρωμαί.

Τί προτείνουν οἱ διμεταλλισταί; Ἐπιθυμοῦντες νὰ μετριάσωσι τὰ μειονεκτήματα τοῦ διμεταλλισμοῦ προτείνουν διπλὰς τὸ διμεταλλικὸν σύστημα εἰσαχθῆ εἰς ἀπάσας τὰς χώρας καὶ κανονισθῇ διὰ διεθνoὺς συνθήκης ἡ σχέσις μεταξύ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὥστε νὰ μὴ ἐκδιώκῃται πλέον τὸ καλὸν νόμισμα, διότι ὅπουδ' ἦτοτε καὶ ἂν εὗρεθῇ, θὰ τιμᾶται ὅπως καὶ τὸ κακὸν νόμισμα.

Εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ τοιαύτη συμφωνία; Φαίνεται ἀδύνατον τὸ τοιοῦτο, ἡ δὲ Ἀγγλία, ἡ συνεργασία τῆς ὁποίας θὰ ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ διμεταλλισμοῦ, ἀπέκρουσε πάντοτε τοιαύτην συμφωνίαν,

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἡ θέσις τῶν διμεταλλιστῶν ἐνισχύθη καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔσπιν, διότι ἡ ἀξία τοῦ ἀργύρου ἀνέβη πολὺ, σχεδὸν εἰς τὴν παλαιὰν σχέσιν (1:15,5). Ὡστε, ὡς λέγει ὁ Cid ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 1927, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ φροβῇται τις τὰς διαταρᾶξεις, αἵτινες προέρχονται ἐκ τοῦ νόμου τοῦ Gresham (περὶ οὗ ἴδε κατωτέρω).

Τὸ ζήτημα δὲν εἶνε ὡς ἄλλοτε σπουδαῖον. Ἀφ' ἐτέρου τὸ ζήτημα δὲν ἔχει τὴν ὀξύτητα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἄλλοτε, διότι ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ μεταλλικὸν νόμισμα (χρυσὸν ἢ ἄργυρον) ἀπέχει πολὺ ὥς φαίνεται, ὅχι μόνον εἰς τὰς πρῶν ἐμπολέμους χώρας τὰς ἐχούσας ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς οὐδετέρας.

Εἰς τί χρησιμοποιοῦνται σήμερον ὁ χρυσός; Εὗρισκεται οὗτος εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῶν Τραπεζῶν καὶ χρησιμοποιεῖται μόνον διὰ τὸν κανονισμὸν τῶν μετοχῶν ἢ τῶν χρεῶν μετὰ τοῦ ἔξω-τετικοῦ.

Εἰς τὸ ἐξῆς δὲ φαίνεται ὅτι ὁ χρυσός θὰ χρησιμεύῃ διὰ τὴν διπλὴν λειτουργίαν τοῦ καλύμματος τῶν τραπεζογραμματίων καὶ τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος, ἐν ᾧ ἀφ' ἐτέρου τὸ χαρτονόμισμα θὰ μείνῃ τὸ ἐθνικὸν νόμισμα. (Cid ἐκδόσις 1927).

ΧΩΡΑΙ ΜΟΝΟΜΕΤΑΛΛΙΣΜΟΥ

Ποῦ ἐπικρατεῖ ὁ μονομεταλλισμός; Αἱ πλείους χω-
ραι εἰσῆγαγον ὡς προτιμότερον τὸν μονομεταλλισμὸν τοῦ χρυσοῦ, καὶ
πρώτη ἡ Ἀγγλία (1816), κατόπιν ἡ Πορτογαλία (1854), ἡ Γερμα-
νία (1873), τὰ Σκανδιναυικὰ Κράτη (1875), ἡ Ρουμανία (1820), ἡ
Αὐστρία (1892), ἡ Ρωσία (1897), ἡ Ἰσπανία (1897).

Ἀσιατικαὶ χῶραι. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκυριάρχει ὁ ἄργυρος, ἀντικαθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ αὐτός διὰ τοῦ χρυσοῦ.

Αἱ χῶραι τῆς Λατινικῆς ἐνώσεως (Γαλλία, Βέλγιον, Ἰταλία, Ἑλβετία, Ἑλλάς). Καὶ αὗται δὲ αἱ χῶραι, αἵτινες εἶχον ἀποτελέσει τὴν ἰδρυθεῖσαν μὲν κατὰ τὸ ἔτος 1866, διαλυθεῖσαν δὲ κατὰ τὸ 1927 Λατινικὴν νομισματικὴν ἑνώσιν, κατ' ὄνομα μόνον εἶνε διμεταλλικαὶ χῶραι, ἐν ᾧ τὸ χρυσοῦν νόμισμα καὶ εἰς αὐτάς εἶνε ἡ πραγματικὴ νομισματικὴ μονάς.

Τὸ αὐτὸ δύνανται γὰρ λεχθῇ διὰ τὴν Ἰσπανίαν, τὰς Ἑνωμένους Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ διὰ τὰς Ἰνδίας.

ΣΗΜ. Ἐν ταῖς προηγουμέναις ἐκδόσεσι τῆς Πολιτικῆς ἡμῶν Οἰκονομίας ἐγένετο ἐκτεταμένος λόγος περὶ τῆς Λατινικῆς νομισματικῆς ἐνώσεως. Ἄλλ' ἐν τῇ παρούσῃ ἐκδόσει μετὰ τὴν γενομένην διάλυσιν τῆς Λατινικῆς ἐνώσεως ἐνομίσαμεν περιττὸν ν' ἀσχοληθῶμεν περὶ αὐτῆς.

Μονομεταλλισμὸς ἀργύρου. Εἰς τινὰς χώρας δὲν κόπτεται νόμισμα χρυσοῦν, ἀλλὰ κυκλοφορεῖ ὡς νόμιμον νόμισμα, τὸ ἐξ ἀργύρου, ὡς λ. χ. ἐν Κίνᾳ, ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἰνδοκίνᾳ κλπ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄργυρος ὑπετιμήθη, τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἀνταλλάσσονται πρὸς ξένα λίαν ἐπιζημίως,

§ 43.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΣ, ΤΙΤΛΟΣ, ΑΝΟΧΗ, ΑΠΟΤΡΙΒΗ

Νομισματικὴ μονάς. Διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν συναλλαγῶν εἶνε ἀπαραίτητον γὰρ ὑπάρχωσι νομίσματα διαφόρου ἀξίας. Συνεπῶς τὰ νομίσματα πολιτείας τινὸς θὰ εἶνε διαφόρου βάρους, ὡς μονὰς δέ, ἣτις καλεῖται καὶ **νομισματικὴ**, θὰ χρησιμεύσῃ τὸ βάρος ἐνὸς τῶν νομισμάτων τούτων, ὡς λ. χ. παρ' ἡμῖν νομισματικὴ μονὰς εἶνε ἡ **δραχμή**, τὰ δὲ λοιπὰ νομίσματα εἶνε πολλαπλάσια τῆς νομισματικῆς ταύτης μονάδος, ὡς τὸ **τάλληρον** (δο. 5) ἢ πολλοστημόρια ὡς τὸ **πεννηντάλεπτον**, τὸ **εἰκοσάλεπτον**.

Ἄλλων κρατῶν νομισματικὴ μονάς. Ἐν Γαλλίᾳ τὸ φράγκον, ἐν Γερμανίᾳ τὸ μάρκον, ἐν Ἑνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς τὸ δολλάριον, ἐν Ἰταλίᾳ ἡ λιρέττα, ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ σελίνιον, ἐν Αὐστρίᾳ ἡ κορόνα, ἐν Ἰσπανίᾳ ἡ πετσέτα, ἐν Ρωσίᾳ τὸ ρούβλιον, ἐν Τουρκίᾳ τὸ γρόσιον.

Τίτλος. Ὁ χρυσοὺς καὶ ὁ ἄργυρος, ἂν ἐνωθῶσι μετ' ἄλλων μετὰλλων, γίνονται στερεώτεροι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ

νομίσματα ἐνοῦνται συνήθως μετὰ χαλκοῦ. Τὸ ποσὸν δὲ τοῦ πολυτίμου μετάλλου (χρυσοῦ ἢ ἀργύρου) τοῦ περιεχομένου ἐν τινι νομίσματι καλεῖται **τίτλος**, ἐν ᾧ ἄφ' ἐτέρου τὸ ἐν τῷ νομίσματι ποσὸν τοῦ χαλκοῦ καλεῖται **ἐπίμιγμα**.

Παρ' ἡμῖν τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα πρέπει νὰ περιέχωσι 900 χιλιοστὰ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου καὶ 100 χιλιοστὰ χαλκοῦ.

Ἀνοχή τοῦ τίτλου. Ἡ ῥηθεῖσα ἀναλογία χρυσοῦ ἢ ἀργύρου καὶ χαλκοῦ δὲν εἶνε δυνατὸν κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν νομισμάτων νὰ τηρηθῇ μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας. Διὰ τοῦτο προσδιωρίσθη τὸ **κατώτατον ὄριον**, ὅπερ ἐκλήθη **ἀνοχή** τοῦ τίτλου.

Τοῦ ὁρίου τούτου δὲν ἐπιτρέπεται ὑπέρβασις, διότι ἄλλως, ὑπαρχούσης τοιαύτης ὑπερβάσεως, ἀπαγορεύεται ἡ κυκλοφορία τοῦ νομίσματος. Παρ' ἡμῖν ἡ ἀνοχή τοῦ τίτλου εἶνε 2 ἐπὶ τοῖς χιλίοις.

ΣΗΜ. Πλὴν τῆς ἀνοχῆς τοῦ τίτλου ὑπάρχει καὶ ἡ ἀνοχή τοῦ βάρους τοῦ νομίσματος, δι' ἣν ἐπίσης ὁρίσθη ὄριον, ὅπερ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῇ τις.

Ἀποτριβή τοῦ νομίσματος. Ἐκ τῆς πολλῆς χρήσεως τῶν νομισμάτων φθείρονται ταῦτα, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐλαττοῦται τὸ κανονικὸν βάρος αὐτῶν. Ἐνεκεν δὲ τοῦ λόγου τούτου τίθεται τὸ ὄριον **ἀποτριβῆς**. Ἐπομένως, ἂν τὸ νόμισμα ἔχει ἀποτριβὴ πλεόν τοῦ ὁρίου τούτου, δὲν ἐπιτρέπεται πλεόν νὰ κυκλοφορήσῃ. Παρ' ἡμῖν τοιοῦτον ὄριον δὲν ὑπάρχει.

§ 44.

ΤΟ ΚΑΚΟΝ ΝΟΜΙΣΜΑ ΑΠΟΔΙΩΚΕΙ ΤΟ ΚΑΛΟΝ

Νόμος τοῦ Γκρέσαμ. Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Γκρέσαμ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἑλισσάβετ διετύπωσε τὸν ἐξῆς νόμον τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας.

«Εἰς ἅς χώρας κυκλοφοροῦσι δύο νόμιμα νομίσματα τὸ κακὸν ἢ ἀδόκιμον νόμισμα ἐκτοπίζει πάντοτε τὸ καλὸν ἢ δόκιμον. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ μὲν κακὸν νόμισμα μένει ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ, τὸ δὲ καλὸν ἔξαφανίζεται».

ΣΗΜ. Πολὺν χρόνον ἐν τούτοις πρότερον ὁ *Ἀριστοφάνης* ἐν τῇ κωμῳδίᾳ *Βάτραχοι* εἶχε σημειώσῃ τὸ περιεργὸν γεγονός, ὅτι οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ προέκρινον τοῦ καλοῦ τὸ κακὸν νόμισμα.

Ἡὼς παρετήρησε τοῦτο ὁ Γκρέσαμ: Ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἑλισσάβετ ἐν Ἀγγλίᾳ εἶχον κοπῇ νέα νομίσματα πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν παλαιῶν, ἅτινα ἦσαν ἐφθαρμένα. Παρετηρήθη δὲ μετ'

ἐκπλήξεως ὅτι ἐν ᾧ τὰ παλαιὰ νομίσματα ἐκυκλοφόρουν ἐν μεγάλῃ πλησμονῇ, τὰ νέα τοιαῦτα ἐξηφανίσθησαν ταχέως.

Τὸ παράδοξον τοῦ νόμου. Ἐκ πρώτης ὁψews ὁ νόμος οὗτος τοῦ Γκρέσαμ φαίνεται παράδοξος, διότι λέγει ὅτι τὸ κακὸν νόμισμα προτιμᾶται πάντοτε τοῦ καλοῦ. Τούτο ὅμως εἶνε παράλογον, διότι ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη στηρίζεται ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ὅτι πάντοτε ὁ ἄνθρωπος προτιμᾷ τὸ καλυτέρας ποιότητος προϊόν.

Ἡ προτίμησις καλοῦ. Ὅπως δὲ μεταξὺ δύο καρπῶν προτιμᾷ τις τὸν εὐχυρότερον, καὶ μεταξὺ τῶν δύο ὥρολογίων τὸ καλύτερον λειτουργοῦν, οὕτω προκειμένου περὶ νομισμάτων ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ συνεπῶς νὰ προτιμήσῃ τὸ καλὸν νόμισμα ἀντὶ τοῦ κακοῦ.

Τί γίνεται λοιπὸν; Καὶ διὰ τὸ νόμισμα πράττει τις ὅπως καὶ διὰ πᾶν ἄλλο ἀγαθόν. Προτιμᾷ τὸ καλὸν νόμισμα, ἔταν ἔχῃ σκοπὸν νὰ κρατήσῃ αὐτὸ δι' ἑαυτόν. Προκειμένου ὅμως νὰ δώσῃ αὐτὸ εἰς τοὺς δανειστάς ἢ προμηθευτάς, οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰ ἐκλέξῃ τὸ καλόν, ἐν ᾗ περιπτώσει καὶ τὸ κακὸν ἔχει τὴν δύναμιν, δηλ. ἂν εἶνε ὑποχρεωτικῶς δεκτὸν πρὸς πληρωμὴν.

Ἑφαρμογὴ νόμου Γκρέσαμ. Καὶ ἀληθῶς μόνον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐφαρμόζεται ὁ νόμος τοῦ Γκρέσαμ, ἥτοι προκειμένου περὶ δύο νομισμάτων, τὰ ὅποια εἶνε ἀμφότερα νόμιμον νόμισμα.

Τί γίνεται τὸ καλὸν νόμισμα; Χρησιμοποιεῖται ἐκεῖ ὅπου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἐπωφελέστερον τοῦ κακοῦ. Τοιαῦτα δὲ περιπτώσεις, αἵτινες εἶνε οὕτως εἰπεῖν αἱ τρεῖς θύραι, δι' ὧν διαφεύγει τὸ καλὸν νόμισμα, εἶνε ὁ ἀποθησαυρισμός, αἱ πληρωμαὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἡ πώλησις τοῦ νομίσματος κατὰ βάρος, ὡς ἐμπορεύματος.

Ἀποθησαυρισμός. Καὶ ἐν πρώτοις χάριν ἀποθησαυρισμοῦ ἐξασφαλίζεται τὸ καλὸν νόμισμα, δηλ. οἱ θέλοντες νὰ ἀποταμιεύωσι νομίσματα, ἥτοι νὰ φυλάξωσι ταῦτα διὰ περίπτωσιν ἀνάγκης, ἐκλέγουσι φυσικῶς τὰ καλύτερα. Οὕτω λ. χ. αἱ Τράπεζαι προσπαθοῦσι νὰ αὐξήσωσι τὸ εἰς χρυσὸν ἀποταμίευμα. Ἰδοὺ λοιπὸν μία αἰτία τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ καλοῦ νομίσματος.

Πληρωμαὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἄλλος τρόπος τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ καλοῦ νομίσματος εἶνε αἱ πληρωμαὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διὰ τὰς ὁποίας μεταχειρίζεσθαι τὸ καλὸν νόμισμα, διότι ὁ ξένος δανειστὴς δὲν ἔχει οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν νὰ δεχθῇ παρ' ἡμῶν οἰονδήποτε νόμισμα καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ τῷ ἀποστελώμεν τὸ καλὸν νόμισμα.

Ἡ πώλησις κατὰ θάρος εἶνε ἡ τρίτη αἰτία τῆς εξαφανίσεως τοῦ καλοῦ νομίσματος. Ἐν δηλ. ἀξιεθῇ ἡ τιμὴ τοῦ χρυσοῦ καὶ τὸ χρυσοῦν νόμισμα εὐρεθῇ ὅτι ἔχει μεταλλικὴν ἀξίαν ἀνωτέραν τῆς ὀνομαστικῆς αὐτοῦ ἀξίας (ἐν ᾧ δηλ. ὡς νόμισμα ἔχει ἀξίαν 20 δραχμῶν, ὡς μέταλλον ἀξίζει 25 δραχμάς), τότε ἀντὶ νὰ μεταχειρισθῶμεν αὐτὸ ὡς νόμισμα, τὸ χρησιμοποιοῦμεν ὡς χρυσόν.

Συνεπῶς τὸ τοιοῦτον καλὸν νόμισμα ἀποσύρεται τῆς κυκλοφορίας καὶ ἀποστέλλεται εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν πολυτίμων μετάλλων.

Κόττε ἐφαρμόζεται ὁ νόμος τοῦ Γκρέσαμ; Ὅσάκις ἐφθαρμένον ἢ τετριμμένον νόμισμα εὐρίσκεται ἐν κυκλοφορίᾳ μετὰ νομίσματος νέου. Ἐπίσης ἐφαρμόζεται, ὁσάκις χαρτονόμισμα ὑποτετιμημένον εὐρίσκεται ἐν κυκλοφορίᾳ μετὰ νομίσματος μεταλλικοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

§ 43.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

Πίστις καλεῖται ἡ ἐμπιστοσύνη, ἣν ἔχει ὁ δανειστής, παρῶν τὰ κεφάλαιά του πρὸς τὸν ὀφειλέτην, ὅτι οὗτος θέλει ἐκπληρῶσθαι τὰς ὑποχρεώσεις του. Ἄλλοι ὅμως δὲν δέχονται τὸν ὀρισμὸν τοῦτον τῆς πίστεως, διότι, ὡς λέγουσιν, ἡ ἐμπιστοσύνη εἶνε ὅρος τῆς γενέσεως καὶ οὐχὶ στοιχεῖον τῆς ἐννοίας τῆς πίστεως.

ΣΗΜ. Κατὰ τὸν Cide «Πίστις εἶνε ἡ ἀνταλλαγή παρόντος ἀγαθοῦ πρὸς ἀγαθὸν μέλλον».

Παραγωγικὴ πίστις. Ἐν ἡ περιπτώσει τὰ δανεισθέντα διατίθενται πρὸς παραγωγικὸν σκοπὸν, ἡ πίστις καλεῖται παραγωγικὴ. Ἡ τοιαύτη πίστις εἶνε ἡ μόνη ἐπωφελής, διότι ἐξ αὐτῆς ἐπέρχονται μέγιστα ὑπὲρ τῆς οἰκονομικῆς προόδου ἀποτελέσματα.

Καταναλωτικὴ πίστις. Οὕτως ὀνομάζεται ἡ πίστις, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ δανεισθέντα διατίθενται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταναλώσεως. Ἡ τοιαύτη πίστις εἶνε ἡ μόνη ἐπιβλαβής, διότι ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴν τῶν κεφαλαίων.

Κτηματικὴ πίστις. Αὕτη ἔχει ὡς ἀσφάλειαν τὴν γῆν. Ἡ ἀπλουστερά δὲ καὶ ἀρχαιότερα μορφή τῆς κτηματικῆς πίστεως εἶνε τὸ ἐνυπόθηκον δάνειον, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε πάντοτε περιζήτητον ὑπὸ τῶν κεφαλαιούχων, διότι παρέχει μεγάλα πλεονεκτήματα εἰς τὸν δανει-

στήν. Ἡ ἀσφάλεια αὕτη εἶνε σχεδὸν ἀπόλυτος, διότι ἡ γῆ οὔτε καταστρέφεται, οὔτε κλέπτεται.

Ἀγροτικὴ ἢ γεωργικὴ πίστις. Αὕτη ὁμοιάζει ἐκ πρώτης ὀψεως πολὺ πρὸς τὴν κτηματικὴν. Ἐν τούτοις διαφέρει τῆς κτηματικῆς, πλὴν ἄλλων, καὶ διότι δὲν στηρίζεται, ὡς ἡ κτηματικὴ, εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ἔχει πρὸς ἀσφάλειαν τὸ κεφάλαιον τῆς ἐκμεταλλεύσεως, τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ὑποστατικοῦ, τὰ κτήνη, τὰς εἰσομιθίσεις ἐσοδείας κ.λ.π.

Λαϊκὴ πίστις. Κατ' ἀρχὴν ὁ ἐργάτης δανεῖζεται τὸ ἀναγκαῖον κεφάλαιον ἐπὶ μικρῷ τόκῳ, ὅπως δυνηθῇ νὰ παραγάγῃ δι' ἴδιον αὐτοῦ λογαριασμόν.

Συνεταιρισμός. Ἡ λαϊκὴ πίστις ἔχει ὡς μέσον τὸν συνεταιρισμόν, διότι ὁ μεμονωμένος ἐργάτης ἢ τεχνίτης, ὅσον ἐντιμος καὶ ὅσον ἐργατικὸς καὶ ἂν ὑποτεθῇ, δὲν παρέχει ἐπαρκῆ εἰς τὸν δανειστήν ἀσφάλειαν, ἐν ᾧ πλεῖστα πρόσωπα ἡνωμένα καὶ συνδεδεμένα ἐν ἀνάγκῃ διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀλληλεγγύης θὰ δυνηθῶσιν εὐκολώτερον νὰ εὕρωσι πίστιν, χωρὶς νὰ διέλθωσι διὰ τῶν χειρῶν τοῦ τοκογλύφου.

Κεφάλαιον ἐπαρκές. Ἄλλως δὲ αἱ προσωπικαὶ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν καταβολαί, ὅσον καὶ ἂν εἶνε μικραί, ὅταν αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν καταβαλλόντων, θὰ ἀποτελέσωσι κεφάλαιον ἐπαρκές, ὅπερ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ αὐτοῖς πρὸς δανεισμόν τῶν χρημάτων, ὧν ἔχουσιν ἀνάγκην.

Λαϊκαὶ Τράπεζαι. Ἐν Ἰταλίᾳ αἱ λαϊκαὶ Τράπεζαι, ὧν ἡ πρώτη συνέστη ἐν Μιλάνῳ τῷ 1865, προώδευσαν πολὺ. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὅμως συνεργασία πίστεως δὲν ὑπάρχει, ἐν ᾧ ἡ συνεργασία ὑπὸ τὴν μορφήν ἐταιρειῶν καταναλώσεως εἶνε ἰσχυρῶς ἀνεπτυγμένη. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ λαϊκὴ πίστις εἶνε ἔτι ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένη τῆς ἀγροτικῆς, διότι ἡ Γαλλία εἶνε κατ' ἐξοχὴν χώρα τῆς μικρᾶς ιδιοκτησίας καὶ τοῦ μικροῦ ἐμπορίου.

Προαγματικὴ πίστις καλεῖται ἐκείνη, κατὰ τὴν ὅποیان ὁ ὀφειλέτης ἐξασφαλίζει τὸν δανειστήν παρέχων, εἰς αὐτὸν ἐμπράγματα δικαιώματα ἐπὶ κινήτων ἢ ἀκινήτων πραγμάτων, ἥτοι ἐνέχυρον ἢ ὑποθήκην.

Προσωπικὴ πίστις ὑπάρχει, καθ' ἣν περίπτωσιν ὁ δανειστὴς στηρίζεται κυρίως εἰς τὰς προσωπικὰς τοῦ δανειζομένου ιδιότητας, τὴν ἱκανότητα, τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν τιμιότητα αὐτοῦ.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλα σχετικὰ,

δηλ. τὰ ἐν ταῖς ἀποθήκαις αὐτοῦ ἐμπορεύματα, ἢ περιουσία αὐτοῦ, ἢ σπουδαιότης τῆς ἐπιχειρήσεως, ἣν ἀνέλαβε, διότι ἀπλῶς ἢ ἐμπιστοσύνη εἰς μόνας τὰς ιδιότητας τοῦ προσώπου εἶνε ἐπικίνδυνος.

Βραχυπρόθεσμος καὶ μακροπρόθεσμος. Συνηθέστερον ἢ προσωπικὴ πίστις εἶνε βραχυπρόθεσμος, ἢ δὲ πραγματικὴ, ὡς παρέρχουσα μείζονα ἀσφάλειαν, μακροπρόθεσμος.

Κατὰ τὸ ἔργον δέ, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου παρέχεται ἡ πίστις, καλεῖται *ἐμπορικὴ, βιομηχανικὴ* κλπ. ἢ τέλος κατὰ τὸ *πρόσωπον* καλεῖται *δημοσίᾳ ἢ ιδιωτικῇ*.

§ 46.

ΩΦΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΑΣΩΤΙΑ, ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ κτλ.

Ὠφέλεια τῆς πίστεως. Δι' αὐτῆς, ὡς εἵπομεν, μεταβιβάζονται ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα καὶ κυκλοφοροῦσι χρησιμοποιούμενα ἐπωφελῶς κεφάλαια, ἅτινα ἄλλως θὰ ἔμενον νεκρά. Ἡ κοινωνία δέ, ἐν τῇ ὁποίᾳ λειτουργεῖ ἡ πίστις, καθίσταται μᾶλλον φειδωλή, ἀποταμιευτικὴ, δημιουργικὴ νέων κεφαλαίων, ἐπομένως γίνεται σὺν τῷ χρόνῳ πλουσιωτέρα.

Ἐνίσχυσις παραγωγικῆς ἐργασίας. Ἡ πίστις ἐνισχύει τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν, διότι δι' αὐτῆς τὰ κεφάλαια μεταβιβάζονται εἰς χεῖρας τῶν δραστηριωτέρων καὶ παραγωγικωτέρων προσώπων. Οὕτω δὲ κατορθοῦται δι' αὐτῆς ἡ κατασκευὴ τῶν μεγάλων δημοσίων ἔργων.

Διὰ τῆς πίστεως ἐγένοντο μεγάλα κοινωνικὰ *πρόδοδοι* καὶ ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίως χρόνους ἀπετέλεσε τεράστια ἀληθῶς ἔργα κινουντα τὸν θαυμασμόν.

Ἀσωτία καὶ πίστις. Ἡ ἀσωτία οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν πίστιν. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ἂν ὁ δανειζόμενος δαπανᾷ τὰ δανειζόμενα ἀφειδῶς καὶ ἀφρόνως καὶ οὐχὶ πρὸς παραγωγικοὺς σκοποὺς, ἢ πίστις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐδόλως ὠφελεῖ, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας εἶνε βλαπτικὴ καὶ ἐπιζήμιος.

Φιλανθρωπία καὶ πίστις. Ἐπίσης πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν οὐδὲν κοινὸν ἔχει ἡ πίστις. Ἐν ἡ ἐπομένως περιπτώσει ὁ δανειζόμενος δὲν δύναται νὰ διαχειρισθῇ τὰ δανειζόμενα, οὐδὲν ἀγαθὸν θὰ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς πίστεως. Οὐδὲ θὰ δυνηθῇ οὗτος νὰ ἀποδώσῃ τὴν ὀφειλὴν του πρὸς τὸν δανειστήν.

Βεβαιότης χρησιμοποίησεως. Συνεπῶς μόνον ὅταν ὑπάρ.

χη βεβαιότητος περὶ τῆς σκοπίμου χρησιμοποίησεως τῶν δανειζομένων, πρέπει νὰ παρέχεται ἡ πίστις, δηλ. νὰ δίδονται τὰ δάνεια.

Καὶ δύναται μὲν τις καὶ μάλιστα *οφείλει* νὰ ἐλεῇ, νὰ συντρέχῃ καὶ νὰ βοηθῇ τὸν δυστυχῇ καὶ πενόμενον, ἀλλ' ἡ ἐλεημοσύνη διαφέρει τῆς οικονομικῆς πίστεως.

Δημιουργεῖ κεφάλαια : Ἡ πίστις μετατίθῃσι τὸ ὑπάρχον κεφάλαιον ἀπὸ τοῦ ἐνὸς προσώπου εἰς τὸ ἕτερον, δηλ. ἀπὸ τῶν μὴ παραγωγῶν εἰς τοὺς παραγωγούς. Ἐπομένως δὲν αὐξάνεται τὸ κεφάλαιον.

Παράδειγμα. Δανεῖζω εἰς τὸν Δημήτριον 1000 δραχμὰς· ὁ Δημήτριος ἠῤῥησε τὴν περιουσίαν του κατὰ τὰς 1000 δραχμὰς, ἃς τῷ ἐδάνεσα, ἐγὼ ὅμως ἠλάττωσα κατὰ τὸ αὐτὸ ποσὸν τὴν περιουσίαν μου, δικαιούμαι ὅμως νὰ ἀναλάβω τὸ ποσὸν τοῦτο παρὰ τοῦ Δημητρίου. Κατ' οὐδὲν ἐπομένως ἠῤῥήθη τὸ κεφάλαιον.

§ 47.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΙΣΤΙΣ

Δημοσία πίστις καλεῖται ἡ ἐμπιστοσύνη, ἣν ἐμπνέει τὸ κράτος, ὅταν θέλῃ νὰ δανεισθῇ. Στηρίζεται δὲ αὕτη ἐπὶ τῆς καλῆς διοικήσεως καὶ ἐπὶ τῶν ἐσόδων τοῦ κράτους, ἅτινα προέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν φόρων, οὓς τὸ κράτος ἐπιβάλλει εἰς τοὺς πολίτας.

Χρέη κρατῶν. Πάντα τὰ κράτη ἀναγκάζονται νὰ δανεῖζονται καὶ ἐπομένως ἔχουσι χρέη· τὸ σύνολον δὲ τῶν δημοσίων χρεῶν, ἅτινα πρὸ ἐνὸς μόλις αἰῶνος ἀνῆρχοντο εἰς ποσὸν ἀσήμαντον, ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἀνῆλθον εἰς 200 δισεκ. φράγ.

Μόνη ἡ Γαλλία εἶχε τότε χρέος 33 δισεκατομμυρίων. Μετ' αὐτὴν ἦσαν ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Γερμανία. Ὦν τὰ χρέη δὲν ὑπερέβαινον κατὰ τὴν εἰρημένην ἐποχὴν τὰ 24 ἢ 25 δισεκατομμύρια φράγκων.

ΣΗΜ. Οἱ ἄνω ἀριθμοὶ τῶν δημοσίων χρεῶν ἀναφέρονται εἰς τὸν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ παγκοσμίου πολέμου χρόνον, ἀλλ' ἔκτοτε τὰ δημόσια χρέη τῶν διαφόρων κρατῶν ἔνεκον τοῦ πολέμου ἠῤῥήθησαν καταπληκτικῶς.

Δημόσιον χρέος καλεῖται πᾶν τὸ ὀφειλόμενον ὑπὸ τοῦ κράτους πρὸς τοὺς δανειστάς αὐτοῦ. Καὶ ἄλλοτε μὲν τὸ δανειζόμενον εἰς τὰ κράτη κεφάλαιον συνήθως ἐπληρώνετο πρὸς τοὺς δανειστάς, σήμερον ὅμως τὰ κράτη δὲν πληρώνουσι τὸ κεφάλαιον πρὸς τοὺς δανειστάς, ἀλλ' ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρώνωσι *διηνεκῶς* τὸν τόκον τοῦ κεφαλαίου, ὅστις ἐν Γαλλίᾳ καλεῖται *rente*. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη τὸ *δημόσιον χρέος καὶ ὁ διηνεκὴς τόκος*.

ΔΙΑΦΟΡΑΙ ΔΑΝΕΙΩΝ

Διαφοραὶ δανείων. Τὰ δημόσια ὅμως δάνεια διαφέρουσι τῶν δανείων, ἅτινα συνάπτονται ὑπὸ τῶν ἀπλῶν ἰδιωτῶν.

Πρώτη διαφορά εἶνε ὡς πρὸς τὸν **τρόπον τοῦ δανεισμοῦ**, διότι τὸ κράτος, καθὼς καὶ αἱ πόλεις, αἱ μεγάλαι ἐταιρεῖται καὶ πάντα τὰ ἰδρύματα τὰ διὰ δημοσίων δανείων ἐργαζόμενα, ἀντὶ νὰ συζητήσῃ μετὰ τῶν δανειστῶν τοῦ τὸ ποσὸν τοῦ δανείου καὶ τὸν τόκον, τὸν ὅποιον θὰ πληρώσῃ, ἐκτίθῃσι πρὸς πώλησιν τίτλους, οἵτινες ἀποφέρουσιν ὠρισμένον τόκον ἀντὶ τιμῆς ἐκ τῶν **προτέρων ὠρισμένης**.

Ἡ τιμὴ αὕτη καλονίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἔν τῇ ἀγορᾷ τόκου, διότι ἄλλως δὲν θὰ εὐρεθῶσιν ἀγορασταί.

Παράδειγμα. Ἐὰν τὸ κράτος ἔχῃ ἀνάγκην δανείου 500 000.000 φράγκων **ἐκδίδει** (εἶνε καθιερωμένη ἡ λέξις) τίτλους χρεογράφων ἀποφέροντας 3 φράγκα κατ' ἔτος, δρίζει δὲ τὴν τιμὴν τῶν χρεογράφων τούτων μικρότεραν ἢ μεγαλυτέραν ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τῆς ἑαυτοῦ πίστεως, καὶ κατὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ὅποιαν ἔχει ἐπὶ τῆς προθυμίας ἢ μὴ τῶν κεφαλαιούχων.

Δευτέρα διαφορά εἶνε, ὡς εἶπομεν καὶ ἀνωτέρω, ὅτι τὸ κράτος δανείζεται συνήθως ἐπὶ διηγεκεῖ τόκῳ ἢ παγίως, δηλ. τὸ κεφάλαιον τοῦ δανείου οὐδέποτε εἶνε ἀπαιτητόν, τὸ δὲ κράτος ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὸ τὸ δικαίωμα, **ἂν θέλῃ**, νὰ πληρώσῃ τὸ κεφάλαιον.

Διατὶ δέχονται οἱ δανεισταί; Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται τὸ πρᾶγμα παράδοξον, πῶς οἱ δανεισταὶ δέχονται τοιοῦτον ὅρον, νὰ μὴ πληρωθῇ δηλ. εἰς αὐτοὺς τὸ κεφάλαιον, ἀλλὰ νὰ λαμβάνωσι μόνον τὸν τόκον.

Καλὴ τοποθέτησις. Ἀλλὰ πρὸς ἐξήγησιν τούτου πρέπει νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψει ὅτι οἱ κεφαλαιούχοι δὲν δανεῖζουσι τὰ χρήματα αὐτῶν ἐπὶ σκοπῷ ἐπιστροφῆς, ἀλλ' ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν **καλὴν τοποθέτησιν** τῶν κεφαλαίων, ἥτοι εἰς ἀσφαλὲς ἔσοδον. Κατορθοῦται δὲ τοῦτο διὰ τοῦ **διηγεκοῦς** τόκου.

Πώλησις τίτλων. Πλὴν τούτου δὲ ὁ κεφαλαιούχος, ἂν λάβῃ ἀνάγκην τοῦ κεφαλαίου του, δύναται, ἂν θέλῃ νὰ πωλήσῃ καθ' οἷαν δῆποτε σιγμὴν τὸν τίτλον του εἰς τὸ χρηματιστήριον· ἡ τοιαύτη δὲ πώλησις εἶνε πάντοτε κατορθωτή.

Τρίτη τέλος διαφορά μεταξὺ τῶν κοινῶν δανείων καὶ τῶν δημοσίων δανείων εἶνε ὅτι τὸ κράτος δανεῖζεται **κάτω τοῦ ἀρτίου**, δηλ. ὁμολογεῖ ὀφειλὴν ἀνωτέραν τοῦ ποσοῦ, τὸ ὅποιον ἔλαβε πρά-

γματι. Τὸ τοιοῦτον εἶνε ἡ ἀπλουστέρα μέθοδος καὶ οὕτω ἐνεργοῦσι χῶραί τινες.

ΕΝ ΓΑΛΛΙΑ

Τί γίνεται ἐν Ἑλλάδι. Αὕτη ἀκολουθεῖ ἄλλον τρόπον. Προτιμᾷ νὰ ἐκδώσῃ τίτλους ἀντιπροσωπεύοντας ὀνομαστικὸν κεφάλαιον 100 φράγκων καὶ ἀποφέροντας τόκον 5 φράγκων μόνον. Ἐπειδὴ ὅμως τοιοῦτον τίτλον εἰς τὴν τιμὴν τῶν 100 φράγκων δὲν δύναται νὰ ἐκθέσῃ πρὸς πώλησιν, διότι δὲν θὰ εὕρῃ ἀγοραστὰς, προσφέρει αὐτὸν εἰς τὴν τιμὴν τῶν 83 φράγκων.

Ἄνευ σημασίας διὰ τοὺς δανειστὰς. Δι' αὐτοὺς τὸ πρᾶγμα οὐδεμίαν ἔχει διαφοράν, διότι ἂν λαμβάνωσιν ὡς τόκον 5 ο)ο ἐτησίως ἐπὶ τῶν 83 φράγκων, τοῦτο ἰσοδυναμεῖ πρὸς τοποθέτησιν τῶν χρημάτων των πρὸς 6 ο)ο ἐτησίως, διότι λαμβάνουσιν τόκον ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 100 φράγκων, δηλ. τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τῶν τίτλων.

Μάλιστα εἶνε καὶ ἐπωφελεῖς διὰ τὸν δανειστήν, διότι καί-τοι διδὲι μόνον 83 φράγκα, λαμβάνει τίτλον *ὀνομαστικῆς* ἀξίας 100 φράγκων, οὗτινος ὅμως ἡ *πραγματικὴ* ἀξία δύναται νὰ φθάσῃ ἡμέραν τινα εἰς τὸ ποσὸν τῶν 100 φράγκων, ἂν ἡ πίστις τοῦ Κράτους προοδεύσῃ.

Ἐγένετο τοῦτο. Οὕτω τὸ Γαλλικὸν πολεμικὸν δάνειον τοῦ 1915 ἐξεδόθη εἰς τὴν τιμὴν τῶν 87 φράγκων καὶ 25/100 καὶ τὸ δάνειον τοῦ 1916 εἰς τὴν τιμὴν τῶν φρ. 87 καὶ 50/100, ἦτοι 5 καὶ 70 τοῖς ἑκατόν.

Πρὸς τί ὁμοιάζει τὸ τοιοῦτον; Πρὸς τὰ δάνεια τὰ ὅποια συνάπτουσι πρὸς τοκογλύφους υἱοὶ πλουσιῶν οἰκογενειῶν, οἷτινες ὁμολογοῦσιν ὅτι ἔλαβον καὶ ὅτι ὀφείλουσι 50000 δραχμῶν, ἐν ᾧ πρᾶγματι ἔλαβον ὀλιγώτερα.

Διὰ τί ἐν τούτοις γίνεται; Διότι τὸ κράτος δὲν ἔχει τὴν υποχρέωσιν νὰ πληρώσῃ τὸ κεφάλαιον, ἀπ' οὗ, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, δανείζεται ἐπὶ διηνεκεῖ τόκῳ. Ἐπομένως δὲν ἔχει σημασίαν, ἂν ὑποχρεοῦται τὸ κράτος νὰ πληρώσῃ περισσότερα παρ' ὅσα ἔλαβεν, ἀφοῦ πρᾶγματι δὲν πρόκειται νὰ πληρώσῃ.

Ὅροι εὐνοϊκώτεροι. Συνεπῶς διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπιτρέπεται εἰς τὸ κράτος νὰ *ἐπιτύχῃ ὅρους εὐνοϊκωτέρους* ὡς πρὸς τὸν τόκον, διότι ὁ τόκος εἶνε τὸν ὅποιον θὰ πληρώσῃ τὸ κράτος καὶ τὸ μεγαλύτερον ἢ μικρότερον ποσὸν τοῦ τόκου ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὸ κράτος.

Μειονεκτήματα. Ἐν τούτοις τὸ δάνειον κάτω τοῦ ἀρτίου εἶνε καταδικαστέον κατ' ἀρχήν, διότι κατ' αὐτὸ πᾶσα πληρωμὴ τοῦ χρέους παραμένει ἀδύνατος ἢ τοῦλάχιστον δαπανηρά, καὶ ὥς ἐκ τούτου δυσχερεστάτη πᾶσα μέλλουσα **μετατροπὴ**, περὶ ἧς γίνεται λόγος κατωτέρω.

Πληρωμὴ τῶν χρεῶν. Καὶ ἐν ἡ περιπτώσει Κράτος τι δα-
νειζέται ἐπὶ διηνεκεῖ ἢ παγίῳ τόκῳ, πάλιν δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ἐρ-
γασθῇ εἴτε πρὸς ἀπόσβεσιν, εἴτε πρὸς βαθμιαίαν ἐλάττωσιν τοῦ χρέους.
Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον ὑπάρχουσι δύο μέσα, ἡ ἀπόσβεσις ἢ χρεολυ-
σία καὶ ἡ μετατροπὴ.

ΑΠΟΣΒΕΣΙΣ, ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ

Ἡ ἀπόσβεσις ἢ χρεολυσία τοῦ παγίου δανείου διαφέρει
τῆς ἐκδόσεως ὁμολογιῶν, αἵτινες θὰ πληρῶνωνται χρεολυτικῶς. Ἡ
διαφορὰ εἶναι ὅτι ἡ ἀπόσβεσις τοῦ παγίου δανείου εἶνε **δυνητική**. Τὸ
κράτος δὲν ὑποχρεοῦται νὰ ἐξοφλήσῃ, ἀλλ' ἔχει τὸ δικαίωμα, ἂν θέ-
λῃ, νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐξόφλησιν.

Πῶς προβαίνει εἰς τὴν ἐξόφλησιν; Τὸ κράτος προτιμᾷ
νὰ ἀγοράζῃ ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ εἰς τὴν τιμὴν τῆς ἡμέρας ἀριθμόν
τινα τίτλων, μέχρι τοῦ ποσοῦ, τὸ ὅποῖον ἔχει διαθέσιμον καὶ κατόπιν
καταστρέφει τοὺς τίτλους τούτους διὰ σφραγίδος ἀκυρωτικῆς. Ὁφε-
λεῖται δὲ τὸ κράτος, διότι δύναται νὰ ἀγοράσῃ ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ
τίτλους εἰς τιμὴν κάτω τοῦ ἀρτίου.

Μετατροπὴ παγίου χρέους. Τὸ κράτος θέλον νὰ ἐλατ-
τώσῃ τὸν τόκον τοῦ παγίου χρέους προτείνει εἰς τοὺς κατόχους τῶν
τίτλων, ὅπως πωλήσωσιν εἰς αὐτὸ τοὺς τίτλους ἢ ἄλλως δεχθῶσιν ἐλάτ-
τωσιν τοῦ διδομένου παγίου τόκου. Συνήθως δὲ οἱ δανεισταὶ προτι-
μοῦσι τὸ δεύτερον, καὶ οὕτω κατορθοῦται ἡ ἐλάττωσις τοῦ τόκου.

Ὁφέλησεν ἡ μετατροπὴ; Βεβαίως, διότι μόνον ἐν Γαλλίᾳ
ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ 19ου αἰῶνος αἱ γενόμεναι μετατροπαὶ ἐμείωσαν
τοὺς τόκους τοῦ δημοσίου χρέους τῆς Γαλλίας κατὰ 160.000.000
φράγκων κατ' ἔτος. Σήμερον δὲ εἶνε ἔτι μεγαλυτέρα ἡ μείωσις.

§ 48.

ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Πλὴν τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος καὶ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων
χρησιμεύουσι διὰ τὰς συναλλαγὰς τὰ λεγόμενα **πιστωτικά ἔγ-
γραφα**. Τοιαῦτα πιστωτικά ἔγγραφα εἶνε :

Α'. Τὸ **γραμμάτιον εἰς διαταγὴν**, διὰ τοῦ ὁποῖου ὑπόσχεταί

τις νὰ πληρώσῃ χρηματικὸν τι ποσὸν πρὸς τὸν ἀναφερόμενον ἐν τῷ ἐγγράφῳ πιστωτὴν ἢ εἰς τὴν διαταγὴν του ἐν ὠρισμένην προθεσίμῃ.

Β'. Ἡ *συναλλαγματική*, δηλ. τὸ ἐγγράφον, διὰ τοῦ ὁποίου δίδει τις ἐντολὴν εἰς πρόσωπον κατοικοῦν ἐν τῷ αὐτῷ ἢ καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ὥπως πληρώσῃ οὗτος ὠρισμένον χρηματ. ποσὸν εἰς τρίτον τινά.

ΣΗΜ. Πλείονα περὶ γραμματίων εἰς διαταγὴν καὶ συναλλαγματικῶν ἴδε ΕΝ ΕΚΛΟΣΕΙ Ζ'. ἐρμηνείας ἐμπορ. νόμου *Ι. Καρακατσάνη* § 47 καὶ ἑξῆς.

Γ'. Ἡ *Τραπεζική ἐπιταγή* δηλ. τὸ ἐγγράφον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ὑπογραφεὺς δίδει ἐντολὴν εἰς τὸν τραπεζίτην, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔχει καταθέσῃ χρηματικὸν ποσόν, νὰ πληρώσῃ τὸ ὅλον ἢ μέρος τοῦ κατατεθειμένου ποσοῦ εἴτε εἰς αὐτὸν τὸν ὑπογραφέα ἀτομικῶς ἢ εἰς ἕτερον ὠρισμένον πρόσωπον ἢ εἰς διαταγὴν του.

Τίς ἡ χρησιμότης τῶν πιστωτικῶν ἐγγράφων; Διὰ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν παραμένει εἰς τὰς Τραπεζὰς μέγα ποσὸν νομίσματος, τὸ ὁποῖον εἶνε κατατεθειμένον εἰς τὰ ταμεῖά των καὶ δύνανται αὗται νὰ τὸ καταστήσωσι παραγωγικὸν παρέχουσαι δάνεια κλπ.

Δ'. Ἀποδεικτικὰ ἀποταμιεύσεως ἐμπορευμάτων. Ἐν Εὐρώπῃ πανταχοῦ σχεδὸν εὐρίσκονται αἱ λεγόμεναι *Γενικαὶ ἀποθήκαι*, ἔνθα ἐναποτίθενται ἐμπορεύματα, ἐπὶ ἐγγυήσει τῶν ὁποίων παρέχονται εἰς τοὺς κυρίους αὐτῶν ὑπὸ τῶν κεφαλαιούχων πιστώσεις. Οὕτω δὲ τὰ ἐναποτιθέμενα ἐμπορεύματα *χρησιμεύουσιν ὡς κεφάλαια*.

ΣΗΜ. Τὰ περὶ γενικῶν ἀποθηκῶν κανονίζει ὁ νόμος ΒΥΙΗ' τοῦ 1896. «Περὶ γενικῶν ἀποθηκῶν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

§ 49.

ΠΕΡΙ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Τράπεζαι καλοῦνται τὰ ἰδρύματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κύριον σκοπὸν ἔχουσι τὴν παροχὴν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν πίστεως. Εἶνε δὲ τὸ σπουδαιότερον ὄργανον τῆς οἰκονομικῆς πίστεως καὶ συναλλαγῆς.

Αἱ Τράπεζαι ἱστορικῶς. Τὰς Τραπεζὰς εὐρίσκομεν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαιότητι. Οὕτως ὑπῆρχον ταιαῦται ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Βαβυλῶνι. Καὶ ἐν Ἑλλάδι δὲ εὐρίσκοντο αἱ Τράπεζαι εἰς ἀκμὴν. Οὕτως ἐλειτούργουν ἐν αὐτῇ Τράπεζαι ἰδιωτικά. Ἐχρησιμοποιοῦντο

δὲ καὶ ναοὶ πρὸς ἀσφαλεστέραν κατάθεσιν χρημάτων. Τοιοῦτοι ναοὶ ἦσαν ἐν Δελφοῖς, ἐν τῇ Ἀκροπόλει Ἀθηνῶν, ἐν Ἐφέσῳ κλπ.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἡ ἱστορία τῶν Τραπεζῶν ἀπὸ τοῦ μέσου αἰῶνος συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐμπορίου. Ἐκάστη δὲ μεγάλη τράπεζα ἰδρυομένη σημειοῖ νέον σταθμὸν τῆς ἐμπορικῆς ἀναπτύξεως.

Ἐρῶται τράπεζαι. Αἱ πρῶται τράπεζαι ἦσαν ἡ τῆς Βενετίας (τῷ 1400) καὶ ἡ τῆς Γενούης (τῷ 1407). Ὅτε ὁμως περιήλθεν ἡ ἐμπορικὴ ὑπεροχὴ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, ἰδρύθη ἡ μεγάλη καὶ περίφημος τράπεζα τοῦ Ἀμστελδάμου.

Βραδύτερον τὸ 1694 ἡ ἱδρυσις τῆς τραπεζῆς τῆς Ἀγγλίας ἐσήμεινεν ὅτι ἡ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ἐμπορικὴ ἐποχὴ θὰ μεταδιδάζετο εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Τράπεζα ἐν Ἑλλάδι. Παρ' ἡμῖν τῷ 1841 συνέστη ἡ *Ἐθνικὴ Τράπεζα* τῆς Ἑλλάδος ὑποθηκικὴ καὶ προεξοφλητικὴ καὶ ἔλαβε τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως γραμματίων.

Ἄλλαι τράπεζαι ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἡ *Ἰονικὴ*, ἰδρυθεῖσα ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1839 καὶ ἔχουσα ἔδραν τὸ Λονδίνον· ἡ *Τράπεζα Ἀθηνῶν* (1893), ἡ *Τράπεζα Ἀνατολῆς* (1904) ἡ *Δαϊκὴ* (1903), ἡ *Εμπορικὴ* (1907). Βραδύτερον μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἰδρύθησαν καὶ ἄλλαι τράπεζαι ἐν Ἀθήναις.

§ 50

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ

Τραπεζῆται. Ὡς ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐμπορευμάτων γίνεται διὰ τῶν ἐμπόρων, οὕτως ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν κεφαλαίων γίνεται τῇ συνδρομῇ τῶν προσώπων ἐκεῖνων, οἵτινες καλοῦνται *τραπεζῆται* καὶ ἐργάζονται ἐπὶ κεφαλαίων ἀντιπροσωπευομένων ὑπὸ τίτλον πίστεως ἢ νομίματος.

Ἐμποροὶ χρήματος. Οἱ τραπεζῆται ἀρχικῶς ἦσαν ἀπλῶς ἔμποροὶ χρήματος, ἀργυραμοιβοὶ ἢ μεσίται. Ἐν Λονδίνῳ δὲ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα τὸ ἔργον τοῦτο μετήρχοντο οἱ χρυσοχόοι.

Κατὰ τὸν μεσαῖωνα. Καὶ σήμερον μὲν τὸ ἔργον τῶν ἀργυραμοιβῶν εἶνε ἀσήμαντον, κατὰ τὸν μεσαῖωνα ὁμως, ὅτε ὑπῆρχε πληθὺς νομισμάτων, διότι ἕκαστος χωροδεσπότης εἶχε δικαίωμα νὰ κόπη νομίσματα, ἦσαν δὲ συχνόταται αἱ παραχαράξεις, τὰ κατα-

στήματα τῶν ἀργυραμοιβῶν, ἔνθα ἡδύνατο νὰ εὕρῃ τις δόκιμον νόμισμα πληρῶνων διαφορὰν τινα, εἶχον μεγίστην σπουδαιότητα.

Ἔργον τῶν τραπεζιτῶν. Οἱ τραπεζίται λαμβάνουσι κεφάλαια παρ' ἐκείνων, οἵτινες ἔχουσιν, ἀλλ' ἀγνοοῦσι τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν καὶ δανεῖζουσιν αὐτὰ εἰς ἄλλους ἀξίους πίστεως, οἵτινες καθιστῶσι ταῦτα παραγωγά.

Κατὰ τί διαφέρουσιν οἱ τραπεζίται τῶν ἐμπόρων ;

Οἱ τραπεζίται εἶνε ἔμποροι ὅπως καὶ οἱ λοιποί. Ἄλλ' οἱ μὲν ἔμποροι ἐργάζονται ἐπὶ ἐμπορευμάτων, οἱ δὲ τραπεζίται ἐπὶ κεφαλαίων, τὰ ὅποια ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τίτλων πίστεως ἢ νομίσματος.

Ἄλλη διαφορά. Οἱ ἔμποροι ἀγοράζουσι πρὸς μεταπώλησιν, καὶ τὸ κέρδος αὐτῶν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀγοράζωσιν ὅσον τὸ δυνατόν εὐθηνότερον καὶ νὰ πωλῶσιν ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβώτερον.

Κέρδος τραπεζιτῶν. Οἱ τραπεζίται δανεῖζονται διὰ νὰ δανείσωσι, καὶ τὸ κέρδος αὐτῶν συνίσταται εἰς τὸ νὰ δανείζωνται κατὰ τὸ δυνατόν εὐθηνότερον καὶ νὰ δανείζωσι κατὰ τὸ δυνατόν ἀκριβώτερον.

Θεμελιώδεις ἐργασίαι τῆς τραπεζικῆς ἐμπορίας εἶνε τὸ δανεῖζεσθαι καὶ τὸ δανεῖζειν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δανεῖζεσθαι γίνεται ὑπὸ τύπον *καταθέσεων*, τὸ δὲ δανεῖζειν ὑπὸ τύπον *προεξοφλήσεων*, αἱ τράπεζαι συνήθως καλοῦνται «*τράπεζαι καταθέσεων καὶ προεξοφλήσεων*».

Ἐκδόσεις τραπεζικῶν γραμματίων. Ὑπάρχει καὶ τρίτη ἐργασία τῶν τραπεζῶν σπουδαιότατη, ἡ τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων. Ἀλλ' αὕτη εἶνε λειτουργία ἐξαιρετικὴ καὶ προνομιοῦχος καὶ ἀνήκει εἰς τὰς λεγομένας *ἐκδοτικὰς τραπεζὰς*.

§ 51.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΞΟΦΛΗΣΕΙΣ

Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω αἱ θεμελιώδεις ἐργασίαι τῶν τραπεζῶν εἶνε αἱ καταθέσεις καὶ αἱ προεξοφλήσεις.

Καταθέσεις. Ὁ ἔχων χρηματικὰ κεφάλαια, ἀντὶ νὰ φυλάσῃ ταῦτα ἐν τῇ οἰκῇ του, παραδίδει αὐτὰ εἰς τράπεζάν τινα πρὸς φύλαξιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς χρησιμοποίησιν, λαμβάνει δὲ παρὰ τῆς τραπεζῆς διὰ τὴν κατάθεσιν ταύτην τῶν κεφαλαίων καὶ τόκον τινὰ μικρόν.

Καὶ ἄνευ τόκου. Πολλάκις δὲ δὲν δίδεται καὶ τόκος. Οὕτω τράπεζαί τινες, ὡς ἡ Ἑθνικὴ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας δὲν πληρώνουσι τόκον, διότι νομίζουσιν ὅτι εἶνε ἐπαρκὴς ἡ ὑπηρεσία, ἣν παρέχουσι κρατοῦσαι εἰς τὰ ταμεῖά των τὰ χρήματα. Καὶ ἐν τούτοις, καίτοι δὲν πληρώνουσι τόκον, παρατηροῦνται παρ' αὐτοῖς καταθέσεις ὑπερόγκων ποσῶν, διότι οἱ καταθέται ἀρκοῦνται εἰς τὸ ὅτι τὰ χρήματά των εἶνε τελείως ἐξησφαλισμένα ἐν ταῖς Τραπεζαῖς ταύταις.

Καταθέσεις. Τὰ κεφάλαια ταῦτα φυλάσσονται ἐν ταῖς Τραπεζαῖς, ὅπως ἐπιστραφῶσι κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ καταθέτου καὶ εἶνε αἱ καλούμεναι **καταθέσεις**. Τοιοῦτοτρόπως συσσωρεύονται ἐν ταῖς τραπεζαῖς μεγάλα ποσὰ χρημάτων, ἅτινα διατίθενται ὑπὸ τῶν τραπεζῶν καταλλήλως εἰς διαφόρους τραπεζικὰς ἐργασίας,

ΣΗΜ. Ἡ κατάθεσις αὕτη διαφέρει τῆς καταθέσεως τίτλων, οὗς ὁ κύριος αὐτῶν παραδίδει τῷ τραπεζίτῃ πρὸς φύλαξιν *λ.χ. μετοχῶν, ὁμολογιῶν κ.τ.λ.*, διότι ἡ κατάθεσις χρήματος παρὰ τραπεζῇ εἶνε ἄπλοῦν δάνειον, τὸ ὁποῖον ὁ τραπεζίτης σκοπεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ, καὶ πρὸς τοῦτο μάλιστα δέχεται τὸ δάνειον.

Κατάθεσις παρὰ Τραπεζαῖς. Ἐν Ἀγγλίᾳ μάλιστα καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς οὐδεὶς πλούσιος ἔχει παρ' ἑαυτοῦ χρήματα ἢ τίτλους (*χρεόγραφα, ὁμολογίας, μετοχάς*), διότι ταῦτα εἶνε κατατεθειμένα παρὰ ταῖς τραπεζαῖς. Ἐὰν δὲ πρόκειται νὰ πληρωθῇ δανειστής τις ἢ προμηθευτής, παραπέμπουσιν αὐτὸν δι' ἐπιταγῆς παρὰ τῇ τραπεζῇ, ὅπως πληρωθῇ.

Ἀπώλεια ἐκ τῆς προεξοφλήσεως. Ἐκ τῆς μὴ πληρωμῆς ἐμπορικῶν γραμματίου ἐπέρχονται ἀπώλειαι διὰ τὰς τραπεζάς. Οὕτως ἐν παραδείγματι, διὰ τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν τῆς Γαλλίας ὡς ὑπελογίσθη, αἱ ζημίαι κατὰ μέσον ὄρον φθάνουσιν κατ' ἔτος εἰς 5,000,000 ἐπὶ 12 ἢ 14 δισεκατομμυρίων φρ. προεξοφλήσεων, δηλ. ὀλιγώτερον τῶν 4 λεπτῶν κατὰ 100 φράγκα.

Προεξοφλήσεις καλοῦνται αἱ πληρωμαὶ χρέους τινὸς καὶ κυρίως συναλλαγματικῶν πρὸ τῆς ἀρχικῶς ὀρισμένης ἐποχῆς. Ἡ προεξοφλήσις συνηθέστατα εἶνε ἔργον τῶν τραπεζῶν, αἵτινες **δέχονται** συναλλαγματικὰς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τριμήνους, **ἐξαργυρόνουσιν** αὐτάς πρὸς τὸν δανειστήν, **κρατοῦσι** πρὸς ὄφελός των τὸν μέχρι τῆς λήξεως τῆς συναλλαγματικῆς τόκον, κατὰ τὴν λήξιν δὲ **εἰσπράττουσι** τὸ ποσὸν τῆς συναλλαγματικῆς παρὰ τοῦ ὀφειλέτου.

Κυριωτέρα προᾶξις. Ἡ προεξοφλήσις εἶνε ἡ **κυριωτέρα Πολιτικὴ Οἰκονομία. I. Καρακατσάνη**

πραξίς τῶν Τραπεζῶν, αἵτινες ἐνεργοῦσαι τὴν προεξόφλησιν ἀντὶ πετρίου τόκου προσφέρουσι σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐμπορίαν.

Δάνειον ἀσφαλές. Ἡ προεξόφλησις εἶνε εἶδος δανείου μικρᾶς προθεσμίας, εἰς ἄκρον ἀσφαλές λόγῳ τῆς ἀλληλεγγύης τῶν συνυπογραφόντων, διότι ὑπάρχουσι δύο τοῦλάχιστον ὑπεύθυνα πρόσωπα, ὁ πληρωτὴς τῆς συναλλαγματικῆς καὶ ὁ ἐκδότης αὐτῆς.

Ἡ Γαλλικὴ Τρέπεζα ἀπαιτεῖ τρεῖς ὑπογραφάς, ἥτοι ἐκτὸς τῆς τοῦ ἐκδότης καὶ τῆς τοῦ πληρωτοῦ καὶ τὴν ὑπογραφὴν διπισθογράφου τινός, ὅστις συνήθως εἶνε τράπεζα.

Εἶδος δανείου. Προφανῶς δὲ εἶνε εἶδος δανείου ἢ προεξόφλησις, διότι ὁ τραπεζίτης, ὅστις ἀντὶ συναλλαγματικῆς 2,000 δραχ. πληρωτέας μετὰ τρεῖς μῆνας ἐπλήρωσεν εἰς τὸν ἔμπορον δραχ. 1970 διὰ τὰ λάβῃ κατὰ τὴν λήξιν δραχ. 2000 παρὰ τοῦ ὀφειλέτου, πράγματι ἐδάνεισε τὰ χρήματα αὐτοῦ διὰ τρεῖς μῆνας πρὸς 5 %.

§ 2.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΩΝ

Τί εἶνε τραπ. γραμματίων; Εἵπομεν ἀνωτέρῳ ὅτι ἐκ τῶν σπουδαίων ἐργασιῶν τῶν τραπεζῶν εἶνε καὶ ἡ ἐκδοσις τραπεζικῶν γραμματίων, ἥς ἡ ἔννοια εἶνε ἡ ἐξῆς : Αἱ τράπεζαι κατὰ τὰς προεξοφλήσεις καὶ κατὰ τὰ ἀπλᾶ ἔτι δάνεια, ἅτινα παρέχουσι, πληρώνουσι εἰς μεταλλικὸν νόμισμα.

Ἐν τούτοις δύνανται ἀντὶ τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος τὰ δώσωσιν εἰς τὸν δικαιούχον ἔγγραφον ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ πληρώσωσιν εἰς μεταλλικὸν τὸ ἐν τῇ ἐγγράφῳ ταύτῃ ὑποσχεσεί ἀναγραφόμενον ποσόν. Ἡ τοιαύτη ἔγγραφος ὑπόσχεσις εἶνε τὸ *τραπεζικὸν γραμματίον*.

Ἀπαραίτητον μεταλλικόν. Εἶνε ἀνάγκη ὅμως τὰ ὑπάρχει εἰς τὰ ταμεία τῆς τραπεζῆς, ἥτις ἐκδίδει τραπεζικὰ γραμματία, τὸ ἀνάλογον μεταλλικόν, ὅπως πληρώνηται ἀμέσως εἰς τοὺς παρουσιάζοντας τὰ τραπεζικὰ γραμματία τὸ εἰς μεταλλικὸν ἀντίτιμον. Τότε δὲ καὶ μόνον ἡ τράπεζα ἐμπνέει τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ κοινὸν καὶ τὰ τραπεζικὰ αὐτῆς γραμματία δύνανται τὰ ἔχουσι πανταχοῦ κυκλοφορίαν.

Ἀναλογία μεταλλικοῦ. Εἶνε ἀπαραίτητον ὅμως εἰς τὰ

ταμεία τῆς ἐκδοτικῆς τραπεζῆς νὰ ὑπάρχῃ εἰς μεταλλικὸν τὸ 1)3 τῶν κυκλοφορούντων τραπεζικῶν γραμματίων, δηλ. ἂν κυκλοφορῶσι 300,000,000 δραχμῶν εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια, πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν εἰς τὰ ταμεία τῆς Τραπεζῆς 100,000,000 δραχμῶν εἰς μεταλλικόν.

Τίς ἡ ὠφέλεια ; Ὅτι ἐκ τῶν 300,000,000 μεταλλικῶν νομισμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχει ἡ ἐκδοτικὴ Τράπεζα, τὰ 200,000,000 δύνανται νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν, τὴν γεωργίαν κλπ. ἐν ᾧ ἂν ἦτο υποχρεωμένη νὰ κρατήσῃ εἰς τὰ ταμεία τῆς ὅλον τὸ ποσὸν τῶν μεταλλικῶν νομισμάτων, τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο λίαν ἐπιβλαβὲς διὰ τὴν κοινωνίαν.

Ὁὐδαιμία ἀνάγκη. Ἄλλως δέ, ὡς παρετηρήθη, δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ κρατηθῇ ὁλόκληρον τὸ ποσόν, διότι δὲν εἶνε δυνατόν ποτὲ πάντες οἱ κάτοχοι τῶν ἐκδοθέντων νὰ ζητήσωσι ταυτοχρόνως τὴν ἐξαργύρωσιν τῶν τραπεζικῶν γραμματίων.

Φερέγγυον τῆς ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς. Πλὴν τῆς εἰρημένης ἀναλογίας τοῦ μεταλλικοῦ πρὸς τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια ἀπαιτεῖται καὶ τὸ φερέγγυον τῆς ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς, διότι ἐκ τῆς φερεγγυότητος ταύτης προσδίδεται μεγάλη σημασία καὶ ἰσχύς εἰς τὰ τοιαῦτα τραπεζικὰ γραμμάτια.

Τίνες Τράπεζαι ἐκδίδουσιν τραπεζικὰ γραμμάτια ; Εἰς τινὰς χώρας πᾶσα τράπεζα ἐκδίδει τραπεζικὰ γραμμάτια, ὡς λ. χ. ἐν *Ἑλβετίᾳ καὶ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς*.

Προνομιοῦχοι. Τὸ τοιοῦτον ὅμως εἶνε σπανιώτατον καὶ γενικώτερον εἶνε νὰ ἀπονέμηται τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων εἰς *προνομιοῦχους* τραπεζάς. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦτο ἔχει ἡ Τράπεζα τῆς Γαλλίας. Ἐπίσης ἐν Ἑλλάδι πρόνομιον τοιοῦτον ἔχει ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα. Διὰ δὲ τὰς Ἰονίους νήσους ἐδικαιούτο εἰς ἔκδοσιν τραπεζικῶν γραμματίων ἡ Ἰονικὴ Τράπεζα, ἀλλὰ τὸ πρόνομιον αὐτῆς ἔληξε τῷ 1920, ὅτε περιήλθεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν.

Ἄστε τὸ πρῶτον εἰσῆχθησαν τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια ; Κατὰ τὸ 1656 ὑπὸ τῆς τραπεζῆς τῆς Στοιχόλμης τῆς Σουηδίας, τῆς ἐπινοήσεως αὐτῶν ἀποδιδομένης εἰς τὸν ἱδρυτὴν αὐτῆς Palmstruch.

Γενέκευσις χρήσεως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν μετὰ πολλῆς δυσκολίας, καὶ εὐλόγως, ἐγένοντο δεκτὰ τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια, διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχον ποσῶς ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ εἰκονικὸν τοῦτο νόμισμα. Κατόπιν ὅμως ἔνεκεν τῶν αὐστηρῶν μέτρων, ἅτινα ἔλαβον

πάντα τὰ κράτη πρὸς ἐπίβλεψιν καὶ ἑλεγχον αὐστηρὸν τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ἢ χρήσις τῶν τραπεζικῶν γραμματίων ἐγενικεύθη.

§ 53.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΡΑΠΕΖΟΓΡΑΜΜΑΤΙΩΝ

Ἡ κυκλοφορία τῶν τραπεζικῶν γραμματίων εἶνε τριῶν εἰδῶν ἀπλῆ, νόμιμος καὶ ἀναγκαστική.

Ἡ ἀπλῆ λέγεται ἡ κυκλοφορία κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει ὑποχρέωσις ἐκ τοῦ νόμου πρὸς ἀποδοχὴν τῶν τραπεζικῶν γραμματίων πρὸς ἐξόφλησιν ἀπαιτήσεως· ἐπομένως τὸ ἔχον ἀπλὴν κυκλοφορίαν χαρτονόμισμα δὲν ἔχει τὴν ιδιότητα τοῦ νομίμου χρήματος.

Ἡ ἀναγκαστική κυκλοφοροῦσι τὰ τοιαῦτα τραπεζικὰ γραμμάτια· ἂφ' ἑνὸς ἐνεκεν τῆς ἐμπιστοσύνης τὴν ὁποίαν ἔχουσιν οἱ συναλλασσόμενοι πρὸς τὴν ἐκδότριαν Τράπεζαν, ἂφ' ἑτέρου διὰ τὰς εὐκολίας τὰς ὁποίας παρέχουσιν εἰς τοὺς συναλλασσομένους.

Πλὴν τούτου κυκλοφοροῦσι καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶνε μᾶλλον εὐχρηστα τῶν μεταλλικῶν, διότι τὰ τελευταῖα ταῦτα λόγῳ τῆς δυσχερείας τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν, τοῦ βάρους, τῶν κινδύνων τῆς ληστείας κλπ. ἀποβαίνουσι δυσκίνητα καὶ δύσχρηστα.

Ἡ νόμιμος καλεῖται ἡ κυκλοφορία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ νόμος ἀποδίδει εἰς τὸ γραμμάτιον τὴν ιδιότητα τοῦ νομίμου χρήματος, ἐπιβάλλει δηλ. ὑποχρεωτικὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ μεταλλικοῦ πρὸς ἐξόφλησιν ὑποχρεώσεως.

Ἡ ἀναγκαστικὴ τέλος καλεῖται ἡ κυκλοφορία, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Κράτος ἀναγκάζεται διὰ νόμου νὰ ἄρῃ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Τραπεζῆς, ὅπως ἐξοφλῇ εἰς μεταλλικὸν τὰ παρουσιαζόμενα τραπεζικὰ γραμμάτια, ἐν ᾧ ἂφ' ἑτέρου καθιστᾷ τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν ὑποχρεωτικὴν πρὸς ἐξόφλησιν ὑποχρεώσεως.

Ἡ οὖν ἡ χαρακτηριστικὴ ἀπλῆς καὶ νομίμου κυκλοφορίας, εἶνε ὅτι κατ' ἀμφοτέρας ἡ ἐκδότρια Τράπεζα ἐξακολουθεῖ ἔχουσα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξοφλῇ τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια ἅμα τῇ προσαγωγῇ πληρῶνους εἰς μεταλλικὸν νόμισμα.

Ἐπὶ δὲ τῆς νομίμου κυκλοφορίας τὰ τραπεζ. γραμμάτια εἶνε δεκτὰ ὑποχρεωτικῶς καὶ παρὰ τοῦ Κράτους καὶ παρὰ τῶν ιδιωτῶν πρὸς ἐξόφλησιν ὑποχρεώσεως.

Ἐξῆς **χαρακτηριστικὸν** τῆς **ἀναγκαστικῆς** εἶνε, ὅτι ἡ ἐκδότρια Τράπεζα ἀπαλλάσσεται τῆς υποχρεώσεως νὰ ἀνταλλάσῃ πρὸς μεταλλικὸν νόμισμα τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια, ἐν ᾧ αὐτὰ κυκλοφοροῦσιν υποχρεωτικῶς, ὡς μέσζα καταβολῆς καὶ ἐξοφλήσεως.

Τὴν ἐπιφέρει : Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία ἐπιφέρει κατ' ἀνάγκην τὴν πτώσιν τῶν τραπεζ. γραμματίων ἀπέναντι τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος, διότι ἀναβάλλεται διὰ τὸ μέλλον ἡ ἄμεσος ἐξαργύρωσις εἰς μεταλλικὸν νόμισμα, καὶ αἱ συναλλασσόμενοι ἀποβάλλουσι τὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸ τραπεζικὸν γράμματιον ὅτι τοῦτο θὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς χρῆμα.

Ἄρσις ἀναγ. κυκλοφορίας. Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία ἐπιβληθεῖσα διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς συνάψεως δανείου πρέπει νὰ ἀρθῇ, δηλ. νὰ παύσῃ ὑπάρχουσα, ἅμα ἐκλίπῃ ὁ λόγος, δι' ὃν ἐπεβλήθη.

Οἶκον. κατὰστασις χώρας. Ἐν τούτοις πρὸς ἄρσιν αὐτῆς δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ καλὴ θέλησις τῶν κυβερνήσεων, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, διότι ἂν τὸ κράτος δὲν ἀντέχῃ εἰς νέας φορολογίας, εἶνε δὲ ἀφ' ἐτέρου ἀδύνατον νὰ γίνωσιν οἰκονομίαι ἐν τῇ κρείττει, ἢ ἄρσις τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀντὶ νὰ εἶνε ἐπωφελὴς, θὰ προξενήσῃ ἐτι μείζονα βλάβην.

Χρησιμότης τῶν τραπεζικῶν γραμματίων. Τὸ τραπεζικὸν γράμματιον εἶνε μᾶλλον εὐχρηστον, εὐμετακόμιστον, φυλάσσεται εὐκολώτερον καὶ παρέχει μείζονα εὐχέρειαν εἰς τὴν καταμέτρησιν ἢ τὸ μεταλλικὸν νόμισμά. Ἐνεκεν δὲ τῶν ἰδιοτήτων τούτων προτιμᾶται ἰδίως ἐν τῇ μεγάλῃ ἐμπορίᾳ.

Χαρακτηρισμὸς τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου. Καίτοι δὲν εἶνε νόμισμα τὸ γράμματιον τοῦτο, ἐν τούτοις κυκλοφορεῖ ὡς νόμισμα, τὸ ὅποion ὅμως εὐρίσκεται ἐντὸς τῶν ταμείων τῆς τραπεζῆς καὶ ἐκπρωσώπεται ὑπὸ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων.

Διατυπώσεις. Τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια υπογράφονται ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς τραπεζῆς, τοῦ ταμίου καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς πολιτείας, μεταδιδάσκονται καὶ κυκλοφοροῦσιν ἄνευ τῶν διατυπώσεων, αἵτινες ἀπαιτοῦνται ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν γραμματίων.

Οἰκονομικὴ βλάβη τῆς ἐκδόσεως τῶν τραπεζικῶν γραμματίων εἶνε ὅτι κατορθοῦται δι' αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἐκδιδούσης τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια τραπεζῆς ἢ χρησιμοποίησις πρὸς παραγωγικοὺς σκοποὺς ποσοῦ μεγαλυτέρου τῶν μετοχικῶν αὐτῆς κεφαλαίων καὶ τῶν εἰς αὐτὴν γενομένων καταθέσεων.

§ 54.

ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑ

Χαρτονόμισμα καὶ τραπεζικὸν γραμματίον. Ὡς αἱ τράπεζαι ἐκδίδουσιν, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, τραπεζικὰ γραμμάρια, οὕτω καὶ τὸ Κράτος ἐκδίδει τὸ λεγόμενον *χαρτονόμισμα*.

Ὁμοιότης. Ἀμφότερα ἐπέχουσι θέσιν νομίσματος καὶ ὁμοιάζουσι τόσον πολὺ, ὥστε τὸ κοινὸν δὲν ἔννοεῖ σχεδὸν τὴν διαφοράν. Τὸ τραπεζικὸν γραμματίον μάλιστα ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἔχει νόμιμον κυκλοφορίαν ὡς τὸ χρυσοῦν νόμισμα.

Διαφορά. Διαφέρουσιν ἐν τούτοις, διότι τὸ μὲν χαρτονόμισμα, τὸ ἐκδιδόμενον δηλ. ὑπὸ τοῦ Κράτους ἔχει συνήθως ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, δὲν δύναται δηλ. νὰ ἀπαιτήσῃ τις τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ πρὸς μεταλλικὸν νόμισμα, ἐν ᾧ τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου τὴν ἀξίαν ἢ τράπεζα ὑποχρεοῦται νὰ ἀνταλλάξῃ πρὸς χρυσᾷ ἢ ἀργυρᾷ νομίσματα, ἐκτὸς ἂν ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐπεβλήθῃ, ὡς εἵπομεν ἐν σελ. 100, ἢ λεγομένη *ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία*.

Ἄλλη διαφορά εἶνε, ὅτι τὰ μὲν τραπεζικὰ γραμμάρια ἐκδίδονται ὑπὸ τῶν τραπεζῶν δι' ἐμπορικὰς ἐργασίας καὶ μόνον καθ' ὃ μέτρον ἀπαιτοῦσιν αὐταί, συνήθως ἀξίας ἴσης πρὸς τὴν τῶν συναλλαγματικῶν τῶν ἐμφανιζομένων πρὸς προεξόφλησιν, ἐν ᾧ τὸ χαρτονόμισμα ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ.

Συνεπῶς ἡ ἔκδοσις τοῦ χαρτονομίσματος δὲν περιορίζεται ποσῶς, ἀλλὰ κανονίζεται ἐκ τῶν χρηματικῶν ἀναγκῶν τοῦ κράτους.

Ἐποτιμήσεις χαρτονομίσματος. Συνήθως τὰ κράτη εἴταν προβαίνωσιν εἰς τὴν ἔκδοσιν χαρτονομίσματος, ἐκδίδουσι τοιοῦτον εἰς ποσότητα ἀνωτέραν τοῦ δέοντος. Ἐν τῇ αὐτῇ περιπτώσει ὑποτιμᾶται τὸ χαρτονόμισμα, διότι ἐκλείπει ἢ πρὸς αὐτὸ ἐμπιστοσύνη, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ὑπερτιμᾶται τὸ μεταλλικόν, ἀναγκάζεται τις δηλ. εἴταν πληρῶν ἢ εἰς χαρτονόμισμα, νὰ δίδῃ περισσότερα χρήματα, ἢ εἴταν πληρῶν ἢ εἰς χρυσᾷ ἢ ἀργυρᾷ νομίσματα.

Παραδείγματα ὑποτιμήσεως τοῦ χαρτονομίσματος ἔχομεν ἅπαντα. Οὕτως ἐν Ἀμερικῇ τὰ ἐκδοθέντα κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα χαρτονομίσματα ἀπώλεσαν πᾶσαν ἀξίαν. Τῷ 1777 δὲ 100 φράγκα εἰς μεταλλικὸν ἀντηλλάσσοντο πρὸς 4000 χάρινα.

Ἐν Γαλλίᾳ. Ἐπίσης ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ 1789 ἐπανάστασιν ἡ τότε Κυβέρνησις προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν χαρτονομίσματος, τοῦ ὁποίου ἡ ἔκπτωσις κατὰ τὸ ἔτος 1791 ἦτο 8000. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1792, χαρτονόμισμα τῶν 100 φρ. κατέπεσεν εἰς φρ. 72, τῷ 1773 εἰς φρ. 22, τῷ 1794 εἰς φρ. 2, καὶ τῷ 1796 εἰς λεπ. 30.

Καὶ ἐν Κολουβίᾳ τῆς Ἀμερικῆς τῷ 1903 τὸ *χαρτινον πιάστρον* ἀξίας 5 φράγκων ἀντηλλάσσεται πρὸς 5 μόνον λεπτά.

Καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον τὰ χαρτονομίσματα τῆς Ρωσσίας (ρούβλια), τῆς Γερμανίας (μάρκαι), τῆς Αὐστρίας (κορῶναι) κλπ., κατήλθον μέχρις ἀπιστεύτου κάτω τῆς δοχικῆς ἀξίας των.

Πρότε εἰσῆχθη τὸ χαρτονόμισμα; Τοῦτο εἶνε ἄγνωστον. Ἐν τούτοις ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἦτο γνωστὸν ἐν Κίνᾳ. Καὶ ὁ κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα μ. Χ. περιηγητὴς Μάρκος Πόλος ποιεῖται λόγον περὶ χαρτονομίσματος.

Γνωστὰ τέλος εἶνε τὰ ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὰ ἐκ δέρματος νομίσματα *πολιορκίας*, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ἐν ταῖς πολιορκουμέναις πόλεσι πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐλλείποντος μεταλλικοῦ νομίσματος.

§ 233.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΞΥ ΧΑΡΤΟΝ. ΚΑΙ ΜΕΤΑΛ. ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ

Διαφοραὶ μεταλλικοῦ καὶ χαρτείνου νομίσματος. Ὅτι τὸ μὲν χαρτονόμισμα ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἄλλην ἀξίαν, ἐκτὸς ἐκείνης τὴν ὁποίαν δίδει εἰς αὐτὸ ὁ νόμος, δὲν δύναται νὰ κυκλοφορῇ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν διέπει ὁ νόμος αὐτός.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ μεταλλικὸν νόμισμα ἡ ἀξία αὐτοῦ εἶνε περὶ-που ἡ αὐτὴ διὰ τὰς πεπολιτισμένας χώρας, διότι προσδιορίζεται ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ μετάλλου. Συνεπῶς δύναται νὰ κυκλοφορήσῃ πανταχοῦ, ἂν οὐχὶ ὡς νόμισμα, τοῦλάχιστον ὡς μέταλλον.

Δυνάμεθα ἐπομένως νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ μεταλλικὸν νόμισμα κατ' οὐσίαν εἶνε τὸ *διεθνὲς νόμισμα*, ἐν ᾧ τὸ χαρτονόμισμα εἶνε τὸ *ἐθνικόν*.

Ἄλλη διαφορά ἐπίσης μεταξὺ χαρτονομίσματος καὶ μεταλλικοῦ νομίσματος εἶνε ὅτι τὸ μὲν χαρτονόμισμα δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἐμπο-

ρικὴν ἀξίαν, διότι στηρίζεται αποκλειστικῶς εἰς τὴν θέλησιν τοῦ νομοθέτου. Ὁ αὐτὸς δὲ νόμος ὅστις τὸ ἐδημιουργήσῃ δύναται καὶ νὰ τὸ ἐκμηδενίσῃ.

Ἀπλοῦν τεμάχιον χάρτου. Ἄν δὲ ἀφαιρεθῇ ὑπὸ τοῦ νόμου ἡ ιδιότης τοῦ νομίσματος ἀπὸ τὸ χαρτονόμισμα, ὁ κάτοχος αὐτοῦ δὲν θὰ ἔχῃ εἰμὴ ἐν ἀπλοῦν τεμάχιον χάρτου ἀνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἀξίας.

Ἀντιθέτως τὸ μεταλλικὸν νόμισμα, ἐκτὸς τῆς ἀξίας τὴν ὁποίαν δίδει εἰς αὐτὸ ὁ νόμος, ἔχει καὶ τὴν φυσικὴν ἀξίαν ὡς μέταλλον, μικροτέραν πάντως τῆς ὀνομαστικῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἔχει *ἐμπορικὴν ἀξίαν*, τὴν ὁποίαν ὀφείλει εἰς τὰς φυσικὰς ιδιότητας τῶν μετάλλων ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται.

Μεταβολὴ ἀξίας. Ἡ ἀξία τοῦ χαρτονομίσματος μεταβάλλεται περισσότερον τῆς ἀξίας τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος, τοῦτο δὲ προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ φυσικῶν αἰτίων, δηλ. ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως μεταλλείων.

Ἀντιθέτως τὸ χαρτονόμισμα δὲν ἐξαρτᾶται ἢ ἐκ τῆς θελήσεως ἀπλῶς τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Κράτους, ἥτις ἐκδίδουσα μέγιστον ποσὸν χαρτονομίσματος ἐκμηδενίζει τὴν ἀξίαν αὐτοῦ.

§ 56.

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Τίνες αἱ δευτερεύουσαι ; Πλὴν τῶν θεμελιωδῶν τραπεζικῶν ἐργασιῶν, περὶ ὧν εἵπομεν ἀνωτέρω, δηλ. τῶν καταθέσεων, προεξοφλήσεων καὶ τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων ὑπάρχουσι, καὶ ἄλλαι, λ. χ. αἱ ἐξῆς :

Α'. Ὁ ἀλληλόχρεος ἢ ἀνοικτὸς λογαριασμός, ὅστις συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι τράπεζαί τινες δανείζουσιν ἐπὶ τόκῳ εἰς τὰ ἀνοικτά, δηλ. ἀνευ ἀσφαλείας. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι τὰ δάνεια ταῦτα παρέχονται εἰς πρόσωπα, τῶν ὁποίων ἡ ἐμπορικὴ θέσις εἶνε ἀσφαλῆς καὶ ἡ ἐντιμότης γνωστὴ.

Β'. Δάνεια ἐπὶ τίτλων. Ἡ ἐργασία αὕτη τῶν τραπεζῶν περιλαμβάνει τὰ δάνεια τὰ παρεχόμενα ὑπὸ τῶν τραπεζῶν ἐπὶ ἐνεχυρῶν, ὅπερ ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ τίτλων, δηλ. μετοχῶν, χρεογράφων,

ὁμολογιῶν, τὰς ὁποίας ἡ τράπεζα δικαιούται νὰ πωλήσῃ, ἂν ὁ ὀφειλέτης δὲν πληρώσῃ τὴν ὀφειλὴν αὐτοῦ.

Γ'. Ἡ **Ἀμεισος συμμετοχὴ** εἰς ἐπιχειρήσεις βιομηχανικάς. Ἡ τοιαύτη τῶν τραπεζῶν ἐργασία δύναται νὰ ἀποβῇ λίαν ἐπιζήμιος. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου αἱ ἐν Γαλλίᾳ μεγάλοι τράπεζαι ἀπέχουσι τῆς τοιαύτης συμμετοχῆς, ἐν ᾧ αἱ Γερμανικαὶ ἐξασκοῦσιν αὐτὴν εὐρύτατα, ὅπερ συνετέλεσεν πολὺ εἰς τὴν βιομηχανικὴν πρόοδον τῆς Γερμανίας.

Δ'. Ἡ **ὑλάξις κινητῶν ἀξιῶν**, ἥτοι μετοχῶν, ὁμολογιῶν κλπ. ὥς τὸ κοινὸν κατατίθουσιν εἰς τὰς τραπεζὰς πρὸς τοιοῦτον σκοπόν. Ἡ τοιαύτη ἐργασία τῶν τραπεζῶν εἶνε ἐπικερδῆς οὐ μόνον διὰ τὰ πληρωνόμενα ὑπὸ τῶν κυρίων τῶν ἀξιῶν ἀσήμαντα πάντως **φύλλατρα**, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ λόγῳ προμηθείας καταβαλλόμενα εἰς τὰς τραπεζὰς διὰ τὴν ἐξαργύρωσιν τῶν τοκομεριδίων, τὴν πώλησιν τῶν τίτλων καὶ τὴν ἀναπλήρωσιν αὐτῶν διὰ νέων.

Ε'. Ἐργασίαι τῆς **ἐπιμεταλλαγῆς** ἢ τοῦ **συναλλάγματος** (change), ἥτοι ἡ ἐμπορία τῶν ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλαγματικῶν. Αἱ ἐργασίαι αὗται τῶν τραπεζῶν βαίνουνσιν ἀξιανόμεναι σὺν τῷ χρόνῳ ἔνεκεν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐμπορίας.

§ 57.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Προεξοφλητικά, ἐκδοτικά, ἄλλα εἶδη. Αἱ Τράπεζαι εἶνε, ὡς εἶδομεν, προεξοφλητικά καὶ ἐκδοτικά. Πρὸς τοῦτοις ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα εἶδη τραπεζῶν, αἵτινες παραλλάσσουσι μὲν κατὰ τὸν ὀργανισμόν καὶ τὴν λειτουργίαν, κατ' οὐσίαν ὅμως ἀποβλέπουσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν, δηλ. τὴν χρησιμοποίησιν τῆς οἰκονομικῆς πίστεως.

Τοιαῦται τράπεζαι εἶνε :

Κτηματικῆς πίστewς, αἵτινες παρέχουσιν ἐπὶ ὑποθήκῃ δάνεια εἰς γαιοκτῆμονας ἐπὶ μακρᾷ προθεσμίᾳ ἐξοφλούμενα χρεολυτικῶς. Αἱ τοιαῦται τράπεζαι δὲν δικαιούνται εἰς ἐκδοσὶν τραπεζικῶν γραμματίων, οὔτε δέχονται παρακαταθήκας. Δανείζονται δὲ αὗται ἐπὶ μακρᾷ προθεσμίᾳ καὶ πρὸς πληρωμὴν τῶν δανείων ἐκδίδουσι τὰ **κτηματογράφα** ἢ ἔνυποθήκους ὁμολογίας, ἐξοφλουμένας χρεολυτικῶς.

Κερδοσκοπικαὶ ἐπιχειρήσεις. Αἱ τοιαῦται τράπεζαι ὀφείλουσι νὰ μὴ ἐξέρχωνται τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας των καὶ νὰ μὴ ἀναλαμβάνωσιν ἐμπορικὰς, βιομηχανικὰς καὶ ἄλλας κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις, νὰ καταβάλλωσι δὲ μεγάλην προσοχὴν κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀκινήτων, ἐφ' ὧν παρέχουσι τὰ δάνεια, διότι ἡ μόνη ἐγγύησις εἶνε τὸ κτῆμα.

Γεωργικαὶ Τράπεζαι. Αὗται προκαταβάλλουσιν εἰς τὸν γεωργὸν τὰ ἀπαιτούμενα κεφάλαια διὰ τὰς δαπάνας τῆς καλλιέργειας καὶ συγκομιδῆς τῶν προϊόντων ἐπὶ ἐγγυήσει τῶν ἐργαλείων τῶν ποιμνίων καὶ τῶν προσδοκωμένων καρπῶν τοῦ κτήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

§ 33.

ΠΕΡΙ ΕΜΠΟΡΙΑΣ

Ἐμπορία ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην τῆς λέξεως σημασίαν καλεῖται ἡ ἀνταλλαγὴ καὶ ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τῶν διαφόρων προϊόντων.

ΣΗΜ. Κοινῶς ἀντὶ τῆς λέξεως ἔμπορία μεταχειρίζονται τὴν λέξιν ἐμπόριον, οὐχὶ ὀρθῶς, διότι ἡ λέξις ἐμπόριον σημαίνει τόπον ἐμπορικὸν (σκάλαν).

Στενὴ νομικὴ ἔννοια. Ὑπὸ τὴν στενὴν ὅμως νομικὴν ἔννοιαν ἔμπορία καλεῖται τὸ σύνολον τῶν κερδοσκοπιῶν ἐκείνων πράξεων, δι' ὧν ἀνταλλάσσονται ἢ μεταφέρονται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας ἢ κατεργάζονται καὶ τροποποιοῦνται ταῦτα.

ΣΗΜ. Ἡ ἀνταλλαγὴ ἢ μεταφορὰ τῶν προϊόντων τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας ἀποτελοῦσι κυρίως τὴν ἔμπορίαν, ἐν ᾧ ἡ κατεργασία καὶ ἡ τροποποίησις αὐτῆς εἶνε κυρίως ἡ τεχνουργία ἢ ἡ χειροτεχνία.

Χρησιμότης τῆς ἔμπορίας. Ἡ ἔμπορία ὡς αὐξάνουσα τὸν πλοῦτον χώρας τινὸς αὐξάνει καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ δόξαν αὐτῆς. Διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ προάγει τὴν βιομηχανίαν, ἐξημεροῖ τὰ ἔθνη, μεταδίδει τὸν πολιτισμὸν καὶ ὠθεῖ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, ἐξαναγκάζουσα αὐτοὺς εἰς νέας ἀνακαλύψεις καὶ ἐφαρμογὰς, ὅπως ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς καθ' ἑκάστην αὐξανομένας ἀνάγκας τοῦ βίου.

Διακρίσεις τῆς ἔμπορίας. Ἐνεκεν τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν

προϊόντων τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης διαφόρους ἐπιδέχεται ἡ ἔμπο-
ρία διαιρέσεις. Οὕτως ἔχομεν :

Ἑσωτερικὴν ἔμπορίαν, δηλ. τὴν διεξαγομένην ἐντὸς τῶν ὁρίων
χώρας τινός.

Ἐξωτερικὴν, δηλ. τὴν ἀσχολουμένην περὶ τὴν εἰσαγωγὴν
(ὅτε ἔχομεν τὴν εἰσαγωγικὴν ἔμπορίαν) ἢ τὴν ἀσχολουμένην περὶ τὴν
ἐξαγωγὴν, (ὅτε ἔχομεν τὴν ἐξαγωγικὴν ἔμπορίαν) ἔμπορευμάτων καὶ

Ἐπὶ διαμετακινήσειν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ εἰσαγόμενα εἰς
τινα χώραν ἔμπορεύματα ἢ **διέρχονται** ἀπλῶς ἐπιβιβαζόμενα ἐπὶ
ἄλλων μέσων μεταφορᾶς (λ. χ. ἔμπορεύματα, στελλόμενα ἐκ Γαλλίας
δι' ἀτμοπλοίου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιβιβαζόμενα ἐπὶ τοῦ σιδηρο-
δρόμου καὶ μεταφέρονται εἰς Βουλγαρίαν) ἢ **βελτιούμενα καὶ τρο-**
ποποιούμενα ἐξάγονται εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν (λ. χ. σίτος εἰσαγόμενος
ἐκ Ρωσσίας εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐξαγόμενος εἰς Σμύρνην ὑπὸ μορφὴν ἀλεύ-
ρων, πιτύρων κλπ.).

Γενικὴ καὶ εἰδική. Ἡ ἔμπορία προσέτι εἶνε **γενικὴ**, περι-
λαμβάνουσα τὴν κίνησιν πάντων καὶ αὐτῶν τῶν προσωρινῶς εἰσερχο-
μένων καὶ ἐξερχομένων ἔμπορευμάτων καὶ **εἰδική**, ἀσχολουμένη περὶ
τὰ ἔμπορεύματα τὰ παραχθέντα ἐν τῷ ἑσωτερικῷ χώρῳ τινός ἢ τὰ
προωρισμένα εἰς τὴν ἑσωτερικὴν κατανάλωσιν.

Μεγάλῃ καὶ μικρᾷ. Ἐπίσης ἡ ἔμπορία διαιρεῖται εἰς **με-**
γάλῃν ἢ χονδρικὴν ἔμπορίαν, διεξαγομένην μεταξὺ τῶν μεγαλεμ-
πόρων καὶ τῶν παραγωγῶν κατὰ μεγάλας ποσότητας καὶ εἰς **μικρὰν**
ἢ λιανικὴν ἐνεργουμένην μεταξὺ τοῦ μεταπράτου καὶ τῶν κατανα-
λωτῶν κατὰ μικρὰς ποσότητας.

Τέλος ἡ ἔμπορία διακρίνεται εἰς κατὰ **ξηρὰν** ἔμπορίαν καὶ εἰς
κατὰ **θάλασσαν**.

§ 59.

ΕΜΠΟΡΙΑ. ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Διάφορος ἡ νεωτέρα ἔμπορία. Σήμερον βεβαίως ἡ ἔμπορία
εἶνε πολὺ διάφορος τῆς παλαιότερας, ἥτις ἤρκειτο ἀπλῶς εἰς τὴν
μεταφορὰν καὶ ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων, διότι ἐν τοῖς παλαιότε-
ροις χρόνοις ἡ ἔμπορία δὲν εἶχε τύχην τῆς προστασίας τῆς πολιτείας,
αἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἀρχαίων νομοθεσιῶν δὲν ἐδείχθησαν λίαν εὐμενεῖς
πρὸς τὴν ἔμπορίαν.

Ἡ Ρώμη. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Ρώμη κατὰ τὴν ἀκμὴν της δὲν ἐνόησε καλῶς τὴν σπουδαιότητην σημασίαν τῆς ἐμπορίας ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν. Οἱ δὲ Ρωμαῖοι, ὥς καὶ οἱ Σπαρτιᾶται, ἐθεώρουν τὰς ἐμπορικὰς ἀσχολίας ἀναξίας ἐλευθέρου ἀνδρός, καὶ ἀνέθεσαν αὐτὰς εἰς τοὺς δούλους.

Νεώτεροι χρόνοι. Ὅλως δὲ τοῦναντίον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους κατενόηθη ὅτι ἡ ἐμπορία οὐ μόνον συντελεῖ εἰς τὴν ἐπαύξειν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως, ἀλλὰ χρησιμεύει προσέτι καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν συγχρωτισμὸν τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων χωρῶν. Ἀποβαίνει δὲ οὕτως ἡ ἐμπορία οὐ μόνον *πλουτολογικὸς*, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ *ἐκπολιτιστικὸς* παράγων.

Ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορίας. Εἰς ταύτην συνετέλεσαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ καταπληκτικὸς πολλαπλασιασμός, πρὸς δὲ καὶ ἡ τελειοποίησις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Πλὴν τοῦτου μεγάλην ἔσχεν ἐπίδρασιν ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος, τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου, τῶν συναλλαγματικῶν κλπ. Κυρίως ὅμως ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ γενομένη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόσδον καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορίας.

Ἀποδείξεις ἀναπτύξεως ἐμπορίας. Πόσον ἀναπτύσσεται σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἐμπορία ἀποδείκνυσι, πλὴν ἄλλων, καὶ ἡ αὐξησις τῶν προσώπων τῶν ἐνεργούντων τὴν ἐμπορίαν, ἴτοι τῶν ἐμπόρων.

Ἐν Γαλλίᾳ. Οὕτω μόνον ἐν Γαλλίᾳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐμπόρων, ὅστις τῷ 1866 ἀνῆρχετο εἰς 972,000, κατὰ τὸ 1901 ἔφθασεν εἰς 1,900,000, καὶ κατὰ τὸ 1911 ὑπερέβη τὰ 2,000,000, ἴτοι ἐν διαστήματι 45 ἐτῶν ὑπερεδιπλασιάσθη. Ἄν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ 2,000,000, ἔμποροι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἀντιπροσωπεύουσι 8,000,000, ἔχομεν, ὥς λέγει ὁ Gide, ἐν Γαλλίᾳ τὸ 1)5 τῶν κατοίκων ἀναστρεφόμενον περὶ τὴν ἐμπορίαν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐμπόρων εἶνε ἐτι μεγαλύτερος τοῦ υπολογισθέντος τῷ 1911.

Αὐξήσις ἐμπ. καταστημάτων. Καὶ ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων αὐξάνεται σὺν τῷ χρόνῳ. Οὕτω λ. χ. ἐν Παρισίοις πρὸ 30 ἐτῶν ὑπῆρχεν 1 ἀρτοποιεῖον ἐπὶ 1800 κατοίκων, σήμερον εἶνε 1 ἐπὶ 1300, ἐν Λυὼν δὲ 1 ἐπὶ 500 κατοίκων, καὶ ἐν Ἀγ. Στεφάνῳ 1 ἐπὶ 380 κατοίκων (Gide ἐκδόσις τοῦ 1927).

§ 60.

ΑΓΟΡΑΙ ἢ ΕΜΠΟΡΟΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ, ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑ

Ἀγοραί ἢ ἐμποροπανηγύρεις. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόδον τῆς ἐμπορίας οὐκ ὀλίγον ἐχρησίμευσαν καὶ αἱ λεγόμεναι ἀγοραί καὶ πανηγύρεις. Ἐν πάσῃ δηλ. ἐποχῇ καὶ ἐν πάσῃ χώρᾳ οἱ ἄνθρωποι εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ συνέρχωνται καθ' ἡμέρας καὶ τόπους ὠρισμένους, ὅπως ἀνταλλάσσωσι τὰ προϊόντα αὐτῶν. Αἱ τοιαῦται συναθροίσεις καλοῦνται *ἀγοραί ἢ ἐμποροπανηγύρεις*.

Οἶκον. σπουδαιότης. Αἱ ἀγοραί αὗται ἄλλοτε ἦσαν μεγίστης οἰκονομικῆς σπουδαιότητος. Σήμερον ὁμως σὺν τῷ χρόνῳ περιπίπτουσιν εἰς ἀχρησίαν, διότι αἱ ἀξιώσεις τῆς νεωτέρας ζωῆς εἶνε ὅλως διάφοροι σήμερον. Ἄλλως δὲ ἀνεπληρώθησαν ὑπὸ τῶν χρηματιστηρίων, ἐν οἷς ἡ ἀνταλλαγή ἐνεργεῖται κατὰ τρόπον συνεχῇ καὶ διαρκῇ.

Ἐν τῇ πανηγύρει δὲ τοῦ *Νοβόγοροδ* τῆς Ρωσσίας ἐγίνοντο πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου πράξεις 450 ἑκατομμυρίων καὶ συνεκεντροῦντο 200—300,000 προσώπων, συρρεόντων ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἀσίας.

Χρηματιστήρια. Καὶ τὰ χρηματιστήρια μεγάλην ἔσχον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐμπορίας. Ὑπάρχουσι δὲ ἐν Γαλλίᾳ λ. χ. δύο εἶδη χρηματιστηρίων, τὰ *ἐμπορικά*, ἔνθα ἐνεργεῖται ἡ ἀγοραπωλησία τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τὰ *κυρίως χρηματιστήρια*, ἔνθα γίνεται ἡ ἀγοραπωλησία τῶν κινητῶν ἀξιών. Καὶ αἱ ἐργασίαι δὲ γίνονται διὰ προσώπων εἰδικῶν, *χρηματιστῶν* καὶ *μεσιτῶν*.

Ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὸν ν. 1308 χρηματιστήρια εἶνε τὰ νομικὰ πρόσωπα, παρ' οἷς ἀποκλειστικῶς καταρτίζονται αἱ χρηματιστηριακαὶ συναλλαγαί. Τὰ χρηματιστήρια διαιροῦνται εἰς χρηματιστήρια χρεογράφων καὶ χρ. ἐμπορευμάτων συνιστῶνται διὰ Διατάγματος. Ἐν Πειραιεὶ ἰδρύθη τοιοῦτον χρηματιστήριον ἐμπορευμάτων.

Ἐποπτεία Ὑπουργείου. Τὰ χρηματιστήρια εἴτε χρεογράφων, εἴτε ἐμπορευμάτων τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Τιμὴ τοῦ Χρηματιστηρίου. Ἡ τιμὴ τῶν τίτλων ἢ τῶν ἐμπορευμάτων, ἣτις ἀναγράφεται καὶ δημοσιεύεται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἶνε ἡ καλουμένη τιμὴ τοῦ χρηματιστηρίου. Ἡ τιμὴ ὁμως αὕτη ἔχει σπουδαίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ὅλης κινήσεως τῶν συναλλαγῶν. Διὰ

τοῦτο δὲ ὁ καθορισμὸς τῆς τιμῆς ταύτης ὑποβάλλεται εἰς λεπτομερεῖς κανονισμούς.

§ 61.

ΕΙΔΙΚΟΤΗΣ, ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΚΛΠ.

Εἰδικότης ἐν τῇ ἔμπορίᾳ. Ὡς ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ ἀσχολίᾳ ἀπαιτεῖται ἡ εἰδικότης, οὕτω καὶ διὰ τὴν ἔμπορίαν εἶνε ἀπαραίτητος, διότι ὁ ἔμπορος ἐπιχειρεῖ σπουδαιότατην λειτουργίαν καὶ δὲν ἔχει ἀποστολὴν μόνον νὰ ἀγοράζῃ, νὰ πωλῇ καὶ νὰ μεταφέρῃ τὰ προϊόντα χώρας τινὸς εἰς ἑτέραν.

Ἐγκυκλοπ. μὀρφωσις. Εἶνε ἀνάγκη ἐπομένως νὰ μορφωθῇ ἐγκυκλοπαιδικῶς καὶ νὰ ἀποκτήσῃ εἰδικὰς γνώσεις, ὅτε καὶ μόνον καθίσταται σπουδαῖος παράγων ἐν ταῖς συναλλαγαῖς. Οὐ μόνον δὲ ἄτομα, ἀλλὰ καὶ χῶραι καὶ λαοὶ ἔχουσι ροπὴν πρὸς τὴν ἔμπορίαν.

Ἀνταγωνισμὸς ἐν τῇ ἔμπορίᾳ. Οὗτος εἶνε ἀπαραίτητος, διότι ἐξ αὐτοῦ ὠφελεῖται μὲν ὁ ἐπιτηδειότερος, ὁ δραστηριώτερος, καὶ ὁ ἱκανώτερος ἔμπορος, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐπέρχεται οὐ μόνον βελτίωσις τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ εὐθηνία τῶν προϊόντων, ἐξ ἧς ὠφελεῖται καὶ ὁ καταναλωτής.

ΣΗΜ. Περὶ ἀνταγωνισμοῦ εἰδικώτερον ἴδε ἀνωτέρω ἐν σελ. 72 § 37.

Μεῖζον κέρδος ἐν περιωρισμένῳ κύκλῳ ἔμπορικῶν πράξεων. Κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα, ὅπερ ἴσχυε πρὸ ὀλίγου ἔτι χρόνου, οἱ ἔμποροι ἐπέδιλκον μεῖζον κέρδος εἰς περιωρισμένον κύκλον ἔμπορικῶν ἐργασιῶν. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ὁ ἔμπορος προετίμα νὰ κερδίξῃ μίαν δραχμὴν ἔκ τινος ἔμπορικῆς πράξεως, ἀντὶ νὰ ἐπιχειρῇ 10—20 τοιαύτας μετὰ κέρδους 20 λεπτῶν ἐξ ἐκάστης, ὅτε τὸ κέρδος θὰ ἦτο πολὺ ἀνώτερον.

Περιορισμὸς ἀγοραστῶν. Τὸ τοιοῦτον σύστημα, ὡς εἶνε ἐπόμενον, συνεπάγεται τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγοραστῶν καὶ τῶν ἀγοραζομένων πραγμάτων καὶ συνεπῶς παρακωλύει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἔμπορίας.

Μικρὸν κέρδος ἐπὶ πωλήσεως πλειόνων πραγμάτων. Τὸ νεώτερον σύστημα δέχεται ἀντιθέτως, ὅτι δέον νὰ πωλῶνται ὅσον τὸ δυνατόν πλεονα πράγματα ἀντὶ μικροῦ κέρδους. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ συστήματος τούτου μεγάλως ἐπέδρασε καὶ ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς συγκοινωνίας.

Ζημιὰι μικροεμπόρων. Ἐκ τοῦ νεωτέρου συστήματος, ὅπερ

ἀπαιτεῖ μεγάλα κεφάλαια, οἱ μικρέμποροι, οὔτινες, ὥς εἵπομεν, ἀποβλέπουσιν εἰς μεγάλα κέρδη ἐκ τῆς πωλήσεως ὀλίγων ἐμπορευμάτων, ζημιοῦνται, ἀλλ' ἀντιθέτως ὠφελεῖται ὁ καταναλωτής καὶ θὰ ἀποβλέψωμεν βεβαίως οὐχὶ εἰς τὸ ἀτομικὸν συμφέρον τῶν μικρεμπόρων, ἀλλ' εἰς τὴν ὠφέλειαν τῆς κοινωνίας.

§ 62.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ—ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ προκειμένου περὶ τῆς ἐμπορίας τῆς διεξχομένης μεταξὺ διαφόρων κρατῶν δύο συστήματα ἐφαρμόζονται, τὸ σύστημα τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐμπορίας καὶ τὸ λεγόμενον προστατευτικὸν σύστημα.

Ἐλευθερία ἐμπορίας. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο τὰ ξένα προϊόντα, ὅταν εἰσάγωνται εἰς χώραν τινά, πρέπει νὰ υποβάλλωνται εἰς τέλη τελωνειακὰ ὅσον τὸ δυνατόν ἐλαφρότερα.

Σεβασμὸς ἐλευθερίας ἀνθρώπου. Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν ἐλευθέραν ἐμπορίαν ἰσχυρίζονται ὅτι πρὸ παντὸς συνηγορεῖ ὑπὲρ αὐτῆς ὁ ὀφειλόμενος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπομένως καὶ ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐμπορίας τοῦ σεβασμὸς.

Πλὴν τούτου, λέγουσι, χώρα τις δυνατόν νὰ παράγῃ προϊόν τι, οὗτινος στερεῖται ἄλλη. Ἐπομένως καὶ ἡ κατανάλωσις τοῦ προϊόντος τούτου ἐν ἄλλῃ χώρᾳ δὲν πρέπει νὰ παρεμποδίζηται διὰ τῶν βαρέων τελωνειακῶν δασμῶν καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ θεόν νὰ εἶνε ἐλευθέρα, διότι τοιοῦτοτρόπως θὰ βελτιωθῇ καὶ θὰ ἀναπτυχθῇ ἡ παραγωγὴ, διότι ἂν ὑπάρχῃ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐμπορίας, θὰ δυνηθῇ ἐκάστη χώρα νὰ διαθέσῃ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τὸ πλεονάζον τῆς παραγωγῆς. Ἀφ' ἐτέρου δὲ λόγῳ τῆς ἀνταλλαγῆς τὰ διάφορα προϊόντα ἀποβαίνουν εὐθηνότερα καὶ μᾶλλον προσιτὰ εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις.

Προστατευτικὸν σύστημα. Κατὰ τοῦτο ἡ Πολιτεία πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας ὀφείλει νὰ περιορίξῃ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ξένων προϊόντων, ἐπιβάλλουσα ἐπ' αὐτῶν βαρεῖς τελωνειακοὺς δασμούς.

Ἐμπόδια. Οἱ ὀπῆδοι τοῦ συστήματος τοιοῦτου φρονοῦσιν ὅτι ἐκάστη χώρα ἔχει μέγιστον συμφέρον νὰ παρεμβάλλῃ ἐμπόδια εἰς τὴν

εισαγωγὴν ξένων προϊόντων, ὅπως οὕτω προάγῃται καὶ ἀναπτύσσεται ἡ ἐγχώριος παραγωγὴ. Μάλιστα, λέγουσιν, ἐπέρχεται καὶ ἄλλη τις ὠφέλεια, ὅτι δηλ. χώρα ἐφαρμόζουσα τὸ σύστημα τοῦτο δὲν εἶνε ἐξηρητημένη ἐκ τῶν ξένων χωρῶν, διότι ἀρκεῖται νὰ χρησιμοποιῇ τὰ προϊόντα, ἅτινα αὐτὴ αὕτη παράγει.

Τὸ ἐπιζήμιον τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος εἶνε διὰ τὰ προϊόντα χώρας τινός, ἣτις ἐπέβαλε βαρεῖς εἰσαγωγικούς δασμούς, ὅτι ἀποκλείονται ταῦτα ἢ τοῦλάχιστον περιορίζεται ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῶν εἰς ξένας χώρας, διότι αὐταὶ ἀνταποδίδουσαι τὰ ἴσα θὰ ἐπιβάλλωσιν ὡς εἶνε ἐπόμενον, ἐπίσης βαρεῖς εἰσαγωγικούς δασμούς ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς ἐν λόγῳ χώρας.

Τοῦ ἐφαρμόζεται ἡ ἐλευθερία τῆς ἐμπορίας; Πρώτη ἡ Ἀγγλία κατενόησε τὴν σημασίαν τοῦ συστήματος τούτου καὶ ἐφῆρμονεν αὐτό. Οὕτω δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς ἐλάχιστα μόνον ἐμπορεύματα ἐπιβάλλονται εἰσαγωγικά τέλη. Πλὴν δὲ τῆς Ἀγγλίας τὸ σύστημα τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐμπορίας ἔχουσι προσέτι ἡ Ὁλλανδία, ἡ Νορβηγία καὶ ἡ Δανία.

Ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐν τούτοις καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, τὴν κλασσικὴν χώραν τῆς ἐλευθέρας ἐμπορίας τὸ ζήτημα ἤρξατο ἀνακινούμενον. Διάφοροι δὲ αἰτίαι ὥθοῦσι τὴν Ἀγγλίαν ὡς καὶ ἄλλας χώρας εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος.

Ἐξεύρεσις πόρων. Αἰτία ἐπίσης εἶνε ἡ ἀνάγκη ἐξευρέσεως πόρων λόγῳ τῆς ὑπερμέτρου ἀδυσήσεως τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν ὡς καὶ τῶν δαπανῶν τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἰδίως τῶν ἀπαιτούμενων διὰ τὰς συντάξεις τῶν ἐνδεῶν ἐργατῶν καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐργασίας, τὴν μάστιγα ταύτην, ἣν τινες ἀπέδιδον εἰς τὴν ἐλευθέραν εἰσαγωγὴν τῶν ξένων προϊόντων.

Κράτη προστατευτικοῦ συστήματος. Τὰ μᾶλλον προστατευτικὰ κράτη εἶνε ἡ Ρωσσία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἡ Νέα Ζηλανδία. Ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ κράτη πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀπαριθμουμένων ἀκολουθοῦσι τὸ προστατευτικὸν σύστημα. Καὶ ἡ Ἑλλάς δὲ εἰς τὰ προστατευτικὰ κράτη πρέπει μᾶλλον νὰ καταταχθῇ.

Γαλλία καὶ Γερμανία. Ἡ Γαλλία κατὰ τὸ 1860 εἶχεν εἰσαγγῇ τὸ σύστημα τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐμπορίας. Ἐν τούτοις κατὰ τὸ 1892 ἐφῆρμονε πάλιν τὸ προστατευτικὸν σύστημα. Ἐπίσης δὲ ἡ Γερμανία, ἐν ᾗ πρότερον εἶχε τὸ σύστημα τῆς ἐλευθερίας, ἐπανῆλθε κατὰ τὸ 1879 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Βίσμαρκ εἰς τὸ προστατευτικὸν σύ-

στημα. Μάλιστα δὲ κατὰ 1894 ὑψωσαν ἔτι μᾶλλον τοὺς δασμοὺς ἐπὶ τῶν ἐμπρευσμάτων τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων.

Βραβεῖα. Πολλάκις τὰ κράτη, ὅπως ἐνθαρρύνωσι τὴν παραγωγὴν ἢ τὴν ἐξαγωγὴν προϊόντος τινός, παρέχουσιν ἀμοιβάς, ἧτοι *βραβεῖα* (primes). Οὕτω λ.χ. ἐν Γαλλίᾳ ἡ Κυβέρνησις παρέχει βραβεῖα διὰ τὴν κατασκευὴν πλοίων, καὶ τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν, διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς καννάβεως, τοῦ λίνου κλπ.

Ἀτέλεια προσωρινή. Καὶ αὕτῃ εἶνε εἶδος ἐλευθερίας τῆς ἐμπορίας καὶ ἀποδίδει εἰς τὴν ἀτελῇ εἰσαγωγὴν τῶν ἀναγκαίων τῇ βιομηχανίᾳ πρώτων ὑλών, γίνεται δὲ ὡς ἑξῆς : "Ἄν εἰσάγωνται εἰς χώραν τινά. λ. χ. τὴν Ἑλλάδα, προϊόντα, ὡς ὁ σίτος, ὁ χυτὸς σίδηρος κλπ. πρὸς κατανάλωσιν πληρῶνους τελωνειακὰ τέλη.

Πρὸς κατεργασίαν. Ἄν ὅμως τὰ προϊόντα ταῦτα εἰσάγωνται πρὸς κατεργασίαν ἐν Ἑλληνικοῖς ἐργοστασίοις, ὅπως ἐξαχθῶσι κατόπιν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, λ. χ. ὁ σίτος μεταβεβλημένος εἰς ἄλευρον ἢ ὁ χυτὸς σίδηρος εἰς χάλυβα, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν πληρῶνεται κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τελωνειακοὶ δασμοί, καὶ τότε ἔχομεν τὴν λεγομένην *προσωρινὴν ἀτέλειαν*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

§ 63 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΑ

(Συναλλαγὴ καὶ ἐπικαταλλαγὴ)

Ἐπίδρασις τῆς ἐπικαταλλαγῆς. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἰδίως ἐμπορίας οὐ μικρὰν ἔχουσιν ἐπίδρασιν αἱ ἐργασίαι τῆς ἐπικαταλλαγῆς ἢ τοῦ συναλλάγματος, δηλ. ἡ ἐμπορία τῶν ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλαγματικῶν, περὶ ἧς λέγομεν ὀλίγα τινὰ ἐνταῦθα, ἐν τῷ περὶ ἐμπορίας δηλ. κεφαλαίῳ.

Ἡ *συναλλαγή* (change) εἶναι ἡ *μικρά*, δηλ. ἡ πρᾶξις διὰ τῆς ὁποίας σκοπεῖται ἡ ἀλλαγὴ νομισμάτων χώρας τινὸς πρὸς νομίσματα ἄλλης, ἢ *μεγάλῃ*, δηλ. ἡ ἐμπορία τῶν συναλλαγματικῶν. Περὶ τῆς μεγάλῃς δὲ ταύτης συναλλαγῆς γίνεται λόγος ἐνταῦθα καὶ οὐχὶ τῆς μικρᾶς.

Τίνες ἐνεργοῦσι τὴν τοιαύτην ἐμπορίαν τῶν συναλλαγματικῶν ; Οἱ μεγάλοι τραπεζιτικοὶ οἴκοι, τοὺλάχιστον ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων αἱ ἐργασίαι ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἔχουσι σωρεῖαν συναλλαγματικῶν πληρωτέων εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ διεξά-

γουςι τὴν τοιαύτην ἐμπορίαν. Αἱ συναλλαγματικαὶ αὗται ἀντιπροσωπεύουσι δισεκατομμύρια καὶ εἶνε ἀντικείμενον δραστηριωτάτης ἐμπορίας.

Λέγομεν δὲ *χαρτίον ἢ συνάλλαγμα* ἐπὶ Παρισίων, Λονδίνου, Βερολίνου κλπ. ἀναλόγως τοῦ τόπου, ἔνθα εἶνε πληρωτέαι.

Διάμεσα πρόσωπα. Οἱ τραπεζίται περὶ ὧν εἵπομεν, ὅτι ἔχουσιν εἰς χεῖράς των σωρεῖαν συναλλαγματικῶν εἶνε πρόσωπα διάμεσα. Θὰ ἐξετασθῇ ἐπομένως παρὰ τίνος ἀγοράζουσι τὰς συναλλαγματικὰς καὶ πρὸς τίνας πωλοῦσιν αὐτάς.

Παρὰ τίνων ἀγοράζουσι τὸ συνάλλαγμα; Παρ' ἐκείνων οὔτινες τὸ παράγουσι, παρ' ἐκείνων οὔτινες ἔτυχε νὰ ἔχωσι πιστώσεις ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀλλ' ἰδίως παρ' ἐκείνων οὔτινες ἐπώλησαν ἐμπορεύματα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ οἱ ὅποιοι ἔνεκεν τῶν πωλήσεων αὐτῶν ἐξέδωκαν συναλλαγματικὴν εἰς βάρος τοῦ ἀγοραστοῦ των εἰς Παρισίους, Βερολίνον κλπ. ἢ ἔλαβον παρ' αὐτῶν, ὡς πληρωμὴν, ἐπιταγὴν ἐπὶ Παρισίων, Βερολίνου κλπ.

Προεξόφλησις συναλλαγματικῆς. Ἐὰν ὁ πωλητὴς οὗτος ἐμπορὸς λάβῃ ἀνάγκην χρημάτων πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας τῆς συναλλαγματικῆς ἢ ἂν εὐρίσκη ἀπλῶς ὀχληρὸν νὰ ἀποστείλῃ τὴν συναλλαγματικὴν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς πληρωμὴν, καταφεύγει εἰς τινὰ τραπεζίτην, ὅστις ἀγοράζει παρὰ τοῦ ἐμπόρου τούτου ἢ κυρίως προεξοφλεῖ τὴν συναλλαγματικὴν.

Πρὸς τίνας πωλοῦσιν οἱ Τραπεζίται; Πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ οἱ τοιοῦτοι εἶνε πολυάριθμοι, διότι αἱ συναλλαγματικαὶ αὗται ἀποβαίνουσι *περιζήτητοι* παρὰ τῶν ἐχόντων πληρωμὰς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἰδίως παρὰ τῶν ἐμπόρων, οὔτινες ἡγόρασαν ἐμπορεύματα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Παραδείγμα. Ὁ ἐν Ἀθήναις ἀγοραστὴς ἐμπορευμάτων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἐν Λονδίῳ πωλητὴς δὲν θέλει νὰ ἐκδώσῃ συναλλαγματικὴν, εἶνε ἠναγκασμένος νὰ ἀποστείλῃ τὸ ποσὸν τοῦ τιμήματος τῶν ἐμπορευμάτων εἰς λίρας στεργλίνας καὶ εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ πωλητοῦ εἰς Λονδίνον.

Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον οὔτε εἶνε εὐκόλον, οὔτε πάντοτε κατορθωτόν, διότι πιθανὸν ἐν Ἀθήναις νὰ μὴ ὑπάρχωσι χρυσὰ νομίσματα. Συνεπῶς ἂν ὁ ἀγοραστὴς δύναται, κατὰ τὰ εἰρημένα ἀνωτέρω, νὰ προμηθευθῇ συναλλαγματικὴν πληρωτέαν ἐν Λονδίῳ, δηλ. ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ πωλητοῦ, θὰ ἐνεργήσῃ τὴν πληρωμὴν εὐκολώτερον καὶ διὰ μικροτέρας δαπάνης.

ΤΙΜΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΗΣ

Τιμὴ τῆς συναλλαγῆς ἢ ἐπικαταλλαγῆς. Αἱ τοιαῦται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν συναλλαγματικά διὰ πωλοῦνται, οὐδὲ διαπραγματεύονται εἰς τιμὴν πάντοτε ἴσην πρὸς τὸ ποσὸν τὸ ἀναφερόμενον ἐν τῇ συναλλαγματικῇ.

Οὕτω λ. χ. ὅταν ἐν Ἑλλάδι πωλῇ τις συναλλαγματικὴν πληρωτέαν ἐπὶ Παρισίων ἀξίας φράγκων 1000, δὲν θὰ λάβῃ πάντοτε παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ τῆς συναλλαγματικῆς 100 φράγκα, ἀλλὰ συνήθως θὰ λάβῃ ἢ περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον.

Τιμὴ συναλλαγῆς. Αἱ διάφοραι αὗται μεταβολαὶ καλοῦνται *τιμὴ συναλλαγῆς ἢ ἐπικαταλλαγῆς* (cours du change) ἢ κοινότερον *τιμὴ τοῦ συναλλάγματος* καὶ ἀναγράφονται εἰς τὰς ἐφημερίδας ὡς ἡ τιμὴ τοῦ χρηματιστηρίου. Ἡ τιμὴ τῆς συναλλαγῆς εἶνε *ἀρτία* ἢ *ὑπὲρ* τὸ ἄρτιον, ἢ *ὑπὸ* τὸ ἄρτιον, καί,

Α.Ο.Ν. *Ἀρτία* καλεῖται ἡ τιμὴ τῆς συναλλαγῆς, ὅταν πωλῶν τις λ. χ. ἐν Ἑλλάδι συναλλαγματικὴν ἐπὶ Γαλλίας 1000 φράγκων θὰ λάβῃ παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ ὡς τιμὴν 1000 φράγκα.

Β.Ο.Ν. *ὑπὲρ τὸ ἄρτιον.* Ἐν ἡ ὅμως περιπτώσει ἐν Ἑλλάδι πρὸς ἀγορὰν συναλλαγματικῆς 1000 φράγκων πληρωτέας εἰς Λονδίνον εἶδει τις πλέον τῶν 1000 φράγκων, ἐν παραδείγματι 1005 φράγκα, τότε ἡ τιμὴ τῆς συναλλαγῆς εὐρίσκεται *ὑπὲρ τὸ ἄρτιον*. Ἡ τοιαύτη τιμὴ θεωρεῖται ὡς *δυσμενής*.

Γ.Ο.Ν. *ὑπὸ τὸ ἄρτιον.* Ἀντιθέτως δὲ ὅταν ἐν Ἑλλάδι ἀγοραστὴς συναλλαγματικῆς τινας, διότι ὑπάρχουσιν ἐν ἀφθονίᾳ τοιαῦται ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ πληρωτέαι συναλλαγματικά, εἶδει ὀλιγώτερα τοῦ ἀναγραφομένου ἐν τῇ συναλλαγματικῇ ποσοῦ, ἐν παραδείγματι, ὅταν ἐπὶ συναλλαγματικῆς 1000 φράγκων εἶδῃ μόνον 995 φράγκα, τότε ἡ τιμὴ συναλλαγῆς καλεῖται *ὑπὸ τὸ ἄρτιον*. Ἡ τοιαύτη δὲ τιμὴ θεωρεῖται *εὐμενής*.

ΣΗΜ. Εἰς τὰς λέξεις *δυσμενής* ἢ *εὐμενής*, δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ μεγάλη σπουδαιότης, διότι τὸ γεγονὸς, ὅτι χώρα τις πρέπει νὰ στείλῃ νόμισμα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ νὰ λάβῃ ἐκ τούτου, δὲν ἀποτελεῖ οὔτε μέγιστον κίνδυνον, οὔτε μεγίστην ὀφέλειαν.

Ἐν τούτοις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, λόγῳ τοῦ πολέμου, εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα ἐν Ἑλλάδι ἐνεκεν τῆς συνεχοῦς καὶ μεγάλῃς ἐξαγωγῆς συναλλάγματος.

ΜΕΤΑΒΟΛΑΙ ΤΙΜΗΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ

Τί ἐπιφέρει τὴν ὑπερτίμησιν ἢ ὑποτίμησιν τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος, δηλ. τὰς μεταβολὰς τῆς τιμῆς τῆς συναλλαγῆς ;

Διάφοροι λόγοι, ὡς ἡ μεγαλύτερα ἢ ἡ μικροτέρα ἐμπιστοσύνη, ἦν παρέχει ἡ υπογραφή τοῦ ὀφειλέτου,

ἢ μικρὰ ἢ μεγάλη προθεσμία. καθ' ἣν εἶνε πληρωτέα ἡ συναλλαγματική,

τὸ ἀπορριπτόμενον χώρας τινὸς ἢ τὸ δύσκολον τῆς συγκοινωνίας καὶ

ἢ ἐμπόλειμος ἢ μὴ κατάστασις τῆς χώρας.

Ἐαλάντευσις ἀξίας. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν αἰτιῶν τούτων καὶ ἐν ἣ ἔτι περιπτώσει ἡ συναλλαγματική εἶνε ἀσφαλῆς καὶ πληρωτέα ἐν ὅφει, ἢ ἀξία αὐτῆς ποικίλλει καθ' ἑκάστην καὶ ἀναλόγως τῆς ταλαντεύσεως τῆς προσφοράς καὶ τῆς ζήτησεως, ὡς ἡ ἀξία ἄλλων ἐμπορευμάτων.

Χρυσοῦν σημεῖον. (gold point). Ἡ ἀγορὰ συναλλαγματικῆς διὰ τὸ ἐξωτερικόν, ἀντὶ τῆς ἀποστολῆς μεταλλικοῦ νομίσματος γίνεται πρὸς οἰκονομίαν. Ὅταν ὅμως ἡ τιμὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, πέραν τοῦ ὁποίου εἶνε οἰκονομικώτερον διὰ τὸν ὀφειλέτην νὰ στείλῃ αὐτοῦσιον νόμισμα, ἀντὶ νὰ ἀγοράσῃ συναλλαγματικὴν, τότε ἡ τιμὴ αὕτη τοῦ συναλλάγματος καλεῖται χρυσοῦν σημεῖον.

Δύο χρυσὰ σημεῖα. Τὸ gold point ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν τραπεζίτην, διότι προαγγέλλει ὅτι θὰ ἐξέλθῃ νόμισμα καὶ συνεπῶς ὅτι θὰ ζητηθῇ τοιοῦτον ὑπὸ τῶν τραπεζῶν. Ὑπάρχουσι δὲ δύο χρυσὰ σημεῖα, τὸ ὑπὲρ τὸ ἄρτιον, ὅπερ σημειώνει τὴν ἐξοδον τοῦ νομίσματος, καὶ τὸ ὑπὸ τὸ ἄρτιον, ὅπερ σημειώνει τὴν εἰσοδον.

Ἐπιλογὴ. (arbitrage). Ἐνεργεῖ τις ἐπιλογὴν, ἐν ἣ περιπτώσει ἀγοράζει ἐξωτερικόν συνάλλαγμα εἰς μέρη, εἰς τὰ ὅποια εἶνε εὐθηνόν, ὅπως μεταπωλήσῃ τοῦτο κατόπιν εἰς τόπους, ἐνθα ἡ τιμὴ εἶνε ὑψωμένη. Ἐπομένως καὶ ἡ ἐπιλογὴ εἶνε πρᾶξις συναλλαγῆς, δηλ. ἀγορὰ ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος, ἀλλὰ πολυπλοκωτέρα.

Τὸ arbitrage ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι ἐπεκτείνει ἀνὰ πᾶσας τὰς χώρας τὰς εὐκολίας τῆς διὰ συμψηφισμοῦ πληρωμῆς.

§ 64.

ΠΕΡΙ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ

Ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον ἢ κατ' ἄλλους ἐμπορικὴ πλάστιγξ, ἢ ἐμπορικὸς ἰσολογισμὸς καλεῖται ἡ ἰσότης ἢ ὑφισταμένη μεταξὺ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν τῶν ἐμπορευμάτων εἰς χώραν τινὰ καὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν.

Ἀδύνατος ἡ ἰσότης. Ἐν τούτοις ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὰς στατιστικὰς τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῶν ἐξαγωγῶν τῶν διαφόρων χωρῶν, θὰ ἴδωμεν ὅτι τοιαύτη ἰσότης οὐδέποτε σχεδὸν ὑπάρχει καὶ ὅτι ἡ ἐμπορικὴ πλάστιγξ κλίνει ὅτε μὲν πρὸς τὸ μέρος τῆς εἰσαγωγῆς, ὅπερ εἶνε **καὶ τὸ συνηθέστερον**, ὅτε δὲ πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐξαγωγῆς.

Ἥθαια θεωρία. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐμπ. ἰσοζύγιον ἴσχυεν ἄλλοτε ἡ γνώμη ὅτι χώρα τις διὰ τὰ εἶνε πλουσία, ἔπρεπε νὰ εἰσάγῃ ὀλιγώτερα τῶν ἐξαγομένων, διότι ἄλλως ἂν ἡ ἐξαγωγή ἦτο μικροτέρα τῆς εἰσαγωγῆς, ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξάγονται εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν τὰ πολύτιμα μέταλλα καὶ οὕτως ἡ χώρα ἤθελε στερηθῇ τοῦ μεταλλικοῦ πλούτου καὶ θὰ καθίστατο συνεπῶς πτωχοτέρα.

Ἐσφαλισμένη ἡ θεωρία αὕτη. Ἐν τούτοις ἀπεδείχθη πεπλημένη ἡ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἰσχύσασα τοιαύτη θεωρία, διότι ἐν πρώτοις δὲν εἶνε ὀρθή ἡ γνώμη ὅτι ὁ πλοῦτος χώρας τινὸς ἀποτελεῖται ἐκ μόνον τῶν πολυτίμων μετάλλων καὶ ὅτι αὕτη μόνον ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμπορίας πλουτεῖ, ἐν ᾧ εἶνε προφανὲς ὅτι ἡ ἐθνικὴ βιομηχανία, ἡ γεωργία καὶ ἡ ναυτιλία ὥς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἐμπορία εἶνε ἐξ ἴσου μεγάλαι πηγαὶ πλούτου. Συνεπῶς ἐφ' ὅσον καλλιεργοῦνται καὶ ἀναπτύσσονται οἱ πλουτοπαραγωγοὶ οὗτοι κλάδοι, ἐπὶ τοσοῦτον, ὥς εἶνε ἐπόμενον, ἀποβαίνει πλουσιωτέρα καὶ εὐδαιμονεστέρα ἡ χώρα.

Ἀτελεῖς οἱ τελωνειακοὶ πῖνακες. Πλὴν τούτου φαίνεται ὅτι καὶ οἱ τελωνειακοὶ πῖνακες δὲν παρέχουσι πλήρη καὶ πιστὴν τὴν κατάστασιν τοῦ δοῦναι καὶ λαβεῖν χώρας τινός.

Οὕτως ἐν παραδείγματι ἡ ἀξία τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων σημειοῦται ἐν τοῖς πῖναξι κατὰ τὴν τιμὴν τῆς παραγωγῆς των ἐν τινὶ χώρᾳ· καὶ ὅμως ἡ χώρα αὕτη δὲν θὰ εἰσπράξῃ τὸ τίμημα τῶν ἐξαχθέντων ἐμπορευμάτων κατὰ τὴν ἀξίαν, ἣν θὰ ἔχωσι τὰ πράγματα ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἀποστολῆς των.

Ἀκρίβεια πινάκων. Ἐπομένως ἡ ἐξάγουσα χώρα, ἂν ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐμπορευμάτων ἐγένετο δι' ἰδίῳν αὐτῆς πλοίων, διαμετακομιστικῶν μέσων, μεσιτῶν κλπ. θὰ εἰσπράξῃ πρὸς τούτοις καὶ τὸ ἀντίτιμον τῶν ἐξόδων μεταφορᾶς, τῶν ἀσφαλιστρῶν, τῶν κερδῶν τῶν μεσολαβούντων μεσιτῶν καὶ ἐμπόρων κλπ. Ταῦτα ὅμως δὲν σημειοῦνται ἐν τοῖς πῖναξιν, οἵτινες οὕτως ἀποβαίνουσι ἀτελεῖς· συνεπῶς στατιστικαὶ στηριζόμεναι ἐπ' αὐτῶν δὲν **δύνανται νὰ ὦσιν ἀκριβεῖς.**

Ἡ πώλησις τῶν πλοίων. Τὰ πωλούμενα πλοία ἐπίσης δὲν φαίνονται εἰς τὰ κατάστιχα τῶν τελωνείων οὔτε τῆς εἰσαγωγῆς οὔτε τῆς ἐξαγωγῆς. Καὶ ὅμως μέγιστα ποσὰ ἀνταλλάσσονται διὰ τῆς τοι-

αὐτῆς πωλήσεως τῶν πλοίων. Ἡ Ἀγγλία, ἥτις κατασκευάζει πλοῖα διὰ πάσας τὰς χώρας εἶνε πιστώτρια κολοσσιῶν ποσῶν, ἐν ᾧ ἡ Γαλλία εἶνε μᾶλλον ὀφειλέτης.

ΑΔΗΛΟΙ ΠΟΡΟΙ

Ἀδελφοὶ πόροι. Πρὸς τοῦτοις οἱ τελωνειακοὶ πίνακες δὲν περιλαμβάνουσι τοὺς λεγομένους ἀδήλους πόρους. Τοιοῦτοι δὲ εἶνε λ. χ. οἱ πόροι ἐκ τῆς λαθρορίας ἐξαγωγῆς τῶν ἐμπορευμάτων, αἱ πρόσδοι τῶν ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ κατατεθειμένων κεφαλαίων ἢ ξένων δανείων, τὰ δαπανώμενα χρήματα ὑπὸ τῶν προσερχομένων εἰς τινα χώραν ξένων.

Παραδείγματα. Ἐν Ἑλβετία, ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν μέρει καὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἄλλαχού κατὰ χιλιάδας συρρέουσιν οἱ ξένοι χάριν τῶν ἀρχαιοτήτων, τῶν μουσείων, τῶν φυσικῶν καλλογῶν κλπ. δαπανῶντες ἀφειδῶς μέγιστα ποσὰ ἀποτελοῦντα τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν χωρῶν τούτων.

Αἱ ἀποστολαὶ (ἐμβάσματα) τῶν μεταναστῶν εἰς τὰς χώρας ἀπὸ τῶν ὁποίων γίνεται μετανάστευσις; Καὶ αὗται εἶνε εἰσαγωγαὶ καὶ ἐξαγωγαὶ μεταλλικοῦ μὴ ὑπολογιζόμεναι ἐτησίως.

Ἐν παραδείγματι εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπολογίζονται αἱ εἰσαγωγαὶ ἐκ τῶν μετναστῶν εἰς 450.000.000 φράγκων Γαλλικῶν. Ἀντιθέτως τὸ ποσὸν τῶν πληρωμῶν τὰς ὁποίας ἐνεργοῦσι κατ' ἔτος αἱ Ἠνωμένοι πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ μορφήν ταχυδρομικῶν ἢ τραπεζικῶν ἐπιταγῶν στελλομένων ὑπὸ τῶν μετναστῶν ὑπελογίσθη εἰς 270000000 δολλάρια.

Συμπέρασμα. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἔπεται ὅτι ἡ εἰρημένη θεωρία, στηριζομένη ἐπὶ τοιούτων σφαλερῶν βάσεων, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε ὀρθὴ καὶ ἔνεκεν τούτου σήμερον ἐγκατελείφθη καὶ δὲν ὑποστηρίζεται πλέον.

Παράδειγμα. Ἄν λ. χ. ἡ Ἑλλὰς συνάψῃ ἐμπορικὴν σύμβασιν μετὰ τῆς Ἰταλίας, πᾶσα παραχώρησις γενομένη ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς συμβάσεως ἐπεκτείνεται αὐτοδικαίως καὶ εἰς πάντα τὰ κράτη, μετὰ τῶν πλοίων ἢ Ἑλλὰς εἶχε συνάψῃ τοιαύτας ἐμπορικὰς συμβάσεις, ἂν, ἐγγοεῖται, ὑπάρχῃ εἰς τὰς συμβάσεις ταύτας ἢ ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους.

Μακροὶ προθεσμίαι. Ὅπως ἐπέλθωσιν ἐν τούτοις τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῶν τοιούτων ἐμπορικῶν συμβάσεων, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐρίζηται ἐν ταῖς συμβάσεσιν ὅσον τὸ δυνατὸν μακροτέρα προθεσμία, ὅτερ καὶ γίνεται συνήθως.

Συμβάσεις Ἑλλάδος. Τοιαύτας συμβάσεις ἔμπορικὰς συνήψε μετὰ πλείστων ἄλλων κρατῶν καὶ ἡ Ἑλλάς.

§ 63

ΠΕΡΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

Κρίσεις. Ὅπως ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου τοιούτοτρόπως καὶ ὁ **κοινωνικὸς** κατὰ περιόδους ὑφίσταται διαταραχὰς τινας, αἵτινες διακόπτουσιν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν κανονικὴν καὶ εὐρυθμον λειτουργίαν του. Αἱ τοιαῦται διαταραχαὶ τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ καλοῦνται κρίσεις καὶ εἶνε γεωργικαί, βιομηχανικαί, χρηματιστικαί, ἔμπορικαί.

Αἷτια τῶν κρίσεων. Τὰ αἷτια αὐτῶν εἶνε ποικίλα, ὥς ἐν παραδείγματι **πόλεμος** ἐν χώρᾳ τινί, ἥτις παράγει τὰς πρώτας ὕλας ὠρισμένης βιομηχανίας, **νόσος**, ἐξ ἧς κατεστράφησαν τὰ προϊόντα χώρας τινός, **παραγωγή** κατὰ πολὺ ὑπερτέρα τῆς καταναλώσεως, **ἀνακαλύψεις** νέων βιομηχανιῶν καὶ νέων συστημάτων, δι' ὧν ἐπέρχεται μεταβολὴ τῶν ὄρων τῆς τε φυσικῆς καὶ τῆς τεχνικῆς παραγωγῆς.

Μερικαὶ ἢ γενικαί. Ταῦτα πάντα δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι κρίσεις ἢ **μερικὰς** ἐν ὠρισμένῃ τινὶ χώρᾳ ἢ καὶ **γενικὰς** ἐνίοτε, ἐκτείνοντας ἐπὶ πλείονων χωρῶν ἢ καὶ ἐφ' ὅλοκλήρου σχεδὸν τῆς ὑψηλίου.

Παραπτόμενα. καὶ γνωρίσματα τῶν ἔμπορικῶν κρίσεων εἶνε αἱ νομισματικαὶ ἀνωμαλίαι, ἡ ἔλλειψις πίστεως, ἡ χαλάρωσις τῶν ἔμπορικῶν ἐργασιῶν, ἡ ἔκπτωσις τῆς τιμῆς τῶν ἐμπορευμάτων, ἡ ἀναστολὴ τῶν πληρωμῶν κλπ.

Περίοδοι κρίσεων. Αἱ κρίσεις αὗται, ὥς παρατηρήθη, ἔχουσιν ὠρισμένην περίοδον, ἥτις συνήθως εἶνε 10 ἐτῶν. Οὕτω κατὰ μὲν τὸν 18ον αἰῶνα παρατηρήθησαν κρίσεις κατὰ τὰ ἔτη 1753, 1763, 1773, 1783, 1793. Ἐπίσης κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἐγένοντο κρίσεις κατὰ τὰ ἔτη 1815, 1827, 1836, 1839, 1846, 1857, 1866, 1873, 1890, 1900. Κατὰ δὲ τὸν 20ὸν αἰῶνα ἐκτὸς τῆς κρίσεως τοῦ 1900, ἔχομεν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ 1907.

Κρίσεις ἰδιόχειπτου. Τοιαῦται εἶνε αἱ ἀναγόμεναι εἰς ἓν **μόνον προϊόν**, λ. χ. ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ προκειμένου περὶ τοῦ οἴνου, ἐν Ἑλλάδι διὰ τὴν σταφίδα καὶ ἐν Βραζιλίᾳ διὰ τὸν καφφέν.

Ἐν Γαλλίᾳ δὲ ἡ τελευταία αὕτη κρίσις τῶν οἴνων ἤρξατο τῷ 1900, καὶ διήρκεσε μέχρι τοῦ 1910, προὐκάλεσε δὲ ταραχὰς τῷ

1907. Αἰτία δὲ τῆς ἐν Γαλλίᾳ κρίσεως ἦτο ἡ πέραν τοῦ δέοντος ἐμφύτευσις ἀμπέλων καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς καταναλώσεως τοῦ οἴνου.

Προληπτικὰ ἢ θεραπευτικὰ μέσα. Αἱ κρίσεις, ὡς εἴπομεν, εἶνε ἔμφυτοι οὕτως εἰπεῖν ἐν τῷ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ. Ἐπομένως τελείως ἀποτελεσματικὰ προληπτικὰ ἢ θεραπευτικὰ μέσα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ληφθῶν. Ἐν τούτοις μέτρα τινα προληπτικὰ δύναται νὰ ἐλαττώσῃ τὰς ἐπιβλαβεῖς συνεπειὰς κρίσεως τινος.

Ἀποταμειώσεις. Τοιοῦτον ἄριστον μέσον εἶνε λ. χ. ἡ ἀποταμίευσις, ἣτις εἶνε λίαν ἐπωφελὴς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, διότι παρετηρήθη ὅτι ἔθνη ἔχοντα ἀποταμειώσεις ἀντιμετωπίζουσι τοιαύτας κρίσεις.

Καὶ συνέπειαι εὐνοϊκαί. Ἐν τούτοις αἱ ἐν λόγῳ κρίσεις, καίτοι τοιαῦτα παρουσιάζουσιν ἄτοπα, ἔχουσιν ἐνίοτε καὶ ἀποτελέσματα εὐνοϊκά.

Οὕτως ἂν ἐπέλθῃ ἐμπορικὴ τις κρίσις, ἀρθῇ δὲ κατόπιν ἡ αἰτία τῆς κρίσεως, πολλάκις ἀναζωογονεῖται ἡ ἐμπορία καὶ ἀναπτύσσεται μετὰ μείζονος δυνάμεως, ἡ δὲ παθοῦσα ἐκ τῆς κρίσεως χώρα ἐπιδίδεται εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων ἀναπτύσσουσα καὶ βελτιοῦσα ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον τὰς πλουτοπαραγωγικὰς δυνάμεις αὐτῆς.

Κρίσεις ἐλλείμματος. Ἐκτὸς τῶν κρίσεων ὑπερπαραγωγῆς, ἔχομεν καὶ τὰς κρίσεις ἐλλείμματος, αἵτινες ὀφείλονται εἰς ἀδυναμίαν τῆς παραγωγῆς. Αἱ ἐξ ἀδυναμίας τῆς παραγωγῆς κρίσεις παρουσιάζονται μόνον ἐν τῇ γεωργικῇ καὶ τῇ μεταλλευτικῇ βιομηχανίᾳ καὶ εἶνε αἱ ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνοι ἐκτὸς τῶν χωρῶν, αἵτινες δὲν εἶνε βιομηχανικῶς προηγμένοι.

Ἀποτελέσματα ἀντίθετα. Ἡ κρίσις ἐλλείμματος ἐπιφέρει ἀντίθετα ἀποτελέσματα τῶν τῆς ὑπερπαραγωγῆς, ἰδίως δὲ τὴν ὑπερτίμησιν τῶν ἐμπορευμάτων, τῶν ὁποίων παρουσιάζεται ἡ ἑλλείψις.

Τὸ ἑλλεῖμα εἰς τὴν παραγωγὴν δημητριακῶν καρπῶν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ λιμὸν εἰς χώρας πτωχάς, ὡς εἶνε αἱ *Ἰνδία*, ἡ *Ρωσσία* κλπ.

Ἐπίσης τὸ ἑλλεῖμα πρώτων τινῶν ὕλων δύναται νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀργίαν ἐργοστασίων.

Ἐπέκτασις χρειῶν. Ἡ κρίσις ἐλλείμματος δύναται νὰ προέρχηται καὶ ἐξ ἀποτόμου καὶ ἀπροσδοκίτου **ἐπέκτασεως** χρειῶν τινῶν εἰς ἣν ἐπέκτασιν ἡ παραγωγὴ δὲν δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ. Οὕτως ἐν **παραδείγματι** ἡ πρόοδος τῶν ἡλεκτρικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν αὐτοκινήτων προεκάλεσε κρίσιν τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ καουτσούκ.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

§. 66.

ΔΙΑΝΟΜΗ

Διανομή καλεῖται ὁ τρόπος, καθ' ὃν τὰ προϊόντα τῆς παραγωγῆς διανέμονται εἰς τοὺς συντελεστάς τῆς παραγωγῆς,

Ἔννοια τῆς διανομῆς. Ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω ἐν τῷ πρώτῳ μέρει, οἱ συντελεσταὶ ἢ παράγοντες τῆς παραγωγῆς εἶνε ἡ φύσις, ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον. Διὰ τῆς συμπράξεως αὐτῶν παρήχθησαν διάφορα προϊόντα φυσικὰ ἢ τεχνικὰ. Ἐν τῷ παρόντι τρίτῳ μέρει ἐξετάζομεν κατὰ τίνα τρόπον ἕκαστος τῶν εἰρημένων παραγόντων θὰ λάβῃ μέρος ἐν τῇ διανομῇ τῶν διαφόρων προϊόντων τῆς παραγωγῆς.

Αὐτόνομος παραγωγός. Καὶ ἐν ἣ μὲν περιπτώσει παρῆχε καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν ἐργασίαν, καὶ τὸ κεφάλαιον ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὡς εἶνε καὶ ὁ λεγόμενος **αὐτόνομος παραγωγός**, τότε ἀναμφισβητήτως θὰ ἐδικαιούτο νὰ λάβῃ ὁλόκληρον τὸ παραχθέν προϊόν. Ἐάν, ὡς λέγει ὁ Gide, ἕκαστος παρήγε **κατ' ἰδίαν**, ὡς ὁ Ροβινσὼν ἐν τῇ νήσῳ του, θὰ ἐκράτει δι' ἑαυτὸν τὸ παραχθέν, καὶ ζήτημα διανομῆς οὐδὲ καὶν θὰ ὑφίστατο.

Ἀνάλογος πρὸς καταβολήν. Ἐπειδὴ ὅμως εἶνε σπάνιον τὸ τοιοῦτον, ἐν ᾧ σύνηθες εἶνε ὁ μὲν ἰδιοκτῆτης νὰ καταβάλλῃ τὸν ἀγρόν του, ὁ ἐργάτης τὴν ἐργασίαν του καὶ ὁ κεφαλαιούχος τὸ κεφάλαιόν του, ἕκαστος τῶν παραγόντων τούτων θὰ λάβῃ κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀγαθῶν ἀνάλογον πρὸς τὴν καταβολήν μέρος.

Ἐπὶ τρεῖς ἐπόψεις ἐπομένως θὰ ἐξετάσωμεν τὰ μερίδια εἰς τὴν διανομήν, ἥτοι ὡς **πρόσοδον**, δηλ. τὸ μέρος κατὰ τὴν διανομήν, τὸ ὁποῖον δικαιούται νὰ λάβῃ ὁ ἰδιοκτῆτης, ὡς **ἡμερομισθιον**, δηλ. τὴν ἀμοιβήν, εἰς ἣν δικαιούται ὁ ἐργάτης, καὶ ὡς **τόκον**, δηλ. τὴν ἀμοιβήν, ἣν θὰ λάβῃ ὁ κεφαλαιούχος διὰ τὸ κεφάλαιόν του.

Φόρος. Πλὴν ὁμως τῶν τριῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς μετέχει ἐν τῇ διανομῇ καὶ τὸ κράτος. Λαμβάνει ἐπομένως καὶ αὐτὸ τὸ μερίδιόν του, ὅπερ καλεῖται φόρος.

Οὐχὶ εὐκόλος ἡ διανομή. Τὸ μέρος τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ ἔχη ἕκαστος τῶν τριῶν παραγόντων ἐν τῇ διανομῇ, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦτο ἐν τῶν μεγάλων προβλημάτων, διότι ὁ σπουδαιότερος παράγων δικαιούται εἰς μεγαλύτεραν παροχὴν, ἥτις πρέπει νὰ ἀντιστοιχῇ πρὸς τὴν προσπάθειαν, ἣν κατέβαλε διὰ τὴν παραγωγὴν.

Ἐπιθυμία περισσοτέρων. Ἄλλ' ἀκριβῶς τοῦτο εἶνε τὸ δύσκολον, διότι ὁ ἄνθρωπος, ὅπως προσπαθεῖ νὰ παραγάγῃ περισσότερα, οὕτω καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπολαύσῃ περισσότερα.

Τὶ ἔπεται ἐκ τούτου; Ὅτι ἕκαστος τῶν συντελεστῶν τούτων τῆς παραγωγῆς νομίζει, ὅτι αὐτὸς κατέβαλε περισσότεραν προσπάθειαν πρὸς τὴν παραγωγὴν καὶ ἐπομένως ὅτι αὐτὸς δικαιούται ὑπὲρ πάντα ἄλλον νὰ λάβῃ καὶ μεγαλύτεραν μερίδα τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπιζητεῖ δι' ἑαυτὸν τὸ μεγαλύτερον τοῦτο μέρος. Ἐνεκεν τούτου ἐπέρχονται ἔριδες, διαμάχαι καὶ συγκρούσεις, ὧν παραδείγματα πλεῖστα ὅσα εὗρισκομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἄνισος ἡ διανομή. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἔτι χρόνων παρατηρεῖται ἐπίσης ὅτι ἔνεκεν διαφόρων λόγων ἡ διανομή τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς ἦτο ἄνισος καὶ ἄδικος. Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἀντημείβετο ἡ γῆ περισσότερον παρ' ὅ,τι κατέβαλε διὰ τὴν παραγωγὴν, ἀλλαχοῦ δὲ τὸ κεφάλαιον παρήγεν ὀλιγώτερα καὶ ἀπελάμβανε περισσότερα.

Παραγώνισις τῆς ἐργασίας. Ἰδίως ὁμως ὁ παράγων τῆς ἐργασίας ἡδικήθη περισσότερον παντὸς ἄλλου. Καὶ ἐνῷ ἡ γῆ καὶ τὸ κεφάλαιον ἐλάμβανον τὴν μερίδα τοῦ λέοντος κατὰ τὴν διανομὴν τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς, ὁ ἐργάτης μόλις ἠδύνατο νὰ ἀποζήσῃ ἐκ τῆς ἐργασίας του, ἐκ τῆς ὁποίας ἐν τούτοις ἐπλούτουν καὶ ἀπελάμβανον ἄλλοι.

Βελτιώσεις τῆς καταστάσεως τοῦ ἐργάτου. Ἐν τούτοις κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, κατωρθώθη, ὅπως καὶ ὁ παράγων τῆς ἐργασίας τεθῇ εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς τοὺς λοιποὺς παράγοντας τῆς παραγωγῆς, ὁλονὲν δὲ βελτιοῦται ἡ κατάστασις τοῦ ἐργάτου.

Ζῇ ἀνθρωπίνως. Σήμερον ὁ ἐργάτης ἐργάζεται οὐχὶ σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως, ὥς ἐγένετο ἰδίως ἐν παλαιότεροις χρόνοις, ἀλλ' ὅσον ἐπιτρέπει αὐτῷ αὐτὴ ἡ φύσις. Πλὴν τούτου ὁ ἐργάτης ἀπολαμβάνει ὅ,τι ἀπαιτεῖται, ὅπως ζῇ καὶ αὐτὸς ἀνέτως.

καὶ ἀνθρωπίνως, διότι πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι εἶνε καὶ ὁ ἀπαραίτητος πρὸς παραγωγὴν συντελεστής καὶ ἄνευ τῆς ἐργασίας του οὔτε ἡ γῆ οὔτε τὸ κεφάλαιον θὰ ἐχρησίμευον.

Αὐτενέργεια ἐργατῶν. Σήμερον ὁ ἐργάτης δὲν εἶνε πλέον δοῦλος, ὁ εἰλως τῶν παλαιῶν χρόνων, ὃν ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τις καθ' ὃν ἤθελε τρόπον. Πλὴν τούτου ὁ ἐργάτης ἔχει αὐτενέργειαν μετέχει δὲ ἐνίοτε, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, καὶ τῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. Δὲν εἶνε συνεπῶς ἀμφιβολία ὅτι θὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως εὐδοκιμήσῃ ἡ ἐργασία, εἰς ἣν ἀσχολεῖται.

Βελτίωσις τῆς καταστάσεως τοῦ ἐργάτου. Εἰς τὴν σημερινὴν δὲ βελτίωσιν τῆς θέσεως τοῦ ἐργάτου κατὰ μέγα μέρος συνετέλεσε καὶ ἡ ἀναπτυχθεῖσα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τεραστία πρόοδος τῆς βιομηχανίας, τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς ἐμπορίας.

Βεβαία συνέπεια. Ἦτο δὲ ἐπόμενον τὸ τοιοῦτον, διότι ἅμα ἠυξήθη ἡ παραγωγὴ καὶ ὁ κοινωνικὸς πλοῦτος, ἐν τῶν πρώτων μελημάτων τῆς κοινωνίας ὑπῆρξεν ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τοῦ κυρίου παράγοντος τῆς παραγωγῆς, δηλ. τοῦ ἐργάτου.

Ἀποχὴ τῆς Πολιτείας. Καὶ ἐπὶ τῆς διανομῆς ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς παραγωγῆς πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πλήρης ἐλευθερία μεταξὺ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἥτοι τῆς γῆς, τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου, δηλ. τῶν ιδιοκτητῶν, τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν κεφαλαιούχων.

Πᾶσα ἐπομένως ἐπέμβασις τῆς πολιτείας πρὸς κανονισμόν τῶν σχέσεων τῶν εἰρημένων προσώπων, τόσον ἐν τῇ παραγωγῇ, ὅσον καὶ ἐν τῇ διανομῇ, θὰ γίνῃ πρόξενος βλάβης μᾶλλον ἢ ὠφελείας.

§ 67

Η ΜΕΡΙΣ ΤΟΥ ΓΑΙΟΚΤΗΜΟΝΟΣ (ΕΓΓΕΙΟΣ ΠΡΟΣΟΔΟΣ)

Μίσθωμα ἢ ἔγγειος πρόσοδος. Ὁ κύριος τῆς γῆς παρέσχε τὸν ἀγρόν του πρὸς τὸν ἐργάτην, ὅστις καλλιεργήσας αὐτὸν παρήγαγε σῖτον, κριθὴν καὶ ὅ,τι δῆποτε ἄλλο. Ἐκ τῆς προσόδου ταύτης, ὡς εἶνε δίκαιον, ὁ καλλιεργητὴς ὀφείλει νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν ιδιοκτήτην, ὅστις ἐστερήθη τῆς χρήσεως τοῦ κτήματός του χάριν τοῦ καλλιεργητοῦ.

Ἐγγειος πρόσοδος. Ἡ τοιαύτη ὑπὸ τῶν καλλιεργητῶν ἀποζημιώσεις τοῦ ιδιοκτήτου διὰ τὴν στέρησιν τῆς χρήσεως τοῦ κτήματός του καλεῖται ἔγγειος πρόσοδος ἢ μίσθωμα χρήσεως τοῦ κτήματος.

Παραλλαγαὶ προσόδου ἢ μισθώματος. Τὸ τοιοῦτον μίσθωμα δὲν εἶναι πάντοτε τὸ αὐτό, ἀλλὰ ποικίλλει ἕνεκα διαφόρων λόγων. Οὕτω λ. χ. σχετίζεται ἡ πρόσσδος πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἔδαφους, καὶ διὰ μὲν τὸ γόνιμον ἔδαφος δύναται ὁ ἰδιοκτήτης νὰ ζητήσῃ ἄνωτερον μίσθωμα, διὰ δὲ τὸ ἄγονον μικρότερον.

Ἐπὶ ἀποζημιώσεως. Ἐπίσης ὁ νόμος τῆς προσφοράς καὶ τῆς ζητήσεως ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀποζημιώσεως. Ἄν λ. χ. ζητῶσι πλείονες ἀγρόν τινα, ὁ ἰδιοκτήτης θὰ παραχωρήσῃ αὐτὸν εἰς τὸν παρέχοντα ἄνωτερον μίσθωμα, ἐπομένως ἡ πρόσσδος τοῦ ἰδιοκτήτου ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ εἶναι, ὡς εἴπομεν ἄνωτέρω, μεγαλύτερα.

Κανονισμὸς ὑπὸ τῆς πολιτείας. Ἡ πολιτεία δὲν πρέπει διὰ νόμων νὰ κανονίζῃ αὐθαιρέτως τὰ τῆς ἐγγείου προσόδου, διότι ὁ ἰδιοκτήτης ἔχει ἀπόλυτον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκμισθῶν τὸν ἀγρόν του καὶ νὰ κανονίζῃ κατὰ βούλησιν τὴν ἀποζημίωσίν του διὰ τὴν παραχώρησιν τῆς χρήσεως τοῦ κτήματός του καὶ οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ ἐπεμβαίνει εἰς τὸν διακανονισμόν τῶν μετὰ τοῦ ἐργάτου σχέσεων τοῦ ἰδιοκτήτου.

Ἀνάγκη διαρρυθμίσεως. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ διαρρυθμισθῇ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἡ τοιαύτη μεταξὺ ἰδιοκτήτου καὶ ἐργάτου σχέσις, διότι τὰ συμφέροντα ἀμφοτέρων εἶναι ἀλληλένδετα, καὶ μόνον διὰ τῆς εἰλικρινοῦς συμπράξεως καὶ συνεργασίας αὐτῶν θὰ ἐπαυξηθῇ ὁ κοινωνικὸς πλοῦτος καὶ θὰ συντελεσθῇ, ὡς εἶναι ἐπόμενον, ἡ κοινὴ εὐημερία.

Μέρισμα ἐργατῶν. Ὁ ἰδιοκτήτης δικαιοῦται βεβαίως εἰς τὸ μίσθωμα διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ κτήματός του, ἀλλ' ἐξ ἴσου ἔχει δικαίωμα καὶ ὁ ἐργάτης νὰ λαμβάνῃ τὸ ἀνήκον μέρος, ἥτοι τὸ ἀρκοῦν πρὸς συντήρησιν του.

Ἀμειψία ἐργατῶν. Εἶναι δὲ ἐπάναγκες νὰ ἀμειψθῇ ὁ ἐργάτης ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο, διότι ἐπαρκῶς ἀμειβόμενος θὰ καταβάλλῃ μείζονα προσπάθειαν πρὸς παραγωγὴν, καθότι δὲν θὰ κρίνῃ ἑαυτὸν ξένον πρὸς τὸ ἔδαφος. Ἀνάγκη ἐπομένως νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις μεταξὺ τοῦ γαιοκτημόνου καὶ τοῦ ἐργάτου, ὥπως κανονισθῶσι τὰ πράγματα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἀμφοτέροι ν' ἀμείβωνται δεόντως.

§ 68.

ΠΕΡΙ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω περὶ τῆς ἀμοιβῆς τοῦ ἰδιοκτήτου. Ἀνάγκη ἐπομένως νὰ προστεθῶσι τινὰ περὶ ἰδιοκτησίας.

Ἰδιοκτησία εἶνε τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας του, ἐπὶ τῶν πραγμάτων τέλος, ἅτινα πρῶτος αὐτὸς χρησιμοποιεῖ.

Ἐλευθερία καὶ ἰδιοκτησία. Ἡ ἰδιοκτησία συνδέεται στενῶς μετὰ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἱστορία δὲ ἀπαδεικνύει ὅτι ἡ ἀνθρωπότης βαθμηδὸν δι' ἐργασίας αἰώνων ὁλοκλήρων μετέπесεν ἀπὸ τοῦ συστήματος τῆς βίας καὶ τῆς δουλείας, ὅπερ ἐπικράτει κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους, εἰς τὸ σύστημα τῆς *ἀτομικῆς ἐλευθερίας*.

Ἀτομικὴ ἰδιοκτησία. Ἐπίσης ἀπὸ τῆς κοινοκτημοσύνης, ἣτις ἴσχυε πρότερον, ὅτε ὁ ἀνθρώπος περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ συλλέγῃ διὰ τῆς θήρας, τῆς ἀλιείας καὶ τοῦ θειρισμοῦ τὰ αὐτομάτως παραγόμενα ποικίλα προϊόντα τῆς φύσεως, μετέπесεν ἡ ἀνθρωπότης εἰς τὸ σύστημα τῆς *ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας*.

Ἐπέκτασις τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας. Τὸ κατ' ἀρχὰς περιωρισμένον δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ἐπέξετάθη σὺν τῷ χρόνῳ καὶ οὕτως ἐπετράπη εἰς τὸν κύριον ἢ μεταβίβασις τῆς ἰδιοκτησίας διὰ πωλήσεως, διὰ δωρεᾶς, διὰ κληρονομίας.

Βραδύτερον δὲ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἡ *πνευματικὴ ἰδιοκτησία*, ἥτοι τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, τὸ ὅποτον ἔχει ὁ συγγραφεὺς διὰ τὸ σύγγραμμά του, ὁ μουσικὸς διὰ τὴν μουσικὴν σύνθεσίν του, ὁ καλλιτέχνης διὰ τὰ ἔργα του κλπ.

Ἱερὸν καὶ ἀπαράβιαστον εἶνε καὶ πρέπει νὰ εἶνε τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας. Ἴδου τι ἔλεγεν ὁ Μέγας Ναπολέων εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας: «Ἡ ἰδιοκτησία εἶνε ἀπαράβιαστος. Αὐτὸς ὁ Ναπολέων μετὰ τῶν πολυπληθῶν αὐτοῦ στρατιῶν δὲν δύναται καὶ ἓνα μόνον ἀγρὸν νὰ καταλάβῃ, διότι καὶ μία μεμονωμένως παράβασις τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας ἰσοδυναμεῖ πρὸς πλήρη καταπάτησιν αὐτῆς».

Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Κατὰ τὸ 1784 δὲ, κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἐν τῇ διακηρύξει τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου ἀνεκηρύχθη ὅτι ἡ ἰδιοκτησία εἶνε ἱερὰ καὶ ἀπαράβιαστος.

Ἐπικρίσεις κατὰ τῆς ἐγγείου ιδιοκτησίας. Πολλοὶ ἐπέκριναν τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ιδιοκτησίαν, διότι λέγουσιν ὅτι ἡ γῆ ἐν πάσαις ταῖς χώραις ὑπῆρξεν ἀντικείμενον σφετερισμοῦ. Οὕτω λ. χ. ἐν Γαλλίᾳ οἱ Φράγκοι ἀπέβαλον τοὺς Ρωμαίους, οἵτινες πάλιν εἶχον ἐκδιώξῃ τοὺς Γαλάτας ιδιοκτῆτας. Τέλος τοὺς Φράγκους βραδύτερον ἐξέτῳσαν οἱ Νορμανδοί.

Τοιοιουτρόπως, λέγουσιν οἱ ἐπικρίνοντες, ὁ Γάλλος χωρικός ὁ κατέχων τμήμα Γαλλικῆς γῆς δὲν ἔχει τίτλον τακτικὸν καὶ ἀναμφισβήτητον.

Ὁὐχὶ ὀρθὴ ἡ ἐπικρίσις. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δὲν εἶνε ἀληθής, διότι ὁ ἀρχικὸς σφετερισμὸς τῶν Γαλλικῶν γαιῶν, περὶ οὗ εἵπομεν, ἀπέχει αἰῶνας πολλοὺς ἀφ' ἡμῶν, ἄλλως δὲ ἐξηγοράσθη διὰ τῶν διαδοχικῶν ἔργων τῶν γενεῶν. Τὸ σημερινὸν δὲ ἔδαφος διὰ τῶν φυτειῶν, οἰκοδομῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐργασιῶν καὶ βελτιώσεων μετεβλήθη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε, ὡς λέγει ὁ P. Leroy-Beaulieu, πρέπει νὰ ἔχη τις πνεῦμα λίαν λεπτολόγον, ἵνα ἀναζητήσῃ ὑπὸ τὴν κοίτην 80 ἢ 100 γενεῶν ἐργατῶν, οἵτινες διεδέξαντο ἀλλήλους, τὰ ἔχνη τῆς κατακτήσεως». Τέλος δὲ οἱ σημερινοὶ ιδιοκτῆται δὲν εἶνε ὑπεύθυνοι διὰ τὸν εἰρημένον σφετερισμὸν τῶν προγόνων των.

Βάσις τῆς Ἑθνικῆς ιδιοκτησίας εἶνε ἡ ἀτομικὴ ιδιοκτησία καὶ τὸ ἔθνος πρὸς προστασίαν τῶν δικαιωμάτων του θὰ ἐπικαλεσθῇ τοὺς τίτλους τοῦ ἀπλοῦ ιδιώτου. Διότι δὲ ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων εἶνε ιδιοκτῆτης μέρους τινὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἀπετελέσθησαν ἐκ τοῦ συνόλου τῶν μερικῶν τούτων τίτλων καὶ οἱ τίτλοι τῆς Ἑθνικῆς ιδιοκτησίας.

ΔΙΗΝΕΚΗΣ ΚΥΡΙΟΤΗΣ, ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Ἑθνικῆς κυριότητος. Ὑπῆρξαν ἐπικρίσεις καὶ κατὰ τῆς διηνεκοῦς κυριότητος. Οὕτως ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ κυριότης πρέπει νὰ διαρκῇ ἐφ' ὠρισμένον χρόνον 50, 100, 200 κλπ. ἔτων. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε ὀρθόν, διότι θὰ ἐπέλθωσι κρίσεις οἰκονομικαὶ καὶ ἐλαττώσεις τῆς παραγωγῆς.

Ἀρροσωρινὴ κυριότης. Καὶ ἀληθῶς, ἂν ἐφαρμοσθῇ τὸ σύστημα τῆς προσωρινῆς κυριότητος, ὁ ιδιοκτῆτης κτήματός τινος, οὗ ἡ κυριότης θὰ λήξῃ, λ. χ. μετὰ 5 ἔτη, θὰ παύσῃ πᾶσαν καλλιέργειαν καὶ πᾶσαν πρὸς βελτίωσιν τῆς παραγωγῆς προσπάθειαν, μὴ ἔχων συμφέρον, ἀφ' οὗ θὰ ἀποβῇ μετὰ πῖνα χρόνον τὴν κυριότητα.

Ἐλευθερία. Πλὴν τούτου τὰ διάφορα τεχνικὰ ἔργα, ἐργοστάσια, ἀποθήκαι, ἄλλαι ἐγκαταστάσεις κλπ. θὰ γίνωνται λόγῳ τῆς προσωρινότητος μετὰ μεγίστης φιλαργυρίας καὶ ἐξ ἀθλίων ὑλικῶν. Ἐπομένως μετὰ τὸ τέλος τῆς προθεσμίας τῆς προσωρινῆς κυριότητος θὰ ἀποβαίνωσι πάντα ταῦτα ἄχρηστα. Ἐν γένει δὲ ἡ προσωρινὴ κυριότης, ἂν ἐφηρμόζετο, θὰ ἦτο ὀλεθρία διὰ τὴν παραγωγὴν.

Ἀπαραίτητος ἀποβαίνει, κατὰ ταῦτα, ἡ **διηνεκῆς** κυριότης, ὡς ἀποτρέπουσα τὰς ὀλεθρίας κοινωνικὰς κρίσεις καὶ ἀναπτύσσουσα τὴν παραγωγὴν, διότι δὲν διακόπτονται αἱ βελτιώσεις καὶ αἱ ἐπὶ τῶν κτημάτων διάφοροι ἐργασίαι. Ἄλλως δὲ ἀπόδειξις προφανῆς τῆς χρησιμότητος τῆς διηνεκοῦς κυριότητος εἶνε ὅτι μέχρι τοῦδε οὐδαμῶς παρετηρήθη ἡ εἰσαγωγὴ τῆς προσωρινῆς κυριότητος.

Κληρονομία. Ἡ ἰδιοκτησία συνεπάγεται τὴν κληρονομίαν. Στηρίζεται δὲ ἡ κληρονομία ἐπὶ τοῦ δικαίωματος, τὸ ὅποιον ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ὅστις διὰ τῶν κόπων του καὶ τῆς ἐργασίας του κατῴρθωσε νὰ σχηματίσῃ περιουσίαν, νὰ δύναται νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὴν πρὸς τὸ πρόσωπον, τὸ ὅποιον ἀγαπᾷ.

Οἰκονομικὴ ἔννοια τῆς κληρονομίας. Ἀποδίδει αὕτη εἰς τὴν αὐξήσιν καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ κεφαλαίου. Πρὸς τούτοις διεγείρει καὶ παρατείνει τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν οἰκονομίαν, διότι, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ δικαίωμα τῆς κληρονομίας, αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ ἀποταμιεύσεις τοῦ ἀνθρώπου θὰ περιωρίζοντο εἰς τὴν ἱκανοποίησιν καὶ μόνον τῶν προσωπικῶν του ἀναγκῶν.

Μετὰ δὲ τὸ 40ὸν ἢ τὸ 50ὸν ἔτος, ἂφ' οὗ ἐξησφαλίζετο ὁ ἄνετος διὰ τὸ μέλλον βίος, θὰ παρητεῖτό τις πάσης ἐργασίας καὶ ἀσχολίας. Οὕτω δὲ προφανῶς θὰ ἐξημιούτο ἡ παραγωγὴ καὶ τὰ κεφάλαια τοῦ πλούτου θὰ ἐγίνοντο ὀλιγώτερα.

Κληρονόμος ἡ πολιτεία. Τινὲς ὑπεστήριξαν, νὰ καταργηθῇ τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τῶν ἀτόμων, καὶ ἡ περιουσία τῶν ἀποθνησκόντων νὰ μεταβαίνει εἰς τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει τὸ ἄτοπον ὅτι θὰ ἐλαττωθῇ καθ' ὑπερβολὴν ἡ παραγωγὴ καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν κεφαλαίων, ἡ δὲ κοινωνικὴ πρόοδος θὰ σταματήσῃ, διότι τὸ πρῶτος θὰ δαπανᾷ ὡς εἰσοδήματα πλέον τὰ ποσὰ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια οἱ ἰδιῶται ἐχρησιμοποιοῦν ὡς κεφάλαια.

Ἡ κληρονομικὴ ἀνάγκη. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι εἶνε ἐπάναγκες νὰ ὑπάρχῃ ἡ κληρονομία καὶ νὰ μεταβιβάξῃται ἡ περιουσία τοῦ ἀποθνησκόντος εἴτε εἰς τοὺς ἐκ διαθήκης, εἴτε εἰς τοὺς ἐξ ἀδικηθέντος κληρονόμους αὐτοῦ.

Γνώμη σοσιαλιστῶν. Κατ' αὐτοὺς πάντα τὰ ἀγαθὰ πρέπει νὰ ἀνήκωσιν οὐχὶ εἰς τὰ ἄτομα ἀλλ' εἰς τὴν κοινωνίαν, ὑπὸ τῆς ὁποίας νὰ παραχωρῶνται τὰ ἀγαθὰ ταῦτα εἰς τοὺς θέλοντας νὰ ἐργασθῶσιν, ὅπως ἐξοικονομήσωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκτήσωσιν ἐπὶ τῶν παραχωρουμένων κυριότητα καὶ χωρὶς νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ διαθέσωσιν αὐτὰ διὰ δωρεᾶς ἢ κληρονομίας.

Οὐχὶ δικαία ἡ διανομή. Ἐν γένει δέ, ὡς εἶπομεν καὶ ἐν σελ. 8, οἱ σοσιαλισταὶ φρονοῦσιν ὅτι ἡ διανομὴ τῶν ἀγαθῶν δὲν εἶνε δικαία καὶ πρέπει νὰ λάβῃ περὶ τούτου πρόνοιαν ἡ κοινωνία κανόνιζουσα καλύτερον τὰ πράγματα.

§ 69.

ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Αἱ ἰδιοκτησίαι εἶνε μικραὶ καὶ μεγάλαι. Καὶ *μικρὰ* μὲν ἰδιοκτησία ἐν Γαλλίᾳ λ.χ. καλεῖται ἐκείνη, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιφάνεια δὲν ὑπερβαίνει τὰ 10 ἑκτάρια (1 ἑκτάριον=10 στρέμματα=10,000 μέτρα). *Μεγάλῃ* δὲ ἰδιοκτησία καλεῖται ἡ ὑπερβαίνουσα τὰ 500 ἑκτάρια. *Μεση* τέλος λέγεται ἡ ἰδιοκτησία ἡ μεταξὺ 10—50 ἑκταρίων.

Χῶραι μικρᾶς ἰδιοκτησίας εἶνε τὸ Βέλγιον, ἡ Ἑλβετία καὶ τὰ μέρη τῆς Γερμανίας καὶ Ἰσπανίας τὰ συνορευόμενα πρὸς τὴν Γαλλίαν. Τέλος καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατεῖ νῦν ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία, διότι ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου τὸ κράτος ἐξαγοράζει τὰς μεγάλας ἰδιοκτησίας, ὅπως ἀποδώσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς καλλιεργητάς, εἰς οὓς διανέμει τὰς ἰδιοκτησίας ταύτας ἐπὶ πληρωμῇ κατὰ δόσεις. Οὕτω δημιουργοῦνται μικραὶ ἰδιοκτησίαι.

Χῶραι μεγάλης ἰδιοκτησίας εἶνε ἡ Ρωσσία, ἡ Οὐγγαρία, ἡ Πολωνία, τὰ ἀνατολικά μέρη τῆς Γερμανίας, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἀγγλία.

Σχολεῖον τῆς μικρᾶς ἢ μεγάλῃ. Διευθυνομένη καλῶς ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον καὶ ὁδηγὸς τῆς μικρᾶς. Εἶνε δὲ πρόδηλον ὅτι διὰ τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας ἢ γεωργία θὰ ἀπέβαινεν ἐντελὴς πρακτικὴ, ἐν ᾧ ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία ἐφαρμόζουσα πάντα τὰ πορίσματα τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν συντελεῖ σπουδαίως εἰς τὴν βελτίωσιν, τὴν προαγωγὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς.

Προστασία τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας. Πανταχοῦ γίνεται προσπάθεια, ὅπως προστατευθῇ ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ πα-

ρέχονται εὐκολαί διὰ τὴν ἀγορὰν καὶ κατασκευὴν εὐθηνῶν κατοικιῶν ὥς καὶ τὴν ἀγορὰν μικρῶν γηπέδων μέχρις ἑνὸς τοῦ πολὺ ἑκταρίου, ἥτοι 10 στρεμμάτων.

Τόνωσις μικρᾶς. Ἐπίσης ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ νόμων γίνεται προσπάθεια, ὅπως δοθῇ ζωὴ εἰς τὴν μικρὰν ιδιοκτησίαν. Ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Νέᾳ Ζηλανδίᾳ ἐξαγοράζονται αἱ μεγάλαι ιδιοκτησίαι καὶ χωρίζονται εἰς μικράς.

Ἀνάγκη μικρῶν ιδιοκτησιῶν. Γενικῶς δ' εἰπεῖν ἀναγνωρίζεται ἡ ἀνάγκη τοῦ σχηματισμοῦ μικρῶν ἀγροτικῶν ιδιοκτησιῶν. Καὶ ἐν Ἑλλάδι δὲ διὰ νεωτέρων νόμων αἱ μεγάλαι ιδιοκτησίαι κατ' ἀνάγκην πωλοῦνται διαιρούμεναι εἰς μικροτέρας.

Διαφορὰ γεωργίας καὶ τεχνουργικῆς βιομηχανίας. Ἐν τῇ γεωργίᾳ, ὥς εἵπομεν, ἡ μικρὰ καὶ μεγάλη ιδιοκτησία δύνανται νὰ συμπράττωσι καὶ νὰ βοηθῶσιν ἀλλήλας. Ἐν τῇ τεχνουργικῇ ὁμοῦ βιομηχανίᾳ δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ, διότι ἡ μεγάλη βιομηχανία καταστρέφει, κατὰ γενικὸν κανόνα, τὴν μικράν.

§ 70.

ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ιδιοκτησίαν γίνεται ἐνταῦθα λόγος καὶ περὶ τῶν τρόπων τῆς καλλιιεργείας τῆς γῆς.

Τρεῖς εἶνε οἱ τρόποι τῆς καλλιιεργείας τῆς γῆς, ἡ δι' αὐτεπιστασίας, ἡ δι' ἐπιμόρτου καλλιιεργείας καὶ ἡ διὰ μισθώσεως.

Α'. Αὐτεπιστασία. Κατ' αὐτὴν αὐτὸς ὁ ιδιοκτήτης ἐνεργεῖ τὴν καλλιιεργίαν τῆς γῆς. Ὁ τρόπος οὗτος εἶνε ὁ ἀριστερός, διότι ὁ ιδιοκτήτης ἔχει συμφέρον νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς τὴν παραγωγὴν, διότι ὅσο μείζων εἶνε αὕτη, ἐπὶ τοσοῦτον ὠφελεῖται ὁ ιδιοκτήτης. Ὁ τρόπος οὗτος ἐπικρατεῖ εἰς τὰς μικράς ιδιοκτησίας καὶ ἀπασχολεῖ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ.

Β'. Ἐπίμορτος καλλιιεργεία. Κατ' αὐτὴν ὁ ιδιοκτήτης παρέχει τὴν γῆν εἰς τὸν ἐπίμορτον καλλιιεργητὴν, ὅστις καταβάλλει τὴν ἐργασίαν του, ἀμφότεροι δὲ διανέμονται κατόπιν τὰ παραγόμενα ἐκ τῆς καλλιιεργείας τοῦ ἐδάφους προϊόντα.

Παρεμποδίζει τὴν πρόοδον γεωργίας. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς καλλιιεργείας περιορίζει τὴν παραγωγὴν καὶ παρεμποδίζει τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας, διότι, ὥς εἵπομεν, διανέμονται τὴν πρόσδοον ὁ ἐπίμορτος καλλιιεργητὴς καὶ ὁ ιδιοκτήτης τοῦ ἀγροῦ.

ΣΗΜ.—Ἐκ παραδρομῆς τὸ προηγούμενον δὸν τυπογρ. φύλλον φέρει σελιδοποίησιν 203—218 ἀντὶ 113—128.

Ἐπομένως οὐτε ὁ καλλιεργητὴς καταβάλλει μεγίστην ἐπιμέλειαν πρὸς τὴν καλλιέργειαν, οὐτε ὁ ἰδιοκτῆτης παρέχει ὅσον τὸ δυνατὸν πλεῖστα κεφάλαια, ὥς θὰ συνέβαινε, καθ' ἣν περίπτωσιν ἐκότερος αὐτῶν ἀπελάμβανεν ὁλόκληρον τὴν πρόσδοτον, δὲν ἐγίνετο δηλ. διανομὴ τῶν παραχθέντων.

II'. Καλλιέργεια ἐπὶ μισθώσει. Τὴν ἀτέλειαν τῆς ἐπιμόρτου καλλιεργείας συμπληροῦ ἡ καλλιέργεια ἐπὶ μισθώσει. Κατ' αὐτὴν ὁ μισθωτὴς ἀπολαμβάνει ὁλόκληρον τὴν πρόσδοτον. Ἐπομένως ἔχει τὸ συμφέρον, ὥς καὶ ὁ ἰδιοκτῆτης, νὰ καταβάλλῃ μεγίστην ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κτήματος.

Ἡ τοιαύτη δὲ φροντίς τοῦ μισθωτοῦ ἐπιφέρει, ὥς εἶνε ἐπόμενον, ἐπαύξησιν καὶ βελτίωσιν τῆς παραγωγῆς.

ΣΗΜ. Νὰ συσχετισθῶσιν ὡς συναφῇ τὰ ἐνταῦθα περὶ τρόπων καλλιεργείας λεγόμενα πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐν σελ. 45 καὶ ἐφεξῆς ἐκτιθέμενα περὶ μικρᾶς καὶ μεγάλης καλλιεργείας, περὶ ἐντατικῆς καὶ ἐκτατικῆς καλλιεργείας κλπ.

§ 71.

Η ΜΕΡΙΣ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΟΥ (Ἡμερομίσθιον, μισθὸς κλπ.)

Τί εἶνε ἡμερομίσθιον ; Ὡς εἶδομεν ἐν τῇ διανομῇ πρέπει νὰ ἀμειψθῇ καὶ ἡ ἐργασία τοῦ ἐργάτου. Ἡ ἀμοιβὴ δέ, ἣν λαμβάνει ὁ ἐργάτης ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἐργασίας του, καλεῖται **ἡμερομίσθιον**.

ΣΗΜ. Λέγοντες ἐργάτην δὲν ἐννοοῦμεν τὸν κοινῶς λεγόμενον τοιοῦτον, δηλ. τὸν ἀσχολούμενον εἰς ἐργασίας καθαρῶς χειρωνακτικὰς. Ἡ λέξις ἐργάτης ἐνταῦθα ἔχει ἔννοιαν γενικωτέραν καὶ σημαίνει πάντα ἄνθρωπον καὶ αὐτὸν τὸν ἐπισημόνα, ὅστις παρέχει τὴν ἐργασίαν του εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην αὐτῆς.

Προδιορίζεται δὲ τὸ ἡμερομίσθιον εἴτε **κατὰ χρόνον** (συνήθως καθ' ἡμέραν ἢ καὶ καθ' ὥραν), εἴτε **κατ' ἀποκοπὴν**, δηλ. ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τῆς γενομένης ἐργασίας.

Μισθός. Ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας ἡ παρεχομένη κατὰ μῆνα ἢ καὶ μικρότερα χρονικὰ διαστήματα καλεῖται μισθός.

ΣΗΜ. Τῆς λέξεως μισθός γίνεται χρῆσις κυρίως ἐπὶ τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀνεπτυγμένων, τάξεων, ὑπαλλήλων λ. χ. *τραπεζῶν, ἐμπορικῶν καταστημάτων* κλπ. διότι οἱ τοιοῦτοι κατὰ κανόνα πληρώνονται κατὰ μῆνα. Τοῦναντίον ἡ λέξις **ἡμερομίσθιον** ἔχει καθιερωθῇ διὰ τὴν ἀμοιβὴν τῶν *χειρωνακτικῶν* ἐργατῶν, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀμείβονται οὐχὶ κατὰ μῆνα, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν.

Παραλλάγαι. Ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας δὲν εἶνε πάντοτε ἡ αὐτή, ἀλλὰ παραλλάσσει κατὰ χρόνον, κατὰ τόπον, κατὰ τὴν ὥραν

τοῦ ἔτους, κατὰ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας, κατὰ τὸ φύλον, τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὥρων τῆς ἐργασίας.

Μετὰ βραβεῖον. Πολλάκις εἰς τὰ ἡμερομίσθια προστίθεται καὶ ἀμοιβή, ὅπως ἐργασθῇ ὁ ἐργάτης ἐπιμελέστερον. Δ. χ. παρέχεται μικρὰ ἀμοιβή εἰς τοὺς θερμομαστὰς, ἂν ἐξοδευθῇ καύσιμος ὕλη ἐν ταῖς ἀτμομηχαναῖς μικροτέρα τῆς ἀρχικῶς ὑπολογισθείσης. Ἡ τοιαύτη ἀμοιβή καλεῖται ἡμερομίσθιον μετὰ βραβεῖον.

Προσῶτον δὲ καλεῖται ἡ πρόσθετος ἐκ τοῦ μισθοῦ ἀμοιβή, ἡ διδομένη πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τῶν μεγάλων καταστημάτων ἀναλόγως τῆς γεννησομένης ὑπ' αὐτῶν πωλήσεως τῶν ἐμπορευμάτων. Τοῦτο δέ, ὡς εἶνε ἐπόμενον, ἐπαυξάνει τὸν ζῆλον αὐτῶν.

Μέσος ὅρος ἡμερομισθίου. Τὸ ἡμερομίσθιον δὲν πληρῶνεται, ὅταν ὁ ἐργάτης δι' οἰανδὴποτε αἰτίαν δὲν ἐργάζεται, εἴτε διότι εἶνε ἀσθενής, εἴτε διότι εἶνε ἑορτή, εἴτε τέλος, διότι ἐπῆλθε βλάβη εἰς τὸ ἐργοστάσιον. Ὅπως ἐξευρεθῇ ἐπομένως καὶ κλονισθῇ ὁ μέσος ὅρος τοῦ ἡμερομισθίου, εἶνε ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν ἐπὶ πόσας ἡμέρας τοῦ ἔτους ἐργάζεται ὁ ἐργάτης.

Νεκραὶ ἐποχαί. Εἰς τινα ἐπαγγέλματα, ἰδίως εἰς ἐργασίας τοῦ ὑπαίθρου ἢ γεωργικὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐργασία ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, οἱ ἐργάται ἐπὶ πολλοὺς μῆνας δὲν ἐργάζονται, διότι δὲν ὑπάρχει ἐργασία. Αἱ τοιαῦται δὲ ἀργίαι τῶν ἐργατῶν καλοῦνται νεκραὶ ἐποχαὶ καὶ κατ' αὐτὰς οἱ ἐργάται εἶνε ἡναγ-
κασμένοι νὰ ζητήσωσιν ἄλλην ἐργασίαν.

Πῶς πληρῶνεται τὸ ἡμερομίσθιον; Εἰς μὲν τοὺς ἐργάτας τῶν πόλεων πληρῶνεται συνήθως τὸ ἡμερομίσθιον κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐβδομάδος, εἰς δὲ τοὺς ἐργάτας τῶν ἐπαρχιῶν κατὰ μικρότερα χρονικὰ διαστήματα.

Ἐν Ἑλλάδι ; Κατὰ τὸ Διάταγμα τῆς 24 Ἰουλίου 1920, δι' οὗ ἐκωδικοποιήθησαν οἱ νόμοι περὶ πληρωμῆς τῶν ἡμερομισθίων ἐργατῶν, ὀηρετῶν καὶ ὑπαλλήλων, ἡ πληρωμὴ πρέπει νὰ γίνηται ἡ καθ' ἐβδομάδα ἐντὸς τοῦ Σαββάτου ἢ δις ἢ τρίς τοῦ μηνὸς ἀναλόγως τῆς τοπικῆς συνηθείας ἢ τῆς συμφωνίας εἰς νομίμως κυκλοφοροῦν νόμισμα, οὐχὶ εἰς εἶδος.

Ποσὶς αἰ. Ἡ παράδοσις τῶν περὶ πληρωμῆς διατάξεων τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρι δύο μηνῶν ἢ διὰ χρηματικῆς ποινῆς δρ. 100—1000 διὰ μέτρ. ἐπὶ τῇ μηνύσει τοῦ ἐνδιαφερομένου ἐργάτου ἢ τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς ἢ τῆς οἰκείας ἐργατικῆς ἐνώσεως.

Διαφορὰ τῶν ἡμερομισθίων. Τὰ ἡμερομίσθια καὶ οἱ μι-

σθοὶ ἐν γένει τῶν ἐργατῶν δὲν εἶνε πάντοτε οἱ αὐτοί. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι καὶ ἐπ' αὐτῶν θὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως.

Ἐπομένως, ἂν ζητῶσι πλείονες ἐργάται ἐργασίαν, οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια θὰ ἐκπέσωσιν, ἐν ᾧ ἀντιθέτως, ἂν ὑπάρχωσι πολλοὶ ἐργασίαι καὶ ὀλίγοι ἐργάται, τὰ ἡμερομίσθια θὰ *ὑπωθῶσιν*.

§ 72

ΛΟΓΟΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΜΙΣΘΩΝ (κατὰ Σμίθ)

Κατὰ τὴν *Ἀδάμ Σμίθ* πέντε εἶνε οἱ λόγοι, ἔνεκα τῶν ὁποίων ἐπέρχονται αἱ διαφοραὶ τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων.

Α'. Τὸ *εὐχάριστον* ἢ *δυσάρεστον* τῆς ἐργασίας. Ἐν ἡ δηλ. περιπτώσει θέσις τις εἶνε εὐχάριστος, ἀναλαμβάνει τις αὐτήν, καίτοι ὁ μισθὸς εἶνε μικρὸς. Οὕτω λ. χ. ὁ μισθὸς τῶν ἀξιωματικῶν δὲν ἦτο πρότερον ἱκανοποιητικὸς, ἐν τούτοις πολλοὶ ἐπεζήτησαν τὴν θέσιν αὐτήν, διότι καὶ ἡ ἐργασία δὲν ἦτο λίαν ἐπίπονος, ὥς ἄλλαι, καὶ λίαν τιμητικὴ ἀφ' ἐτέρου εἶνε ἡ θέσις τοῦ ἀξιωματικοῦ.

Β'. Ἡ *εὐκολία* ἢ *δυσκολία* τῆς ἐργασίας καὶ αἱ μικραὶ ἢ αἰ μεγάλαι δαπάναι, αἵτινες ἀπαιτοῦνται πρὸς ἐκμάθησιν. Οὕτω λ. χ. εἰς τὰ κοινὰ ἐπαγγέλματα ἀσχολοῦνται περισσότερα πρόσωπα, διότι δὲν ἔχουσι τὰ μέσα νὰ σπουδάσωσι καὶ ἐπὶ πολλὰ μάλιστα ἔτη.

Ἐπομένως ὁ μισθὸς τοῦ κοινοῦ ἐπαγγελματίου εἶνε κατὰ πολὺ μικρότερος τοῦ μισθοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος ἢ μηχανικοῦ, οἵτινες ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐσπούδασαν καὶ κατέβαλον τόσους κόπους καὶ τόσας δαπάνας.

Γ'. Τὸ *βέβαιον* ἢ τὸ *ἀβέβαιον* τῆς ἐργασίας. Ἄν δηλ. πρόκειται νὰ ἔχη τις τακτικὴν θέσιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀρκεῖται καὶ εἰς μικρὸν μισθόν. Διὰ τοῦτο οἱ μὴ ἔχοντες ἐργασίαν εἶνε μάλλον ἀπαιτητικοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια καὶ οἱ μισθοί, οὓς θὰ λάβωσι, καθ' ὃν χρόνον ἐργάζονται, πρέπει νὰ εἶνε μεγάλοι, ὥπως ἐπαρκέσωσι καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀργίας.

Δ'. Ἡ μικροτέρα ἢ ἡ μεγαλυτέρα *ἐμπιστοσύνη*, ἣν ἔχομεν πρὸς τὸν ἐργάτην.

Παράδειγμα. Οὕτω λ. χ. εἰς τὴν θέσιν ταμείου τραπεζῆς τινὸς δὲν δύναται νὰ προσληφθῇ οἰοσδήποτε, διότι εἶνε ἀπαραίτητος ἡ ἐντιμότης καὶ ἄλλα προσέτι προσόντα,

ὅπως δοθῇ εἰς τινὰ τοιαύτη θέσις. Τὸ τοιοῦτον δὲ πρόσωπον θὰ τύχη μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς.

Ε'. Ἡ μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα **πιθανότης** τῆς ἐπιτυχίας ἐπηρεάζει πολὺ τὸ κέρδος ἐκείνων, οἵτινες ἐπιτυγχάνουσι.

Ἐπὶ θεθαίαις ἐπιτυχίας. Εἰς τινὰς ἐργασίας ἢ ἐπιτυχία, εἶνε σχεδὸν βεβαία. Οὕτω πάντες σχεδὸν οἱ γινόμενοι ὑπάλληλοι τραπεζῶν ἢ δημοσίων γραφείων ἐπιτυγχάνουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰς τὰς ἐργασίας των. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μισθοὶ των δὲν εἶνε μεγάλοι.

Δικηγόροι, ἱατροί, κλπ. Προκειμένου ὅμως περὶ δικηγόρων, ἱατρῶν κλπ. δὲν ἔχουσι πάντες τόσας γνώσεις καὶ τόσην πείραν τοῦ κόσμου, ὥστε νὰ εὐδοκιμήσωσι. Οἱ τοιοῦτοι, ὡς εἶνε ἐπόμενον, ἀμείβονται πλουσίως.

§ 73.

ΟΡΕΙΧΑΛΚΙΝΟΣ ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ ΛΑΣΣΑΛ

Θεωρία Ριχάρδου. Ὁ οἰκονομολόγος Ριχάρδος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος διετύπωσε τὴν θεωρίαν ὅτι ἡ ἐργασία ἦτο ἐμπόρευμα πωλούμενον, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ἐμπορεύματα, ἐν τῇ ἀγορᾷ. Καὶ πωλεῖται μὲν τοῦ ἐμπορεύματος τῆς ἐργασίας εἶνε οἱ ἐργάται, ἀγρασταὶ δὲ οἱ ἐργοδότες.

Κατώτατον ὄριον τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ. Κατὰ τὸν αὐτὸν Ριχάρδον, ὅπως διὰ πάντα τὰ ἐμπορεύματα εἶνε κοινὸς νόμος ὅτι κανονίζεται ἡ ἀξία αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παραγωγικῆς δαπάνης, τὴν ὅποιαν καλοῦσιν οἱ οἰκονομολόγοι φυσικὴν τιμὴν ἢ ἀρχικὴν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐργασίας ἡ τιμὴ αὐτῆς, δηλ. ὁ μισθὸς τοῦ ἐργάτου κανονίζεται ἐκ τῆς δαπάνης τῆς παραγωγῆς.

Παραγωγικὴ δαπάνη διὰ τὸν ἐργάτην. Τί εἶνε ὅμως παραγωγικὴ δαπάνη προκειμένου περὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἐργάτου, δηλ. τῆς ἐργασίας;

Σύγκρισις. Ἄς συγκρίνωμεν τὴν παραγωγικὴν δαπάνην, ἣτις ἀπαιτεῖται διὰ **πρῶτον** τι, λ. χ. μηχανήν, πρὸς τὴν παραγωγικὴν δαπάνην τὴν ἀπαιτουμένην διὰ τὸ **πρόσωπον** τοῦ ἐργάτου.

Οὕτω προκειμένου περὶ τῆς **μηχανῆς**, ἀντιπροσωπεύεται ἐν αὐτῇ ἡ δαπάνη τῆς παραγωγῆς, **1ον** ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρακος, τὸν ὅποιον αὕτη καταναλίσκει, **2ον** ἐκ τοῦ ποσοῦ, τὸ ὅποιον κατ' ἔτος πρέπει νὰ τίθεται κατὰ μέρος πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς ἀξίας τῆς μηχανῆς, ἦτοι πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτῆς δι' ἄλλης, ὅταν φθαρῇ.

Παραγωγικὴ δαπάνη ἐργασίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ παραγωγικὴ δαπάνη τῆς ἐργασίας ἀντιπροσωπεύεται, **1ον** ἐκ τῆς ἀξίας τῶν πρὸς ζωάρκειαν χρήσιμων, τὰ ὅποια πρέπει νὰ καταναλώσῃ ὁ ἐργάτης, διὰ νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ παράγῃ, **2ον** ἐκ τοῦ ἀναγκαίου χρεολυτικῆς ποσοῦ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐργάτου, ὅταν δὲν θὰ δύναται αὐτός πλέον νὰ ἐργασθῇ, ἤτοι πρὸς ἀναίρεσιν ἐνὸς τέκνου τοῦ ἐργάτου μέχρι τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

Ἀμετάβλητον τοῦ μισθοῦ. Ταιουτοτρόπως ὁ μισθὸς τοῦ ἐργάτου κατ' ἀνάγκην περιορίζεται εἰς τὰ ἀπολύτως ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἐργάτου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ἢ γενικώτερον εἰς τὰ ἀπολύτως ἀπαραίτητα διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ.

Συνεπῶς κατὰ τὴν εἰρημένην θεωρίαν τοῦ Ρικάρδου ὁ μισθὸς τοῦ ἐργάτου εἶνε σταθερὸς καὶ δὲν δύναται νὰ αὐξηθῇ ἢ νὰ ἐλαττωθῇ.

Συνέπειαι θεωρίας. Ἐκ τῆς θεωρίας ταύτης τοῦ Ρικάρδου προήλθον ὀλέθριοι συνέπειαι, διότι ἐγένετο δεκτὸν ὅτι τὰ ἀναγκαῖα πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ ἐργάτου ἀποτελοῦσι τὸν φυσικὸν τοῦ μισθοῦ καὶ ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ὡς στάσις καὶ νὰ τιμωρῆται.

Λασσάλ. Οὗτος ἀπεχάλεσε τὴν θεωρίαν ταύτην ὀρειχάλκινον (d' airain) νόμον καταδικάζοντα τοὺς ἐργάτας εἰς ἔνδειαν. Ὁ Λασσάλ ἐν τοῖς πολυχρήτοις πρὸς τοὺς ἐργάτας λόγοις του μετὰ δριμύτητος ὁμίλει κατὰ τῶν διδασκάλων τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, οἵτινες διετύπωσαν τὸν νόμον τοῦτον, καταρώμενος αὐτοὺς ὅτι παρεκώλουν τὴν ἐπαύξησιν τοῦ μισθοῦ τοῦ ἐργάτου, συνεπῶς καὶ τὴν εὐημερίαν αὐτοῦ.

Νεώτεροι χρόνοι. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Ρικάρδου ἐπὶ 30ετίαν, ὡς λέγει ὁ Cide, ἐχρησίμειεν, ὅπως συνδουλίξῃ τὰ κοινωνικὰ μίση, υποδεικνύουσα εἰς τοὺς ἐργάτας ὅτι ὁ οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς οὐδεμίαν ἄφινεν εἰς αὐτοὺς ἐλπίδα βελτιώσεως τῆς τύχης των.

Ἐγκατάλειψις τοῦ ὀρειχαλκίνου νόμου. Ἡ μεταβληθεὶσα ὁμῶς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους κατάστασις παρήγαγε τὴν νεωτέραν περὶ καθορισμοῦ τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ θεωρίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐργάτης δὲν ἀπέβαλε τὴν ἐλπίδα τῆς βελτιώσεώς του, ἀλλ' ἀπεναντίας ὁσημέραι δύναται νὰ προάγῃται καὶ νὰ συναναπτύσσῃται μετὰ τῶν λοιπῶν τάξεων.

Οὐδὲν κώλυμα παρουσιάζεται οὕτω διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ μι-

σθοῦ τοῦ ἐργάτου, ἡ δὲ θεωρία τοῦ ὀρειχαλκίνου ἢ σιδηροῦ νόμου **ἐγκατελείφθη τελείως.**

ΣΗΜ. Ὁ Μπάλφουρ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ἐν δημοσίᾳ ὁμιλίᾳ ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1918, δηλ. μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἐδήλωσε τὰ ἑξῆς: «*Θὰ ἐλαττωθῶσιν αἱ ἐργάσιμοι ὥραι καὶ θὰ καθορισθῇ μισθὸς ἐπιτρέπων εἰς πάντα νὰ ζῇ καλῶς*».

§ 74.

ΑΥΞΗΣΙΣ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΩΝ, ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΕΙΣ ΚΕΡΔΗ κλπ.

Αὔξειςς ἡμερομισθίων. Λόγῳ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς θεωρίας τοῦ ὀρειχαλκίνου νόμου, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, τὰ πράγματα μετεβλήθησαν καὶ παρατηρεῖται ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ὅτι τὰ ἡμερομίσθια καὶ οἱ μισθοὶ τῶν ἐργατῶν αὐξάνονται.

Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ αὐξήσις τῶν ἡμερομισθίων; Ἐκ τῆς ἐν γένει βελτιώσεως τῶν ὄρων τῆς ζωῆς τοῦ ἐργάτου. Οὕτω λ. χ. παρατηρήθη ὅτι καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένους ἐπαρχίας τῶν διαφόρων χωρῶν ἐπεξετάθη ἡ χρῆσις τῶν πύλων, τῶν ὑποδημάτων κλπ.

Ἐπίσης ἠυξήθη κατὰ πολὺ ἡ κατανάλωσις τοῦ κρέατος, τοῦ λευκοῦ ἄρτου, τοῦ οἴνου, τοῦ καπνοῦ, τοῦ καφφέ. Ταῦτα πάντα δηλοῦσιν ὅτι ὁ ἐργάτης ἀμείβεται σήμερον πλουσιώτερον ἢ πρότερον. Ἐδελτιώθη ἐπομένως ἐπαισθητῶς ἡ θέσις του.

Λόγοι τῆς αὐξήσεως. Ἐκ διαφόρων αἰτίων ἐπῆλθεν ἡ ταύτη αὐξήσις. Διότι πρὸ παντὸς ἡ βιομηχανία προσδεύουσα ὁλονὲν ἔχει ἀνάγκην καλῶν ἐργατῶν, ὅπως ἀναπτυχθῇ περισσότερον. Ἐπομένως ἔχει συμφέρον νὰ ἀμείψῃ τοὺς ἐργαζομένους, ὅσον δύναται γενναϊότερον. Ἰδίως δὲ ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τῶν μισθῶν οἱ **συνεταιρικοὶ νόμοι** τῶν ἐργατῶν.

Σύστημα συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη. Ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν βιομήχανοι τινες εἰς τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἐργατῶν προσέθεσαν καὶ ποσόν τι χρηματικὸν ἐπὶ πλεόν ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἐργάτου εἰς τὰ κέρδη.

Πῶς γίνεται τοῦτο; Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ ἔτους καὶ μετὰ τὸν ἐτήσιον ἀπολογισμὸν διανέμεται εἰς τοὺς διακρινομένους ἐπὶ ἱκανότητι ἢ εἰς τοὺς παλαιότερους ἐργάτας ποσοστὸν τι ἐκ τῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως 5%, 10%, 20% κλπ.

Τίς ἡ ὠφέλεια; Ἐκ τῆς ταιαύτης ἀμοιβῆς ἀναπτύσσεται, ὡς

εἶνε ἐπόμενον, ὁ ζήλος τοῦ ἐργάτου καὶ καταβάλλει οὗτος μείζονα ἐπιμέλειαν ἢ φροντίδα διὰ τὰς ἐργασίας τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐφαρμόζεται δὲ τὸ σύστημα τοῦτο ἰδίως εἰς τὰς βιομηχανίας ἐκείνας καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις, τῶν ὁποίων ἡ ἐξέλεγχξις καὶ ἡ ἐποπτεία εἶνε δυσχερής.

Οὐχὶ ἀνάμιξις τοῦ ἐργάτου. Ἐν τοῦτοις δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι ἐπὶ τοῦ συστήματος τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη δύναται ἕκαστος ἐργάτης νὰ ἀναμινύηται εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, εἰς τὴν κράτησιν τῶν βιβλίων κλπ. Τὸ τοιοῦτον, ὡς εἶνε ἐπόμενον, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τοιαύτην ἀνωμαλίαν καὶ σύγχυσιν, ὥστε ὑπάρχει κίνδυνος νὰ καταστραφῇ καὶ αὕτη αὕτη ἡ ἐπιχειρήσις.

Ἰκρίσις προϋσταμένου. Ἐπομένως ἀφίεται εἰς τὸν προϋστάμενον τῆς ἐπιχειρήσεως νὰ κανονίσῃ, ὡς κρίνει καλόν, τὸ ζήτημα τῆς διανομῆς τῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τοὺς δικαιουμένους εἰς τὴν τοιαύτην διανομὴν.

Ταμεῖον βοηθείας. Συνήθως τὰ κέρδη, εἰς ἃ συμμετέχει ὁ ἐργάτης ἢ ὁ ὑπάλληλος, χρησιμεύουσι πρὸς συντήρησιν ταμείου βοηθείας διὰ τὰς ἀσθενείας κλπ. ἡ ταμείου συντάξεων.

Ἐν Ἑλλάδι δὲν ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐργατῶν εἰς τὰ κέρδη καὶ μόνον παρέχονται δῶρα εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ ὑπαλλήλους καθ' ὠρισμένην ἐποχὴν, συνήθως κατὰ τὸ νέον ἔτος.

Φιλάνθρωπον ἔργον. Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ δὲν ἐγενικεύθη τὸ σύστημα τοῦτο, ἀλλὰ παρέμεινεν ὡς ἔργον κατ' ἐξοχὴν **φιλάνθρωπον**. Ἐν Γαλλίᾳ δὲ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ εἰσήχθη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος.

Διάρκεια ἐργασίας. Μεταξὺ τῶν διαφόρων ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν προστατευτικῶν μέτρων τὰ ὅποια λαμβάνουσιν αἰνεώτεροι νομοθεσίαι, εἶνε καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν ὥρῶν τῆς ἐργασίας, ὅπως μὴ πιέζωσι τοὺς ἐργάτας οἱ ἐργοδότες ἐπιβάλλοντες υπερβολικὴν ἐργασίαν.

Τὰ τρία ὁκτώ. Οἱ ἐργάται ἐπιζητοῦσι τὰ λεγόμενα τρία ὁκτώ, ἧτοι 8 ὥρας ἐργασίας, 8 ὥρας ἀναπαύσεως καὶ 8 ὥρας ὕπνου.

ΕΡΓΑΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ

Ἑργατικά σωματεῖα καλοῦνται οἱ συνεταιρισμοί, οἱ σχηματιζόμενοι ὑπὸ προσώπων, ἅτινα ἐξασκοῦσι τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα ἢ συγγενές πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς υπερασπίσεως τῶν ἐπαγγελματικῶν αὐτῶν συμφερόντων.

Ἐπίδρασις ἐργατικῶν σωματείων. Ἐν τούτοις ἡ ἔδρυσις καὶ ἡ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους παρατηρουμένη πρόοδος τῶν ἐργατικῶν σωματείων μεγάλως ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ ἐκανονίσθη τὸ ἀρμόζον ὅριον τῆς ἐργασίας τοῦ ἐργάτου, ὥστε νὰ μὴ ἐργάζεται οὗτος πέραν τῶν δυνάμεών του.

Καταπόνησις ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ἐργασίας. Καὶ ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ τοῦτο, διότι ἡ ὑπερβολικὴ ἐργασία καταπονεῖ καὶ ἐξαντλεῖ αὐτόν, ἐν ᾧ ἀκριβῶς εἶνε ἀνάγκη νὰ μὴ παραμεληθῇ ὁ ἐργάτης, διότι εἶνε ὁ κύριος μοχλὸς τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου.

Θωρὸς ἐργασίας. Οὕτω διὰ τῶν τελευταίων διεθνῶν ἐργατικῶν συνεδρίων, τῶν συνεληθόντων ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ εἰς ἃ ἐστάλησαν ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατῶν πάντων τῶν ἐθνῶν, ἔλαβε δὲ μέρος καὶ ἡ Ἑλλάς, καθωρίσθη τὸ θωρον τῆς ἐργασίας μετὰ τινων ἐξαιρέσεων ἀναλόγως τοῦ εἵδους τῆς ἐργασίας, ὡς ἄλλως ἐζητεῖτο ἐπιμόνως ὑπὸ τῶν ἐργατῶν, ὡς εἵπομεν ἐν τῇ προηγουμένῃ σελίδι.

Βελτιώσεις θέσεως ἐργάτου. Πρὸς τούτοις ἐκανονίσθησαν καὶ ἄλλαι λεπτομέρειαι διὰ τοὺς ἀνηλίκους, τὰς γυναῖκας κλπ. καὶ ἐν γένει κατεβλήθη πᾶσα προσπάθεια, ὅπως βελτιωθῇ κατὰ πολὺ ἡ θέσις τοῦ ἐργάτου καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἡμερομισθίου, καὶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ἐργασίμων ὥρων καὶ κανονισθῶσι διὰ διεθνῶν κανόνων αἱ τοιαῦται βελτιώσεις.

§ 78.

ΤΡΟΠΟΙ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΡΓΑΤΟΥ

(*Αὐτοβοήθεια, συναιτερισμὸς κλπ.*)

Αὐτοβοήθεια. Διάφοροι προτείνονται τρόποι πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατῶν. Ἐν τούτοις ὁρθητέρος φαίνεται ὁ σθηριζόμενος ἐπὶ τοῦ παραγγέλματος «*Βοήθει σαυτόν*», δηλ. ὁ τρόπος τῆς αὐτοβοηθείας.

Πλεονεκτήματα. Ἡ αὐτοβοήθεια ἀναπτύσσει τὴν πεποίθησιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτόν, ἐξεγείρει τὴν πρὸς ἐνέργειαν τάσιν αὐτοῦ καὶ ἐνισχύει αὐτόν ἐν ταῖς διαφόροις ἐργασίαις του. Ἐκ τῆς ἐννοίας δὲ ταύτης τῆς αὐτοβοηθείας ἐπῆλθε καὶ ἡ μεγάλη κοινωνικὴ δύναμις τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Ἐργατικοὶ συνεταιρισμοί. Ἐφ' ὅσον ἕκαστος τῶν ἐργατῶν εἶνε ἀπομεμονωμένος, οὐδὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ παρὰ τῷ ἐργοδότη, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ ἡμερομισθίου, ἢ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν ὥρων τῆς ἐργασίας.

Ἑνώσεις ἐργατῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον *ἐνοῦνται* οἱ ἐργάται καὶ ἀποτελοῦσι τοὺς ἐργατικούς συνεταιρισμούς, τοὺς ἐργατικούς συνδέσμους, τὰ ἐργατικὰ σωματεῖα, κλπ. ὅπως οὕτως ἀπὸ κοινοῦ προστατεύσῃσι τὰ συμφέροντα αὐτῶν, ἐντὸς ὧν τῶν ὅρων τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ δικαίου.

Παλαιότεροι χρόνοι. Οἱ ἐργατικοὶ συναιτερισμοὶ δὲν εἶνε νέον τι, διότι καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἦσαν ἐν ἐνεργείᾳ· ἀπετελοῦντο μάλιστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ὁμοτέχων, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάζοντο οἱ τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ *Συντεχνίαι*.

Νεώτεροι χρόνοι. Ἐν τούτοις βραδύτερον τὰ πράγματα ἐκανονίσθησαν καλύτερον καὶ σήμερον αἱ διάφοροι ἐνώσεις καὶ οἱ σὺνδεσμοὶ τῶν ἐργατῶν εἶνε πολυάριθμοι καὶ καλῶς διωργανωμένοι.

Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ 1913 τὰ *ἐργατικὰ συνδικάτα* ἀνήρχοντο εἰς 5000, ἀριθμοῦντα ὑπὲρ τὸ 1 ἑκατομμύριον μελῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 8 % ἦσαν γυναῖκες. Σήμερον ἠϋξήθη ὁ ἀριθμὸς οὗτος κατὰ πολὺ καὶ ὁλονέν σὺν τῷ χρόνῳ αὐξάνεται.

ΣΗΜ. Ἐκτὸς τῶν ἐργατικῶν σωματείων, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐξ ἐργατῶν ἢ ὑπαλλήλων, ἔχομεν καὶ τὰ *μικτὰ σωματεῖα τῶν ἐργοδοτῶν*, εἰς ἃ γίνονται μέλη οἱ ἐργοδοταί, καὶ τέλος τὰ *μικτὰ σωματεῖα*, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐξ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν.

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΙ, ΚΕΝΤΡΑ ΕΡΓΑΤΙΚΑ, ΑΠΕΡΓΙΑΙ

Ὁμοσπονδίαί ἐργατικῶν σωματείων καλοῦνται αἱ ἐνώσεις τῶν διαφόρων ἐργατικῶν σωματείων, εἴτε τοπικαί, εἴτε ἐθνικαί. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ λ.χ. ἔχομεν τὴν *ἐθνικὴν ὁμοσπονδίαν τῶν μεταλλευτῶν τῆς Γαλλίας*.

Διεθνῆ συνέδρια. Αἱ ἐθνικαὶ ὁμοσπονδίαί τῶν ἐργατικῶν σωματείων συνερχόμεναι συγκροτοῦσι τὰ διεθνῆ συνέδρια, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν ὁμοσπονδιῶν τῶν διαφόρων κρατῶν.

Ἐξέντρα ἐργατικὰ. Τὰ διάφορα σωματεῖα ἔχουσιν ὡς κέντρον εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τὸ λεγόμενον *ἐργατικὸν κέντρον*, εἰς τὸ ὁποῖον γίνονται αἱ συνεδρίαί τῶν ἐργατικῶν σωματείων, τῶν συμβουλίων αὐτῶν κλπ. ὑπάρχουσι δὲ καὶ τὰ γραφεῖα ἐκάστου τῶν σωματείων τούτων.

Σκοπὸς τῶν ἐργατικῶν κέντρων. Ταῦτα ἀποβλέπουσιν ὡς εἵπομεν, εἰς τὸν συνασπισμὸν τῶν ἐργατικῶν σωματείων πρὸς προστασίαν καὶ ἀρωγὴν τοῦ ἐργάτου. Τὰ ἐργατικὰ κέντρα ὑφίστανται ἀπὸ τοῦ 1886 καὶ ἀριθμοῦνται σήμερον ἐν Γαλλίᾳ περὶ τὰ 150. Ἐν

Ἑλλάδι ιδρύθη τοιοῦτον κέντρον κατὰ πρῶτον ἐν Ἀθήναις τῇ 1910, κατόπιν δὲ ἐν Πάτραις, Βόλῳ, Λαρίσῃ κλπ.

Ἀγγλία, Γερμανία, Δανία, Σουηδία. Ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι καλοῦνται *ἐπαγγελματικαὶ ἐνώσεις* (trades-unions) καὶ ἡρίθμουν κατὰ τὸ 1916 περὶ τὰ 4,400,000 μελῶν.

Διαθέτουσι μεγάλους πόρους. Εἶνε ἡνωμένοι εἰς μεγάλους *συνσπισμοὺς* (federations) καὶ διευθύνονται παρὰ συνετῶν καὶ διακεκριμένων ἀνδρῶν, ὧν τινες εἶνε μέλη τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων.

Ἐμφανιζόμενοι δὲ οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι διὰ μεγάλων ἐτησίων συνεδρίων ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ κοινωνικὴν δύναμιν.

Ἐπ' ἴσης δὲ ἐν Γερμανίᾳ εἶνε μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν συνδικατῶν ἡνωμένων ἐργατῶν, ἀνερχομένων εἰς ἑκατομμύρια.

ὑπὸ ἐποψίν ὅμως ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῶν συνδικατῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὅλον πληθυσμὸν τῶν ἐργατῶν, τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν ἡ Δανία, ἡ Σουηδία, μεθ' ἧς ἀκολουθεῖ ἡ Ἀγγλία.

Τίνες δύνανται νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὰ συνδικατά; Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν νόμον οἱ ἀσχολούμενοι μόνον εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ καὶ τὴν γεωργίαν ἡδύναντο νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὰ συνδικατά. Ἀπεκλείοντο ἐπομένως οἱ τῶν ἐλευθερίων ἐπαγγελματῶν καὶ οἱ δημόσιοι υπάλληλοι. Ἐν τούτοις εἰδικὸς νόμος ἀνεγνώρισεν εἰς τοὺς ἱατροὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἐνωθῶσιν ἐν συνδικατῶ.

Δημόσιοι υπάλληλοι. Ἡ Κυβέρνησις ἐν Γαλλίᾳ ἡρνήθη νὰ δώσῃ τὸ δικαίωμα, ὅπως ἀποτελέσωσι συνδικατά, εἰς τοὺς ταχυδρομικοὺς υπαλλήλους, τοὺς δημοδιδασκάλους, τοὺς υπαλλήλους τῶν δημοσίων υπηρεσιῶν ἐπὶ τῇ λόγῳ ἔτι οἱ υπάλληλοι, εὐρισκόμενοι ἐν τῇ υπηρεσίᾳ τοῦ κράτους δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ὡς σκοπὸν τὴν «προστασίαν τῶν ἐπαγγελματικῶν αὐτῶν συμφερόντων» ἐναντίον τοῦ Κράτους.

§ 76.

ΠΕΡΙ ΑΠΕΡΓΙΩΝ

Ἀπεργίαι. Ἀπεργία καλεῖται ἡ ἐκ συμφώνου διακοπὴ τῆς ἐργασίας ὑπὸ πλειόνων ἐργατῶν, ὅπως οὕτως ἐξαναγκασθῶσιν οἱ ἐργοδότες νὰ δεχθῶσιν ὥρισμένα αἰτήματα τῶν ἐργατῶν, λ.χ. ἐλάττωσιν ὥρων τῆς ἐργασίας, ἢ αὐξήσιν ἡμερομισθίων ἢ ἄλλο τι.

Νομιμότης τῶν ἀπεργιῶν. Αἱ ἀπεργίαι κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους ἦσαν ἀπηγορευμένα. Ἐν τούτοις ὑπὸ τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν ἀναγνωρίζεται ὅτι τὸ δικαίωμα πρὸς ἀπεργίαν ἀπορ-

ῥεεῖ ἀπὸ τῆς ἐμφύτου ἐλευθερίας, τὴν ὁποῖαν ἔχει ἕκαστος νὰ διαθέτῃ κατὰ βούλησιν τὰς παραγωγικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ νὰ συνεννοηται ἐλευθέρως μετὰ τῶν ὁμοίων των, μεθ' ὧν ἔχει κοινὰ συμφέροντα.

Δικαίωμα. Καὶ ἂν θεωρηθῇ δὲ ἡ ἀπεργία ὡς προσβολὴ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ὡς πράξις πολέμου, οὐχ ἥττον πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν τὸ δικαίωμα νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια αὐτῆς, ὡς δύναται, ἐλλείψει δικαστηρίων δυνάμενων νὰ ἀποφασίσωσιν ἐπὶ συγκρούσεων κεφαλαίου καὶ ἐργασίας.

Οὐχὶ κολάσιμος. Διὰ τοῦτο σήμερον δὲν θεωρεῖται κολάσιμος ἡ ἀπεργία, καὶ τὰ διάφορα ἔθνη κατήργησαν τοὺς νόμους τοὺς τιμωροῦντας τὴν ἀπεργίαν. Οὕτως ἡ Γαλλία διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1864 κατήργησε τὰς ἰσχυροῦσας πρότερον ἀπαγορευτικὰς διατάξεις κατὰ τῶν ἀπεργιῶν, ἐπίσης ἡ Πρωσία διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1869, ἡ Ἀγγλία κλπ.

Ἐν Ἑλλάδι δὲ ὁ ποινικὸς νόμος τιμωρεῖ τοὺς ἀπεργούς, ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται, διότι ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ *συνεταιρίζεσθαι*, ἣν καθιέρωσε τὸ ἄρθρον 11 τοῦ συντάγματος.

Ἀναμφισβήτητος. Ἐν γένει ἡ νομιμότης τῆς ἀπεργίας καθ' ἑαυτὴν δὲν ἀμφισβητεῖται σήμερον. Δὲν ἐπιτρέπεται ἐν τοῦτοις εἰς τοὺς ἀπεργούς διὰ βίας, δόλου ἢ ἀπειλῶν νὰ ἐξαναγκάξωσι τοὺς λοιποὺς ἐργάτας τοὺς θέλοντας νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ἐργασίαν των. Τὸ τοιοῦτον θεωρεῖται ἀξιόποιον καὶ ἀπαγορεύεται.

Ἀπεργία δημοσίων ὑπαλλήλων. Πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις τῶν διαφόρων κρατῶν δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀναγνωρίσωσιν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους των τὸ δικαίωμα νὰ διακόπτωσι τὰς ἐργασίας των πρὸς ἀπεργίαν. Ἐχαρκτήρισαν δὲ τὴν τοιαύτην διακοπὴν τῶν ἐργασιῶν ὡς πράξιν ἐπαναστατικὴν.

Πῶς δικαιολογεῖται τὸ τοιοῦτον; Διότι φρονοῦσιν αἱ κυβερνήσεις ὅτι ἡ θέσις τοῦ Δημοσίου ὑπαλλήλου ἀπέναντι τοῦ Κράτους δὲν εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἐργάτου ἀπέναντι τοῦ ἐργοδότη, τοῦ ἐργοστασιάρχου κλπ.

Ὁ δὲ διορισμὸς τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου εἰς τὴν θέσιν του δὲν ἐξισοῦται πρὸς τὸ συμβόλαιον τῆς μισθώσεως τῆς ἐργασίας μετὰ τοῦ ἐργάτου καὶ τοῦ ἐργοδότη κλπ.

Διὰ τῆς νομοθ. ἐξουσίας. Τέλος ὁ μισθός, ὃν λαμβάνει ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, εἶνε καθωρισμένος διὰ νόμου, πᾶσα ἐπομένως

τροποποιήσεις αὐτοῦ εἰς τὴν θὰ ἀπέβλεπεν ἡ ἀπεργία, **μόνον διὰ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας** δύναται νὰ γίνη.

Συμπέρασμα. Πᾶς ἐξαναγκασμὸς πρὸς μεταβολὴν τῶν μισθῶν κατ' ἄλλον ἢ διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ τρόπον ἀποτελεῖ στάσις.

Κρίτη ἔχοντα νόμους τιμωροῦντας τοὺς ἀπεργοὺς τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Τοιαῦτα εἶνε ἡ Ὀλλανδία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ρωσσία, ἐνθα τιμωροῦνται διὰ νόμου οἱ ἀπεργοῦντες **ὑπάλληλοι τῶν σιδηροδρόμων**. Εἰς ἄλλας χώρας οἱ ἀπεργοὶ ἀντικαθίστανται διὰ στρατιωτῶν.

Τιμωρία ἀπεργῶν. Τοῦτο ἐφήρμοσε καὶ ἡ Γαλλία κατὰ τὴν ἀπεργίαν τοῦ 1910. Τέλος ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπάρχει νόμος τιμῶν τὰς ἀπεργίας τῶν ὑπαλλήλων τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, τοῦ ὕδατος, τοῦ φωτός, ὡς καὶ πᾶσαν ἀπεργίαν στρεφομένην κατὰ τῆς ζωῆς, ἢ τῆς ἰδιοκτησίας, ἀλλ' ὁ τελευταῖος οὗτος νόμος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐλαστικότης ἤθελεν ἀποδοῇ ἐπικίνδυνος, οὐδέποτε ἐφηρμόσθη (Cide).

Ποῦ γίνονται ἀπεργίαι; Πανταχοῦ, ὡς λ. χ. ἐν Γαλλίᾳ ἐνθα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1904 — 1908 ἐγένοντο 1,102 ἀπεργίαι, εἰς ἃς ἔλαβον μέρος 237,000 ἀπεργῶν ἐν 8λψ, ἐν ᾧ εἰς τὴν ἀμέσως προηγούμενην ἑτίαν αἱ ἀπεργίαι ἐφθασαν εἰς τὸν ἀριθμὸν 649 μετὰ 169,000 ἀπεργῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐγένοντο 340 ἀπεργίαι.

ΑΝΤΑΠΕΡΓΙΑΙ (Λόκ-ἄουτ)

Κλασσικὴ χώρα ἀπεργιῶν. Ἡ Ἀγγλία θεωρεῖται ὡς ἡ κλασσικὴ χώρα τῶν ἀπεργιῶν. Ἐν αὐτῇ ἐπομένως διερρυθμίσθησαν κανονικώτερον τὰ τῶν ἀπεργιῶν καὶ διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς ἐργοστασιάρχας. Οὕτως οἱ μὲν ἐργάται διὰ τῶν συνεταιρισμῶν των (trade-union) κατορθοῦσι νὰ συντηρῶνται ἐπὶ μακρότερον χρόνον, οἱ δὲ ἐργοστασιάρχαι δύνανται νὰ ἀμυνθῶσιν ἐφαρμόζοντες κατὰ τῶν ἐργατῶν τὸ σύστημα τῆς **ἀνταπεργίας** (Λοκ-ἄουτ—loch-out).

Τί εἶνε **Λόκ-ἄουτ**; Ἐχει κυρίως σκοπὸν νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸ τέχνασμα τῶν ἀπεργῶν, ὅπερ καλεῖται **βαθμιαία ἀπεργία** (greve par echelons) ἢ καὶ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀπεργία ἀποφασίζεται νὰ γίνη πρῶτον εἰς ἓν ἐργοστάσιον, ἔπειτα ὅταν συμδύβασθῃ αὕτη, εἰς ἄλλο, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἀλλ' οἱ ἀπεργοὶ συντηροῦνται διαδοχικῶς παρὰ τῶν συναδέλφων των, οἵτινες ἐξακολουθοῦσιν νὰ ἐργάζωνται.

Ἐξουδετερώσεις. Διὰ τοῦ Λόκ-ἄουτ ἐξουδετεροῦται τὸ ἐν λόγῳ τέχνασμα τῶν ἀπεργῶν, διότι τὸ Λόκ-ἄουτ καταργεῖ τὴν ἐργα-

σίαν καὶ τοὺς μισθοὺς πάντων τῶν ἐργατῶν τῆς αὐτῆς βιομηχανίας καὶ τῆς αὐτῆς περιφερείας.

Πότε ἐπιτυχάνουσιν αἱ ἀπεργίαι; Γενικῶς εἰπεῖν αἱ ἀπεργίαι ἀφ' ἑνὸς μὲν δύνανται νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ των μόνον καθ' ἣν περίπτωσιν αἱ ἀξιώσεις τῶν ἀπεργούντων εἶνε μέτριαι καὶ λογικαί, ἐπιβάλλονται δὲ ὑπὸ ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ κατὰστασις τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας, εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐπιτρέπηται εἰς τοὺς ἐργοστασιάρχας ἡ ὑποχώρησις αὐτῶν εἰς τὰ αἰτήματα τῶν ἐργατῶν.

Εἶνε σκόπιμος ἡ ὠφέλιμος ἡ ἀπεργία; Εἰς τινες μὲν περιπτώσεις ἡ ἀπεργία ἀπέβη χρησιμωτάτη, κατὰ τὰς πλείστας ὅμως εἰς μὲν τοὺς ἐργάτας γίνεται πρόξενος ζημιῶν καὶ βλάβης, εἰς δὲ τὴν κοινωνίαν ἐπιφέρει ἀνωμαλίαν καὶ ταραχάς.

Εργοστασιάρχαι καὶ ἐργάται. Ἄλλως δὲ ἐν τῇ πάλῃ μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοστασιάρχων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θὰ ὑπερτερῶσιν οἱ ἐργοστασιάρχαι, ὡς ἔχοντες κεφάλαια καὶ δυνάμενοι νὰ μείνωσιν ἄνευ ἐργασίας περισσότερον χρόνον. Πλὴν τούτου δὲ δι' οἵανδήποτε ἐργασίαν εἶνε εὐκολώτερον νὰ εὐρεθῶσιν ἐργάται ἢ κεφάλαια.

Ἐπιτυχίαι τῶν ἀπεργιῶν. Κατὰ τὰς δημοσιευμένας πολυαριθμοὺς στατιστικὰς ἐκ τῶν ἀπεργιῶν 20—25ο) ἐπιτυχάνουσιν ἐντελῶς, 30—40ο) ἀποτυγχάνουσι, καὶ 40—45ο) διαλύονται δι' ἀμοιβαίων υποχωρήσεων. Ἐν ἄλλοις λόγοις πλεόν τοῦ ἡμίσεος καὶ συνήθως κατὰ τὰ 2)3 οἱ ἐργάται ἐπιτυγχάνουσι πλεονεκτήματα κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον σπουδαία.

Ἐπιρροὴ ἐπὶ τῆς τιμῆς τῶν προϊόντων. Παρουσιάζεται ὅμως τὸ ζήτημα κατὰ πόσον αἱ ἀπεργίαι ἔχουσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τιμῆς τῶν προϊόντων καὶ συνεπῶς κατὰ πόσον ἀντανακλῶσιν ἐπὶ τοῦ καταναλωτοῦ.

Καὶ εἶνε μὲν διαδεδομένη ἡ γνώμη ὅτι ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν εἶνε πραγματικὴ, καὶ ὅτι εἰς αὐτὰς ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ὑψώσις τῶν τιμῶν. Ἄλλ' ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν ἡ γνώμη αὕτη δὲν φαίνεται ὀρθή.

Ἀνάπτυξις ἀπεργιῶν. Αἱ ἀπεργίαι ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὐξάνονται. Οὕτως ἐκ τῶν στατιστικῶν ἀποδείκνυται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπεργιῶν καὶ τῶν ἀπεργῶν ἐξογκοῦται εἰς ἀπάσας τὰς χώρας.

Ὁὐχὶ αἰτία τὰ συνδικάτα. Ἡ αὐξήσις αὕτη τῶν ἀπεργιῶν δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ, ὡς γενικῶς πιστεύεται, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συνδικάτων.

Sabotage (καταστροφή). Πλὴν τῶν ἀπεργιῶν μέσον ἐξαναγκασμοῦ εἶνε καὶ τὸ sabotage, ἥτοι ἡ πράξις δι' ἧς οἱ ἐργάται προξενουσι ζημίας εἰς τὸν ἐργοδότην, εἴτε καταστρέφοντες τὴν πρώτην ὕλην ἢ τὰ ἐργαλεῖα· π.χ. ῥίπτουσιν ἄμμον εἰς τοὺς τροχοὺς, εἴτε κατασπαταλῶσι τὸ πωλούμενον ἐμπόρευμα, π.χ. δίδοντες διπλὴν μερίδα εἰς τὸν ἀγοραστήν.

Διὰ τοῦ sabotage ἐπέρχεται ὁ καταναγκασμὸς διὰ τῆς ἀποτόμου διακοπῆς τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ζημίας, ἣτις ἐπέρχεται εἰς τὸν ἐργοδότην.

Τὸ sabotage ἐπιτυγχάνει, ὅταν γίνηται ἑμαδικῶς ὑπὸ πολλῶν ἐργατῶν καὶ μάλιστα ὑπὸ πάντων τῶν ἐργατῶν τῆς αὐτῆς βιομηχανίας, ὥστε νὰ μὴ δύνανται οἱ ἐργοδότες νὰ βοηθήσωσιν ἀλλήλους.

Coalition. Τὸ χαρακτηρίζον τὴν ἀπεργίαν εἶνε ἡ προηγουμένη συνεννόησις καὶ σύστασις (coalition) τῶν ἀπεργῶν, καὶ οὕτω νομικῶς καλεῖται ἡ ἀπεργία.

§ 27.

Εἰδη ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν

Ἑργατικοὶ συνεταιρισμοί, σύνδεσμοι ἢ σωματεῖα δύνανται νὰ συσταθῶσι καὶ διὰ διαφόρους ἄλλους σκοποὺς, πλὴν τῶν ἐν ταῖς προηγουμέναις παραγράφαις ἐκτεθέντων. Οὕτως ὑπάρχουσι:

Παραγωγῆς σύνδεσμοι, ἐν τοῖς ὁποίοις οἱ ἐργάται τῆς αὐτῆς βιομηχανικῆς κατηγορίας καταθέτουσι τὰ ἀποταμιεύματα αὐτῶν καὶ προμηθεύονται τὰς χρησίμους ὕλας, τὰ ἐργαλεῖα κλπ.

Καταναλωσεως σύνδεσμοι. Διὰ τῶν συνδέσμων τούτων οἱ ἐργάται συνεταιρίζονται καὶ ἀγοράζουσι χονδρικῶς καὶ εἰς τιμὰς εὐθηνὰς τὰ χρήσιμα διὰ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ συντήρησιν. (Ἴδε πλεόνα κατωτέρω ἐν § 28).

Ἀποταμιεύσεως σύνδεσμοι. Σύνδεσμοι ἀποταμιεύσεως ἢ ἀλληλοβοηθείας ταμεῖα. Διὰ τῶν μικρῶν καταθέσεων τῶν ἐργατῶν σχηματίζονται τὰ κεφάλαια, ἅτινα χρησιμεύουσιν ἐν περιπτώσει ἰδίως ἀσθενειῶν, γήρατος κλπ. τῶν μελῶν τῶν τοιούτων συνδέσμων. διότι λαμβάνουσιν οὗτοι εἰς εὐθηνὰς τιμὰς ἢ καὶ δωρεὰν τὰ φάρμακα, τὸν ἱατρὸν καὶ πᾶν τὸ χρήσιμον πρὸς νοσηλείαν ἐν περιπτώσει νόσου καὶ πρὸς συντήρησιν ἐπὶ γερόντων καὶ ἀνικάνων πρὸς ἐργασίαν.

Λαϊκαὶ τράπεζαι. Εἶδος τοιούτων ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν εἶνε καὶ αἱ Λαϊκαὶ τράπεζαι ἢ ἄλλως καλούμεναι συνεργατικαὶ ἐταιρεῖαι πίστεως, αἱ ἰδρυόμεναι διὰ καταβολῶν τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἀπόρων ἐν γένει τάξεων.

Ἐγγυήσεις. Πάντες οἱ μετασχόντες τοῦ συνεταιρισμοῦ τούτου καταβάλλουσιν ὀρισμένον χρηματικὸν ποσὸν εἰς τὰ ταμεῖον τῆς ἐταιρείας καὶ ἀπολαύουσι πιστώσεως ἐπὶ τῶν κεφαλαίων τῆς τραπέζης τούτης, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη ὁ ζήτων τὸ δάνειον νὰ παρουσιάσῃ ἐγγυήτην καὶ ἄλλον ἐταῖρον. Αἱ τράπεζαι αὗται προσφέρουσι μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰ μέλη αὐτῶν καὶ ἐν γένει εἰς τὴν κοινωνίαν.

Συστηματικὴ ὀργάνωσις. Ἀνεπτύχθησαν δὲ πλεῖστα ὅσα συστήματα καὶ εἶδη τοιούτων ἀποταμιευτικῶν τραπεζῶν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ διοργανοῦνται ὅσον τὸ δυνατόν *συστηματικώτερον* καὶ ἐπωφελέστερον ἢ λειτουργία αὐτῶν. (Ἴδε καὶ ἀνωτέρω ἐν σελ. 76 περὶ λαϊκῆς πίστεως). Αἱ τοιαῦται τράπεζαι ἢ ἐταιρεῖαι ἀνεπτύχθησαν ἐν Γερμανίᾳ.

§ 78.

ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

Σκοπὸς τῶν ἀγροτικῶν συνεταιρισμῶν. Πρὸς προστασίαν τῆς παραγωγῆς καὶ πρὸς εὐρυτέραν διάδοσιν τῶν προϊόντων αὐτῆς κατὰ πολὺ συνετέλεσαν οἱ ἀπὸ τινων ἐτῶν ἱδρυόμενοι πανταχοῦ ἀγροτικοὶ συνεταιρισμοί, οἵτινες ἐν πολλαῖς χώραις ἔλαβον μεγίστην ἀνάπτυξιν, ὅπερ εἶνε σημεῖον χαρακτηριστικὸν τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς κινήσεως.

Ἀπὸ 25ετίας δὲ κατὰ χιλιάδας ἀνεφάνθησαν τοιοῦτοι συνεταιρισμοί. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ ἡριθμοῦντο κατὰ τὸ ἔτος 1914 περὶ τοὺς 28,000 τοιούτων συνεταιρισμῶν. Ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς δὲ ἦτο καὶ ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1915.

Οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, εἰς ὃν ἀποβλέπουσι, δύνανται κατὰ τὸν Cide νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς *πέντε* μορφάς.

Α' Συνεταιρισμοὶ *πρὸς ἀγοράν ἀπὸ κοινοῦ* τῶν ὕλικῶν καὶ τῶν ἐργαλείων, τῶν χρησίμων πρὸς καλλιέργειαν. Οἱ τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ εἶνε οἱ σπουδαιότεροι καὶ οἱ μᾶλλον πολυάριθμοι. Εἶνε δὲ γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *γεωργικὰ συνδικαῖα* (syndicats agricoles) καὶ ὑπάρχουσι τοιοῦτοι ἐν Γαλλίᾳ λ.χ. περὶ τοὺς 6,000 ἀριθμοῦντες περὶ τὰ 1,000,000 μελῶν.

Χημικὰ λιπᾶσματα. Τὰ εἰρημένα γεωργικὰ συνδικαῖα παρέσχον μεγάλας ὑπηρεσίας ἐν Γαλλίᾳ, διότι συνετέλεσαν κατὰ πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τῶν χημικῶν λιπασμάτων, τὰ ὅποια πρότερον οὐδὲως ἢ ὀλίγον ἐχρησιμοποιοῦντο, διότι ἐπωλοῦντο πολὺ ἀκριδᾶ, τὰ δὲ ἀποτελέσματα αὐτῶν δὲν ἦσαν γνωστά, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἐνοθεύοντο

κατὰ τρόπον καθιστώντα αὐτὰ ἄχρηστα. Διὰ τῶν συνεταιρισμῶν ὁμως τὰ ἄτοπα ταῦτα ἐξέλιπον.

ΒΒ'. Συνεταιρισμοὶ διὰ τὴν παραγωγὴν ἢ τὴν πώλησιν γεωργικῶν τινῶν προϊόντων. Οὕτως ἔχουμεν συνεταιρισμοὺς πρὸς κατασκευὴν βουτύρου, ὡς ἰδίως ἐν Δανίᾳ, ἣτις κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἑλβετίᾳ, ἐν τῇ Βορείῳ Ἰταλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, κλπ. ἐν αἷς χώραις τὰ γαλακτοκομεῖα ἀριθμοῦνται κατὰ χιλιάδας παρέχοντα εἰς τοὺς χωρικοὺς σημαντικὴν αὐξήσιν πόρων.

Ἐπίσης τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ ὑπάρχουσι πολλοὶ διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ πώλησιν καὶ ἄλλων προϊόντων, λ. χ. σίτου, οἴνου, ἐλαίου κλπ.

ΓΓ'. Συνεταιρισμοὶ ἀμειψιμῶς ἀσφαλείας κατὰ τῶν ἀγροτικῶν κινδύνων, ἰδίως κατὰ τῆς θνησιμότητος τῶν κτηνῶν, κατὰ τῆς χαλάζης, κατὰ τῆς πυρκαϊᾶς κλπ. Ὁ ἀριθμὸς δὲ αὐτῶν αὐξάνεται σὺν τῷ χρόνῳ καταπληκτικῶς.

Οὕτω λ.χ. ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1897 ἦσαν μόνον 1484 τοιοῦτοι συνεταιρισμοί, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1918 ἀνῆρχοντο εἰς 12,000 περίπου. Ἀλλὰ καὶ ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις βοηθεῖ τοὺς συνεταιρισμοὺς δι' ἐπιχορηγήσεων χρηματικῶν.

ΔΔ'. Συνεταιρισμοὶ πίστεως, ἢ πιστωτικοί, δι' ὧν οἱ γεωργοὶ εὐρίσκουσι κεφάλαια εὐθηνὰ χάριν τῶν ἐργατῶν, ὅπερ κατορθοῦται, διότι ἐνοῦσι τὴν ἀτομικὴν αὐτῶν πίστιν καί, ὡς ἐνεχόμενοι πάντες ἀλληλεγγύως διὰ τὸ χρέος ἐνὸς ἐκάστου τῶν συνεταιρῶν, ἐμπνέουσιν ἐμπιστοσύνην πρὸς τοὺς κεφαλαιούχους, οἵτινες ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους προθύμως παρέχουσι πρὸς αὐτοὺς τὰ κεφάλαιά των.

ΕΕ'. Συνεταιρισμοὶ πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων τινῶν δημοσίας ὠφελείας. Τοιαῦτα εἶνε ἀμυντικὰ ἔργα κατὰ τῶν πλημμυρῶν, ἦτοι προχώματα, κατασκευὴ τάφρων, κλπ. ἀποξήρανσις ἢ ἐξυγίανσις τῶν ἐλῶν, κατασκευὴ τῶν ὁδῶν, κλπ. Οἱ τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ παρουσιάζουσι τὸ ἐξαιρετικόν, ὅτι δύνανται νὰ κηρυχθῶσιν ὑποχρεωτικοί.

Μειωψηφία. Ἐπομένως ἂν ἡ πλειοψηφία τῶν ἐνδιαφερομένων ἰδιοκτητῶν ἀπεφάσισε τὴν ἐκτέλεσιν τοιούτων ἔργων, ἡ μειοψηφία ὑποχρεοῦται νὰ προσχωρήσῃ ἢ ἄλλως νὰ πληρώσῃ διὰ τὰς δαπάνας τὴν ἀναλογίαν αὐτῆς.

Οἱ συνεταιρισμοὶ ἐν Ἑλλάδι ὁλονὲν διαδίδονται. Οὕτω μέχρι τέλους τοῦ 1925 ἱδρύθησαν 3900 γεωργικοὶ συνεταιρισμοί, ἐκ τῶν ὁποίων 2900 εἶνε πιστωτικοί, 200 προμηθευτικοί, 220 πωλήσεως,

160 παραγωγῆς, κλπ. Ἐπίσης ἰδρύθησαν 1000 περίπου ἀστικοὶ συνεταιρισμοί.

Ἑθνικὴ Τράπεζα. Τοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς συνέδραμε πολὺ καὶ ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα χορηγοῦσα εἰς πάντας δάνεια μὲ μικροὺς τόκους καὶ ἄλλας εὐκολίας. Κατὰ τὸ 1926 παρέσχε δάνεια 537 ἑκατομμυρίων, ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1915 μόλις ἔφθασαν τὰ 5 ἑκατομμύρια.

§ 79.

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΕΝ ΓΕΝΕΙ (1)

Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται πάντοτε διὰ τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς σκοποὺς του, διὸ καὶ συμπράττει μετὰ τῶν ὁμοίων του. Οὕτω καταρτίζονται οἱ **συνεταιρισμοὶ ἢ αἱ ἑταιρεῖαι**, ἐξ ὧν μεγάλως ἐβελτιώθη καὶ ἀνεπτύχθη ἡ παραγωγή.

Γνωστοὶ καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Οἱ συνεταιρισμοὶ ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλὰ κυρίως εἶπεῖν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀνεπτύχθη καὶ ἐτελειοποιήθη ἡ ἔννοια τοῦ συνεταιρισμοῦ. Σήμερον δὲ διὰ τῶν συνεταιρισμῶν συντελοῦνται ἔργα τεράστια, δι' ὧν ἐπῆλθον πλείους βελτιώσεις τῆς ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγῆς.

Ἐλευθερία τοῦ συνεταιρισμοῦ. Ὁ συνεταιρισμὸς δέον νὰ μὴ παρεμποδίζεται ὑπὸ τῆς πολιτείας, διότι τὸ δίκαιον τοῦ συνεταιρισμοῦ εἶνε ἔμφυτον καὶ ἀπαραβίαστον.

Συνεταιρισμοὶ καὶ ἑταιρεῖαι. Τὰς λέξεις ταύτας μεταχειρίζομεθα κοινῶς ὡς συνωνύμους, ἐν τούτοις ὁ νόμος ποιεῖται διάκρισιν οὐσιώδη αὐτῶν. Οὕτως ἡ μὲν ἑταιρεία ἐμφαίνει σκοπὸν κέρδους, διανυμνῶν κερδῶν, ἐνῶ ὁ συνεταιρισμὸς ἀποκλείει πάντα τοιοῦτον σκοπὸν καὶ ἐφαρμόζεται συνεπῶς ἐπὶ ἐνώσεων, αἵτινες ἀποβλέπουσιν εἰς συμφέρον κοινωνικόν, θρησκευτικόν, πολιτικόν κλπ.

Ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ. Ἐν τῇ κοινῇ ὅμως ὁμιλίᾳ ἡ διάκρισις αὕτη δὲν γίνεται. Οὕτω λέγομεν **Φιλανθρωπικὴ ἑταιρεία**, **ἑταιρεία ἀλληλοβοηθείας** κλπ. Μεταχειρίζομεθα ἐπίσης ἐκτὸς τῆς λέξεως συνεταιρισμὸς, τὰς λέξεις, σύνδεσμος, σύλλογος, ὁμιλος, ἔνωσις, ἀδελφότης, συντεχνία, λέσχη, συνδικαῖον κλπ.

Ἀποφυγὴ συγχροῦσεως. Ἐν τούτοις ἡ ἑλευθερία αὕτη

(1) Ἐν τῇ παραγράφῳ 77 ἀνωτέρω γίνεται λόγος περὶ ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν, ἐν τῇ § 78 περὶ ἀγροτικῶν ἐνταῦθα δὲ ποιούμεθα λόγον περὶ συνεταιρισμῶν καὶ ἑταιρειῶν ἐν γένει, καὶ ἰδίως περὶ συνεταιρισμῶν κεφαλαίων.

τοῦ συνεταιρίζεσθαι δὲν πρέπει ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῆς νᾶ συγκρούηται πρὸς θεμελιώδεις θεσμούς τῆς πολιτείας.

Ἐποπτεία πολιτείας. Ἐπομένως εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἐποπτεία τῆς πολιτείας ὡς πρὸς τὴν κατάρτισιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ἑταιρειῶν, αἵτινες ἐπιδιώκουσι σκοποὺς οἰκονομικούς, ὅπως οὕτω προστατεύωνται οἱ ἀπλούστεροι ἀπὸ τῆς δολίης κερδοσκοπίας τῶν ἐπιτηδειοτέρων καὶ πονηροτέρων.

Συνήθεις τύποι ἑταιρικῶν κεφαλαίων. Ὑπὸ τρεῖς συνήθως τύπους παρουσιάζεται ὁ συνεταιρισμὸς τῶν κεφαλαίων, δηλ. ὡς **ὁμόρρυθμος**, ὡς **ἐτερόρρυθμος** καὶ ὡς **ἀνώνυμος** ἑταιρεία, ὡς ὀρίζει καὶ ὁ ἐμπορικὸς νόμος ἐν ἀρθρῷ 19 τὰς ἐμπορικὰς ἑταιρείας.

ΣΗΜ. ἐν τῷ ἀρθ. 47 ὁμοῦς ὁ ἐμπορικὸς νόμος ἀναφέρει τὴν ἐμπορικὴν καὶ τὴν λεγομένην μετοχικὴν ἑταιρείαν ἢ ἄλλως συμμετοχικὴν καλουμένην.

Ὁμόρρυθμος μὲν καλεῖται ἡ ἑταιρεία ἡ συνισταμένη μεταξὺ δύο ἢ πλειόνων προσώπων, ἅτινα σκοπὸν ἔχουσι νὰ συνεργάζωνται ὑπὸ ἑταιρικὴν ἐπωνυμίαν, ἔχουσι πάντες ἴσα δικαιώματα καὶ εὐθύνονται διὰ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ἑταιρείας **ἄλληλεγγύως** καὶ δι' ὅλης αὐτῶν τῆς περιουσίας.

Ἐτερόρρυθμος δὲ καλεῖται ἡ ἑταιρεία ἡ ἀποτελουμένη ἐξ ἐνὸς ἢ πλειόνων ὁμορρυθμῶν ἐταίρων καὶ πολλῶν ἐτερορρυθμῶν. Καὶ ἐν τῇ ἑταιρείᾳ ταύτῃ οἱ ὁμόρρυθμοι ἐταῖροι ἔχουσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις ὡς καὶ οἱ ὁμόρρυθμοι τῆς ὁμορρυθμοῦ ἑταιρείας. Οἱ ἐτερόρρυθμοι δὲ ἐταῖροι εὐθύνονται μόνον μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς καταβολῆς των.

Ἀνώνυμος τέλος καλεῖται ἡ ἑταιρεία ἡ συνισταμένη μεταξὺ πλειόνων προσώπων, ὧν ἕκαστον καταβάλλει ὠρισμένον ποσὸν κεφαλαίου. Μέχρι δὲ τοῦ καταβληθέντος τοῦτου ποσοῦ ἕκαστος ἐταῖρος εὐθύνεται διὰ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ἑταιρείας καὶ δικαιούται ἀφ' ἑτέρου εἰς συμμετοχὴν τῶν κερδῶν αὐτῆς.

ΣΗΜ. Πλείονα περὶ ἑταιρικῶν ἁστικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἴδε ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ἐμπ. νόμ. *Γ. Καρακατσάνη* σελ. 69 ἐκδόσεως ΕΚΤΗΣ τεύχους Α' (1927).

Χρησιμότης συνεταιρισμοῦ. Δι' αὐτοῦ συμπληροῦται καὶ βοηθεῖται ἡ ἀνεπαρκὴς πολλάκις πρὸς ἐπιχείρησιν σμικρότης τοῦ κεφαλαίου, τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐργασίας.

Συνέπειαι συνεταιρισμῶν. Διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐπιτυγχάνεται, ὡς εἵπομεν καὶ ἄνωτέρω, ἡ μεγάλη παραγωγὴ, διὰ δὲ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας κατορθοῦνται αἱ τεράστιαι ἐπιχειρήσεις, δι' ὧν ἐπῆλθον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους αἱ μεγάλοι πρόοδοι τοῦ πολιτισμοῦ.

§ 80.

ΚΑΡΤΕΛ ΚΑΙ ΤΡΑΣΤ

ΚΑΡΤΑΛ

Διατιμώρῳσις συνεταϊρισμῶν κεφαλαιούχων. Οἱ συνεταϊρισμοὶ τῶν κεφαλαιούχων ἀπὸ τινος χρόνου προσέλαβον μορφὴν γιγαντιαίαν, ἥτις ζωηρῶς ἀπασχολεῖ τὰς Κυβερνήσεις τῶν διαφόρων κρατῶν. Ἐδημιουργήθησαν δηλαδή τὰ λεγόμενα *Καρτέλ καὶ Τράστ*.

Τί εἶνε καρτέλ; Οὕτω καλοῦνται τὰ συνδικαῖα παραγωγῆς ἢ ἐμπορικῆς *συνεννοήσεως*. Ἐγένετο δὲ τὰ καρτέλ, ὥπως ἀντιδράσωσι κατὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὅστις ἀναπτύσσεται μεταξὺ τῶν παραγωγῶν.

Ἀτομικότης ἐπιχειρήσεως. Τὸ καρτέλ ἀφίνει εἰς ἐκάστην ἐπιχείρησιν τὴν ἀτομικότητα αὐτῆς καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτονομίαν. Ἀρκεῖται δὲ νὰ ἐνώνη τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς τὴν σκοπὸν τῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων αὐτῶν ὑπὸ τοὺς ὅσον τὸ δυνατόν συμφερωτέρους ὅρους.

Μέθοδοι. Ὅπως ἐπιτύχη τοῦτο, τὸ καρτέλ καταφεύγει εἰς διαφόρους μεθόδους, αἵτινες πᾶσι ἀποβλέπουσιν εἰς τὸ νὰ παρακωλύσωσιν ἢ τοῦλάχιστον νὰ διακανονίσωσι τὸν ἀνταγωνισμόν.

Ζῶναι. Μέσον τοιοῦτον εἶνε ὁ *καθορισμὸς ζωνῶν*, αἵτινες ἐπιφυλάσσονται εἰς ἕκαστον τῶν συνεταϊρῶν, ἥτοι παρέχεται εἰς ἕκαστον αὐτῶν μονοπώλιόν τι τοπικόν.

Ὅριον παραγωγῆς. Ἐτερον μέσον εἶνε νὰ ὀρίζηται δι' ἐκάστην ἐπιχείρησιν ὅριον παραγωγῆς, τὸ ὅποιον δὲν δύναται αὕτη νὰ ὑπερβῇ.

Τιμὴ πωλήσεως. Ἐπίσης προσδιορίζεται μία τιμὴ πωλήσεως, πρὸς τὴν ὅποιαν πάντες ὀφείλουσι νὰ συμμορφωθῶσι.

Παράδειγμα. Εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλβετίας, π. χ. ἐν Βασιλείᾳ ἕκαστον ζυθοπωλεῖον ἔχει ἀποκλειστικῶς τὴν συνοικίαν του, ἐπομένως ἀποβαίνει δυσκολώτατον εἰς τὸν καταναλωτὴν νὰ εὕρῃ ἄλλου τὸν ζῦθον, ὃν ἐπιθυμεῖ.

Ἐκκαρτέλ ἐν Γαλλίᾳ. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ καρτέλ εἶνε σπανιώτερα, διότι οἱ Γάλλοι δὲν πειθαρχοῦσι τόσον εὐκόλως, ὥστε νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τοὺς μεγάλους ὁργανισμούς. Ἐν τούτοις ὑπάρχει μέγας ἀριθμὸς τοιούτων καρτέλ ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ.

Ἐν Γερμανίᾳ τὰ Καρτέλ ἀνεπτύχθησαν ἰδίως εἰς τὰ ἀνθρακωρυχεῖα.

ΤΡΑΣΤ

Τί εἶνε τράστ ; Ἡ λέξις τράστ εἶνε λέξις ἀρχαιοτάτη Ἀγγλική (trust) καὶ σημαίνει ἐμπιστοσύνην, διότι εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν τράστ ἐμπιστεύονται τὰ συμφέροντα πάντων.

Κατ' ἄλλους ἡ λέξις τράστ σημαίνει ἰδιαιτέρον εἶδος παρακαταθήκης κατὰ τὸ ὅποιον ὁ θεματοφύλαξ δὲν ἔχει μόνον τὴν φύλαξιν ἀλλὰ καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν παρακατατιθεμένων.

Συγχωνεύσεις ἐταιρειῶν. Καὶ ἐν ᾧ τὰ καρτέλ εἶνε ἀπλῶς *συνεννοήσεις* μεταξὺ τῶν ἐταιρειῶν ὡς πρὸς τὴν πώλησιν, τὰ τράστ, εἶνε *συγχωνεύσεις* πλειόνων ἐταιρειῶν εἰς μίαν προωρισμένην νὰ ἔχῃ μονοπώλιον τὴν παραγωγὴν καὶ πώλησιν.

Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν τὸ τράστ δὲν διέφερε τῶν καρτέλ. Ἦτο συνεννόησις μεταξὺ μεγάλων βιομηχανιῶν ἢ μεγάλων ἐταιρειῶν πρὸς κανονισμόν τῶν τιμῶν. Κατόπιν ὅμως ἐγένετο δεκτὸν τὸ σύστημα, διὰ τοῦ ὁποῦ πᾶσαι αἱ καταρτιζόμεναι ἐπιχειρήσεις παρηγοῦντο τῆς αὐτονομίας αὐτῶν διὰ νὰ *συγχωνευθῶσιν* εἰς μίαν. Τέλος τὰ τράστ ἐφθασαν εἰς τὸ σύστημα, τὸ ὅποιον εἶνε τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει σήμερον.

Παύει ἡ αὐθουπαρξία. Κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο σύστημα τῶν τράστ ἀφίνεται μὲν εἰς πᾶσαν ἐπιχειρήσιν *κατ' ὄνομα* μόνον ἡ αὐθουπαρξία αὐτῆς, *πράγματι* ὅμως παύει νὰ ὑπάρχῃ αὕτη, διότι τὸ πλεῖστον τῶν μετοχῶν ἐκάστης τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων μεταβαίνει εἰς ἐταιρείαν ἐκτὸς αὐτῶν. Ἡ ἐταιρεία αὕτη εἶνε *πανίσχυρος* ἐν τῇ διοικήσει ἐκάστου ἐργοστασίου, ἀλλ' εἶνε ἐπίσης πανίσχυρος διὰ τὴν διοίκησιν πασῶν ὁμοῦ.

Παράδειγμα. Τὸ περίφημον τράστ τοῦ πετρελαίου, ἵνα κατὰ τὸ φαινόμενον ἔχῃ τὴν νομικὴν μορφήν, διηρέθη εἰς 20 ἐταιρείας ᾗθεν αὐτονόμους. Ἀλλὰ σχεδὸν τὸ σύνολον τῶν μετοχῶν αὐτῶν εὐρίσκεται εἰς χεῖρας μιᾶς μόνον ἐξ αὐτῶν. Αἱ διευθύνουσαι αὐτὰς ἐταιρεῖαι συνθηδέστατα εὐρίσκονται εἰς χεῖρας πλουσιωτάτων χρηματιστῶν, οἱ ὅποιοι φέρουσι διὰ τοῦτο τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τοῦ πετρελαίου, τοῦ γάλυβος κλπ. Τοιοῦτοι βασιλεῖς ἀναφέρονται ὁ Rockefeller τοῦ πετρελαίου, οὗτινος ἡ περιουσία ὑπολογίζεται εἰς 3 δισεκατομμύρια, ὁ Morguan κλπ.

Διαφοραί. Τὸ τράστ διαφέρει τοῦ καρτέλ ὅχι μόνον διότι ὁ δεσμός τῶν ἐταίρων ἐν τῇ τράστ εἶνε στενωτέρως καὶ φθάνει μέχρι συγχωνεύσεως, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν εἶνε μόνον ὁργανισμὸς ἐμπορικός, ἀλλὰ καὶ ὁργανισμὸς παραγωγῆς. Ὡθεῖ εἰς τὰ ἔσχατα τὰ χαρακτηρι-

στικά τῆς μεγάλης βιομηχανίας, ἤτοι τὴν συγκέντρωσιν, τὴν εἰδίκευσιν κλπ. ἀλλ' ὥθει ἀφ' ἐτέρου εἰς τὰ ἔσχατα καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν κατὰ μετοχὰς ἐταιρειῶν καὶ μάλιστα τὴν *ὑπερκεφαλαιώσιν*, δηλ. τὴν ἐκδοσιν μετοχῶν εἰς τιμὴν ὑπερβολικὴν, ἥτις δικαιολογεῖται ἐκ τῶν κερδῶν, τὰ ὅποια ἀσφαλίζει ἀκριβῶς ἡ σύστασις τοῦ μονοπωλίου.

Ἐπέκτασις τῶν τράστ. Τὸ τράστ, τοῦ ὁποίου ὀλίγοι ἐγγύριζον τὸ ὄνομα πρὸ 25 ἐτῶν, ηὔξηθη καταπληκτικῶς. Τὸ πετρέλαιον, ὁ χάλυψ, τὸ κρέας, ὁ καπνός, αἱ σιδηρόδρομοι, αἱ θαλάσσιοι μεταφοραί κλπ. εἶνε ἀντικείμενα τῶν τράστ.

Πετρέλαιον καὶ Χάλυθος. Τὸ τράστ τοῦ πετρελαίου ἱδρύθη 1892 καὶ εἶνε τὸ ἀχαϊότερον καὶ τὸ σπουδαιότερον τῶν τράστ. Τὸ τράστ τοῦ χάλυθος ἱδρύθη τῇ 1901, περιλαμβάνει δὲ οὐ μόνον τὰ ἐργοστάσια τῆς κατεργασίας τῶν μετάλλων, ἀλλὰ καὶ τὰ μεταλλεῖα, τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὰς διώρυγας, διὰ τῶν ὁποίων μεταφέρεται τὸ μέταλλευμα.

§ 31.

Ἡ ΜΕΡΙΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ (ΤΟΚΟΣ)

Ἀμοιβὴ κεφαλαιούχου. Πλὴν τοῦ γαιοκτήμονος καὶ τοῦ ἐργάτου, περὶ τῆς ἀμοιβῆς τῶν ὁπίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, πρέπει νὰ ἀμειψθῇ καὶ ὁ κεφαλαιούχος λαμβάνων ὡς ἀμοιβὴν τὸν λεγόμενον τόκον.

Τόκος ἐπομένως καλεῖται τὸ ποσόν, ὅπερ παρέχεται πρὸς τὸν κεφαλαιούχον ὡς ἀμοιβὴ διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην παροχὴν τῆς χρήσεως τοῦ κεφαλαίου του.

Κατακρίσεις. Φιλόσοφοι καὶ θεολόγοι, καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Ἀριστοτέλης, κατέκριναν ἐν παλαιότεροις χρόνοις τὴν νομιμότητα τοῦ τόκου. Ἐν τούτοις σήμερον καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀνεγνώρισε τὴν σημασίαν καὶ τὴν παραγωγικὴν δύναμιν τοῦ τόκου καὶ αἱ νομοθεσίαι τῶν διαφόρων κρατῶν δὲν ἀποκρούουσιν αὐτόν, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται ὁ τόκος δὲν ὑπερβαίνει τὰ ὅρια, ὥστε νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς παράνομος, ὅτε ὑπάρχει καὶ ἡ λεγομένη *τοκογλυφία*, ἥτις τιμωρεῖται ποινικῶς.

Τοκογλυφία. Καλεῖται δὲ τοκογλυφία ἡ δι' ἄθεμίτων μέσων, δι' ἀπάτης, ἰδίως δὲ δι' ἐκμεταλλεύσεως τῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας καὶ δυστυχίας τῶν ὀφειλετῶν παροχὴ δανείων ἐπὶ *ὑπερδύγκῳ* τόκῳ.

Νομιμότης τόκου. Εἶνε δὲ ὁ τόκος, νόμιμος καὶ δίκαιος, διότι ὁ δανειζόμενος ὠφελεῖται ἐκ τοῦ δανεισθέντος ποσοῦ καὶ ἀδύναμι

δι' αὐτοῦ τὴν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας του. Εἶνε νόμιμον ἐπομένως καὶ δίκαιον νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν κεφαλαιοῦχον, ὅστις στερεῖται ἐπὶ τινὰ χρόνον τοῦ κεφαλαίου του, τὸ ὅποion ἡδύνατο νὰ χρησιμοποίησιν πρὸς ὠφελείαν του. Πλὴν τούτου δὲ ὁ κεφαλαιοῦχος οὗτος διατρέχει καὶ τὸν κίνδυνον νὰ ἀπολέσῃ τὸ κεφάλαιόν του, τὸ ὅποion εὐρίσκεται εἰς χεῖρας ἄλλου προσώπου.

Τὸ εἶνε τόκος. Λέγοντες δὲ ὅτι ὁ τόκος κεφαλαίου τινὸς εἶνε 4, 5, 10 ἐπὶ τοῖς % ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ δανειζόμενος λ. χ. παρὰ τινος 100 δραχμὰς ὀφείλει νὰ πληρώσῃ διὰ τὴν χρῆσιν τῶν 100 δραχμῶν ἐπὶ 1 ἔτος δραχ. 4, 5, 10 ἐπὶ πλεόν τῶν 100 δραχμῶν. Αἱ ἐπὶ πλεόν διδόμεναι αὗται δραχμαὶ ἀποτελοῦσι τὸν τόκον.

Ποσὸν τοῦ τόκου. Ὁ τόκος δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς πάντοτε, ἀλλ' ὁτὲ μὲν ἀνώτερος, ὁτὲ δὲ κατώτερος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ νόμου τῆς προσφοράς καὶ τῆς ζήτησεως (ἴδε σελ. 71). Ἐπομένως, ἂν ὑπάρχωσι πολλὰ διαθέσιμα γρήματα, δηλ. ἀφθονία κεφαλαίων, ὁ τόκος εἶνε μικρὸς, ἂν δὲ εἶνε ἔλλειψις χρημάτων, ὁ τόκος εἶνε ἀνώτερος.

Λόγοι αὐξήσεως. Αὐξάνει πρὸς τούτοις τὸν τόκον καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν παραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων, διότι ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ζήτησιν τῶν κεφαλαίων, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐλαττώνει τὸν τόκον ἡ οικονομικὴ πίσις, διότι ἂν ὑπάρχῃ τοιαύτη, εὐκόλως δανείζει τις μετὰ μικροῦ τόκου, ἀφ' οὗ εἶνε βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ἀπολεσθῶσι τὰ δανεισθέντα ὑπ' αὐτοῦ γρήματα.

Ἀνώτατον ὄριον τοῦ τόκου. Κατὰ τινας ἡ Πολιτεία δὲν πρέπει νὰ ὀρίζῃ ἀνώτατον ὄριον τοῦ τόκου, διότι τότε οἱ κεφαλαιοῦχοι, ἂν ὑπάρχῃ κίνδυνος διὰ τὴν ἐπιχείρησιν, δὲν θὰ δανείζωσιν, ὅπερ θὰ ἐπράττον, ἂν ἐπετρέπετο νὰ δανείσωσι μετὰ τόκου ἀνωτέρου.

Ἐν Ἑλλάδι ἐν τούτοις διὰ τοῦ Ν. Διατάγματος τῆς 11 Αὐγούστου 1926 ὁ συμβατικὸς τόκος, δηλ. ὁ τόκος, ὃν λ.χ. συμφωνοῦσιν ἐν τῇ συμβάσει τοῦ δανείου ὁ δανειστὴς μετὰ τοῦ δανειζομένου, δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ 15 ο) ἐτησίως. Ἐπίσης δὲ ὁ τόκος ὁ λεγόμενος τῆς ὑπερμερίας εἶνε 15 ο) ἐπὶ καὶ τῶν ἀστικῶν χρεῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν.

ΣΗΜ. Ἐπὶ τῶν λεγομένων *ναυτοδανείων*, δηλ. τῶν δανείων, ἅτινα γίνονται ἐπὶ τοῦ πλοίου, τοῦ φορείου κλπ. ὁ τόκος δύναται νὰ ὀρισθῇ ὅσοςδήποτε, χωρὶς τοῦτο νὰ θεωρηθῇ τοκογλυφία. Τοῦτο γίνεται, διότι ὁ τοιοῦτος δανειστὴς τότε μόνον λαμβάνει καὶ τὸ δανεισθὲν κεφάλαιον καὶ τὸν τόκον, ὅταν εὐδοκῇ τὸ πλοῖον, ἐν ᾧ ἂν καταποντισθῇ τοῦτο, ὁ δανειστὴς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀπόλλυσι καὶ κεφάλαιον καὶ τόκους.

Ἐλαττώσεις ὀρίου τοῦ τόκου. Ἐπειδὴ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τὰ κεφάλαια ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἐκ τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς ἠϋξήθη ὁ κοινωνικὸς πλοῦτος, τὸ ὅριον τοῦ τόκου ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις *ἠλαττώθη*. Καὶ ἐν ᾧ πρὸ 100 ἐτῶν μετὰ πολλῆς δυσκολίας εὕρισκέ τις κεφάλαια πρὸς 5 ο/ο, σήμερον εὐχερῶς εὕρισκονται τοιαῦτα πρὸς 3 ο/ο, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ καὶ πρὸς 2 1/2 τοῖς ο/ο ἐτησίως.

ΣΗΜ. Μετὰ τοὺς τελευταίους πολέμους ὁ τόκος εἶνε μεγαλύτερος καὶ εἰς τὰς εἰρημέναις χώρας.

Συνέπεται τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ὀρίου τοῦ τόκου. Ὡς εἶνε πρόδηλον ἔνεκεν τῆς τοιαύτης ἐλαττώσεως εὐκόλως εὕρισκουσιν οἱ δραστήριοι ἀναπτύσσονται καὶ ἡ παραγωγή καὶ ὁ κοινωνικὸς πλοῦτος.

Ἀναλήψεις ἐπιχειρήσεων. Ἀφ' ἐτέρου δὲ καὶ οἱ κεφαλαιοῦχοι, ἵνα μὴ τὰ κεφάλαιά των τοκίζωνται μετὰ μικροῦ τόκου ἢ μὴ μένωσι νεκρά, ἀναλαμβάνουσιν αὐτοὶ οὗτοι ἐπιχειρήσεις, ὅπερ ἐπίσης ὠφελεῖ καὶ προάγει τὴν παγκόσμιον παραγωγὴν.

§ 82.

Η ΜΕΡΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΟΥ ἢ ΕΡΓΟΛΑΒΟΥ

Ὁ ἐπιχειρηματίας σπουδαῖος παράγων. Ἐν τῷ περὶ παραγωγῆς μέρει ἐν σελ. 45 εἵπομεν περὶ τοῦ ἐπιχειρηματίου ὅτι εἶνε τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον λαμβάνει πρωτοβουλίαν ἐπὶ πάσης ἐπιχειρήσεως, συνδυάζον τὰ κατάλληλα πρὸς παραγωγὴν στοιχεῖα καὶ ἀναδεχόμενον τὸν κίνδυνον περὶ τῆς παραγωγῆς κλπ. καὶ ἐχαρακτηρίσαμεν αὐτὸν ὡς παράγοντα *σπουδαιότατον* ἐν πάσῃ ἐπιχειρήσει.

Διαφορὰ. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἔπεται ὅτι ὁ ἐπιχειρηματίας ἢ ἄλλως ἐργολάβος καλούμενος (entrepreneur) διαφέρει κατὰ πολὺ τοῦ ἐργάτου, διότι εἶνε μὲν ἀνάγκη νὰ εἶνε φιλόπρονος, φίλεργος, δραστήριος ὡς ὁ ἐργάτης, ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις ἀπαιτεῖται νὰ ἔχη πείραν μεγάλην, γνώσεις ἐπαρκεῖς διὰ τὴν ἐργασίαν του, προσαρτικότητα κλπ. πρὸς πλήρη ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου του.

Οὐδὲ εἶνε ἀπλοῦς διευθυντὴς τοῦ ἔργου ὁ ἐπιχειρηματίας διοριζόμενος καὶ ἐξαρτώμενος παρ' ἄλλων. Αὐτὸς συλλαμβάνει τὴν ἰδέαν, κατανοεῖ τὴν οἰκονομικὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ εἶνε δύναμις ἰσχυρὰ ἐν πάσῃ ἐπιχειρήσει.

Πρὸς τοῦτοις ὁ ἐπιχειρηματίας διαφέρει τοῦ τε ἐργάτου καὶ τοῦ κεφαλαιούχου, διότι καὶ τὸ ἡμερομίσθιον τοῦ ἐργάτου καὶ ὁ τόκος τῶν κεφαλαίων τοῦ κεφαλαιούχου *προσσυμφωνοῦνται* καὶ πρὸ πάσης

ἀμοιβῆς τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ ἀφαιροῦνται ἀπὸ τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς, ἐνῶ τὸ κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματίου θὰ καταδειχθῇ βραδύτερον, καθ' ὃν δηλ. χρόνον θὰ πωληθῶσι τὰ προϊόντα τῆς ἐπιχειρήσεως.

Δικαία ἀμοιβὴ τοῦ ἐπιχειρηματίου. Καὶ ἐν ᾧ ὁ κεφαλαιούχος καὶ ὁ ἐργάτης οὐδὲν ζῆμιούνται, ἀντιθέτως ὁ ἐπιχειρηματίας ὑφίσταται πᾶσαν ζημίαν ἐπελθοῦσαν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἥ ἐνεργεῖ.

Γενικὸς διανομὸς ὁ ἐπιχειρηματίας. Οὐ μόνον ἐν τῇ παραγωγῇ, ὡς εἶδομεν, εἶνε πρόσωπον σπουδαιότατον ὁ ἐπιχειρηματίας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ διανομῇ χρησιμεύει ὡς γενικὸς οὕτως εἰπεῖν διανομὸς, διότι ἀμείβει τοὺς βοηθοῦντας αὐτὸν ἐν τῇ ἐργασίᾳ του.

Ἐνέργεια ἐπιχειρηματίου. Οὕτω προκαταβολικῶς μάλιστα, ὡς εἶπομεν, εἰς μὲν τὸν ἐργάτην πληρώνει τὸ ἡμερομίσθιον του, εἰς τὸν κεφαλαιούχον τὸν τόκον τοῦ κεφαλαίου του, εἰς τὸν γαιοκτήμονα τὴν πρόσδοσίν του ἢ τὸ μίσθωμα τῶν γαιῶν του, μεθ' ὃ κρατεῖ δι' ἑαυτὸν τὸ ἐπόμενον κέρδος, ἂν βεβαίως ὑπάρξῃ τοιοῦτον.

Ζημία ἐπιχειρηματίου. Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται ὅτι ὁ ἐπιχειρηματίας δὲν μισθοδοτεῖται ὡς ἐργάτης, ἀλλ' ἀμείβεται καὶ ἡ ἀμοιβὴ αὐτοῦ μὴ οὕτω ὠρισμένη ἐκ τῶν προτέρων, ὡς γίνεται ἐπὶ τῶν λοιπῶν παραγόντων τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλ' ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπιχειρήσεως εἶνε **δικαία καὶ εὐλογος, οἰαδὴ** πότε καὶ ἂν ᾖ, διότι ἐκ τῆς δραστηριότητος καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ εὐδοκίμησις τῆς ἐπιχειρήσεως.

Καὶ ἐν ᾧ ὁ κεφαλαιούχος καὶ ὁ ἐργάτης οὐδέν, ὡς εἶπομεν, κίνδυνον διατρέχουσιν ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ εἶνε ἀμέριμνοι, ἀντιθέτως ὁ ἐπιχειρηματίας περιβάλλεται ὑπὸ τόσων φροντίδων καὶ μεριμνῶν καὶ ὑπόκειται εἰς τοσούτους καὶ τοιούτους κινδύνους, ὥστε, ἂν μὴ ἡμείβετο ἐν τῇ διανομῇ γενναιότερον τῶν λοιπῶν προσώπων, τῶν συμπραττόντων ἐν τῇ παραγωγῇ, ἡδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ τοῦτο ὡς **ἀδικία**.

Ἐλάττωσις τῶν κερδῶν τοῦ ἐπιχειρηματίου. Ἐν τούτοις σὺν τῷ χρόνῳ τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρηματιῶν ἐν ταῖς διαφόροις ἐπιχειρήσεσιν ἐλαττοῦνται καὶ τοῦτο, διότι ἐκ τῆς ἀναπτύξεως καὶ πρόοδου τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν αἱ διάφοροι βιομηχανικαὶ ἐργασίαι καὶ ἄλλαι ἐπιχειρήσεις κατέστησαν ἀπλούστεραι, ἐν ᾧ ἄφ' ἑτέρου καὶ οἱ ἐπιχειρηματῖαι μορφοῦνται καὶ ἀναπτύσσονται νῦν εὐκολώτερον ἢ ἄλλοτε.

Ἀϋξήσεις ἐπιχειρηματιῶν. Ἐνεκεν τῶν λόγων τούτων ἡδ-
ξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ ὁ συναγωνισμὸς αὐτῶν ἐν
ταῖς διαφόροις ἐπιχειρήσεσι κατέστη ζωηρότερος, συνεπῶς καὶ τὰ
κέρδη αὐτῶν εἶναι σήμερον κατὰ πολὺ κατώτερα. Οὕτως ἐν ᾧ ἄλ-
λοτε εἰς τὰς συγῆθεις βιομηχανίας τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρηματιῶν ἦσαν
ἀνώτερα σὺν τῷ χρόνῳ κατέρχονται ταῦτα.

§ 83.

Η ΜΕΡΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (ΦΟΡΟΣ)

Τὸ κράτος ἐν τῇ διανομῇ. Ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, πλὴν
τοῦ ἰδιοκτητοῦ, τοῦ ἐργάτου καὶ τοῦ κεφαλαιούχου δικαιοῦται νὰ
συμμετάσχη ἐν τῇ διανομῇ τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς καὶ τὸ
κράτος, ὅπως οὕτως ἐξεύρει τὰ μέσα, δι' ὧν θὰ προστατεύσῃ τὴν χώ-
ραν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, καταρτίζον στρατὸν καὶ στόλον,
θὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν πολιτῶν, περὶ τῆς ἀπονομῆς
τῆς δικαιοσύνης, περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀναπτύ-
ξεως τῆς συγκοινωνίας, τῆς ἐμπορίας, τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχα-
νίας κλπ.

Ἀνάγκη χρημάτων. Ὅπως ἐνεργήσῃ ὅμως ταῦτα πάντα,
τὸ κράτος ἔχει ἀνάγκην χρημάτων, δι' ὧν πρὸ παντὸς θὰ πληρώσῃ
τοὺς μισθοὺς τῶν ὑπαλλήλων, οἵτινες εἶνε ἀπαραιτήτως χρήσιμοι διὰ
τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας. Οὐδὲ εἶνε δυνατόν τὸ κράτος, ἂν μὴ λάβῃ
μέρος ἐν τῇ διανομῇ τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, νὰ εὕρῃ κατ' ἄλλον
τρόπον τὰ ἀναγκαζοῦντα χρήματα.

Μέγιστα δαπάναι. Οὐδὲ πρόκειται δὲ περὶ μικροῦ καὶ ἀση-
μάντου ποσοῦ, διότι εἰς πάντα τὰ κράτη αἱ δαπάναι διὰ τὰς δημοσίας
ὑπηρεσίας εἶνε μέγισται. Οὕτω λ. χ. ἐν Ἑλλάδι, τῷ μικρῷ τούτῳ κρά-
τει, διὰ τὸ τὸ οικονομικὸν ἔτος 1920—21 τὰ ἔξοδα προϋπολογίσθη-
σαν εἰς 1,300,000,000 περίπου δραχ., ἐν οἷς περιλαμβάνονται καὶ αἱ
πολεμικαὶ δαπάναι. Σήμερον δὲ αἱ δαπάναι εἶνε, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ,
πολλῷ μεγαλύτεραι, καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1928 κατὰ πολὺ
ἀνώτερος.

Τί εἶνε φόρος; Ἡ εἰσφορὰ εἴτε ἄμεσος εἴτε ἔμμεσος, ἣν
τὸ κράτος ἐπιβάλλει εἰς τὰ ἄτομα ἢ τὰ ἀγαθὰ πρὸς κάλυψιν τῶν
δημοσίων δαπανῶν, καλεῖται **φόρος**.

Εὔδη φόρων. Οἱ φόροι εἶνε ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι. Πλὴν τούτων
ἔχομεν καὶ τὴν λεγομένην κατ' ἀναλογίαν φορολογίαν, πρὸς δὲ καὶ
τὴν προοδευτικὴν φορολογίαν.

Ἄμεσος καλεῖται ὁ φόρος, ὃν πληρώνει τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον καὶ **πράγματι ἐπιβαρύνεται** διὰ τοῦ φόρου τούτου. Ἀ. χ. ὁ φόρος τοῦ ἐπιτηδεύματος ἐμπόρου τινὸς εἶνε ἄμεσος, διότι ὁ πληρῶνων αὐτὸν ἔμπορος ἐπιβαρύνεται πράγματι αὐτὸς οὗτος.

Ἐμμεσος δὲ λέγεται ὁ φόρος ὁ μὴ ἐπιβαρύνων τὸν ἀρχικῶς πληρῶνοντα αὐτόν, ἀλλ' ἕτερον πρόσωπον. Ἀ. χ. Ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ κράτους φόρος ἐπὶ τοῦ ζύθου. Τὸν φόρον τοῦτον πληρῶνει μὲν πρὸς τὸ κράτος ὁ κατασκευαστὴς τοῦ ζύθου, ἀλλὰ θὰ ἐπιβαρυνθῇ κατόπιν δι' αὐτοῦ ὁ καταναλωτής, ὅστις εἶνε καὶ ὁ πράγματι πληρῶνων εἰς τὸ κράτος τὸν ἐπιβληθέντα ἐπὶ τοῦ ζύθου φόρον. Ὁ τοιοῦτος φόρος καλεῖται ἔμμεσος.

Ἐπίπτωσις ἢ κατ' ἄλλους **μετάπτωσις** τοῦ φόρου. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παρεταθέντος παραδείγματος τοῦ ἐμμέσου φόρου κατανοεῖται καὶ ἡ λεγομένη ἐπίπτωσις ἢ μετάπτωσις τοῦ φόρου. ἤτις εἶνε ἡ τάσις τοῦ φορολογουμένου, ὅπως **ἐπιρρίψη** τὸν φόρον εἰς ἕτερον καὶ οὗτος πάλιν εἰς ἄλλον καὶ οὕτω καθεξῆς, μέχρις οὗ εὗρεθῇ ἐκεῖνος, ὅστις **πράγματι** θὰ πληρώσῃ τὸν φόρον.

Κατ' ἀναλογίαν δὲ φορολογία εἶνε ἐκεῖνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ φορολογούμενος πληρώνει ἀναλόγως τῆς προσόδου του, πάντοτε ὅμως **κατὰ τὸ αὐτὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου**. Ἐν ἄλλοις λόγοις κατὰ τὴν ἀναλογικὴν φορολογίαν καὶ ὁ ἔχων πρόσδοον 1000 δραχμῶν θὰ πληρώσῃ λ. χ. 50ο ἐπὶ τῆς προσόδου του, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔχων 100.000 δραχ. πρόσδοον ἐπίσης θὰ πληρώσῃ 50ο.

Ἀμετάβλητον τὸ ποσοστὸν. Πάντοτε δηλ. τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου, ὅπερ ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ νόμου λ. χ. 50ο θὰ μείνῃ ἀμετάβλητον, οἷα δὴ ποτε καὶ ἀν' ἡ ἢ πρόσδοος τοῦ φορολογουμένου. Ἡ φορολογία αὕτη καλεῖται **κατ' ἀναλογίαν φορολογία**.

Προδευτική δὲ φορολογία καλεῖται ἐκεῖνη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου δὲν μένει ἀμετάβλητον (ὡς συμβαίνει ἐν τῇ κατ' ἀναλογίαν), ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας, ἐφ' ὅσον γίνεται μεγαλυτέρα ἢ πρόσδοος, ἐπὶ τοσούτου αὐξάνεται καὶ τὸ ποσοστὸν.

Οὕτω λ. χ. ὁ ἔχων πρόσδοον 10,000 δραχμῶν θὰ πληρώσῃ 500 δραχ. ἀν τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου εἶνε 50ο. Ἄν ὅμως ἡ πρόσδοος εἶνε 200,000 δραχ. κατὰ τὸ σύστημα τῆς προδευτικῆς φορολογίας τὸ ποσοστὸν τοῦ πληρωνομένου φόρου δὲν θὰ μείνῃ 50ο, ἀλλὰ θὰ αὐξηθῇ εἰς 60ο ἢ 70ο ἢ 70ο καὶ οὕτω καθεξῆς. ὡς ἤθελε κανονισθῇ ὑπὸ τοῦ νόμου τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου. Ἡ τοιαύτη φορολογία καλεῖται **προδευτικὴ φορολογία**.

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους καλεῖται ἡ λεπτομερὴς κατάστασις τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἢ καταρτιζομένη διὰ τὸ ἐπερχόμενον οἰκονομικὸν ἔτος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ὑποβαλλομένη εἰς τὴν Βουλὴν, ὅπως ψηφισθῇ.

Σκοπός. Διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ χορηγοῦνται αἱ ἀναγκαῖαι πιστώσεις εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ διανέμονται αὗται εἰς τὰ διάφορα κεφάλαια καὶ ἄρθρα, εἰς τὰ ὅποια διαιρεῖται ἡ δημοσία ὑπηρεσία.

Χαρακτηρισμός. Ὁ προϋπολογισμὸς εἶνε τὸ *κάτοπιτρον* τῶν τε παραγωγικῶν τοῦ ἔθνους δυνάμεων καὶ τῶν δημοσίων ἀναγκῶν καὶ φανεροῦται δι' αὐτῶν ἡ οἰκονομικὴ τοῦ κράτους κατάστασις.

Τὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ κανονίζει παρ' ἡμῖν τὸ Σύνταγμα ἐν ἄρθρῳ 60 λέγον τὰ ἑξῆς : «Ἐν τῇ ἐτησίᾳ τακτικῇ συνόδῳ ἡ Βουλὴ ψηφίζει διὰ τὸ ἐπόμενον οἰκονομικὸν ἔτος τὸν προσδιορισμὸν τῆς στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς δυνάμεως, τὴν στρατολογίαν καὶ ναυτολογίαν καὶ τὸν *προϋπολογισμὸν* καὶ ἀποφασίζει ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ. Ὅλα τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ Κράτους πρέπει νὰ σημειῶνται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν καὶ τὸν ἀπολογισμὸν.

Πότε εἰσάγεται; Ὁ προϋπολογισμὸς *εἰσάγεται* εἰς τὴν Βουλὴν ἐντέως τῶν δύο πρώτων μηνῶν τῆς συνόδου, ἀφ' οὗ δὲ ἐξετασθῇ ὑπὸ ἐιδικῆς ἐπιτροπῆς βουλευτῶν, *ψηφίζεται ἐφ' ἀπαξ*, ἐν ᾧ οἱ νόμοι κατὰ τὸ ἄρθρον 57 τοῦ Συντάγματος ψηφίζονται ἅπαξ μὲν κατ' ἀρχὴν καὶ δις κατ' ἄρθρον καὶ σύνολον κατὰ τρεῖς διαφόρους ἡμέρας.

Τί εἶνε ἀπολογισμός; Ἐν ᾧ διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὡς εἶδομεν, προσδιορίζονται τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ Κράτους, διὰ τοῦ ἀπολογισμοῦ φανεροῦνται τὰ βεβαιωθέντα καὶ εἰσπραχθέντα ἔσοδα ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἀναγνωρισθέντα καὶ πληρωθέντα ἔξοδα.

Πότε εἰσάγεται ὁ ἀπολογισμός; Ἐντέως ἔτους τὸ βραδύτερον ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς οἰκονομικῆς χρήσεως εἰσάγεται ὁ ἀπολογισμὸς αὐτῆς εἰς τὴν Βουλὴν, ἐξετάζεται δὲ ὑπὸ ἐιδικῆς ἐπιτροπῆς βουλευτῶν καὶ ψηφίζεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Χρόσις καλεῖται τὸ χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ ἐκτελεῖται ὁ προϋπολογισμὸς, ἦτοι πραγματοποιοῦνται τὰ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀναγεγραμμένα ἔσοδα καὶ ἔξοδα.

Οἰκονομικὸν ἔτος. Τὸ οἰκονομικὸν ἔτος δὲν συμπίπτει πανταχοῦ πρὸς τὸ τοῦ ἡμερολογίου. Οὕτως ἐν Ἑλλάδι τὸ οἰκονομικὸν ἔτος ἄρχεται νῦν ἀπὸ τῆς 1 Ἀπριλίου καὶ λήγει τὴν 31 Μαρτίου.

Ἐπίσης ἐφαρμόζεται τὸ αὐτὸ ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ, Δανίᾳ, Ρουμανίᾳ, Γερμανίᾳ. Ἐν Ἰταλίᾳ δέ, Πορτογαλίᾳ, Νορδηγίᾳ, Ἰσπανίᾳ, Ἡνωμέναις Πολιτείαις καὶ Ἰαπωνίᾳ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος ἄρχεται τῇ 1 Ἰουλίου καὶ λήγει τῇ 31 Ἰουνίου. Τέλος ἐν Γαλλίᾳ, Αὐστρίᾳ, Ὀλλανδίᾳ, Ρωσίᾳ κλπ. τὸ οἰκονομικὸν ἔτος ἄρχεται τῇ 1 Ἰανουαρίου καὶ λήγει τῇ 31 Δεκεμβρίου.

Ἀπροσδόκητα. Ἡ ἐπιψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τῆς Βουλῆς δύναται νὰ ἔχῃ καὶ ἀπροσδοκῆτους συνεπείρας. Οὕτω λ.χ. ἐπιδημίαι, σεισμοί, ἄλλα γεγονότα δυνατὸν νὰ καταστήσωσιν ἀνεπαρκῆ τὰ ἀρχικῶς ψηφισθέντα ποσὰ ἢ νὰ ἀπαιτήσωσι ποσὰ μὴ προβλεφθέντα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχομεν τὰς λεγομένας ἀναπληρωτικὰς, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἐκτάκτους πιστώσεις.

ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Ἀναπληρωτικὴ καλεῖται ἡ πίστωσις, καθ' ἣν περίπτωσιν πρόκειται ἀπλῶς νὰ συμπληρωθῇ δαπάνη, περὶ ἧς ἤδη προέβλεψεν ὁ προϋπολογισμός. λ.χ. ἐψηφίσθησαν 10,000 δραχ., δι' ἀγορὰν ἵππων καὶ δὲν ἐπαρκεῖ τὸ εἰρημένον ποσὸν διὰ τὴν ἀγορὰν αὐτῶν. Διὰ τῆς ἀναπληρωτικῆς πιστώσεως ἀυξάνεται τὸ ποσὸν τῶν 10,000 δραχμῶν.

Ἐκτακτος δὲ καλεῖται ἡ πίστωσις, ὅταν πρόκειται περὶ δαπάνης, ἣτις δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ προμαντεύσωσιν ὅτι θὰ ἐγίνετο τοιοῦτος. Ἡ πίστωσις 500000 λ. χ. πρὸς περίθαλψιν τῶν θυμάτων τοῦ σεισμοῦ τούτου, ἡ μὴ προβλεφθεῖσα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, καλεῖται πίστωσις ἐκτακτος.

Τίς παρασκευάζει τὸν προϋπολογισμόν; Ἡ πρὸς παρασκευὴν τοῦ προϋπολογισμοῦ παρ' ἡμῖν ἐντεταλμένη ἀρχὴ εἶνε τὸ **Ἐνικὸν Λογιστήριον**, τὸ ὁποῖον συγκεντροῖ παρὰ τῶν τμημάτων τοῦ Υπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν τὰς πληροφορίες, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ καταρτισθῶσιν οἱ διάφοροι πίνακες.

Συγκεντροῖ δὲ ἐπίσης παρὰ τῶν εἰδικῶν λογιστηρίων τῶν Υπουργείων τοὺς εἰδικοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν ἐξέδων ἐκάστου αὐτῶν.

Δημόσιον χρέος, μετατροπὴ, ἀποσβέσεις. Ἴδε περὶ τούτων ἀνωτέρω ἐν σελ. 90, 93).

ΣΗΜ. Τὰ περὶ **φόρων**, **προϋπολογισμοῦ** κλπ., ἀνάγονται κυρίως εἰς τὴν λεγομένην **δημοσιονομίαν** ἢ **δημοσίαν οἰκονομίαν** καὶ γίνεται περὶ αὐτῶν λόγος ἐκτενὴς ἐν τοῖς σχετικοῖς τῆς δημοσιονομίας βιβλίοις. Ἐνταῦθα δὲ λίαν **συνοπτικῶς** ἐξετέθησαν ὀλίγα **περὶ φόρων** κλπ. διότι γίνεται λόγος περὶ τῆς μερίδος τοῦ κράτους ἐν τῇ διανομῇ τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

§ 84.

ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΣ

Κατανάλωσις καλεῖται ἡ χρησιμοποίησις ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ἀγαθῶν.

Ἰκανοποιήσις ἀναγκῶν. Καὶ πράγματι ἔστιν λέγωμεν ὅτι **καταναλίσκομεν** ἀγαθόν τι, ἐννοοῦμεν ὅτι μεταχειριζόμεθα αὐτὸ πρὸς ἰκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν μας.

Σκοπός. Ἡ κατανάλωσις εἶνε ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς παραγωγῆς, τῆς κυκλοφορίας, τῆς διανομῆς καὶ παντὸς οἰκονομικοῦ ζητήματος. Ἡ σημασία δὲ τῆς καταναλώσεως εἶνε σπουδαιότερα παρ' ὅσον φαίνεται.

Ἐκμηδένισις παραγωγῆς. Ἄνευ αὐτῆς ἡ παραγωγή θὰ ἐξεμνηδενίζετο, διότι ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ ἄνθρωπος ἤθελε παύσῃ τὴν ἐργασίαν λ.χ. ἄρτον, θὰ ἔπαιε νὰ σπείρῃ καὶ σίτον, ὅπερ σημαίνει ὅτι διὰ νὰ ὑπάρξῃ παραγωγή, εἶνε ἀπαραίτητος καὶ ἡ κατανάλωσις. Ἐκ τούτων ἔπεται ὅτι διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ εὐδοκιμήσῃ ἡ παραγωγή, εἶνε ἀνάγκη νὰ δώσῃ τις τὴν δέουσαν ὥθησιν εἰς τὴν κατανάλωσιν.

Ἐνεκεν τούτου δὲ ἡ κοινὴ γνώμη εἶνε ἐπεικῆς καὶ μάλιστα διακείται συμπαθῶς πρὸς πάντας τὰς πράξεις τῆς σπατάλης.

Ἐνθάρρυνσις παραγωγῆς. Ἀναμφιβόλως ἡ εἰς μεγάλην κλίμακα κατανάλωσις εἶνε μεγίστη ἐνθάρρυνσις διὰ τὴν παραγωγὴν. Ἀπαιτεῖται ὅμως πολὺ προσοχή, διότι ἂν ἡ κατανάλωσις εἶνε ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς παραγωγῆς δὲν εἶνε ὅμως ποσῶς ἡ παραγωγικὴ αἰτία αὐτῆς.

Ὁὐχὶ καὶ ἡ καταστροφή. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν ὅτι ἡ κατανάλωσις ἐξισοῦται πρὸς τὴν καταστροφήν.

Εἶνε ἐν τούτοις ἀληθές ὅτι πολλαὶ τῶν ἀναγκῶν ἡμῶν εἶναι τοιαῦται, ὥστε διὰ νὰ ἰκανοποιήσωμεν αὐτάς, πρέπει νὰ μεταμορφώσωμεν καθ' ὁλοκληρίαν τὰς οὐσίας, ἃς μεταχειριζόμεθα λ.χ. ὅπως θερμοανθῶμεν,

θὰ μετασχηματίσωμεν τὰ ξύλα καὶ τοὺς ἄνθρακας εἰς σποδόν, ὅπως συντηρήσωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν, θὰ μεταβάλωμεν τὸν ἄρτον, τὸ κρέας κλπ.

Μετασχηματισμός. Κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας καὶ ἄλλας ὁμοίας ἐπέρχεται πλήρης μετασχηματισμός, καὶ αὕτη ἡ καταστροφή τοῦ καταναλισκομένου πράγματος.

Ἀποφυγὴ σπατάλης. Ἐνοεῖται ὅτι ἐπὶ τῶν κατ' ἀνάγκην ἀμέσως καταστρεφόμενων πραγμάτων ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν σπατάλην καὶ ποιεῖται χρῆσιν αὐτῶν μετὰ πάσης δυνατῆς οἰκονομίας.

Χρησιμοποιοῦσιν μετὰ κατανάλωσιν. Πλὴν τούτων δὲ ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους κατῳρῆσεν νὰ χρησιμοποιῇ τὰ πράγματα καὶ μετὰ τὸν ὥς ἐκ τῆς καταναλώσεως μετασχηματισμὸν καὶ τὴν καταστροφήν. Οὕτω λ. χ. ἐκ τῶν ρακῶν κατασκευάζεται χάρτης, ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ γαιάνθρακος παράγονται ἀρώματα, χρώματα κλπ.

Μὴ καταστρεφόμενα πράγματα. Ὑπάρχουσιν ὅμως εὐτυχῶς καὶ πλεῖστα ὅσα ἄλλα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν ἡμῶν, χωρὶς νὰ καταστρέψωμεν αὐτά.

Τοιαῦτα ἀγαθὰ εἶνε αἱ οἰκίαι, αἱ κῆποι, τὰ νομίσματα, τὰ ἔργα τέχνης κλπ. Βεβαίως καὶ τὰ ἀγαθὰ ταῦτα δὲν εἶνε αἰώνια καὶ σὺν τῷ χρόνῳ βαθμυδὸν καταστρέφονται, ἀλλ' ἡ τοιαύτη καταστροφή αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν κατανάλωσιν.

Διάφοροι μορφαὶ καταναλώσεως. Ἡ κατανάλωσις δὲν γίνεται πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ εἶνε διάφορος κατὰ χρόνον καὶ τόπον, κατὰ κοινωνικὰς τάξεις, κατὰ ἐπαγγέλματα, κατὰ φύλον, κατὰ τοὺς λεγομένους νεώτερισμους ἢ συρμούς (κοινῶς μόδον) κλπ.

Παραγωγικὴ ἡ κατανάλωσις. Ὁ ἄνθρωπος καταναλίσκων παράγει ἐπίσης καὶ μόνον ὑπὸ τοιοῦτον ὅρον δικαιολογεῖται ἡ κατανάλωσις τῶν παραγομένων ἀγαθῶν.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπομένως ἐννοίᾳ ἡ κατανάλωσις πρέπει νὰ εἶνε παραγωγικὴ, δηλ. νὰ μὴ ἀποβλέπῃ ἀπλῶς εἰς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν καταστροφήν τῶν πραγμάτων πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώκῃ καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐργασίας, τῶν κεφαλαίων καὶ ἐν γένει τὴν αὐξήσιν τῶν ἀγαθῶν.

Ἰσορροπία παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Εἶνε ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχῃ μετὰ τὴν παραγωγὴν καὶ καταναλώσεως ἰσορροπία, καὶ ἡ

μὲν παραγωγή νὰ ἀποβλέπη εἰς τὴν προσήκουσαν κατανάλωσιν, ἢ δὲ κατανάλωσις νὰ υποβοηθῇ τὴν παραγωγὴν.

Ῥεπερβουλικὴ κατανάλωσις. Οὐδὲ πρέπει ἡ κατανάλωσις νὰ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῶν δυνάμεων τῆς παραγωγῆς, διότι ἄλλως θὰ ἐπέλθωσιν ἀνωμαλῖαι ἐν τῷ οἰκονομικῷ ὀργανισμῷ, κρίσεις κλπ. Ἡ ὑπερβουλικὴ κατανάλωσις θὰ ἐξαντλήσῃ τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐκλίπη καὶ ἡ κοινωνικὴ εὐημερία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

§ 85.

ΠΕΡΙ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΕΩΣ

Ἀποταμιεύσεις. Ὀλόκληρος ἡ παραγωγή δὲν πρέπει νὰ στρέφεται πρὸς τὴν ἄμεσον κατανάλωσιν, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς πρέπει νὰ *χρησιμεύσῃ διὰ τὴν ἀποταμίευσιν*, δηλ. τὴν δημιουργίαν νέων ὀργάνων τῆς ἐργασίας, ὑπερ βεβαίως ἐφαρμόζεται παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς. (Τὸν ὀρισμὸν τῆς ἀποταμιεύσεως ἴδε ἀνωτ. ἐν σελ. 37).

Ἀνάγκη ἀποταμιεύσεως. Ἡ ἀποταμίευσις ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἡδὴ χρόνων ἐθεωρήθη ὡς μία τῶν μεγάλων ἀρετῶν τοῦ ἀνθρώπου, διότι οὗτος ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων του ἐν τῷ κόσμῳ κατενόησεν ὅτι εἶνε *ἀνάγκη νὰ ἀποταμιεύῃ*, διότι ἡ ἄμεσος κατανάλωσις ἀπάντων τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια εὐρίσκονται εἰς χεῖράς του θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὰς στερήσεις τῆς αὖριον καὶ τέλος αὐτὴν τὴν παντελὴ ἔλλειψιν καὶ καταστροφὴν.

Ἡρόνοια. Ἡ ἀποταμίευσις εἶνε πρόνοια. Παρακολουθεῖ δὲ τὸν ἀνθρώπον ἐν παντί σταδίῳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ δι' αὐτῆς μεταβιβάζονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὴν τὰ ἀγαθὰ καὶ ὁ πλοῦτος.

Ἀμφισβητήσεις. Ἐν τούτοις ἀμφισβητοῦσι τινες τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς τῆς ἀποταμιεύσεως, διότι λέγουσι, χάριν αὐτῆς ἐξαναγκάζεται ὁ ἐργάτης νὰ υποβληθῇ εἰς μεγάλας πολλάκις στερήσεις, ὥπως δυνήθῃ νὰ ἀποταμιεύσῃ, ἐνῷ νόμος τῆς φύσεως εἶνε ἡ ἀπίλαισις, καὶ δικαιοῦται καὶ ὁ ἐργάτης νὰ μὴ στερῇται τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν.

Ἀπολαυτὴ κεφαλαιούχων. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ κεφαλαιούχος καὶ μὴ ἐργαζόμενος πολλάκις ἀπολαύει ἀσφαλέστερον καὶ μετὰ περισσοτέρας ἀνέσεως. Τὸ τοιοῦτο θεωροῦσιν *ἄδικον* καὶ ὡς ἀντιστρατευόμενον πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς.

Καὶ κατὰ τῶν οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀποταμιεύσεως καταφέρονται τινες, διότι, ὡς λέγουσιν, ἀποβαίνει αὕτη ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κοινωνικοῦ

πλούτου. Οὕτω κατ' αὐτοὺς ὁ καταναλίσκων περισσότερα ἀποβαίνει δραστηριώτερος, μᾶλλον ἐργατικός, παραγωγικώτερος, διότι κατανοεῖ ὅτι, ἂν μὴ ἐξακολουθήσῃ ἐργαζόμενος, θὰ ἐπακολουθήσῃ στερήσεις καὶ πενία.

Ἀντιθέτως δὲ ὁ ἀποταμιεύων καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐξασφαλίζων τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, δὲν ἐργάζεται πλέον, καθίσταται ἀδρανὴς καὶ συντηρεῖται μόνον ἐκ τῶν προσόδων του. Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπιφέρει μείωσιν τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου.

Συμπέρασμα. Αἱ εἰρημένοι γινώμει περὶ τῶν ἡθικῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀποταμιεύσεως παριστάνουσι τὰ πράγματα ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον, ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ ἀποκρούσωμεν αὐτὰς καθ' ὁλοκληρίαν, ἀλλὰ νὰ λάβωμεν μέσον τινὰ ὅρον καὶ νὰ δεχθώμεν ὅτι ἡ πέραν τοῦ δέοντος ἀποταμίευσις, ἂν δὲν εἴνε παραγωγικὴ, ἀποβαίνει ἄσκοπος καὶ ἀνωφελής.

Λογικὴ ἀποταμίευσις. Ἡ ἀποταμίευσις δὲ ἐν γένει πρέπει νὰ εἴνε *λογικὴ*, νὰ ἀποβλέπῃ δὲ πρὸ παντὸς μὲν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ πρὸς τούτοις νὰ σκοπῇ κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ τὴν εὐρύτεραν παραγωγὴν καὶ οἰκονομικὴν πρόοδον.

§ 86. ΠΕΡΙ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΩΝ κλ.

Ἔννοια ταμιευτηρίων. Ἐν πάσαις ταῖς χώραις ὑπάρχουσι διάφορα ἰδρύματα προωρισμένα νὰ διευκολύνωσι καὶ ἐνθαρρύνωσι τὴν ἀποταμίευσιν. Τὰ μᾶλλον γνωστὰ καὶ διαδεδομένα νῦν ἀπανταχοῦ εἴνε τὰ λεγόμενα ταμιευτήρια. Πλὴν ὅμως τῶν ταμιευτηρίων ἔχομεν καὶ τὰς ἐταιρείας ἀλληλοβοηθείας, τὰς ἐταιρείας καταναλώσεως, τὰς ἐταιρείας πίστεως κλπ. Καὶ αἱ ἀσφαλιστικαὶ δὲ ἐταιρεῖαι καὶ αἱ ἀσφαλίσεις ὑποβοηθοῦσιν οὐκ ὀλίγον τὴν ἀποταμίευσιν.

ΣΗΜ. Ἐν σελ. 143 — 147 ἐγένετο λόγος περὶ ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν ἀλληλοβοηθείας, καταναλώσεως κλπ. περὶ ἀγροτικῶν συνεταιρισμῶν πίστεως κλπ. αἵτινες καταρτίζονται ὑπὸ ἐργατῶν, γεωργῶν κλπ. Ἐν τούτοις τοιαῦται ἐταιρεῖαι ἀλληλοβοηθείας, πίστεως κλπ., δὲν γίνονται μόνον ὑπὸ ἐργατῶν καὶ γεωργῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλων προσώπων.

Ἐπομένως ἐνταῦθα προκειμένου περὶ ἰδρυμάτων σκοποῦντων τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἀποταμιεύσεως δέον νὰ ἐννοηθῶσιν οὐ μόνον οἱ εἰρημένοι ἐργατικοὶ συνεταιρισμοί, ἀλλὰ καὶ αἱ παντὸς εἵδους τοιαῦται ἐταιρεῖαι σκοποῦσαι τὴν βοήθειαν, καταλάωσιν, πίστιν κλπ. καὶ καταρτιζόμεναι ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ἢ καὶ διαφόρους ὁρους.

Σκοπός. Δι' αὐτῶν σκοπεῖται ἡ φύλαξις τῶν κατατιθεμένων χρηματικῶν ποσῶν, ἅτινα ἀποδίδονται εἰς τὸν καταθέσαντα μετὰ μι-

κροῦ τινος τόκου, ὅστις συνήθως ἐν Ἑλλάδι λ. χ. εἶνε 5—8 ο)ο ἐτησίως. Κατὰ τὸ 1907 ἐωρτάσθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ ἑκατονταετηρίς τοῦ πρώτου ταμιευτηρίου.

Μικραὶ καταθέσεις. Τὰ ταμιευτήρια ταῦτα κατὰ τοῦτο διευκολύνουσι τὴν ἀποταμίευσιν, ὅτι γίνονται δεκτὰ καὶ ἐλάχιστα ποσὰ καὶ ἐπομένως πᾶς τις, καὶ ὁ πενέστερος, ἂν ἔχῃ περίσσευμα καὶ μιᾶς ἔτι δραχμῆς δύναται νὰ καταθέσῃ αὐτὴν καὶ οὕτω γεννᾶται καὶ εἰς τὰς ἀπόρους ἔτι τάξεις ἡ ἰδέα τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἀποταμίεψεως.

Ταμιευτήρια τοῦ κράτους. Τὰ ταμιευτήρια ἦσαν ἄλλοτε ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' ἀπὸ τινος χρόνου εἰς πλείστας χώρας (ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1865) ἰδρύθησαν ταμιευτήρια τοῦ κράτους, ἅτινα ἔχουσιν ὡς παραρτήματα τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα. Τὸ ἐθνικὸν ταμιευτήριον τῆς Βιέννης ἐφημίζετο πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου διὰ τὴν τελειότητα τοῦ ὁργανισμοῦ αὐτοῦ. Τὰ τοιαῦτα ταχυδρομικὰ ταμιευτήρια λειτουργοῦσι, νῦν ἐπιτυχῶς πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ἀνώτατον ὄριον καταθέσεων. Τὰ ποσὰ, τὰ ὅποια κατατίθενται εἰς τὰ ταμιευτήρια ταῦτα, προέρχονται, ὡς εἴπομεν, ἐκ μικρῶν καταθέσεων καὶ τοῦτο διότι διὰ νόμου ὀρίζεται τὸ ἀνώτατον ὄριον αὐτῶν. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ ὁ νόμος τοῦ 1895 ὥρισε τὸ ποσὸν τῶν 1500 φρ. ὡς ἀνώτατον ὄριον τῶν γενομένων καταθέσεων.

Ἀνάγκη προσδιορισμοῦ. Γίνεται δὲ ὁ τοιοῦτος προσδιορισμὸς τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου, διότι εἰς τὰ ταμιευτήρια ταῦτα ὁ τόκος εἶνε ἀνώτερος τοῦ διδομένου συνήθως ὑπὸ τῶν Τραπεζῶν εἰς μεγάλους κεφαλαιούχους.

Ἐπομένως διὰ τῆς τοιαύτης ἀπαγορεύσεως ἀποκλείονται οἱ ἔχοντες μεγάλα κεφάλαια νὰ ἐνεργῶσιν εἰς τὰ ταμιευτήρια καταθέσεις, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἐματαιοῦτο ὁ σκοπὸς τοῦ ταμιευτηρίου, ὅστις ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῶν μικρῶν κεφαλαίων τῶν ἀπόρων τάξεων.

Ποσὰ κατατιθέμενα ἐν τοῖς ταμιευτηρίοις. Ἐν τούτοις καί τοις αἱ καταθέσεις εἶνε μικραὶ, πολλάκις ἐλάχισται, συναθροίζονται ἐν τοῖς ταμιευτηρίοις μέγιστα ποσὰ. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ 1912 ὑπῆρχον ἐν τοῖς ταμιευτηρίοις ποσὰ ὑπερβαίνοντα τὰ 5,000,000,000 φράγκων.

Ἐπίσης ἐν Ἀγγλίᾳ αἱ καταθέσεις ἀνῆρχοντο κατὰ τὸ 1913 εἰς 6,150,000,000 φράγκων, ἐν Γερμανίᾳ εἰς 9,000 000.000. Ἐκτοτε ἠδὲξήθησαν κατὰ πολὺ αἱ καταθέσεις.

Σχολικὰ ταμιευτήρια. Ταῦτα ἰδρύθησαν ἐν Γαλλίᾳ τῷ

1881, διωργανώθησαν ὅμως τελειότερον τῷ 1895. Σήμερον δὲ ὑφίστανται τοιαῦτα πανταχοῦ τῆς Γαλλίας. Εἰς τὰ ταμειυτήρια ταῦτα οἱ μαθηταὶ καταθέτουσιν ἐλάχιστα ποσὰ καθ' ἑβδομάδα καὶ οὕτως ἀπὸ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας γεννᾶται καὶ ἀναπτύσσεται παρ' αὐτοῖς τὸ αἶσθημα τῆς ἀποταμιεύσεως, τῆς φειδοῦς καὶ τῆς οἰκονομίας. Τὰ σχολικὰ δὲ ταμειυτήρια συντρέχει καὶ ἡ Κυβέρνησις δι' ἐπιχορηγήσεων.

Ταμειυτήρια ἐν Ἑλλάδι εἰδικὰ δὲν ἔχομεν εἰσέτι οὔτε ταμειυτήρια τοῦ κράτους, τὰ ὁποῖα εἶνε ἀπαραίτητα. Μόνον δὲ παρὰ ταῖς κυριωτέρας τραπέζαις ὑπάρχουσι τοιαῦτα ταμειυτήρια, εἰς ἃ γίνονται καταθέσεις μικρῶν ποσῶν.

Ἐπίσης ὅμως ιδρύθησαν ἐν Ἑλλάδι καὶ τὰ ταχυδρομικὰ ταμειυτήρια, εἰς ἃ γίνονται καταθέσεις καὶ μέχρι ποσῶν κατ' ἀνώτατον ὅριον 25,000 δρχ. ἐπὶ τόκῳ 6^ο], ἐτησίως.

Ἐν τῷ ταχυδρομικῷ ταμειυτηρίῳ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1928 ὑπῆρχον καταθέσεις 160,000,000 δραχμῶν μετ' ἀποθεματικῷ κεφαλαίῳ 5,000,000.

ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΑΜΟΙΒΑΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Αἱ ἐταιρεῖαι ἀμοιβαίας προνοίας (Soc. mutuelles de prevoyance) **συνιστῶνται ὑπὸ προσώπων, τὰ ὁποῖα καταβάλλουσι μηνιαίαν εἰσφορὰν πρὸς ἀπαρτισμὸν κεφαλαίου τινός, τὸ ὁποῖον μετὰ τινα χρόνον, λ. χ. μετὰ 15 ἔτη, διανέμονται ἢ, ὕπερ τὸ συνήθεστον, διανέμονται μόνον τὸ εἰσόδημα αὐτοῦ.**

Διαφέρουσι δὲ αἱ ἐταιρεῖαι αὗται τῶν ἀσφαλιστικῶν, διότι οἱ ἑταῖροι ἐν τῇ ἐταιρείᾳ τῆς ἀμοιβαίας προνοίας οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἀναλαμβάνουσιν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ποσὸν τῶν μελλουσῶν πληρωμῶν.

Διὰ τὸ ὅμως τὰ ἀποτελοῦντα τὰς ἐταιρίας ἀμοιβαίας προνοίας πρόσωπα νὰ μὴ καταβάλλωσι τὰ χρήματά των μεμονωμένως, ὥς ἄτομα, καὶ νὰ ἀπολαμβάνωσι τοὺς τόκους, ἀλλὰ σχηματίζουσιν ἐταιρείας· διότι ἐν ταῖς ἐταιρείαις ὑποχρεοῦνται εἰς μηνιαίαν εἰσφορὰν, ἐξ οὗ ἡ οἰκονομία μεταβάλλεται εἰς ὑποχρέωσιν καὶ συνήθειαν τῆς ἀποταμιεύσεως.

Πλὴν τούτου ἡ ἐταιρεία κάλλιον τοῦ ἐνὸς ἀτόμου δύναται νὰ χρησιμοποίησιν τὴν ἰδιόζουσαν δύναμιν τῶν συνθέτων τόκων.

§ 87.

ΠΕΡΙ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

Γενικὸς σκοπός. Ἡ ἀποταμίευσις ἕνα ἔχει γενικὸν σκοπὸν τὴν πρόβλεψιν ἀναγκῶν μελλουσῶν ἀλλ' ἀπρόβλεπτον. ἀποταμιεύει διὰ τὰ γηρατειά του, διὰ τὰ τέκνα του κλπ. Ἄλλ' ἡ ἀποταμί-

ευσίς εἶνε ἀναγκαία ἐπίσης πρὸς ἀπόκρουσιν κακῶν, ἅτινα δὲν δύναται τις νὰ προῖδῃ, λ. χ. δυστυχημάτων, ἀσθενειῶν, πυρκαϊᾶς θαλασσίων κινδύνων κλπ.

Ἀσφάλις. Πρὸς ἀποτροπὴν τῶν δεινῶν τούτων ἐξευρέθη ἡ λεγομένη ἀσφάλις, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν εὐφυστέραν ἐφαρμογὴν τῆς προβλεπτικότητος. Παρ' ἡμῖν δὲ ἐγένετο καὶ εἰδικὸς νόμος τῆς 7ης Ἀπριλίου 1910 κανονίζων τὰ τῆς ἀσφαλίσεως. Τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ νόμου συνοπτικῶς παρατίθενται κατωτέρω.

Εἴδη ἀσφαλίσεως. Ἡ ἀσφάλις καλεῖται ἀσφάλις ἐν περιπτώσει θανάτου, ἐὰν τὸ ποσὸν πρέπη νὰ πληρωθῇ κατὰ τὸν θάνατον προσώπου ὠρισμένου, καὶ λέγεται ἀσφάλις ἐν περιπτώσει ζωῆς, ἐὰν τὸ ποσὸν πρέπη νὰ πληρωθῇ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὠρισμένον πρόσωπον θὰ φθάσῃ εἰς ἡλικίαν τινά, λ. χ. δι' ἀνήλικον τέκνον, ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν ἐνηλικίότητα. Τέλος ἡ ἀσφάλις λέγεται μικτή, ἐὰν τὸ κεφάλαιον πρέπη νὰ πληρωθῇ, εἴτε ζήσῃ, εἴτε ἀποθάνῃ ὁ ἀσφαλιζόμενος. Ἡ μικτὴ ἀσφάλις εἶνε ἡ ἐπωφελεστέρα ἀλλὰ καὶ ἡ δαπανηροτέρα.

Ἀσφαλιστικαὶ ἐταιρεῖαι. Πρὸς ἐνέργειαν τῆς ἀσφαλίσεως ὑπάρχουσιν ἐταιρεῖαι καλούμεναι ἀσφαλιστικαί, τῶν ὁποίων γνωστότεραι εἶνε αἱ τῆς ζωῆς, κατὰ τοῦ πυρός, κατὰ τῶν δυστυχημάτων, κατὰ τῶν θαλασσίων κινδύνων, κατὰ τῆς θνησιμότητος τῶν ποιμνίων, κατὰ τῆς χαλάζης, κλπ.

Ἀσφάλις (κατὰ τὸν νόμον τοῦ 1910) καλεῖται ἡ σύμβασις, «διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἀσφαλιστὴς ὑποχρεοῦται, ὅπως ἀντὶ ἀσφαλίσεως ἀποζημιώσῃ τὰς ἀπωλείας ἢ τὰς ζημίας, αἵτινες ἐνδέχεται νὰ συμβῶσιν εἰς τὸν ἀσφαλιζόμενον ἐξ ὠρισμένων τυχαίων ἢ ἀνωτέρας, βίας περιπτώσεων ἢ πληρώσει χρηματικὸν ποσὸν κατὰ λόγον τῆς διαρκείας ἢ τῶν συμβεβηκότων τῆς ζωῆς ἐνὸς ἢ πλείονων προσώπων».

Ῥητορὶς κινδύνου ἀπαράντητος. Διὰ νὰ εἶνε ἔγκυρος ἡ ἀσφάλις, πρέπει νὰ ὑπάρχωσι κίνδυνοι διὰ τὰ ἀσφαλιζόμενα. Ἐπομένως ἂν ὁ ἀσφαλιστὴς ἢ ὁ ἡσφαλισμένος ἢ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἐνήργησε τὴν ἀσφάλισιν, ἐγένωσκεν ὅτι δὲν ὑπῆρχον κίνδυνοι ἢ ὅτι ἔπαυσαν οὗτοι ἢ ὅτι, καθ' ὅν χρόνον συνωμολογεῖτο ἡ ἀσφάλις, εἶχεν ἤδη ἐπέλθῃ ἡ ζημία, κατὰ πάσας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἡ ἀσφάλις εἶνε ἄκυρος.

Ἐπὶ ζημιῶν κατὰ τοῦ πυρός. Ἡ ἀσφάλις κατ' αὐτῶν περιλαμβάνει πάσας τὰς ζημίας τὰς προξηνηθείσας ἐκ πυρκαϊᾶς, προελ-

θούσας ἐξ οἰασδήποτε αἰτίας. **Ἐξαιροῦνται μόνον αἱ ζημίαι αἱ γινόμεναι ἐκ βαρέος πταίσματος, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ καταλογισθῇ προσωπικῶς εἰς τὸν ἡσφαλισμένον.**

Ἐπὶ τῆς ζωῆς. Πᾶς τις δύναται ἀντὶ ἀσφαλιστροῦ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν πληρωμὴν χρηματικοῦ ποσοῦ ἀναλόγως τῆς διαρκείας ἢ τῶν ἐνδεχομένων τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἢ τῆς ζωῆς ἄλλου προσώπου.

Ἄλλ' ἐὰν ὁ ἀσφαλίσας τὴν ζωὴν ἄλλου προσώπου δὲν ἔχῃ συμφέρον διὰ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, ἢ τοιαύτη ἀσφάλις εἶνε ἄκυρος.

Μονομαχία, αὐτοκτονία. Ἐὰν ὁ θάνατος ἐπῆλθεν ἐκ *μονομαχίας* ἢ *ἐκουσίας αὐτοκτονίας* ἢ *δικαστικῆς καταδίκης* τοῦ ἀσφαλισθέντος, ὁ ἀσφαλιστὴς δὲν ὑποχρεοῦται εἰς πληρωμὴν τῆς ἀσφαλισθείσης ποσότητος.

Ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ ἀσφάλις τῆς ζωῆς ἐν Γαλλίᾳ πρὸ αἰῶνος καὶ πλέον ἦτο ἀπηγορευμένη, διότι ἡ προσδοκία τῆς λήψεως χρηματικοῦ ποσοῦ μετὰ τὸν θάνατόν τινος ἐμβάλλει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ θάνατος τοῦ ἀσφαλιζομένου. Καὶ πράγματι παρετηρήθη ὅτι ἡ ἀσφάλις ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν τέκνων ἐν τῷ ἐργατικῷ πληθυσμῷ τῆς βορείου Γαλλίας ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐγκληματικὰς κερδοσκοπίας καὶ ὑἔξησε τὴν παιδικὴν θνησιμότητα.

§ 88.

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΣ

Ὅργανα ἀποταμίεψεως. Μεταξὺ τῶν διαφόρων μέσων, ἅτινα ἐνθαρρύνουσι καὶ βοηθοῦσι τὴν ἀποταμίευσιν εἶνε αἱ *συνεργατικαὶ ἐταιρεῖαι καταναλώσεως*. Καίτοι δὲ ἐκ τῆς ὀνομασίας των ταύτης φαίνεται ὅτι ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν καταλάνωσιν, ἐν τούτοις χρησιμεύουσιν, ὥς θὰ ἴδωμεν, καὶ ὥς ὄργανα τῆς ἀποταμίεψεως.

Πῶς κατορθοῦται τὸ τοιοῦτον ; Αἱ τοιαῦται *συνεργατικαὶ ἐταιρεῖαι καταναλώσεως* ἀγοράζουσι παρ' αὐτῶν τῶν γεωργῶν τὰς διαφόρους *πραγματείας* εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ ἐπομένως καὶ εἰς τιμὰς εὐθνηνοτέρας, κατόπιν δὲ πωλοῦσιν αὐτὰς εἰς ἕκαστον τῶν μελῶν τῆς ἐταιρείας εἰς τὴν *λίαντικὴν τιμὴν*.

Τί γίνεται τὸ κέρδος ; Τὸ δὲ κέρδος τὸ προερχόμενον ἐκ τοιαύτης ἀγοραπωλησίας μεταφέρεται εἰς *λογαριασμόν* ἐκάστου ἀγοραστοῦ, ὅπως τῷ ἀποδοθῇ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἢ μεῖνῃ ἐπ' ὀνόματι του εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἐταιρείας.

Τί ἐπιτυγχάνεται διὰ τούτου ; Ὅτι ἕκαστος τῶν ἀνη-

κόντων εἰς τὰς ἐταιρείας ταύτας ἐν πρώτοις ἀγοράζει τὰς τροφὰς καὶ εἰς λοιπὰ χρειώδη εἰς τὴν τιμὴν εἰς ἣν ἀγοράζουσι καὶ οἱ λοιποὶ πελάται. Πλὴν τούτου τὰ ἀγοραζόμενα εἶνε ἀνόθευτα, καλῆς ποιότητος ἀνελλιπῇ κλπ. διότι οὐδὲν συμφέρον ὑπάρχει, ὥπως νοθευθῶσιν ἢ ζυγισθῶσιν ἐλλιπῶς.

Τέλος δὲ ἕκαστον μέλος τῆς ἐταιρείας ταύτης ἀναπαυσθῆναι ἐπιτυγχάνει, ὥς εἵπομεν, καὶ κέρδος τι ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὸν καθ' ὁρισμέναν ἐποχάς. Αἱ πραγματοποιούμεναι οἰκονομίαι δι' ἕκαστον μέλος τῶν τοιούτων ἐταιρειῶν ὑπελογίσθη ὅτι ἀνέρχονται κατὰ μέσον ὅρον ἐν Γαλλίᾳ μὲν εἰς 40 φράγκα, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ εἰς 125.

Κέρδη διὰ τοῦ ὅλου. Οἰκογενεαὶ τις, ἀποτελοῦσα μέρος τοιαύτης συνεργατικῆς ἐταιρείας καταναλώσεως, ἐνεργεῖ τὰς ἀγοράς της ἀντὶ 1000 φράγκων εἰς τὸ κατάστημα τῆς ἐταιρείας· ἐκ τῶν ἀγορῶν δὲ αὐτῶν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος οἰκογενείας ἐπιτυγχάνεται κέρδος 10 οβολοῦ.

Τὸ κέρδος δὲ τοῦτο θὰ ἀποδώσῃ ἡ ἐταιρεία πρὸς τὴν οἰκογένειαν, οὐχὶ ἀμέσως, δηλ. καθ' ὃν χρόνον γίνεται ἡ ἀγορὰ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους.

Τοιοιτοτρόπως ἡ εἰρημένη οἰκογένεια θὰ ἀγοράσῃ τὰ χρειώδη εἰς τιμὰς, εἰς αἷς θὰ ἡγόραζεν αὐτὰ εἰς οἷονδήποτε ἄλλο κατάστημα, θὰ εἶνε βεβαία περὶ τῆς καλῆς αὐτῶν ποιότητος, περὶ τοῦ ἀνοθεύτου καὶ ἀνελλιποῦς τοῦ βάρους αὐτῶν, καὶ ἐν τέλει θὰ ἔχῃ τὸ κέρδος τῶν 100 φράγκων, ὅπερ, ἂν μείνῃ ὡς ἀποταμίευμα τῆς ἐταιρείας, δύναται νὰ αὐξηθῇ σὺν τῷ χρόνῳ.

Ἐπέτευξις ἀποταμιεύσεως. Οὕτω διὰ τῶν συνεργατικῶν ἐταιρειῶν καταναλώσεως ἐπετεύχθη ἡ ἀποταμίευσις διὰ τῆς δαπάνης. Ὡς εἶνε δὲ ἐπόμενον αἱ τοιαῦται ἐταιρεῖαι λόγῳ τῆς μεγάλης καὶ προφανοῦς χρησιμότητος αὐτῶν διεδόθησαν πανταχοῦ καὶ εἶνε μᾶλλον πολυάριθμοι πάσης ἄλλης συνεργατικῆς ἐταιρείας.

Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὰς τοιαύτας συνεργατικὰς ἐταιρείας καταναλώσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἰδρύσις αὐτῶν εἶνε εὐχερεστέρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ κέρδη τὰ παρεχόμενα εἰς τὰ μέλη εἶνε ἀμεσώτερα καὶ μᾶλλον ἀντιληπτὰ. Αἱ ἐταιρεῖαι αὗται ἰδρύθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ, κατόπιν δὲ διεδόθησαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας.

Ζημίαι τῶν μικροεμπόρων. Ἐκ τῆς ἰδρύσεως καὶ προόδου τῶν τοιούτων ἐταιρειῶν καταναλώσεως εἶνε πρόδηλον ὅτι ζημιοῦνται ἰδίως οἱ μικρέμποροι οἱ ἔχοντες τὴν λιανικὴν πώλησιν, διότι τὰ μέλη τῶν εἰρημένων ἐταιρειῶν ὑποχρεοῦνται καὶ λόγῳ συμφέροντος, ἄλλως δὲ καὶ ἐξ ὑποχρεώσεως, νὰ προμηθεύωνται πάντα τὰ

χρειώδη ἐκ τῶν καταστημάτων τῆς ἐταιρείας. Ἀλλὰ τοιοῦτοτρόπως τὰ λοιπὰ καταστήματα βαθμηδὸν θὰ μείνωσιν ἄνευ πελατῶν.

Κέρδη τῶν συνεργατικῶν ἐταιρειῶν καταναλώσεως. Τὰ κέρδη τῶν τοιούτων ἐταιρειῶν πολλάκις ἀντὶ τῆς δοθῶσιν εἰς τὰ μέλη αὐτῶν, ὡς εἴπομεν ἄνωτέρω, χρησιμοποιοῦνται εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας καὶ χρησιμότητος, λ.χ. πρὸς ἔδρυσιν ταμείου βοηθειῶν ἢ συντάξεων πρὸς κατάρτισιν συνεργατικῶν ἐταιρειῶν παραγωγῆς, πρὸς οἰκοδόμησιν εὐθηρῶν κατοικιῶν κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

§ 89. ΠΕΡΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Σχετικὸν πρὸς τὴν κατανάλωσιν (περὶ ἧς γίνεται λόγος ἐν τῷ Δ' τούτῳ μέρει) εἶνε καὶ τὸ ζήτημα τοῦ **πληθυσμοῦ**, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐν τῶν σπουδαίων θεμάτων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, διότι μεγίστη ὑπάρχει σχέσις καὶ ἀναλογία μεταξὺ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἀναγκαίων, ἐπειδὴ ἔλλειψις ἢ ἐλάττωσις αὐτῶν θὰ εἶχεν ἀναμφισβητήτως μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτῆς τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

Σημασία τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐν κοινωνίᾳ τινὶ ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ, ἂν οὐχὶ πάντοτε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως, ὑπονοεῖ εὐεξίαν φυσικὴν, ἠθικὴν, οἰκονομικὴν κλπ. Ἐν τούτοις ἡ ὑπὲρ τὸ δέον αὐξήσις τῶν κατοίκων χώρας τινὸς ἐπιφέρει ποικίλας δυσχερείας καὶ κυνδύνους, διότι ἐφ' ὅσον αὐξάνεται ὁ πληθυσμὸς, ἐπὶ τοσοῦτον δέον νὰ αὐξηθῶσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

Πενία καὶ στέρησις. Καὶ ἂν τοῦτο δὲν εἶνε εὐκολον, θὰ ἐπέλθωσι πενία, στέρησις καὶ ἄλλαι ἀνωμαλῖαι. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον τὸ ζήτημα τῆς ὑπερμέτρου αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ μεγάλως ἀπασχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ τὰς κυβερνήσεις τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ πολλὰ μέτρα προϋτάθησαν πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ.

Μεταναστεύσεις. Ἐν ἐκ τῶν μέτρων, ἅτινα ἐλήφθησαν πρὸς ἀραίωσιν τοῦ πληθυσμοῦ, εἶνε καὶ αἱ μεταναστεύσεις, διὰ τῶν ὁποίων χώρας τις ἀπαλλάσσεται, τοῦλάχιστον προσωρινῶς, ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων. Πλὴν αὐτοῦ δὲ αἱ μεταναστεύσεις παρέχουσιν εἰς τὰς νέας χώρας τὴν δύναμιν, τῆς ὁποίας ἔχουσιν αὐταὶ ἀνάγκην, δηλ. βραχίονας ἰσχυροὺς καὶ δραστηρίους.

Ὡς εἶνε ἐπωφελὴς ἡ μετανάστευσις : Ἄν οἱ μεταναστεύοντες εἶνε νέοι τὴν ἡλικίαν, δραστήριοι καὶ ἐνεργητικοὶ ἔχοντες τὴν θέλησιν νὰ ἐργασθῶσι μετὰ ζήλου ἐν ταῖς χώραις, εἰς ἃς κατα-

φεύγουσιν, ἢ μετανάστευσιν εἶνε ἐπωφελής, διότι ἄλλως εἰς οὐδὲν χρησιμεύει, ἂν οἱ πλεονάσαντες ἐν ταῖς παλαιαῖς χώραις ὑποψήφιοι ὑπάλ-ληλοι κλπ. ἐπιζητῶσιν εἰς νέους τόπους ἐπαγγέλματα καθιστικά καὶ μὴ δραστήρια.

Τὰ **οἰκονομικὰ δὲ ἀποτελέσματα** τῶν μεταναστεύσεων εἶνε μέγала, διότι μετὰ τὴν ἀραίωσιν τοῦ πληθυσμοῦ χώρος τινὸς οἱ ὑπολειπόμενοι κάτοικοι εὐρίσκουσιν ἀφθονώτερα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, ὅπερ μέγας συντελεῖ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐκ τῆς ὑπερμέτρου αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐπελθούσης ἀνωμάλου καταστάσεως τῆς χώρας.

ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΙ, ΑΠΟΔΗΜΙΣΜΟΣ

Ἀποικισμοί. Καὶ οἱ ἀποικισμοὶ εἶνε εἶδη μεταναστεύσεων. Ἡ διαφορὰ συνίσταται εἰς τοῦτο ὅτι πρὸς ἀποικισμόν ἐκλέγονται γαῖαι εἴτε ἀπολύτως ἔρημοι, εἴτε κατοικούμεναι ὑπὸ πληθυσμοῦ βαρβάρου καὶ ἀνεπαρκούς. Ἡ τοιαύτη δὲ χώρα ἀνήκει κατόπιν εἰς τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλε τοὺς ἀποίκους.

Νόμιμος ἐπιχείρησις. Ὁ ἀποικισμός, ὅστις ἦτο συνηθέστερος κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, εἶνε μία τῶν νομιμωτέρων ἐπιχειρήσεων, λίαν δὲ ἐπωφελής, διότι χώραι ἀκατοίκητοι καὶ ἐὰρ βαροὶ ἄλλοτε, σήμερον ἀπέβησαν κράτη πεπολιτισμένα.

Παράδειγμα. Οὕτω λ. χ. ἡ Ἀμερική, ἡ Αὐστραλία, κλπ, ἀκατοίκητοι καὶ ἔρημοί ποτε χώραι διὰ τῶν ἀποικισμῶν, τῶν γενομένων ὑπὸ τῆς Εὐρώπης, ἐξισώθησαν κατὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, διὰ τὴν μὴ εἰπωμεν ὅτι καὶ ὑπερέβησαν αὐτά, ὅπερ ἰδίως δύναται νὰ λεχθῇ διὰ τὴν Ἀμερικήν.

Ἀποδημισμός ἢ ἀπουσιασμός, (l'absentisme). Εἰς τὴν ἀραίωσιν τοῦ πληθυσμοῦ συντελεῖ καὶ ὁ λεγόμενος ἀποδημισμός ἢ ἀπουσιασμός, ἦτοι ἡ συνήθεια ἣν ἔχουσι ἰδιοκτετῆται τινες ἢ εἰσοδηματῖαι νὰ διαμένωσιν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἢ τοῦλάχιστον ἐκτὸς τῶν γαιῶν αὐτῶν, ὡς γίνεται τοῦτο ἰδίως, ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ ταῖς δυτικαῖς χώραις τῆς Εὐρώπης.

Οἰκονομικὴ ἔννοια. Ὑπὸ *οἰκονομικὴν* καθαρῶς ἔποψιν ὁ ἀποδημισμός, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ κατακρίνοντες αὐτόν, ἔχει δυσαρέστους συνεπείας διὰ τὴν χώραν τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀποδημοῦντος καὶ ἀντιστρόφως πλεονεκτήματα διὰ τὴν χώραν τῆς διαμονῆς, διότι ὁ μεταβαίνων νὰ δαπανήσῃ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἐκτὸς τῆς πατρίδος του δὲν ὠφελεῖ τοὺς συμπολίτας του ἀλλὰ τοὺς ξένους.

Πηγὴ πλούτου. Καὶ εἶνε τοῦτο ἀληθές, διότι ἡ διαμονὴ πλουσιῶν ξένων ἐν Ἰταλίᾳ, Ἑλβετίᾳ κλπ. θεωρεῖται καὶ εὐλόγως ὡς

πηγή πλούτου διὰ τὰς χώρας ταύτας. Ἐπομένως οἱ ἀποδημοῦντες δαπανώσιν εἰς τὰς ξένας χώρας ὅ,τι θὰ ἐδαπάνων εἰς τὴν χώραν των καὶ οὕτω διὰ τῆς ἀπουσίας των ζημιοῦσι τὴν πατρίδα των.

Πρὸς παρεμπόδισιν δὲ τοῦ ἀποδημισμού ὑποβάλλονται οἱ διαμένοντες εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἰδιοκτητῆται εἰς φόρους βαρεῖς, ὡς γίνεται τοῦτο ἐν Ρουμανίᾳ.

Βλάβη ἀποδημισμού. Ὁ ἀποδημισμὸς ἐβλάψε καὶ ὑπὸ πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἔποψιν. Οὕτως, ὡς ἀναφέρει ὁ Cide, ὁ ἀποδημισμὸς τῶν μεγάλων Γάλλων ἰδιοκτητῶν ἐν Βερσαλλίαις συνετέλεσεν εἰς τὴν παρακμὴν τῆς Γαλλικῆς ἀριστοκρατίας.

§ 90. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΛΘΟΥ

Πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ, ὅπερ ἀπειλεῖ τὴν κοινωνίαν ἔνεκεν τῆς ὑπὲρ τὸ δέον αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ Ἄγγλος οἰκονομολόγος Μάλθος ἐδημοσίευσεν κατὰ τὸ 1798 τὸ γνωστὸν ἔργον του «περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ πληθυσμοῦ», διὰ τοῦ ὁποῦ προσεπάθησε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ πληθυσμὸς τείνει πρὸς ἐπαύξησιν κατὰ πρόοδον γεωμετρικὴν, ἐν ᾧ τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεως ἡδύναντο νὰ αὐξηθῶσι μόνον κατὰ πρόοδον ἀριθμητικὴν.

Πρόοδος τοῦ πληθυσμοῦ 1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256.

Πρόοδος παραγωγῆς. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

Ῥπολογισμός. Ὑπελόγιζε δὲ ὁ Μάλθος εἰς 25 ἔτη τὸ χρονικὸν διάστημα, ὅπερ ἔπρεπε κατὰ μέσον ὅρον νὰ διαρρεύσῃ μεταξὺ δύο ὅρων τῆς προόδου. Συνεπέρανε συνεπῶς ὅτι μετὰ δύο αἰῶνας ὁ πληθυσμὸς θὰ ἦτο ὡς πρὸς τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεως, ὡς τὸ 256 πρὸς τὸ 9, μετὰ 3 αἰῶνας ὡς τὸ 4096 πρὸς τὸ 13 καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Μετὰ τινὰς δὲ χιλιάδας ἐτῶν ἡ διαφορὰ θὰ ἦτο ἀνυπολόγιστος.

Περιορισμὸς τῆς τεκνοποιΐας. Προέτεινε δὲ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δεινῶν, ἅτινα θὰ ἐπακολουθήσωσι τὴν τοιαύτην διαφορὰν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως, ὅπως περιορισθῇ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο ἡ τεκνοποιΐα, καὶ πρὸς τοῦτο διετύπωσε τὴν γνώμην, ἵνα οἱ ἄνθρωποι μὴ προβαίνωσιν εἰς γάμον, ἂν μὴ ἔχωσιν ἀρκούσας προσόδους πρὸς διατροφήν καὶ συντήρησιν τῶν τέκνων, ἅτινα ἤθελον ἀποκτήσῃ διὰ τοῦ γάμου.

Ἐπίτευξις ἰσορροπίας. Πρὸς τούτοις ὑπεστήριξεν ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ γίνωνται οἱ γάμοι εἰς μεγαλυτέραν ἡλικίαν, ὅπως οὕτως ἐλαττωθῶσιν ὀλίγον αἱ γεννήσεις, κατορθωθῇ δὲ ἰσορροπία μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν ἀναγκασιούτων πρὸς τὸ ζῆν μέσων.

Ὡς ἐκρέθη ἡ τοιαύτη γνώμη τοῦ Μάλθου ; Ἰδίως

ἐν Ἀγγλίᾳ ἐγένετο ἀποδεκτὴ, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐθεωρεῖτο ὡς ἀναμφισβητήτως ἀληθής. Ἐν τοῦτοις ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἔτων δὲν υποστηρίζεται πλέον ἡ τοιαύτη θεωρία, διότι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐπῆλθεν ἀληθῶς τεραστία ἀνάπτυξις καὶ πρόοδος τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τῆς ἐμπορίας κλπ. Ἐπομένως ὁ ἐκδηλωθεὶς ὑπὸ τοῦ Μάλθου φόβος, ὅτι δὲν θὰ ἐπαρκέσῃ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, δὲν ὑφίσταται πλέον.

Σπάνιοι θάνατοι ἐκ πείνης. Τοῦτο ἄλλως ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι σήμερον, καίτοι ὁ πληθυσμὸς ἡδυσήθη ἐπὶ τοσοῦτον, δὲν γίνονται πλέον ἢ σπανιώτατα λιμοί, δηλ. θάνατοι ἐκ πείνης, ὡς συχνάκις συνέβαινε τοῦτο εἰς προγενεστέρους χρόνους. Τί ἄλλο δὲ σημαίνει τοῦτο ἢ ὅτι αἱ τροφαὶ ἐξαρκοῦσι πρὸς συντήρησιν τοῦ υπάρχοντος πληθυσμοῦ καὶ ὅτι, ἐφ' ὅσον αὐξάνεται οὗτος, ἀναλόγως πολλαπλασιάζονται καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

Μεγαλυνύσεις. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι εἰς τὰς πόλεις τὰς πυκνῶς κατοικουμένας παρατηρεῖται ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατωτέρων τάξεων ἕνεκα πενίας καὶ ἡθνησιμότης ἰδίως τῶν παιδῶν εἰς τὰς τάξεις ταύτας ἐκ τῶν στερηήσεων εἶνε κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα ἢ εἰς τὰς εὐπορωτέρας τάξεις.

Στέρησις μέσων ζωῆς. Ἄλλ' ἐκ τῶν αποτελεσμάτων ὅμως τούτων δὲν ἔπεται ὅτι ἡ γῆ δὲν παρέχει τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, ἀλλ' ὅτι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς στενομένης ταύτας τάξεις στεροῦνται τῶν μέσων, ὅπως πορισθῶσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

Οὐδείς κίνδυνος ἐλαττώσεως τροφίμων. Μεθ' ὅλην τὴν ἀπειλητικὴν ταύτην παλαιὰν ὅμως ἐν πάσει περιπτώσει καὶ ἀκίνδυνον πλέον θεωρίαν τοῦ Μάλθου, ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν γενικὴν παραγωγὴν, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὰ τρόφιμα αὐξάνονται ταχύτερον, παρ' ὅσον πληθύνεται τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς τιμῆς τοῦ σίτου, τοῦ κρέατος, τῶν καρπῶν κλπ.

Ὡς λέγει δὲ ὁ Beaulieu τὸ ἡμισυ τοῦλάχιστον τῆς γῆς, δηλ. ἡ Ἀμερική, ἡ Αὐστραλία, μέγα μέρος τῆς Ἀφρικῆς, τὸ πλεῖστον τῆς Ρωσσίας, τὰ δυτικὰ τῆς Ἀσίας κλπ. δύνανται νὰ διαθρέψωσι πληθυσμὸν εἴτε πενταπλάσιον εἴτε δεκαπλάσιον, εἰς μέρη δὲ τινα καὶ ἑκατονταπλάσιον τοῦ νῦν υπάρχοντος ἐπὶ τῶν χωρῶν αὐτῶν.

ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΜΑΛΘΟΥ

Μάταιος ὁ φόβος τοῦ Μάλθου Ἐπομένως ἀποβαίνει ἐντελῶς μάταιος ὁ φόβος τοῦ Μάλθου καὶ ἡ ἀνθρωπότης δύναται νὰ ἀναπαύηται ἡσυχος, ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει κίνδυνος νὰ στερηθῇ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκασιούτων, ἰδίως νῦν, ὅτε ἀπὸ ἑτους εἰς ἑτος βελτιοῦνται

καὶ πολλαπλασιάζονται τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς καὶ αὐξάνεται αὕτη καταπληκτικῶς.

Ἑλάττωσις τῶν γεννήσεων. Ἐν τούτοις, εἴτε διότι ἐπέδρασεν ἡ διδασκαλία τῶν θεωριῶν τοῦ Μάλθου, εἴτε διότι ἄλλοι συντελέσαν λόγοι, παρατηρεῖται κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐν συγκρίσει πρὸς παλαιότερους σχετικῇ ἐλάττωσις τῶν γεννήσεων ἐν ταῖς διαφόροις χώραις.

Ἀσφαλὲς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διὰ τοὺς εἰρηνίμους λόγους, μεθ' ὧλους τοὺς φόβους τοῦ Μάλθου, τὸ ἀνθρώπινον γένος σήμερον οὐδένᾳ ἔχει φόβον ἐκ τοῦ υπερβολικοῦ αὐτοῦ πολλαπλασιασμοῦ.

Ἐπαύξεις πληθυσμοῦ. Ἀπ' ἐναντίας σήμερον ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, διότι ἐν αὐτῇ εἶνε ἡλαττωμένος ὁ πληθυσμὸς λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ τῶν γεννήσεων, ἐπιζητεῖται ὅπως ἐξευρεθῶσι τὰ μέσα, δι' ὧν θὰ κατορθωθῇ ἡ ἐπαύξεις τοῦ πληθυσμοῦ ἢ τοῦλάχιστον θὰ ἐκλίπῃσι τὰ ἐμποδίζοντα τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ αἷτια.

Ἀνίσχυρα τὰ μέσα. Τὰ προτεινόμενα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μέσα εἶνε ἡ ἀπαλλαγὴ φόρων, τὰ βοηθήματα διὰ τὰς πολυμελεῖς οἰκογενείας, ἐλάττωσις τῶν δαπανῶν τοῦ βίου διὰ τῆς καταργήσεως τῶν τελῶν, μεταρρυθμίσεις τῶν περὶ κληρονομίας νόμων, εὐκολαί διὰ τὸν γάμον, φορολογία τῶν ἀγάμων κλπ.

Τοιαῦτα μάλιστα μέσα μεταχειρίζεται ἐν Ἰταλίᾳ ὁ πανίσχυρος πρωθυπουργὸς Μπουσουλίνε πρὸς ἐπαύξηνσιν τοῦ πληθυσμοῦ.

Τὰ μέσα ὅμως ταῦτα τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ὡς φρονεῖ ὁ Cide, εἶνε ἐντελῶς ἀνίσχυρα, ὅπως ἀναστείλωσι τὴν ἐπίδρασιν τῶν γενικῶν αἰτιῶν, ἐξ ὧν ἐπῆλθεν ὁ περιορισμὸς τῶν γεννήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ.

§ 1. ΠΕΡΙ ΠΕΝΙΑΣ

Ἡ πενία. Πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ πληθυσμοῦ σχετίζεται καὶ τὸ ζήτημα τῆς πενίας. Ὑπάρχει δὲ πενία, ὅταν τις στερῇται τῶν ἀναγκαιούτων πρὸς τὸ ζῆν. Ἡ πενία ὑπῆρξεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐτι χρόνων καὶ ἐξακολουθεῖ ὑπάρχουσα καὶ νῦν· μόνον δὲ περιορισμὸς τις παρατηρεῖται κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὅστις ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς.

Ἀποτελεῖ ἐν τούτοις ἡ πενία, καὶ εὐλόγως ἐν ἐκ τῶν σπουδαίων καὶ σοβαρῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀπησχόλησαν καὶ ἀπασχολοῦσι τὰς κοινωνίας.

Ἡ μεγάλη δὲ βιομηχανία δὲν εἶνε ἀφορμὴ τῆς πενίας, ὡς φρονοῦσι τινες, διότι ἡ Ἀγγλία, ἥτις εἶνε τὸ βιομηχανικώτερον

κράτος τοῦ κόσμου, ἔχει ὀλιγωτέρους πάσης ἄλλης χώρας πτωχοὺς.

Οὕτως ἐπὶ 10, 000 κατοίκων κατὰ τὸ 1909 ὑπῆρχον ἐν Ἀγγλίᾳ 263 πτωχοί, ἦτοι 2, 63 ἐπὶ 100. Ἐν τούτοις ἐν Νορβηγίᾳ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐπὶ 100 κατοίκων οἱ 7 ἦσαν πτωχοί, ἦτοι τὸ τριπλάσιον σχεδὸν τῶν τῆς Ἀγγλίας. Τέλος ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ 100 κατοίκων ἦσαν 4 καὶ πλέον πτωχοί.

Μέσα πρὸς ἐλάττωσιν τῆς πενίας. Αἱ διαφοραὶ ἑταιρεῖαι ἀλληλοβοηθείας, τὰ ταμιευτήρια, αἱ ἀσφαλιστικαὶ καὶ αἱ ποικίλαι προβλεπτικαὶ ἑταιρεῖαι θὰ δυνηθῶσι σὺν τῷ χρόνῳ νὰ μειώσωσι τὴν πενίαν. Δυστυχῶς διὰ τοὺς πένητας ἐκείνους, οἵτινες κατήντησαν τοιοῦτοι ἐξ ἐλαττωμάτων, λ.χ. τῆς φυγοπονίας, τῆς μέθης, τῆς ἀσωτίας κλπ. οὐδὲν μέτρον δύναται νὰ τελεσφορήσῃ.

Περιορισμὸς τῆς πενίας. Πολλοὶ ἐξέφρασαν τὴν γνώμην, ὅπως ἀναλάβῃ ἡ πολιτεία τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς πενίας διὰ τῆς ἰδρύσεως φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, εἰς ἃ νὰ καταφεύγωσιν οἱ πένητες. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο θὰ ἦτο πρόξενον βλάβης μᾶλλον ἢ ὠφελείας, διότι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐδημιουργεῖτο ἐν ἐκάστῃ κράτει, ὅπερ θὰ προέβαινεν εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, τάξεις ἀέργων καὶ φυγοπόνων τρεφόμενων εἰς βάρος τῆς πολιτείας, ἥτις θὰ εἶχε πρὸ τοῦτο ἀνάγκην μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν.

Ἰδιωτικὴ ἀγαθοεργία. Ἡ ἰδιωτικὴ ἀγαθοεργία δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ἂν μὴ ἀσκήται δεόντως εἰς τρόπον, ὥστε νὰ δημιουργήσῃ τάξιν ὀκνηρῶν, οἵτινες νὰ ἀποφεύγωσιν πᾶσαν ἐργασίαν καὶ νὰ ζῶσι ἐκ τῶν παροχῶν τῶν φιλανθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄

§ 92. ΠΕΡΙ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ

Εἰς τὴν κατανάλωσιν τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς συντελεῖ οὐκ ὀλίγον ἡ πολυτέλεια. **Πολυτέλεια** δὲ καλεῖται ἡ ὑπὲρ τὸ δέον κατανάλωσις τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ἅτινα χρησιμεύουσι πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἔννοια τῆς πολυτελείας εἶνε **σχετικὴ**. Ἐκαστον δηλ. ἄτομον, ἐκάστη κοινωνία, ἐκάστη ἐποχὴ κατὰ διάφορον τρόπον διακρίνουσι καὶ ἐφαρμόζουσι τὴν πολυτέλειαν. Ἐν τούτοις ἡ πολυτέλεια ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις διαδίδεται καὶ ἐπεκτείνεται εὐκολώτερον εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις.

Τὸ **παράδειγμα** τῆς πολυτελείας παρέχει πρὸς ἡμᾶς αὐτὴ ἡ φύσις, ἥτις στολίζει τόσον πολυτελῶς τὰ πέταλα τῶν ἀνθέων, τὰς πτέρυγας τῶν χρυσαλλίδων καὶ τοὺς θώρακας καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν μικρότερων ἐντόμων.

Ἱστορικῶς. Ἐκ τῆς ἱστορίας δὲ διδασκόμεθα ὅτι ἐκάστη ἀνάγκη, ἣτις παρουσιάζεται διὰ πρώτην φοράν, ἀποβαίνει πολυτέλεια, καὶ σὺν τῷ χρόνῳ μεταβάλλει χαρακτήρα. Οὕτω λ. χ. σήμερον λέγομεν «ἔμεινε μὲ τὸ ὑποκάμισον», δι' οὗ ἐννοοῦμεν ὅτι ἔμεινε πτωχὸς καὶ ἀνέστιος. Ἐν τούτοις ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ' ἣν, ὡς λέγει ὁ Gide, ἐν ὑποκάμισον ἔθεωρεῖτο ἀντικείμενον μεγάλης πολυτελείας, καὶ ἀπετέλει δῶρον βασιλικόν.

Ἀντικείμενον πολυτελείας. Καὶ πλεῖστα δὲ ἄλλα ἀντικείμενα δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν, τὰ ὅποια ἐν ἀρχῇ ἔθεωρουντο ὡς ἀντικείμενα πολυτελείας, κατόπιν ὅμως ἀπέβαλον τὸν χαρακτήρα τοῦτον, ὡς λ. χ. τὰ ὄρολόγια, τὰ ποδήλατα κλπ. Τοιαῦτα πράγματα ἅτινα θεωροῦνται εἰσέτι σήμερον ὡς πολυτέλεια, εἶνε τὰ αὐτοκίνητα, τὰ αὐτοπλάνα κλπ. ἅτινα βραδύτερον θὰ θεωρῶνται καὶ αὐτά, ὡς εἶνε ἐπόμενον, κοινὰ ἀντικείμενα.

Μορφαὶ κατὰ τῆς πολυτελείας. Πολὺ καταφέρονται κατὰ τῆς πολυτελείας χαρακτηρίζοντες αὐτὴν ὡς σκάνδαλον, ὡς κατάχρησιν, ὡς ἁμαρτήριον καὶ φρονοῦσιν ὅτι, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ πολυτέλεια, αἱ κοινωνίαι θὰ ἦσαν εὐδαιμονέστεραι καὶ ἠθικώτεραι.

Ἀρχαῖοι χρόνοι. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐστὶ χρόνους δὲν ἦσαν ὀλίγοι οἱ πολέμιοι τῆς πολυτελείας. Οὕτως ἡ Σπάρτη διὰ νόμων ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ βραδύτερον ὁ Χριστιανισμός, κατέκριναν καὶ ἀπεδοκίμασαν αὐτήν.

Νεώτεροι χρόνοι. Ἐν τούτοις κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους αἱ περὶ πολυτελείας λίαν αὐστηραὶ αὐταὶ γνώμαι μετεβλήθησαν καὶ κατενοήθη ὅτι ἡ πολυτέλεια σχετίζεται πρὸς τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τῶν ἀτόμων, πρὸς τὸ κλίμα, πρὸς τὴν ἐποχὴν κλπ.

Ἄφελιμος. Ἀντὶ παλαιῶν ἐσφαλμένων γνώμων περὶ πολυτελείας οἱ νεώτεροι χρόνοι δέχονται ὅτι ἡ πολυτέλεια γίνεται ἀφορμὴ πρὸς συντομωτέραν ἐνέργειαν καὶ ἐργασίαν, πρὸς μείζονα παραγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀσκήται ἐν μέτρῳ καὶ νὰ καταναλίσκωνται τὰ πλεονάζοντα.

Οὐχὶ κενυδοξία. Πρὸς τοῦτοις εἶνε ἀνάγκη, ὅπως ἐπέλθωσι τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς πολυτελείας, νὰ ἀποταμιεύωνται τὰ πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς χρήματα. Τέλος ἡ πολυτέλεια πρέπει νὰ μὴ εἶνε ἀποτέλεσμα ἀκολάστων τάσεων, κενυδοξίας, ματαιότητος, ἀλαζονείας, ροπῆς πρὸς ἐπίδειξιν κλπ.

Σώφρων πολυτέλεια. Ἡ πολυτέλεια ἢ μὴ ἔχουσα τὰ ἐλαττώματα, περὶ ὧν εἶπομεν ἀνωτέρω, ἦτοι ἡ σώφρων πολυτέλεια ἀναπτύσσει τὸν πολιτισμόν, προάγει καὶ βελτιοῖ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπι-

στήμας, ἐξυψοῦ τὸν ἄνθρωπον πρὸς βίον ἰδανικώτερον, εὐγενέστερον, ἠθικώτερον. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εὐγνωμονῇ πρὸς τὴν πολυτέλειαν, διότι αὕτη ἐχρησίμευσεν ὥς εἰς τῶν κυριωτέρων παραγόντων τῆς προόδου.

Ἡ ἀκαὶ τέχνη. Διὰ τῆς πολυτελείας διεμορφώθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν πλὴν ἄλλων καὶ αἱ κακαὶ τέχναι, καὶ ἄνευ αὐτῆς οὔτε ἡ ζωγραφικὴ, οὔτε ἡ γλυπτικὴ, οὔτε ἡ μουσικὴ, κλπ. εἶνε δυνατόν νὰ προσδεύσῃ καὶ εὐδοκμήσῃ.

Ἐσφαλμέναι γνώμαι. περὶ πολυτελείας. Κατὰ τινες πάλιν, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ πολυτέλεια, θὰ εἴχομεν ἀφθονίαν πολλῶν πραγμάτων. Οὕτω, λέγουσι, διὰ τῶν δισεκατομμυρίων, τὰ ὅποια ἐξοδεύονται διὰ τὰ εἶδη τῆς πολυτελείας, ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ ἐνδύματα, σίτον καὶ ἄλλα τρόφιμα κλπ. διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ὁποίων τὸσον μεγάλας ἀπαντῶμεν δυσκολίας.

Στασιμότης. Ἐκ πρώτης ὁψεως δὲν φαίνεται ὅτι ἔχουσιν ἄδικον οἱ τοιαῦτα φρονούντες, ἐν τούτοις πράγματι εἶνε ἐσφαλμένη ἡ τοιαύτη γνώμη, διότι ἂν σήμερον τὸ μέγα αὐτὸ πλῆθος τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ εἶδη τῆς πολυτελείας περιορισθῇ εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν κοινῶν ἀντικειμένων, τῶν χρησίμων μόνον πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ τοιοῦτος περιορισμός, ἡ μονοτονία καὶ τὸ ὁμοιόμορφον τῶν ἀσχολιῶν θὰ ἔχῃ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐνεργητικότητος, τῆς πρωτοβουλίας καὶ τοῦ ἐφευρετικοῦ πνεύματος τῶν ἀνθρώπων.

Συνέπεια. Ἀναμφιβόλως θὰ ἐπέλθῃ στασιμότης καὶ οὐδεμία ὑπάρχει βεβαιότης ὅτι ἡ κατάργησις τῆς πολυτελείας θὰ ἔχῃ ὡς συνέπεια μεγάλην ἀφθονίαν κοινῆς χρήσεως ἀντικειμένων.

Κατὰ τὴν γνώμην δὲ τοῦ Beaulieu ἡ κατάργησις τῆς πολυτελείας ἤθελε καταλήξῃ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν ἐλάττωσιν αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων τῆς συνήθους καταναλώσεως. ».

Ὁ κόσμος ἄνευ πολυτελείας. Καὶ πράγματι ἄνευ πολυτελείας ὁ κόσμος οὐδὲν ἄλλο θὰ ἦτο σήμερον ἢ μέγα πλῆθος ἀνθρώπων, οἵτινες θὰ ἤρκαυτο νὰ παρασκευάζωσι μόνον τὸν ἄρτον τῶν, ὅπως τραφῶσι, κοινὰ ἐνδύματα, ὅπως προφυλαχθῶσι ἀπὸ τῶν μεταβολῶν τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ τέλος νὰ κατασκευάζωσιν ἀπλᾶς οἰκίας, ὅπως ἐνδιαιτῶνται.

Ἡ τεχνώδης βέσις. Τοῦτο θὰ ἀπετέλει βίον κτηνώδη καὶ μὴ ἀρμόζοντα εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐν ᾧ διὰ τῆς πολυτελείας ἀνεπτύχθησαν, καὶ διαρκῶς ἀναπτύσσονται καὶ προάγονται αἱ τέχναι, αἱ βιομηχανίαι, αἱ ἐπιστήμαι καὶ ὁ ἄνθρωπος τείνει νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς μορφώσεως, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς προόδου.

Σκέψεις ἠθικολόγων. Οἱ ἠθικολόγοι δύνανται βεβαίως νὰ καταφέρωνται κατὰ πάσης ὑπερμέτρου δαπάνης τῶν κοινωνικῶν δαπάνων, κατὰ πάσης τάσεως τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν πολυτέλειαν, ἀλλ’

εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐν λόγῳ δαπάναι καὶ πᾶσα τάσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν σφύροντα, ὡς εἴπομεν, καὶ λελογισμένην πολυτέλειαν συντελοῦσιν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο εἰς τὴν πρόδον καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

§ 23. Ἡ ΠΙΣΤΙΣ ΕΝ Τῇ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΙ. ΕΝΕΧΥΡΟΔΑΝΕΙΣΤΗΡΙΑ

Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς παραγωγῆς εἶνε ἀπαραίτητος ἡ πίστις, καὶ πρὸς τοῦτο ὑπάρχουσι πολυάριθμα πιστωτικὰ ἱδρύματα. Ἀλλὰ καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς καταναλώσεως εἶνε ἐπίσης ἀναγκαῖα ἡ πίστις.

Καταδικάζεται. Ἐν τούτοις ἡ πίστις ἐν τῇ καταναλώσει, δηλ. ἡ πώλησις ἐπὶ πιστώσει καταδικάζεται ὡς αἰτία καταστροφῆς καὶ μάλιστα ἡθικῆς καταπτώσεως τοῦ καταφεύγοντος εἰς αὐτήν. Αἱ συνεργατικαὶ μάλιστα ἐταιρεῖαι καταναλώσεως ἔχουσιν ὡς κανόνα, ὅστις ὅμως συνήθως παραβιάζεται, νὰ ἀρνῶνται πᾶσαν πίστωσιν καὶ νὰ πωλῶσι μόνον τοῖς μετρητοῖς.

Ἄτοπα. Ἡ πίστις ἐν τῇ καταναλώσει ἔχει πολλὰ ἄτοπα. Οὕτω λ.χ.

Αἰν. Παρορμᾷ τὸν καταναλωτὴν πρὸς τὴν δαπάνην, διότι ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ἄνευ ἀμέσου θυσίας, ἀγοράζων ἐπὶ πιστώσει.

Βον. Καθίστᾷ τὸν καταναλωτὴν υποχείριον τοῦ πωλητοῦ ἰδίως μάλιστα, ὅταν ὁ καταναλωτὴς εἶνε πτωχός, διότι εἶνε ὑποχρεωμένος οὗτος νὰ δέχεται τὰς ἐπαυξήσεις τῶν τιμῶν καὶ τὰ χειρότερα ἐμπορεύματα, καὶ ἐν γένει νὰ ὑφίσταται πᾶσαν πίεσιν τοῦ ἐπὶ πιστώσει πωλητοῦ.

Ἀναγκαῖα. Καίτοι ἡ καταναλωτικὴ πίστις ἔχει τοιαῦτα ἐλαττώματα, ἐν τούτοις δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ καταδικασθῇ πᾶσα ἐν γένει ἐπὶ πιστώσει καταναλώσις, διότι διὰ τὰ εἶδη βραδείας καταναλώσεως καὶ μεγάλης ἀξίας, λ. χ. **Διὰ τὰ ἐπιπλά** ἡ ἀγορὰ ἐπὶ πιστώσει δύναται νὰ εἶνε τὸ μόνον μέσον ἀποκτήσεως καὶ νὰ παρέχῃ μεγάλας ὑπηρεσίας.

Ἐνεχυροδανειστήρια. (Mont de pieté). Ταῦτα ἀνάγονται εἰς τὴν πίστιν τῆς καταναλώσεως καὶ εἶνε τράπεζαι, οἵτινες σκοποῦσι τὴν παροχὴν προκαταβολῶν οὐχὶ πρὸς τοὺς θέλοντας νὰ παραγάγωσιν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν.

Ὁ ὀφειλέτης παραιτεῖται τῆς ἱκανοποιήσεως χρείας περιττῆς ἢ ὀλιγώτερον ἐπείγουσης, ὅπως ἱκανοποιήσῃ ἄλλην μᾶλλον ἐπείγουσαν. Ἐνεχυριάζει τὸν νομικὸν δακτύλιον ἢ τὸ ὠρολόγιόν του ἢ καὶ αὐτάς ἐτι τὰς σινδόνας, διὰ νὰ ἀγοράσῃ ἄρτον.

Δαικὴ περιθάλψις. Τὰ ἐνεχυροδανειστήρια ἱδρυθέντα ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν 12 αἰῶνα ἀπέβησαν καταστήματα λαϊκῆς περιθάλψεως. Ἡ μεγάλη δὲ πελατεία αὐτῶν καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν ἀποδεικνύει ὅτι ἀποσκοποῦντο εἰς κοινωνικὴν ἀνάγκην.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Σελ. 3—19

ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Μέρη Πολ. Δικονομίας Σελ. 13. Στοιχεῖα παραγωγῆς Σελ. 14—20
Περὶ ἐργασίας Σελ. 20. Περὶ καταμερισμοῦ Σελ. 23—29. Περὶ μηχανῶν Σελ. 29—34. Περὶ βιομηχανίας Σελ. 34. Περὶ κεφαλαίου Σελ. 36—42. Συσχέτισις στοιχείων παραγωγῆς Σελ. 43. Ἐπιχειρήσεις, ἐπιχειρηματίας Σελ. 44—50. Μικρά καὶ μεγάλη καλλιέργεια Σελ. 50. Νόμος μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως Σελ. 54. Περὶ συγκοινωνίας Σελ. 55—64. Ταξινομήσις ἔργων καὶ βιομηχανιῶν Σελ. 65.

ΠΕΡΙ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

Γενικά Σελ. 67. Περὶ ἀξίας Σελ. 69. Νόμος προσφορᾶς καὶ ζητήσεως Σελ. 71. Ἀνταγωνισμὸς Σελ. 72. Περὶ ὑπερπαραγωγῆς Σελ. 74. Μονοπώλια Σελ. 76. Περὶ νομίματος Σελ. 77—86. Περὶ πίστεως Σελ. 87—94. Περὶ τραπεζῶν Σελ. 94—106. Περὶ ἐμπορίας Σελ. 106—116 (206). Περὶ ἐμπ. ἰσοζυγίου Σελ. 116 (206). Περὶ ἐμπ. κρίσεων Σελ. 119 (207).

ΠΕΡΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

Γενικά Σελ. 120 (211). Μερὶς γαιοκτήμονος Σελ. 122 (213). Περὶ ἰδιοκτησίας Σελ. 123 (215). Μερὶς ἐργάτου Σελ. 130. Λόγοι διαφορᾶς μισθῶν Σελ. 132. Ὁρειχάλκινος νόμος Λασσάλλ Σελ. 133. Ἡμερομίσθια ἐργατῶν Σελ. 155. Τρόπος βελτιώσεως καταστάσεως ἐργάτου Σελ. 137. Περὶ ἀπεργιῶν Σελ. 139. Ἐργατικοὶ συνεταιρισμοὶ Σελ. 143. Ἀγροτικοὶ συνεταιρισμοὶ Σελ. 144. Ἐταιρεῖται Σελ. 146. Καρτέλ καὶ Τράστ Σελ. 148. Μερὶς κεφαλαίου Σελ. 150. Μερὶς ἐπιχειρηματίου Σελ. 152. Μερὶς κράτους Σελ. 154.

ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΣ

Γενικά Σελ. 158. Περὶ ἀποταμιεύσεως Σελ. 160. Περὶ ταμειυτηρίων Σελ. 161. Περὶ ἀσφαλίσεων Σελ. 163. Συνεργατικαὶ ἐταιρεῖται καταναλώσεως Σελ. 165. Περὶ πληθυσμοῦ Σελ. 167. Θεωρία Μάλθου Σελ. 169. Περὶ πενίας Σελ. 171. Ἡ πίστις ἐν τῇ καταναλώσει Σελ. 175.

Μην ἀναβάνης ὡς Σινάσαι
ἐκ' ἰσσοῦ ἀπ' ἔρπον

ΙΩΑΝ. Ζ. ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ
ΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑ

ΠΑΝΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

1912

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΧΡΥΣΟΥΝ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ ΑΘΗΝΩΝ

1903

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΡΓΥΡΟΥΝ

ΝΟΜΙΚΑ

Πολιτ. Δικονομίας ἔρμηνεα. Σελ. 368 (ἔκδ. ΣΤ')	Δρ. 40
Ἐμπορικῶν Δικαίων ἔρμηνεα. Σελ. 280 (ἔκδ. ΣΤ')	> 50
Ναυτικῶν Δικαίων ὁτοίχεα. Σελ. 160 (ἔκδ. Δ')	> 30
Δικονομία Πολιτικῆ ἐγκόλπιος χαρτόδετος. Σελ. 800 (ἔκδ. Η')	> 45
Ποινικὴ Δικονομία ἐγκόλπιος χαρτόδετος. Σελ. 600 (ἔκδ. Η')	> 40
Ποινικὸς Νόμος ἐγκόλπιος χαρτόδετος. Σελ. 500 (ἔκδ. Θ')	> 45
Ἐμπορικὸς Νόμος ἐγκόλπιος χαρτόδετος. Σελ. 500 (ἔκδ. Ε')	> 35
Νεώτεροι ἀστικοὶ νόμοι χαρτόδετοι. Σελ. 900 (ἔκδ. Δ')	> 75
Στρατιωτικὴ καὶ Ναυτικὴ ποιν. νομοθεσία. Σελ. 296 (ἔκδ. Γ')	> 25
Τέλη χαρτοδῆμ. Νόμ. κληρονομίας, Δικ. ἐνδύημον Πρόσθετα τέλη. Φόρος εἰσδοτήματος κλπ. (ἔκδ. Δ')	> 25
Πολιτικὴ Οἰκονομία εὐσύννοπος. Σελ. 180 (ἔκδ. ΣΤ')	> 40
Τυπικὸν πολιτικῆς Δικονομίας. Σελ. 180 (ἔκδ. Γ')	> 20
Ὁδηγὸς τῶν Ἐκλογῶν (ἔκδ. 1925)	> 15
Γδ Συνταγμα τῆς Ἑλλάδος	> 5

καὶ πολλὰ ἄλλα ("Ἴδε ἴδιον κατάλογον)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Σοφοκλέους Αἴας. Ἐβραβεύθη ἐν τῇ Δ' Ὀλυμπιάδι καὶ ἔτυχε βραβεῖον ἀργυροῦ ἐν τῇ Διεθνεί Ἐκθέσει τοῦ 1903	> 10
Σύστημα Ὀρθογραφίας μεθοδικώματον (ἔκδ. 20 βραβευθὲν)	> 25
Περὶ Ἰσχυναστικῆς παρὰ τοῖς Ἀρχαίοις Ἑλλήσι	> 10
Ἀπὸ τὸ Βυζάντιον ἡ περιγραφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως	> 20
Γεωγραφία διὰ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐγκριθεῖσα ἐν διαγωνισμῷ	> 15
Γεωγραφία διὰ τὰ δημοτ. σχολεῖα ἐγκριθ. ἐν διαγωνισμῷ καὶ πολλὰ ἄλλα ("Ἴδε ἴδιον κατάλογον)	> 10

Τὰ ἔργα τοῦ κ. Καρακατσάνη ἔτυχον μέχρι τοῦδε πολλῶν βραβείων χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ. Ἀπενεμήθη δὲ εἰς τὸν συγγραφέα διὰ τὰ πονήματά του τὸ παράσημον τοῦ ἀργυροῦ σταυροῦ τοῦ ὡσπύρου. Πλὴν τούτου τὰ βιβλία αὐτοῦ ἐνεκρίθησαν ἐν διαγωνισμοῖς, ἔτυχον πολλὰς εὐφροσύνας μνείας ἐν τῷ τύπῳ, ἐχωρίω τε καὶ ξένῳ καὶ τέλος τὰ πλείονα ἐξ αὐτῶν ἐξεδόθησαν εἰς πολλὰς ἐκδόσεις, τὸ δὲ Σύστημα Ὀρθογραφίας, ἀρίστη μέθοδος πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ὀρθογραφίας, εἰς ΕΙΚΟΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ (21) ἐκδοσιν, ὅπερ εἶπε πρωτοφανὲς διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Διὰ πλείονας πληροφορίας παρὰ τῷ κ. Ἰωάν. Καρακατσάνῃ Ἀδριανοῦ 18 ἐναντι Παλαιᾶς Ἀγορᾶς Γραφεῖον Α. Μπρούμη, καὶ τοῖς κεντρικοῖς βιβλιοπωλείοις Ἀθηνῶν.

Τιμᾶται δραχμῶν 40